Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯେ

ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥା

ପାରାଯନୱଗ୍ଗନିଦ୍ଦେସୋ

୧। ଅଜିତମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ପାରାଯନୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ଅଜିତସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ –

୧।

''କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ, (ଇଚ୍ଚାଯସ୍ମା ଅଜିତୋ,)

କେନସ୍ସୁ ନପ୍ପକାସତି;

କିସ୍ସାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂସି, କିଂସୁ ତସ୍ସ ମହବ୍ଭଯ''ନ୍ତି। –

ଅଜିତମାଣୱସ୍ସ ପୁଚ୍ଛିତେ ପଠମପଞ୍ହେ ଚ ଉପରୂପରିପଞ୍ହେ ଚ ନିଦ୍ଦେସେସୁ ଚ ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ଉତ୍ତାନଞ୍ଚ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱିସେସମେୱ ୱକ୍ଖାମ। ତତ୍ଥ ନିୱୁତୋତି ପଟିଚ୍ଛାଦିତୋ। କିସ୍ସାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂସୀତି କିଂ ଅସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅଭିଲେପନଂ ୱଦେସି?

ଆୱୁତୋତି ଆୱରିତୋ। ନିୱୁତୋତି ପଟିଚ୍ଛାଦିତୋ। ଓୱୁତୋତି ହେଟ୍ଠା ପଟିଚ୍ଛାଦିତୋ। ପିହିତୋତି ଉପରିଭାଗେନ ଛାଦିତୋ। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋତି ଅୱିୱଟୋ। ପଟିକୁଜ୍ଜିତୋତି ଅଧୋମୁଖଂ ଛାଦିତୋ।

ନପ୍ପକାସତୀତି ନପ୍ପକାସୋ ହୋତି। ନପ୍ପଭାସତୀତି ଞାଣପ୍ପଭାସଂ ନ କରୋତି। ନ ତପତୀତି ଞାଣତପଂ ନ କରୋତି। ନ ୱିରୋଚତୀତି ଞାଣୱିରୋଚନଂ ନ କରୋତି। ନ ଞାଯତୀତି ନ ଜାନୀଯତି। ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ନପ୍ପଞ୍ଞାଯତେ।

କେନଲିତ୍ତୋତି କେନ ଲିମ୍ପିତୋ। ସଂଲିତ୍ତୋ ଉପଲିତ୍ତୋତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଆଚିକ୍ଖସି ନିଦ୍ଦେସୱସେନ। ଦେସେସି ପଟିନିଦ୍ଦେସୱସେନ । ପଞ୍ଞପେସି ତେନ ତେନ ପକାରେନ। ଅତ୍ଥଂ ବୋଧେନ୍ତୋ ପଟ୍ଠପେସି। ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ୱିୱରସି। ବ୍ଯଞ୍ଜନଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ୱିଭଜସି। ନିକୁଜ୍ଜିତଭାୱଂ ଗମ୍ଭୀରଭାୱଞ୍ଚ ହରିତ୍ୱା ସୋତୂନଂ ଞାଣସ୍ସ ପତିଟ୍ଠଂ ଜନଯନ୍ତୋ ଉତ୍ତାନୀକରୋସି। ସବ୍ବେହିପି ଇମେହି ଆକାରେହି ସୋତୂନଂ ଅଞ୍ଞାଣନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମେନ୍ତୋ ପକାସେସୀତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୨।ୱେୱିଚ୍ଛା ପମାଦା ନପ୍ପକାସତୀତି ମଚ୍ଛରିଯହେତୁ ଚ ପମାଦହେତୁ ଚ ନପ୍ପକାସତି। ମଚ୍ଛରିଯଂ ହିସ୍ସ ଦାନାଦୀହି ଗୁଣେହି ପକାସିତୁଂ ନ ଦେତି, ପମାଦୋ ସୀଲାଦୀହି। ଜପ୍ପାଭିଲେପନନ୍ତି ତଣ୍ହା ଅସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ମକ୍କଟଲେପୋ ୱିଯ ମକ୍କଟସ୍ସ ଅଭିଲେପନଂ। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଜାତିଆଦିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ।

ଯେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଯେସଂ ରୂପାଦିଧମ୍ମାନଂ। ଆଦିତୋ ସମୁଦାଗମନଂ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ପଠମତୋ ଉପ୍ପାଦୋ ପଞ୍ଞାଯତି। ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ନିରୋଧୋ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଭଙ୍ଗତୋ ନିରୁଜ୍ଝନଂ ପଞ୍ଞାଯତି। କମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ୱିପାକୋତି କୁସଲାକୁସଲୱିପାକୋ କମ୍ମଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ କମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ୱିପାକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିପାକସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କମ୍ମନ୍ତି କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ୱିପାକସ୍ସ ଓକାସଂ କତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ୱିପାକସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନାମସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ରୂପନ୍ତି ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ରୂପଂ ନାମଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ ନାମସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ରୂପସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ନାମନ୍ତି ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ନାମଂ ରୂପଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ ରୂପସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ନାମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୩।ସୱନ୍ତି ସବ୍ବଧି ସୋତାତି ସବ୍ବେସୁ ରୂପାଦିଆୟତନେସୁ ତଣ୍ହାଦିକା ସୋତା ସନ୍ଦନ୍ତି। କିଂ ନିୱାରଣନ୍ତି ତେସଂ କିଂ ଆୱରଣଂ କା ରକ୍ଖା। ସଂୱରଂ ବ୍ରୂହୀତି ତଂ ତେସଂ ନିୱାରଣସଙ୍ଖାତଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂହି। ଏତେନ ସାୱସେସପ୍ପହାନଂ ପୁଚ୍ଛତି। କେନ ସୋତା ପିଧୀୟରେତି କେନ ଧମ୍ମେନ ଏତେ ସୋତା ପିଧୀୟନ୍ତି ପଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି। ଏତେନ ଅନୱସେସପ୍ପହାନଂ ପୁଚ୍ଛତି।

ସୱନ୍ତୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଆସୱନ୍ତୀତି ଅଧୋଗାମିନୋ ହୁତ୍ୱା ସୱନ୍ତି। ସନ୍ଦନ୍ତୀତି ନିରନ୍ତରଗାମିନୋ ହୁତ୍ୱା ସନ୍ଦମାନା ପୱତ୍ତନ୍ତି। ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱତ୍ତନ୍ତି।

୪।ସତିତେସଂ ନିୱାରଣନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାୟୁତ୍ତା କୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଗତିୟୋ ସମନ୍ନେସମାନା ସତି ତେସଂ ସୋତାନଂ ନିୱାରଣଂ । ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମୀତି ତମେୱାହଂ ସତିଂ ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପଞ୍ଞାୟେତେ ପିଧୀୟରେତି ରୂପାଦୀସୁ ପନ ଅନିଚ୍ଚତାଦିପଟିୱେଧସାଧିକାୟ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାୟ ଏତେ ସୋତା ସବ୍ବସୋ ପିଧୀୟନ୍ତି।

ପଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି। ସମୁଦୟଞ୍ଚାତି ପଚ୍ଚୟଞ୍ଚ। ଅତ୍ଥଙ୍ଗମଞ୍ଚାତି ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅଭାୱଗମନଞ୍ଚ, ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦଂ ୱା। ଅସ୍ସାଦଞ୍ଚାତି ଆନିସଂସଞ୍ଚ। ଆଦୀନୱଞ୍ଚାତି ଦୋସଞ୍ଚ। ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚାତି ନିକ୍ଖମନଞ୍ଚ।

୫।ପଞ୍ଞା ଚେୱାତି ପଚ୍ଛାଗାଥାୟ ଯା ଚାୟଂ ତୟା ୱୁତ୍ତା ପଞ୍ଞା, ଯା ଚ ସତି, ଯଞ୍ଚ ତଦୱସେସଂ ନାମରୂପଂ, ଏତଂ ସବ୍ବମ୍ପି କତ୍ଥ ନିରୁଜ୍ଝତି। ଏତଂ ମେ ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପବ୍ରୂହୀତି ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀତି ଏତଂ ନାମରୂପଂ କତ୍ଥ ନ ଭୱତି। ୱୂପସମ୍ମତୀତି ନିବ୍ବାତି। ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭତୀତି ସନ୍ନିସୀଦତି।

୬। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାୟ ପନସ୍ସ ଯସ୍ମା ପଞ୍ଞାସତିୟୋ ନାମେନେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ତା ୱିସୁଂ ନ ୱୁତ୍ତା। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଂ ମଂ ତ୍ୱଂ, ଅଜିତ, ଏତଂ ପଞ୍ହଂ ଅପୁଚ୍ଛି – “କତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ”ତି, ତଦେତଂ ଯତ୍ଥ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ଅସେସଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି, ତଂ ତେ ୱଦାମି। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ହି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ ସହେୱ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଏତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି, ଏତ୍ଥେୱ ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧେନ ନିରୁଜ୍ଝତି ଏତଂ, ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ନିରୋଧୋ ହୋତି, ତଂ ନାତିୱତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନାତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତପଞ୍ଞାୟ କୁସଲାକୁସଲଚେତନାସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକୱସେନ ନିରୁଜ୍ଝନେନ। ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧୋ ନିରୋଧୋ ଅନୁପାଦିନ୍ନକନିରୋଧୋ ଉପାଦିନ୍ନକନିରୋଧୋତି। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ହି ଚତ୍ତାରି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପୟୁତ୍ତାନି ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତନ୍ତି ପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାନି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତାନି ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି । ତଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନକରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ , ତାନି ଚିତ୍ତାନି ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ, ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରା ତୟୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା। ତତ୍ଥ ସଚେ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଅଭାୱିତୋ ଅଭୱିସ୍ସ, ତାନି ପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାନି ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ପାପୁଣେୟ୍ୟୁଂ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ପନ ନେସଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଂ ୱାରୟମାନୋ ସେତୁସମୁଗ୍ଘାତଂ ଅଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକଭାୱଂ କୁରୁମାନୋ ଅନୁପାଦିନ୍ନକଂ ନିରୋଧେତି ନାମ। ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଚତ୍ତାରି ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପୟୁତ୍ତାନି ଦ୍ୱେ ଦୋମନସ୍ସସହଗତାନୀତି ଓଳାରିକକାମରାଗବ୍ୟାପାଦୱସେନ ଛ ଚିତ୍ତାନି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଅଣୁସହଗତକାମରାଗବ୍ୟାପାଦୱସେନ ତାନି ଏୱ ଛ ଚିତ୍ତାନି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଚତ୍ତାରି ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପୟୁତ୍ତାନି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଞ୍ଚାତି ପଞ୍ଚ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସଚେ ତେସଂ ଅରିୟାନଂ ତେ ମଗ୍ଗା ଅଭାୱିତା ଅସ୍ସୁ, ତାନି ଚିତ୍ତାନି ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ପାପୁଣେୟ୍ୟୁଂ। ତେ ପନ ତେସଂ ମଗ୍ଗା ପରିୟୁଟ୍ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଂ ୱାରୟମାନା ସେତୁସମୁଗ୍ଘାତଂ ଅଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକଭାୱଂ କୁରୁମାନା ଅନୁପାଦିନ୍ନକଂ ନିରୋଧେନ୍ତି ନାମ। ଏୱଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନକନିରୋଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସଚେ ପନ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଅଭାୱିତୋ ଅଭୱିସ୍ସ, ଠପେତ୍ୱା ସତ୍ତ ଭୱେ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ଉପାଦିନ୍ନକକ୍ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତଂ ପୱତ୍ତେୟ୍ୟ। କସ୍ମା? ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିୟା ହେତୂନଂ ଅତ୍ଥିତାୟ। ତୀଣି ସଂୟୋଜନାନି ଦିଟ୍ଠାନୁସୟୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସୟୋତି ଇମେ ପନ ପଞ୍ଚ କିଲେସେ ସୋ ମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋୱ ସମୁଗ୍ଘାତେତି। ଇଦାନି କୁତୋ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସତ୍ତ ଭୱେ ଠପେତ୍ୱା ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିସ୍ସତି। ଏୱଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ କୁରୁମାନୋ ଉପାଦିନ୍ନକଂ ନିରୋଧେତି ନାମ।

ସଚେ ସକଦାଗାମିସ୍ସ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଅଭାୱିତୋ ଅଭୱିସ୍ସ, ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ଭୱେ ପଞ୍ଚସୁ ଭୱେସୁ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ପୱତ୍ତେୟ୍ୟ। କସ୍ମା? ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିୟା ହେତୂନଂ ଅତ୍ଥିତାୟ। ଓଳାରିକାନି କାମରାଗପଟିଘସଂୟୋଜନାନି ଓଳାରିକୋ କାମରାଗାନୁସୟୋ ପଟିଘାନୁସୟୋତି ଇମେ ପନ ଚତ୍ତାରୋ କିଲେସେ ସୋ ମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋୱ ସମୁଗ୍ଘାତେତି। ଇଦାନି କୁତୋ ସକଦାଗାମିସ୍ସ ଦ୍ୱେ ଭୱେ ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚସୁ ଭୱେସୁ

ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିସ୍ସତି । ଏୱଂ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ କୁରୁମାନୋ ଉପାଦିନ୍ନକଂ ନିରୋଧେତି ନାମ।

ସଚେ ଅନାଗାମିସ୍ସ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଅଭାୱିତୋ ଅଭୱିସ୍ସ, ଠପେତ୍ୱା ଏକଂ ଭୱଂ ଦୁତିଯଭୱେ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ପୱତ୍ତେୟ୍ୟ। କସ୍ମା? ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିଯା ହେତୂନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ। ଅଣୁସହଗତାନି କାମରାଗପଟିଘସଞ୍ଞୋଜନାନି ଅଣୁସହଗତୋ କାମରାଗାନୁସଯୋ ପଟିଘାନୁସଯୋତି ଇମେ ପନ ଚତ୍ତାରୋ କିଲେସେ ସୋ ମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋୱ ସମୁଗ୍ଘାତେତି। ଇଦାନି କୁତୋ ଅନାଗାମିସ୍ସ ଏକଂ ଭୱଂ ଠପେତ୍ୱା ଦୁତିଯଭୱେ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିସ୍ସତି। ଏୱଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ କୁରୁମାନୋ ଉପାଦିନ୍ନକଂ ନିରୋଧେତି ନାମ।

ସଚେ ଅରହତୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଅଭାୱିତୋ ଅଭୱିସ୍ସ, ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ପୱତ୍ତେୟ୍ୟ। କସ୍ମା? ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିଯା ହେତୂନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ। ରୂପରାଗୋ ଅରୂପରାଗୋ ମାନୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅୱିଜ୍ଜା ମାନାନୁସଯୋ ଭୱରାଗାନୁସଯୋ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋତି ଇମେ ପନ ଅଟ୍ଠ କିଲେସେ ସୋ ମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋୱ ସମୁଗ୍ଘାତେତି। ଇଦାନି କୁତୋ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ପୁନବ୍ଭୱେ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିସ୍ସତି? ଏୱଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ କୁରୁମାନୋ ଉପାଦିନ୍ନକଂ ନିରୋଧେତି ନାମ।

ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଚେତ୍ଥ ଅପାଯଭୱଂ ନିରୋଧେତି। ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ସୁଗତିକାମଭୱେକଦେସଂ। ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ କାମଭୱଂ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ରୂପାରୂପଭୱଂ, ସବ୍ବଭୱେପି ନିରୋଧେତି ଏୱାତି ୱଦନ୍ତି। ଏୱଂ ଉପାଦିନ୍ନକନିରୋଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ''ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନା''ତି ଏତେନ ଅନୁପାଦିନ୍ନକନିରୋଧଂ ଦସ୍ସେତି। ''ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ, ଏତ୍ଥେତେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି ଇମିନା ପନ ଉପାଦିନ୍ନକନିରୋଧଂ ଦସ୍ସେତି।

ତତ୍ଥ ସତ୍ତ ଭୱେ ଠପେତ୍ୱାତି କାମଭୱତୋ କାମଭୱଂ ସଂସରନ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତ ଭୱେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେତି –

''ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟି, ଧାତୁଆଯତନାନ ଚ;

ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱତ୍ତମାନା, 'ସଂସାରୋ'ତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୧୯; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪।୧୯୯; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୧୧୭; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୧୪, ୫୮; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୩୯) –

ଏୱଂ ୱଣ୍ଣିତେ ସଂସାରୱଟ୍ଟେ। ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚାତି ନମନଲକ୍ଖଣଂ ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତଂ ନାମଞ୍ଚ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ଭୂତୋପାଦାଯସଙ୍ଖାତଂ ରୂପଞ୍ଚ ଏତେ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ। ଏତ୍ଥେତେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଏତସ୍ମିଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ ଏତେ ନାମରୂପଧମ୍ମା ଅଭକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିକୱସେନ ନିରୋଧଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନାତି ଏତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ସକିଂଯେୱ ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ସକଦାଗାମୀ , ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ। ତେନ ମଗ୍ଗେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଞ୍ଞାଣେନ। ଦ୍ୱେ ଭୱେ ଠପେତ୍ୱାତି କାମଧାତୁଯାଯେୱ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଦ୍ୱେ ଭୱେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ପଞ୍ଚସୁ ଭୱେସୂତି ତଦୱସିଟ୍ଠେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଭୱେସୁ। ଏତ୍ଥେତେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେ ଏତେ ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତନଯେନ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଏକଂ ଭୱଂ ଠପେତ୍ୱାତି ଉକ୍କଟ୍ଠୱସେନ ରୂପଧାତୁଯା ୱା ଅରୂପଧାତୁଯା ୱା ଏକଂ ଭୱଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ରୂପଧାତୁଯା ୱା ଅରୂପଧାତୁଯା ୱାତି ଦୁତିଯକଭୱେ ରୂପଧାତୁଯା ଚେୱ ଅରୂପଧାତୁଯା ଚ। ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ରୂପଭୱେ ନାମରୂପଂ, ଅରୂପଭୱେ ନାମମେୱ। ଏତ୍ଥେତେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେ ଏତେ ନାମରୂପଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତନଯେନ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି।

ଅରହତୋତି କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ''ଅରହା''ତି ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ। ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯାତି ଦୁୱିଧା ହି ନିବ୍ବାନଧାତୁ ସୌପାଦିସେସା ଚ ଅନୁପାଦିସେସା ଚ। ତତ୍ଥ ଉପାଦୀଯତି ''ଅହଂ ମମା''ତି ଭୁସଂ ଗଣ୍ହୀଯତୀତି ଉପାଦି, ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଉପାଦିଯେୱ ସେସୋ ଅୱସିଟ୍ଠୋ ଉପାଦିସେସୋ, ସହ ଉପାଦିସେସେନ ୱତ୍ତତୀତି ସୌପାଦିସେସା। ନତ୍ଥେତ୍ଥ ଉପାଦିସେସୋତି ଅନୁପାଦିସେସା। ତାଯ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା। ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତସ୍ସାତି ନିରିନ୍ଧନସ୍ସ ୱିଯ ଜାତୱେଦସ୍ସ ନିବ୍ବାଯନ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ ପୱିସନ୍ତସ୍ସ। ଚରିମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନାତି ଏତ୍ଥ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ନିରୋଧୱସେନ। ତଯୋ ଚରିମା ଭୱଚରିମୋ ଝାନଚରିମୋ ଚୁତିଚରିମୋତି। ଭୱେସୁ ହି କାମଭୱେ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତସ୍ମା ସୋ ଭୱଚରିମୋ। ଝାନେସୁ ପୁରିମଝାନତ୍ତଯେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଚତୁତ୍ଥେ ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତସ୍ମା ସୋ ଝାନଚରିମୋ। ଯେ ପନ ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ପୁରତୋ ସୋଳସମେନ ଚିତ୍ତେନ ସହୁପ୍ପନ୍ନା, ତେ ଚୁତିଚିତ୍ତେନ ସହ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ସୋ ଚୁତିଚରିମୋ ନାମ। ଅଯଂ ଇଧ ଚରିମୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଯେ ହି କେଚି ବୁଦ୍ଧା ୱା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ୱା ଅରିଯସାୱକା ୱା ଅନ୍ତମସୋ କୁନ୍ଥକିପିଲ୍ଲିକଂ ଉପାଦାଯ ସବ୍ବେ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେନେୱ ଅବ୍ୟାକତେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେନ କାଲଂ କରୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଚରିମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନାତି ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ନିରୋଧେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଞ୍ଚଞ୍ଚାଚ ସତି ଚ ନାମଞ୍ଚାତି ଏତେହି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଗହଣଂ ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ। ରୂପଞ୍ଚାତି ଏତେନ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଚତୁୱୀସତିଉପାଦାରୂପାନଞ୍ଚ ଗହଣଂ ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ। ଇଦାନି ତସ୍ସ ନିରୁଜ୍ଝନୂପାଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ, ଏତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚରିମୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି। ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପହୀନନିରୋଧେନ ଏତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି ନିରୁଜ୍ଝତି ଦୀପସିଖା ୱିଯ ଅପଣ୍ଣତ୍ତିକଭାୱଂ ଯାତି, ଚରିମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧେନ ଅନୁପ୍ପାଦୱସେନେୱ ଉପରୁଜ୍ଝତୀତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୯୯)।

୭। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ‘‘ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭଯ’’ନ୍ତି ଇମିନା ପକାସିତଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ‘‘ଯାନି ସୋତାନୀ’’ତି ଇମିନା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ‘‘ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧୀଯରେ’’ତି ଇମିନା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ, ‘‘ଅସେସଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ଇମିନା ନିରୋଧସଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱଂ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ସୁତ୍ୱାପି ଅରିଯଭୂମିଂ ଅନଧିଗତୋ ପୁନ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପଟିପଦଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ଯେ ଚ ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାସେ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପରିୱୀମଂସିତଧମ୍ମା, ଅରହନ୍ତାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସେକ୍ଖାତି ସୀଲାଦୀନି ସିକ୍ଖମାନା ଅୱସେସା ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା। ପୁଥୂତି ବହୂ ସତ୍ତଜନା। ତେସଂ ମେ ନିପକୋ ଇରିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପବ୍ରୂହୀତି ତେସଂ ମେ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖାନଂ ନିପକୋ ପଣ୍ଡିତୋ ତ୍ୱଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ବ୍ରୂହୀତି।

ତେସଂ ଖନ୍ଧା ସଙ୍ଖାତାତି ତେସଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକଂ କତ୍ୱା ଦେସିତା, ସଙ୍ଖେପଂ କତ୍ୱା ଠପିତା ୱା। ଧାତୁଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇରିଯନ୍ତି ପଯୋଗଂ। ଚରିଯନ୍ତି କିରିଯଂ। ୱୁତ୍ତିନ୍ତି ପୱତ୍ତିଂ। ଆଚରନ୍ତି ଚରଣଂ। ଗୋଚରନ୍ତି ପଚ୍ଚଯଂ। ୱିହାରନ୍ତି ଇରିଯାପଥପୱତ୍ତନଂ। ପଟିପଦନ୍ତି ୱିପସ୍ସନଂ।

୮। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଯସ୍ମା ସେକ୍ଖେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବକିଲେସା ପହାତବ୍ବା ଏୱ, ତସ୍ମା ‘‘କାମେସୂତି ଉପଡ୍ଢଗାଥାଯ ସେକ୍ଖପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ କିଲେସକାମେନ ନାଭିଗିଜ୍ଝେଯ୍ଯ, କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦଯୋ ଚ ମନସୋ ଆୱିଲଭାୱକରେ ଧମ୍ମେ ପଜହନ୍ତୋ ମନସାନାୱିଲୋ ସିଯାତି। ଯସ୍ମା ପନ ଅସେକ୍ଖୋ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପରିତୁଲିତତ୍ତା କୁସଲୋ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିଆଦୀହି ଚ ସତୋ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ଭିନ୍ନତ୍ତା ଭିକ୍ଖୁଭାୱଂ ପତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବିରିଯାପଥେସୁ ପରିବ୍ବଜତି, ତସ୍ମା ‘‘କୁସଲୋ’’ତି ଉପଡ୍ଢଗାଥାଯ ଅସେକ୍ଖପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତି।

ନାଭିଗିଜ୍ଝେଯ୍ଯାତି ଗେଧଂ ନାପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ନ ପଲିଗିଜ୍ଝେଯ୍ଯାତି ଲୋଭଂ ନାପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ନ ପଲିବୁନ୍ଧେଯ୍ଯାତି ଲୋଭୱସେନ ନ ଅଲ୍ଲୀଯେଯ୍ଯ।

ଆୱିଲକରେ କିଲେସେ ଜହେଯ୍ଯାତି ଚିତ୍ତାଲୁଠଅକରେ ଉପତାପସଙ୍ଖାତେ କିଲେସେ ଜହେଯ୍ଯ।

ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତାତି ନିବ୍ବାନଂ ଅନ୍ତୋକରିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ସମୁଦଯଧମ୍ମନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ସପ୍ପଚ୍ଚଯସଭାୱଂ।

ସହ ଗାଥାପରିଯୋସାନାତି ଗାଥାୱସାନେନେୱ ସଦ୍ଧିଂ। ଯେତେ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଚ୍ଛନ୍ଦାତି ଯେ ଏତେ ଅଜିତମାଣୱେନ କଲ୍ଯାଣଚ୍ଛନ୍ଦେନ ଏକଜ୍ଝାସଯା। ଏକପ୍ପଯୋଗାତି କାଯୱଚୀମନୋପଯୋଗେହି ଏକପ୍ପଯୋଗା। ଏକାଧିପ୍ପାଯାତି ଏକୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ରୁଚି ଏତେସନ୍ତି ଏକାଧିପ୍ପାଯା, ଏକରୁଚିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକୱାସନୱାସିତାତି ଅତୀତବୁଦ୍ଧସାସନେ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଭାୱିତଭାୱନା। ଅନେକପାଣସହସ୍ସାନନ୍ତି ଅନେକେସଂ ଦେୱମନୁସ୍ସସଙ୍ଖାତାନଂ ପାଣସହସ୍ସାନଂ। ୱିରଜଂ ୱୀତମଲନ୍ତି ରାଗାଦିରଜୱିରହିତଂ ରାଗାଦିମଲୱିରହିତଞ୍ଚ।

ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁନ୍ତି ଇଧ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ହେଟ୍ଠାମଗ୍ଗତ୍ତଯଂ। ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ସମୁଦଯଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ଆହ। ତଞ୍ହି ନିରୋଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା କିଚ୍ଚୱସେନ ଏୱଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅନୁପାଦାଯ ଆସୱେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚୀତି ତସ୍ସ ଚ ଅଜିତବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅନ୍ତେୱାସିକସହସ୍ସାନଞ୍ଚ ତଣ୍ହାଦୀହି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା କାମାସୱାଦୀହି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚମାନଂ ଫଲକ୍ଖଣେ ୱିମୁଚ୍ଚି। ସହ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତାତି ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ସହେୱ ଆଯସ୍ମତୋ ଅଜିତସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତେୱାସିକସହସ୍ସସ୍ସ ଚ ଅଜିନଜଟାୱାକଚୀରତିଦଣ୍ଡକମଣ୍ଡଲୁଆଦଯୋ ଅନ୍ତରଧାଯିଂସୁ। ସବ୍ବେୱ ଇଦ୍ଧିମଯପତ୍ତଚୀୱରଧରା ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲକେସା ଏହିଭିକ୍ଖୂ ହୁତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ନମସ୍ସମାନା ପଞ୍ଜଲିକା ନିସୀଦିଂସୁ। ପାଠଇଯଂ ପନ ଅଜିତତ୍ଥେରୋୱ ପଞ୍ଞାଯତି। ତତ୍ଥ ଅନ୍ୱତ୍ଥପଟିପତ୍ତିଯାତି ସଯଂ ପଚ୍ଚାସୀସିତଲଦ୍ଧପଟିପତ୍ତିଯା, ନିବ୍ବାନଲଦ୍ଧଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ। ଏୱଂ ଭଗୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ଚୂଳଅନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଅଜିତମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ତିସ୍ସମେତ୍ତେୟ୍ୟମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯। ଦୁତିଯେ ତିସ୍ସମେତ୍ତେୟ୍ୟସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ – କୋଧ ସନ୍ତୁସିତୋତି ନିଟ୍ଠିତେ ପନ ଅଜିତସୁତ୍ତେ ‘‘କଥଂ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖନ୍ତଂ, ମଚ୍ଚୁରାଜା ନ ପସ୍ସତୀ’’ତି (ସୁ॰ ନି॰ ୧୧୨୪; ଚୂଳନି॰ ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୧୪୩) ଏୱଂ ମୋଘରାଜା ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଆରଭି। ‘‘ନ ତାୱସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପରିପାକଂ ଗତାନୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ଭଗୱା ‘‘ତିଟ୍ଠ ତ୍ୱଂ, ମୋଘରାଜ, ଅଞ୍ଞୋ ପୁଚ୍ଛତୂ’’ତି ପଟିକ୍ଖିପି। ତତୋ ତିସ୍ସମେତ୍ତେୟ୍ୟୋ ଅତ୍ତନୋ ସଂସଯଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘କୋଧାତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ କୋଧ ସନ୍ତୁସିତୋତି କୋ ଇଧ ସତ୍ତୋ ତୁଟ୍ଠୋ। ଇଞ୍ଜିତାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ଫନ୍ଦିତାନି। ଉଭନ୍ତମଭିଞ୍ଞାଯାତି ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅଭିଜାନିତ୍ୱା। ମନ୍ତା ନ ଲିପ୍ପତୀତି ପଞ୍ଞାଯ ନ ଲିପ୍ପତି।

ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପୋତି ନେକ୍ଖମ୍ମାଦିୱିତକ୍କେହି ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପତ୍ତା ପରିପୁଣ୍ଣମନୋରଥୋ।

ତଣ୍ହିଞ୍ଜିତନ୍ତି ତଣ୍ହାଯ ଚଲିତଂ। ଦିଟ୍ଠିଞ୍ଜିତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। କାମିଞ୍ଜିତନ୍ତି କିଲେସକାମେହି ଇଞ୍ଜିତଂ ଫନ୍ଦିତଂ। ‘‘କମ୍ମିଞ୍ଜିତ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ।

ମହନ୍ତୋ ପୁରିସୋତି ମହାପୁରିସୋ। ଉତ୍ତମୋ ପୁରିସୋତି ଅଗ୍ଗପୁରିସୋ। ପଧାନୋ ପୁରିସୋତି ସେଟ୍ଠପୁରିସୋ। ଅଲାମକୋ ପୁରିସୋତି ୱିସିଟ୍ଠପୁରିସୋ। ଜେଟ୍ଠକୋ ପୁରିସୋତି ପାମୋକ୍ଖପୁରିସୋ। ନ ହେଟ୍ଠିମକୋ ପୁରିସୋତି ଉତ୍ତମପୁରିସୋ। ପୁରିସାନଂ କୋଟିପ୍ପତ୍ତୋ ପୁରିସୋତି ପଧାନପୁରିସୋ। ସବ୍ବେସଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ପୁରିସୋତି ପୱରପୁରିସୋ।

ସିବ୍ବିନିମଚ୍ଚଗାତି ତଣ୍ହଂ ଅତିଅଗା, ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତୋ। ଉପଚ୍ଚଗାତି ଭୁସଂ ଅତିଅଗା।

୧୦। ତସ୍ସେତମଙ୍ଗଂ ଭଗୱା ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘କାମେସୂ’’ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ କାମେସୁ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାତି କାମନିମିତ୍ତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱା, କାମେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ସନ୍ତୁସିତତଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ୱୀତତଣ୍ହୋ’’ତିଆଦୀହି ଅନିଞ୍ଜିତତଂ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାଯ ନିବ୍ବୁତୋତି ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଧମ୍ମେ ୱୀମଂସିତ୍ୱା ରାଗାଦିନିବ୍ବାନେନ ନିବ୍ବୁତୋ।

ଅସଦ୍ଧମ୍ମସମାପତ୍ତିଯାତି ନୀଚଧମ୍ମସମାଯୋଗତୋ। ଆରତୀତି ଆରକା ରମନଂ। ୱିରତୀତି ତାଯ ୱିନା ରମନଂ। ପଟିୱିରତୀତି ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ତାଯ ୱିନା ରମନଂ। ୱେରମଣୀତି ୱେରୱିନାସନଂ। ଅକିରିଯାତି କିରିଯାପଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ। ଅକରଣନ୍ତି କରଣପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ। ଅନଜ୍ଝାପତ୍ତୀତି ଅନାପଜ୍ଜନତା। ୱେଲାଅନତିକ୍କମୋତି ସୀମାଅନତିକ୍କମୋ। ସେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଅଯମ୍ପି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତେୱାସିକସହସ୍ସେନ, ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଅନେକସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି। ସେସଂ ପୁବ୍ବସଦିସମେୱ।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ତିସ୍ସମେତ୍ତେୟ୍ୟମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପୁଣ୍ଣକମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୨। ତତିଯେ ପୁଣ୍ଣକସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ – ଅନେଜନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ପୁରିମନଯେନେୱ ମୋଘରାଜାନଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମୂଲଦସ୍ସାୱିନ୍ତି ଅକୁସଲମୂଲାଦିଦସ୍ସାୱିଂ। ଇସଯୋତି ଇସିନାମକା ଜଟିଲା। ଯଞ୍ଞନ୍ତି ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ। ଅକପ୍ପଯିଂସୂତି ପରିଯେସିଂସୁ।

ହେତୁଦସ୍ସାୱୀତିଆଦୀନି ସବ୍ବାନି କାରଣୱେୱଚନାନେୱ। କାରଣଞ୍ହି ଯସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଫଲତ୍ଥାଯ ହିନୋତି ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ହେତୂତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ମା ତଂ ଫଲଂ ନିଦେତି ‘ହନ୍ଦ, ଗଣ୍ହଥ ନ’ନ୍ତି ଅପ୍ପେତି ୱିଯ, ତସ୍ମା ନିଦାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମ୍ଭୱଦସ୍ସାୱୀତିଆଦୀନି ପଞ୍ଚ ପଦାନି ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତନଯାନି ଏୱ। ଯସ୍ମା ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଏତି ପୱତ୍ତତି, ତଞ୍ଚ ଫଲଂ ତତୋ ସମୁଦେତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ପଚ୍ଚଯୋତି ଚ ସମୁଦଯୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି।

ଯା ୱା ପନଞ୍ଞାପି କାଚି ସୁଗତିଯୋତି ଚତୁଅପାଯୱିନିମୁତ୍ତକା ଉତ୍ତରମାତାଦଯୋ ଅପ୍ପେସକ୍ଖା କପଣମନୁସ୍ସା ଚ ଦୁଲ୍ଲଭଘାସଚ୍ଛାଦନା ଦୁକ୍ଖପୀଠଇତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯା ୱା ପନଞ୍ଞାପି କାଚି ଦୁଗ୍ଗତିଯୋତି ଯମରାଜନାଗସୁପଣ୍ଣପେତମହିଦ୍ଧିକାଦଯୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବା। ଅତ୍ତଭାୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଯାତି ତୀସୁ ଠାନେସୁ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅତ୍ତଭାୱପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ। ଜାନାତୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଜାନାତି। ପସ୍ସତୀତି ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତି।

ଅକୁସଲାତି ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତା। ଅକୁସଲଂ ଭଜନ୍ତୀତି ଅକୁସଲଭାଗିଯା। ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ଭୱାତି ଅକୁସଲପକ୍ଖିକା। ସବ୍ବେ ତେ ଅୱିଜ୍ଜା ମୂଲଂ କାରଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକା। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସମୋସରନ୍ତି ସମ୍ମା ଓସରନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାସମୋସରଣା। ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଗ୍ଘାତାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ହତାଯ। ସବ୍ବେ ତେ ସମୁଗ୍ଘାତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଅକୁସଲଧମ୍ମା, ତେ ସବ୍ବେ ହତଭାୱଂ ପାପୁଣନ୍ତି।

ଅପ୍ପମାଦମୂଲକାତି ସତିଅୱିପ୍ପୱାସୋ ଅପ୍ପମାଦୋ ମୂଲଂ କାରଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଅପ୍ପମାଦମୂଲକା। ଅପ୍ପମାଦେସୁ ସମ୍ମା ଓସରନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅପ୍ପମାଦସମୋସରଣା। ଅପ୍ପମାଦୋ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀତି ସଯଂ କାମାୱଚରୋପି ସମାନୋ ଚତୁଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ପତିଟ୍ଠାଭାୱେନ ଅଗ୍ଗୋ ନାମ ଜାତୋ।

ଅଲମତ୍ତୋତି ସମତ୍ଥଚିତ୍ତୋ। ମଯା ପୁଚ୍ଛିତନ୍ତି ମଯା ପୁଟ୍ଠଂ। ୱହସ୍ସେତଂ ଭାରନ୍ତି ଏତଂ ଆଭତଭାରଂ ୱହସ୍ସୁ। ଯେ କେଚି ଇସିପଙ୍କଜଂ ପଙ୍କଜିତା। ''ଇସିପଙ୍କଜା ପଙ୍କଜିତା''ତିପି ପାଠୋ।

ଆଜୀୱକସାୱକାନଂ ଆଜୀୱକା ଦେୱତାତି ଯେ ଆଜୀୱକୱଚନଂ ସୁଣନ୍ତି ସୁସ୍ସୂସନ୍ତି, ତେ ଆଜୀୱକସାୱକା, ତେସଂ ଆଜୀୱକସାୱକାନଂ। ଆଜୀୱକା ଚ ତେସଂ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତେ ଏୱ ଆଜୀୱକା ଦେୱତା। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ। ଯେ ଯେସଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟାତି ଯେ ଆଜୀୱକାଦଯୋ ଦିସାପରିଯୋସାନା ଯେସଂ ଖତ୍ତିଯାଦୀନଂ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମାନୁଚ୍ଛୱିକା। ତେ ତେସଂ ଦେୱତାତି ତେ ଆଜୀୱକାଦଯୋ ତେସଂ ଖତ୍ତିଯାଦୀନଂ ଦେୱତା।

ଯେପି ଯଞ୍ଞଂ ଏସନ୍ତୀତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଗୱେସନ୍ତୀତି ଓଲୋକେନ୍ତି। ପରିଯେସନ୍ତୀତି ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି। ଯଞ୍ଞା ୱା ଏତେ ପୁଥୂତି ଯଞ୍ଞା ଏୱ ୱା ଏତେ ପୁଥୁକା। ଯଞ୍ଞଯାଜକା ୱା ଏତେ ପୁଥୂତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଯାଜନକା ଏୱ ୱା ଏତେ ପୁଥୁକା। ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟା ୱା ଏତେ ପୁଥୂତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମାନୁଚ୍ଛୱିକା ଏୱ ୱା ଏତେ ପୁଥୁକା। ତେ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କଥଂ ଯଞ୍ଞା ୱା ଏତେ ପୁଥୂ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିତ୍ଥାରେନ ଦସ୍ସେତି।

୧୩।ଆସୀସମାନାତି ରୂପାଦୀନି ପତ୍ଥଯମାନା। ଇତ୍ଥତ୍ତନ୍ତି ଇତ୍ଥଭାୱଞ୍ଚ ପତ୍ଥଯମାନା, ମନୁସ୍ସାଦିଭାୱଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଜରଂ ସିତାତି ଜରଂ ନିସ୍ସିତା। ଜରାମୁଖେନ ଚେତ୍ଥ ସବ୍ବଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସିତା ତତୋ ଅପରିମୁଚ୍ଚମାନାଯେୱ କପ୍ପଯିଂସୂତି ଦୀପେତି।

ରୂପପଟିଲାଭଂ ଆସୀସମାନାତି ୱଣ୍ଣାଯତନସମ୍ପତ୍ତିଲାଭଂ ପତ୍ଥଯମାନା। ସଦ୍ଦାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଖତ୍ତିଯମହାସାଲକୁଲେ ଅତ୍ତଭାୱପଟିଲାଭନ୍ତି ସାରପ୍ପତ୍ତେ ଖତ୍ତିଯାନଂ ମହାସାଲକୁଲେ ଅତ୍ତଭାୱଲାଭଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ପତ୍ଥଯମାନା। ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲକୁଲାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ବ୍ରହ୍ମକାଯିକେସୁ ଦେୱେସୂତି ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବଭୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥାତି ଖତ୍ତିଯକୁଲାଦୀସୁ।

ଜରାନିସ୍ସିତାତି ଜରଂ ଅସ୍ସିତା। ବ୍ଯାଧିନିସ୍ସିତାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତେହି ସବ୍ବଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି।

୧୪।କଚ୍ଚିସୁ ତେ ଭଗୱା ଯଞ୍ଞପଥେ ଅପ୍ପମତ୍ତା, ଅତାରୁ ଜାତିଞ୍ଚ ଜରଞ୍ଚ ମାରିସାତି ଏତ୍ଥ ଯଞ୍ଞୋ ଏୱ ଯଞ୍ଞପଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – କଚ୍ଚି ତେ ଯଞ୍ଞେ ଅପ୍ପମତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଯଞ୍ଞଂ କପ୍ପଯନ୍ତା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖମୁତ୍ତରିଂସୂତି।

ଯେପିଯଞ୍ଞଂ ଦେନ୍ତି ଯଜନ୍ତୀତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଦାନୱସେନ ଯଜନ୍ତି। ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତୀତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତି।

୧୫।ଆସୀସନ୍ତୀତି ରୂପପଟିଲାଭାଦଯୋ ପତ୍ଥେନ୍ତି। ଥୋମଯନ୍ତୀତି ''ସୁଚିଂ ଦିନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଯଞ୍ଞାଦୀନି ପସଂସନ୍ତି। ଅଭିଜପ୍ପନ୍ତୀତି ରୂପାଦିପଟିଲାଭାଯ ୱାଚଂ ଗୀରନ୍ତି। ଜୁହନ୍ତୀତି ଦେନ୍ତି। କାମାଭିଜପ୍ପନ୍ତି ପଟିଚ୍ଚ ଲାଭନ୍ତି ରୂପାଦିଲାଭଂ ପଟିଚ୍ଚ ପୁନପ୍ପୁନଂ କାମେ ଏୱ ଅଭିଜପ୍ପନ୍ତି, ''ଅହୋ ୱତ ଅମ୍ହାକମ୍ପି ସିଯୁ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଣ୍ହଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯାଜଯୋଗାତି ଯାଗାଧିମୁତ୍ତା। ଭୱରାଗରତ୍ତାତି ଏୱମିମେହି ଆସୀସନାଦୀହି ଭୱରାଗେନେୱ ରତ୍ତା, ଭୱରାଗରତ୍ତା ୱା ହୁତ୍ୱା ଏତାନି ଆସୀସନାଦୀନି କରୋନ୍ତା ନାତରିଂସୁ ଜାତିଆଦିୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ନ ଉତ୍ତରିଂସୁ।

ଯଞ୍ଞଂ ୱା ଥୋମେନ୍ତୀତି ଦାନଂ ୱା ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ଫଲଂ ୱାତି ରୂପାଦିପଟିଲାଭଂ। ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟେ ୱାତି ଜାତିସମ୍ପନ୍ନାଦୀସୁ। ସୁଚିଂ ଦିନ୍ନନ୍ତି ସୁଚିଂ କତ୍ୱା ଦିନ୍ନଂ।

ମନାପନ୍ତି ମନୱଡ୍ଢନକଂ। ପଣୀତନ୍ତି ଓଜୱନ୍ତଂ। କାଲେନାତି ତସ୍ମି ତସ୍ମି ସମ୍ପତ୍ତକାଲେ । କପ୍ପିଯନ୍ତି ଅକପ୍ପିଯଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଦିନ୍ନଂ। ଅନୱଜ୍ଜନ୍ତି ନିଦ୍ଦୋସଂ। ଅଭିଣ୍ହନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ। ଦଦଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦିତନ୍ତି ଦଦତୋ ମୁଞ୍ଚନଚିତ୍ତଂ ପସାଦିତନ୍ତି। ଥୋମେନ୍ତି କିତ୍ତେନ୍ତୀତି ଗୁଣଂ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତି। ୱଣ୍ଣେନ୍ତୀତି ୱଣ୍ଣଂ ଭଣନ୍ତି। ପସଂସନ୍ତୀତି ପସାଦଂ ପାପେନ୍ତି।

ଇତୋ ନିଦାନନ୍ତି ଇତୋ ମନୁସ୍ସଲୋକତୋ ଦିନ୍ନକାରଣା। ଅଜ୍ଝାଯକାତି ମନ୍ତେ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତା। ମନ୍ତଧରାତି ମନ୍ତେ ଧାରେନ୍ତା। ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନନ୍ତି ଇରୁୱେଦଯଜୁୱେଦସାମୱେଦାନଂ। ଓଟ୍ଠପହଟକରଣୱସେନ ପାରଂ ଗତାତି ପାରଗୂ। ସହ ନିଘଣ୍ଡୁନା ଚ କେଟୁଭେନ ଚ ସନିଘଣ୍ଡୁକେଟୁଭାନଂ। ନିଘଣ୍ଡୂତି ନିଘଣ୍ଡୁରୁକ୍ଖାଦୀନଂ ୱେୱଚନପ୍ପକାସକଂ ସତ୍ଥଂ। କେଟୁଭନ୍ତି କିରିଯାକପ୍ପୱିକପ୍ପୋ କୱୀନଂ ଉପକାରାୱହଂ ସତ୍ଥଂ । ସହ ଅକ୍ଖରପ୍ପଭେଦେନ ସାକ୍ଖରପ୍ପଭେଦାନଂ। ଅକ୍ଖରପ୍ପଭେଦୋତି ସିକ୍ଖା ଚ ନିରୁତ୍ତି ଚ। ଇତିହାସପଞ୍ଚମାନନ୍ତି ଆଥବ୍ବଣୱେଦଂ ଚତୁତ୍ଥଂ କତ୍ୱା ‘‘ଇତିହ ଆସ, ଇତିହ ଆସା’’ତି ଈଦିସୱଚନପଟିସଂଯୁତ୍ତପୁରାଣକଥାସଙ୍ଖାତୋ ଇତିହାସୋ ପଞ୍ଚମୋ ଏତେସନ୍ତି ଇତିହାସପଞ୍ଚମା, ତେସଂ ଇତିହାସପଞ୍ଚମାନଂ ୱେଦାନଂ।

ପଦଂ ତଦୱସେସଞ୍ଚ ବ୍ଯାକରଣଂ ଅଧିଯନ୍ତି, ୱେଦେନ୍ତି ୱାତି ପଦକା ୱେଯ୍ଯାକରଣା। ଲୋକାଯତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିତଣ୍ଡୱାଦସତ୍ଥଂ। ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣନ୍ତି ମହାପୁରିସାନଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣଦୀପକଂ ଦ୍ୱାଦସସହସ୍ସଗନ୍ଥପ୍ପମାଣଂ ସତ୍ଥଂ। ଯତ୍ଥ ସୋଳସସହସ୍ସଗାଥାପଦପରିମାଣା ବୁଦ୍ଧମନ୍ତା ନାମ ଅହେସୁଂ। ଯେସଂ ୱସେନ ‘‘ଇମିନା ଲକ୍ଖଣେନ ସମନ୍ନାଗତା ବୁଦ୍ଧା ନାମ ହୋନ୍ତି, ଇମିନା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା, ଅଗ୍ଗସାୱକା , ଅସୀତିମହାସାୱକା (ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୨୮୮), ବୁଦ୍ଧମାତା, ବୁଦ୍ଧପିତା, ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠାକୋ, ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠାଯିକା, ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ’’ତି ଅଯଂ ୱିସେସୋ ଞାଯତି। ଅନୱଯାତି ଇମେସୁ ଲୋକାଯତମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେସୁ ଅନୂନା ପରିପୂରକାରିନୋ, ଅୱଯା ନ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅୱଯା ନାମ ଯେ ତାନି ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଗନ୍ଥତୋ ଚ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ୱୀତରାଗାତି ପହୀନରାଗା। ଏତେନ ଅରହତ୍ତଫଲଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତା। ରାଗୱିନଯାଯ ୱା ପଟିପନ୍ନାତି ଏତେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଟ୍ଠା। ୱୀତଦୋସାତି ଅନାଗାମିଫଲଟ୍ଠା। ଦୋସୱିନଯାଯ ୱା ପଟିପନ୍ନାତି ଏତେନ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଟ୍ଠା। ୱୀତମୋହାତି ଅରହତ୍ତଫଲଟ୍ଠା। ମୋହୱିନଯାଯ ୱା ପଟିପନ୍ନାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଟ୍ଠା। ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପନ୍ନାତି ଏତେହି ଚତୂହି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକେହି ସୀଲାଦୀହି ସମ୍ପନ୍ନା। ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନାତି ଏତେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣସମ୍ପନ୍ନା ୱୁତ୍ତାତି ଞାତବ୍ବଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଲୋକିଯମେୱ। ଅଭିଜପ୍ପନ୍ତୀତି ପତ୍ଥେନ୍ତି। ଜପ୍ପନ୍ତୀତି ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତି। ପଜପ୍ପନ୍ତୀତି ଅତୀୱ ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତି। ଯାଜଯୋଗେସୁ ଯୁତ୍ତାତି ଅନୁଯୋଗେ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେ ଦିଯ୍ୟମାନେ ଅଭିଯୋଗୱସେନ ଯୁତ୍ତା।

୧୬।ଅଥ କୋ ଚରହୀତି ଅଥ ଇଦାନି କୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅତାରି।

୧୭।ସଙ୍ଖାଯାତି ଞାଣେନ ୱୀମଂସିତ୍ୱା। ପରୋପରାନୀତି ପରାନି ଚ ଓପରାନି ଚ, ପରତ୍ତଭାୱସକତ୍ତଭାୱାଦୀନି ପରାନି ଚ ଓପରାନି ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିଧୂମୋତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଧୂମୱିରହିତୋ । ଅନୀଘୋତି ରାଗାଦିଈଘୱିରହିତୋ। ଅତାରି ସୋତି ସୋ ଏୱରୂପୋ ଅରହା ଜାତିଜରଂ ଅତାରି।

ସକରୂପାତି ଅତ୍ତନୋ ରୂପା। ପରରୂପାତି ପରେସଂ ରୂପା। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱିଧୂମିତନ୍ତି ତିୱିଧକାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱିଧୂମଂ କତଂ। ୱିଧମିତନ୍ତି ନାସିତଂ।

ମାନୋ ହି ତେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଖାରିଭାରୋତି ଯଥା ଖାରିଭାରୋ ଖନ୍ଧେନ ୱଯ୍ହମାନୋ ଉପରିଟ୍ଠିତୋପି ଅକ୍କନ୍ତକ୍କନ୍ତଟ୍ଠାନଂ ପଥୱିଯା ସଦ୍ଧିଂ ଫସ୍ସେତି ୱିଯ, ଏୱଂ ଜାତିଗୋତ୍ତକୁଲାଦୀନି ମାନୱତ୍ଥୂନି ନିସ୍ସାଯ ଉସ୍ସାପିତୋ ମାନୋ, ତସ୍ମି ତସ୍ମି ଇସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଚତୂସୁ ଅପାଯେସୁ ସଂସୀଦାପେତି। ତେନାହ – ‘‘ମାନୋ ହି ତେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଖାରିଭାରୋ’’ତି। କୋଧୋ ଧୂମୋତି ତୱ ଞାଣଗ୍ଗିସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସଟ୍ଠେନ କୋଧୋ ଧୂମୋ। ତେନ ହି ତେ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠୋ ଞାଣଗ୍ଗି ନ ୱିରୋଚତି। ଭସ୍ମନି ମୋସୱଜ୍ଜନ୍ତି ନିରୋଜଟ୍ଠେନ ମୁସାୱାଦୋ ଛାରିକା ନାମ। ଯଥା ହି ଛାରିକାଯ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ଅଗ୍ଗି ନ ଜୋତତି, ଏୱଂ ତେ ମୁସାୱାଦେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ଞାଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଜିୱ୍ହା ସୁଜାତି ଯଥା ତୁଯ୍ହଂ ସୁୱଣ୍ଣରଜତଲୋହକଟ୍ଠମତ୍ତିକାସୁ ଅଞ୍ଞତରମଯା ଯାଗଯଜନତ୍ଥାଯ ସୁଜା ହୋତି, ଏୱଂ ମଯ୍ହଂ ଧମ୍ମଯାଗଯଜନତ୍ଥାଯ ପହୁତଜିୱ୍ହା ସୁଜାତି ୱଦତି। ଯଥା ତୁଯ୍ହଂ ନଦୀତୀରେ ଯଜନଟ୍ଠାନଂ, ଏୱଂ ଧମ୍ମଯାଗଯଜନଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ହଦଯଂ ଜୋତିଟ୍ଠାନଂ। ଅତ୍ତାତି ଚିତ୍ତଂ।

ଜାତୀତି ଜାଯନକୱସେନ ଜାତି। ଇଦମେତ୍ଥ ସଭାୱପଚ୍ଚତ୍ତଂ। ସଞ୍ଜାଯନୱସେନ ସଞ୍ଜାତି, ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଓକ୍କମନୱସେନ ଓକ୍କନ୍ତି। ଜାଯନଟ୍ଠେନ ୱା ଜାତି। ସା ଅପରିପୁଣ୍ଣାଯତନୱସେନ ଯୁତ୍ତା। ସଞ୍ଜାଯନଟ୍ଠେନ ସଞ୍ଜାତି। ସା ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନୱସେନ ଯୁତ୍ତା। ଓକ୍କମନଟ୍ଠେନ ଓକ୍କନ୍ତି। ସା ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜୱସେନ ଯୁତ୍ତା। ତେ ହି ଅଣ୍ଡକୋସଞ୍ଚ ୱତ୍ଥିକୋସଞ୍ଚ ଓକ୍କମନ୍ତି ପୱିସନ୍ତି ଓକ୍କମନ୍ତା ପୱିସନ୍ତା ୱିଯ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି। ସା ସଂସେଦଜଓପପାତିକୱସେନ ଯୁତ୍ତା। ତେ ହି ପାକଟା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ଅଯଂ ତାୱ ସମ୍ମୁତିକଥା।

ଇଦାନି ପରମତ୍ଥକଥା ହୋତି। ଖନ୍ଧା ଏୱ ହି ପରମତ୍ଥତୋ ପାତୁଭୱନ୍ତି, ନ ସତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଚ ଖନ୍ଧାନନ୍ତି ଏକୱୋକାରଭୱେ ଏକସ୍ସ, ଚତୁୱୋକାରଭୱେ ଚତୁନ୍ନଂ, ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପାତୁଭାୱୋତି ଉପ୍ପତ୍ତି। ଆୟତନାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତତ୍ର ତତ୍ର ଉପପଜ୍ଜମାନାୟତନାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଟିଲାଭୋତି ସନ୍ତତିୟା ପାତୁଭାୱୋୟେୱ। ପାତୁଭୱନ୍ତାନେୱ ହି ତାନି ପଟିଲଦ୍ଧାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ସା ପନେସା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣା ଜାତି, ନିୟ୍ୟାତନରସା, ଅତୀତଭୱତୋ ଇଧ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଫଲୱସେନ ଦୁକ୍ଖୱିଚିତ୍ତତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା।

ଜରାତି ସଭାୱପଚ୍ଚତ୍ତଂ। ଜୀରଣତାତି ଆକାରଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦୟୋ ତୟୋ କାଲାତିକ୍କମେ କିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସା, ପଚ୍ଛିମା ଦ୍ୱେ ପକତିନିଦ୍ଦେସା। ଅୟଞ୍ହି ଜରାତି ଇମିନା ପଦେନ ସଭାୱତୋ ଦୀପିତା। ତେନସ୍ସା ଇଦଂ ସଭାୱପଚ୍ଚତ୍ତଂ। ଜୀରଣତାତି ଇମିନା ଆକାରତୋ, ତେନସ୍ସାୟଂ ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ। ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚନ୍ତି ଇମିନା କାଲାତିକ୍କମେ ଦନ୍ତନଖାନଂ ଖଣ୍ଡିତଭାୱକରଣକିଚ୍ଚତୋ। ପାଲିଚ୍ଚନ୍ତି ଇମିନା କେସଲୋମାନଂ ପଲିତଭାୱକରଣକିଚ୍ଚତୋ। ୱଲିତ୍ତଚତାତି ଇମିନା ମଂସଂ ମିଲାପେତ୍ୱା ତଚେ ୱଲିଭାୱକରଣକିଚ୍ଚତୋ। ତେନସ୍ସା ଇମେ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦୟୋ ତୟୋ କାଲାତିକ୍କମେ କିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସା। ତେହି ଇମେସଂ ୱିକାରାନଂ ଦସ୍ସନୱସେନ ପାକଟୀଭୂତା ପାକଟଜରା ଦସ୍ସିତା। ୟଥେୱ ହି ଉଦକସ୍ସ ୱା ୱାତସ୍ସ ୱା ଅଗ୍ଗିନୋ ୱା ତିଣରୁକ୍ଖାଦୀନଂ ସଂଭଗ୍ଗପଲିଭଗ୍ଗତାୟ ୱା ଝାମତାୟ ୱା ଗତମଗ୍ଗୋ ପାକଟୋ ହୋତି, ନ ଚ ସୋ ଗତମଗ୍ଗୋ ତାନେୱ ଉଦକାଦୀନି, ଏୱମେୱ ଜରାୟ ଦନ୍ତାଦୀନଂ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଗତମଗ୍ଗୋ ପାକଟୋ, ଚକ୍ଖୁଂ ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱାପି ଗୟ୍ହତି, ନ ଚ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦୀନେୱ ଜରା। ନ ହି ଜରା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ହୋତି।

ଆୟୁନୋସଂହାନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ପରିପାକୋତି ଇମେହି ପନ ପଦେହି କାଲାତିକ୍କମେୟେୱ ଅଭିବ୍ୟତ୍ତାୟ ଆୟୁକ୍ଖୟଚକ୍ଖାଦିଇନ୍ଦ୍ରିୟପରିପାକସଙ୍ଖାତାୟ ପକତିୟା ଦୀପିତା, ତେନସ୍ସିମେ ପଚ୍ଛିମା ଦ୍ୱେ ପକତିନିଦ୍ଦେସାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ଜରଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଆୟୁ ହାୟତି, ତସ୍ମା ଜରା ''ଆୟୁନୋ ସଂହାନୀ''ତି ଫଲୂପଚାରେନ ୱୁତ୍ତା। ୟସ୍ମା ଚ ଦହରକାଲେ ସୁପ୍ପସନ୍ନାନି ସୁଖୁମମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ୱିସୟଂ ସୁଖେନେୱ ଗଣ୍ହନସମତ୍ଥାନି ଚକ୍ଖାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଜରଂ ପତ୍ତସ୍ସ ପରିପକ୍କାନି ଆଲୁଳିତାନି ଅୱିସଦାନି, ଓଳାରିକମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ୱିସୟଂ ଗହେତୁଂ ଅସମତ୍ଥାନି ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ''ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ପରିପାକୋ''ତି ଫଲୂପଚାରେନେୱ ୱୁତ୍ତା।

ସା ପନେସା ଏୱଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ସବ୍ବାପି ଜରା ପାକଟା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାତି ଦୁୱିଧା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦନ୍ତାଦୀସୁ ଖଣ୍ଡାଦିଭାୱଦସ୍ସନତୋ ରୂପଧମ୍ମେସୁ ଜରା ପାକଟଜରା ନାମ। ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ପନ ଜରା ତାଦିସସ୍ସ ୱିକାରସ୍ସ ଅଦସ୍ସନତୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଜରା ନାମ। ତତ୍ଥ ୟ୍ୱାୟଂ ଖଣ୍ଡାଦିଭାୱୋ ଦିସ୍ସତି, ସୋ ତାଦିସାନଂ ଦନ୍ତାଦୀନଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା ୱଣ୍ଣୋୟେୱ। ତଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁନା ଦିସ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ''ଇମେ ଦନ୍ତା ଜରାୟ ପହଟା''ତି ଜରଂ ଜାନାତି। ଉଦକଟ୍ଠାନେ ବଦ୍ଧାନି ଗୋସିଙ୍ଗାଦୀନି ଓଲୋକେତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଉଦକସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱଜାନନଂ ୱିୟ।

ପୁନ ଅୱୀଚି ସୱୀଚୀତି ଏୱମ୍ପି ଅୟଂ ଜରା ଦୁୱିଧା ହୋତି। ତତ୍ଥ ମଣିକନକରଜତପୱାଳଚନ୍ଦସୂରିୟାଦୀନଂ ମନ୍ଦଦସକାଦୀସୁ ପାଣୀନଂ ୱିୟ ଚ ପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲୱାଦୀସୁ ଅପାଣୀନଂ ୱିୟ ଚ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ୱଣ୍ଣୱିସେସାଦୀନଂ ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା ଜରା ଅୱୀଚିଜରା ନାମ, ନିରନ୍ତରଜରାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ଅଞ୍ଞେସୁ ପନ ୟଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ୱଣ୍ଣୱିସେସାଦୀନଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା ଜରା ସୱୀଚିଜରା ନାମ।

ତତ୍ଥ ସୱୀଚିଜରା ଉପାଦିନ୍ନକଅନୁପାଦିନ୍ନକୱସେନ ଏୱଂ ଦୀପେତବ୍ବା – ଦହରକୁମାରକାନଞ୍ହି ପଠମମେୱ ଖୀରଦନ୍ତା ନାମ ଉଟ୍ଠହନ୍ତି, ନ ତେ ଥିରା। ତେସୁ ପନ ପତିତେସୁ ପୁନ ଦନ୍ତା ଉଟ୍ଠହନ୍ତି, ତେ ପଠମମେୱ ସେତା ହୋନ୍ତି, ଜରାୱାତେନ ପନ ପହଟକାଲେ କାଳକା ହୋନ୍ତି। କେସା ପନ ପଠମମେୱ ତମ୍ବାପି ହୋନ୍ତି କାଳକାପି ସେତକାପି। ଛୱି ପନ ସଲୋହିତକା ହୋତି। ୱଡ୍ଢନ୍ତାନଂ ୱଡ୍ଢନ୍ତାନଂ ଓଦାତାନଂ ଓଦାତଭାୱୋ, କାଳକାନଂ କାଳକଭାୱୋ ପଞ୍ଞାୟତି। ଜରାୱାତେନ ପହଟକାଲେ ଚ ୱଲିଂ ଗଣ୍ହାତି। ସବ୍ବମ୍ପି ସସ୍ସଂ ୱପିତକାଲେ ସେତଂ ହୋତି, ପଚ୍ଛା ନୀଲଂ। ଜରାୱାତେନ ପନ ପହଟକାଲେ ପଣ୍ଡରଂ ହୋତି। ଅମ୍ବଙ୍କୁରେନାପି ଦୀପେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ଏୱ। ସା ପନେସା ଖନ୍ଧପରିପାକଲକ୍ଖଣା ଜରା, ମରଣୂପନୟନରସା, ୟୋବ୍ବନୱିନାସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ। ଏୱଂ ଭଗୱା ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି, ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ଅୟମ୍ପି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତେୱାସିକସହସ୍ସେନ। ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଅନେକସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ।

ସଦ୍ଧମ୍ମପଜ୍ଜୋତିକାୟ ଚୂଳଅନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ପୁଣ୍ଣକମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ମେତ୍ତଗୂମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୮। ଚତୁତ୍ଥେ ମେତ୍ତଗୁସୁତ୍ତେ – ମଞ୍ଞାମି ତଂ ୱେଦଗୂ ଭାୱିତତ୍ତନ୍ତି ''ଅଯଂ ୱେଦଗୂ''ତି ଚ ''ଭାୱିତତ୍ତୋ''ତି ଚ ଏୱଂ ତଂ ମଞ୍ଞାମି।

ଅପରିତ୍ତୋତି ନ ଅପ୍ପୋ। ମହନ୍ତୋତି ନ ଖୁଦ୍ଦକୋ। ଗମ୍ଭୀରୋତି ନ ଉତ୍ତାନୋ। ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋତି ମିନିତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ। ଦୁପ୍ପରିଯୋଗାଠହୋତି ଅୱଗାହିତୁଂ ଓତରିତୁଂ ଦୁକ୍ଖୋ। ବହୁରତନୋ ସାଗରୂପମୋତି ବହୂନଂ ଧମ୍ମରତନାନଂ ଆକରତ୍ତା ଅନେକୱିଧରତନସମ୍ପନ୍ନୋ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ୱିଯ ବହୁରତନୋ ସାଗରସଦିସୋ।

ନ ମଙ୍କୁ ହୋତୀତି ନ ୱିକୁଣିତମୁଖୋ ହୋତି। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋତି ଦୋସୱସେନ ନ ଘନୀଭୂତଚିତ୍ତୋ। ଅଲୀନମନସୋତି ନ ସଙ୍କୁଚିତଚିତ୍ତୋ। ଅବ୍ୟାପନ୍ନଚେତସୋତି ନ ପୂତିଚିତ୍ତୋ।

ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତୋତି ଚକ୍ଖୁୱିସଯେ ରୂପାରମ୍ମଣେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତୋଯେୱ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଭୱିସ୍ସତି, କତ୍ତା ୱା କାରେତା ୱା ନତ୍ଥି। ଯଂ ଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠଂ ୱଣ୍ଣାଯତନମେୱ। ସୁତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅପି ଚ ଦିଟ୍ଠେତି ଦସ୍ସନଯୋଗେନ ୱଣ୍ଣାଯତନଂ, ସୱନଯୋଗେନ ସଦ୍ଦାଯତନଂ, ମୁତଯୋଗେନ ଘାନଜିୱ୍ହାକାଯାଯତନାନି ଦସ୍ସେତି। ଘାନସ୍ସ ଗନ୍ଧାଯତନଂ, ଜିୱ୍ହାଯ ରସାଯତନଂ, କାଯସ୍ସ ପଥୱୀ ତେଜୋ ୱାଯୂତି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ, ୱିଞ୍ଞାତଯୋଗେନ ଧମ୍ମାଯତନଂ ଦସ୍ସେତି। ଦିଟ୍ଠେ ଅନୂପଯୋତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦିଟ୍ଠେ ରାଗୂପଯୱିରହିତୋ। ଅନପାଯୋତି କୋଧୱିରହିତୋ ଅପ୍ପଟିଘୋ । ଅନିସ୍ସିତୋତି ତଣ୍ହାଯ ଅନଲ୍ଲୀନୋ। ଅପ୍ପଟିବଦ୍ଧୋତି ମାନେନ ନ ବଦ୍ଧୋ। ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି ସବ୍ବାରମ୍ମଣତୋ ମୁତ୍ତୋ। ୱିସଞ୍ଞୁତ୍ତୋତି କିଲେସେହି ୱିଯୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ।

ସଂୱିଜତି ଭଗୱତୋ ଚକ୍ଖୂତି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପକତିମଂସଚକ୍ଖୁ ଉପଲବ୍ଭତି। ପସ୍ସତୀତି ଦକ୍ଖତି ଓଲୋକେତି। ଚକ୍ଖୁନା ରୂପନ୍ତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପାରମ୍ମଣଂ। ଛନ୍ଦରାଗୋତି ତଣ୍ହାଛନ୍ଦୋ।

ଦନ୍ତଂ ନଯନ୍ତି ସମିତିନ୍ତି ଉଯ୍ୟାନକୀଠଆମଣ୍ଡଲାଦୀସୁ ହି ମହାଜନମଜ୍ଝଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଦନ୍ତମେୱ ଗୋଣଂ ୱା ଦନ୍ତଂ ଅସ୍ସାଜାନୀଯଂ ୱା ଯାନେ ଯୋଜେତ୍ୱା ନଯନ୍ତି। ରାଜାତି ତଥାରୂପାନେୱ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ରାଜାପି ଦନ୍ତମେୱ ଅଭିରୁହତି। ମନୁସ୍ସେସୂତି ମନୁସ୍ସେସୁପି ଚତୂହି ଅରିଯମଗ୍ଗେହି ଦନ୍ତୋ ନିବ୍ବିସେୱନୋୱ ସେଟ୍ଠୋ। ଯୋତିୱାକ୍ୟନ୍ତି ଏୱରୂପଂ ଅତିକ୍କମ୍ମୱଚନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱୁଚ୍ଚମାନମ୍ପି ତିତିକ୍ଖତି ନପ୍ପଟିପ୍ଫରତି ନ ୱିହଞ୍ଞତି, ଏୱରୂପୋ ଦନ୍ତୋ ସେଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅସ୍ସତରାତି ୱଠୱାଯ ଗଦ୍ରଭେନ ଜାତା। ଆଜାନୀଯାତି ଯଂ ଅସ୍ସଦମ୍ମସାରଥି କାରଣଂ କାରେତି, ତସ୍ସ ଖିପ୍ପଂ ଜାନନସମତ୍ଥା। ସିନ୍ଧୱାତି ସିନ୍ଧୱରଟ୍ଠେ ଜାତା ଅସ୍ସା। ମହାନାଗାତି କୁଞ୍ଜରସଙ୍ଖାତା ମହାହତ୍ଥିନୋ। ଅତ୍ତଦନ୍ତୋତି ଏତେ ଅସ୍ସତରା ୱା ସିନ୍ଧୱା ୱା କୁଞ୍ଜରା ୱା ଦନ୍ତାୱ, ନ ଅଦନ୍ତା। ଯୋ ପନ ଚତୁମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତେନ ଅତ୍ତନୋ ଦନ୍ତତାଯ ଅତ୍ତଦନ୍ତୋ ନିବ୍ବିସେୱନୋ, ଅଯଂ ତତୋପି ୱରଂ, ସବ୍ବେହିପି ଏତେହି ଉତ୍ତରିତରୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ନ ହି ଏତେହି ଯାନେହୀତି ଯାନି ଏତାନି ହତ୍ଥିଯାନାଦୀନି ଉତ୍ତମଯାନାନି, ଏତେହି ଯାନେହି କୋଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁପିନନ୍ତେନପି ଅଗତପୁବ୍ବତ୍ତା ''ଅଗତ''ନ୍ତି ସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଦିସଂ ତଥା ନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ଯଥା ପୁବ୍ବଭାଗେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦମେନ ଦନ୍ତେନ, ଅପରଭାଗେ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ସୁଦନ୍ତେନ ଦନ୍ତୋ ନିବ୍ବିସେୱନୋ ସପ୍ପଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତଂ ଅଗତପୁବ୍ବଂ ଦିସଂ ଗଚ୍ଛତି, ଦନ୍ତଭୂମିଂ ପାପୁଣାତି, ତସ୍ମା ଅତ୍ତଦମନମେୱ ୱରତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୨୨; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୯୦)।

ୱିଧାସୁ ନ ୱିକମ୍ପନ୍ତୀତି ନୱୱିଧମାନକୋଟ୍ଠାସେସୁ ନ ଚଲନ୍ତି ନ ୱେଧେନ୍ତି। ୱିପ୍ପମୁତ୍ତା ପୁନବ୍ଭୱାତି କମ୍ମକିଲେସତୋ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତିଯା ସୁଟ୍ଠୁ ମୁତ୍ତା। ଦନ୍ତଭୂମିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତାତି ଅରହତ୍ତଫଲଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ଠିତା। ତେ ଲୋକେ ୱିଜିତାୱିନୋତି ତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଖୀଣାସୱା ସତ୍ତଲୋକେ ୱିଜିତୱିଜଯା ନାମ (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩।୭୬; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୯୦)।

ଯସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଭାୱିତାନୀତି ଯସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସଦ୍ଧାଦିପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅରହତ୍ତଫଲଂ ପାପେତ୍ୱା ୱଡ୍ଢିତାନି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ବହିଦ୍ଧା ଚାତି ଚକ୍ଖାଦିଅଜ୍ଝତ୍ତାଯତନାନି ଚ ରୂପାଦିବହିଦ୍ଧାଯତନାନି ଚ ନିବ୍ବିସେୱନାନି କତାନି। ସବ୍ବଲୋକେତି ସକଲତେଧାତୁକେ ଲୋକେ ଚ। ନିବ୍ବିଜ୍ଝ ଇମଂ ପରଞ୍ଚ ଲୋକନ୍ତି ଇମଞ୍ଚ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପରଲୋକେ ଚ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତୋ ଖୀଣାସୱୋ । କାଲଂ କଙ୍ଖତି ଭାୱିତୋ ସ ଦନ୍ତୋତି ସୋ ଖୀଣାସୱୋ ଚକ୍ଖାଦିତୋ ଦନ୍ତୋ ୱଡ୍ଢିତଚିତ୍ତୋ ମରଣକାଲଂ ପତ୍ଥେତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୫୨୨; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୯୦)।

ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆଦିତୋ ସମୁଦାଗମନଂ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଯେସଂ ଖନ୍ଧାଦିଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ପଞ୍ଞାଯତି। ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ନିରୋଧୋତି

ଅତ୍ଥଙ୍ଗମନୱସେନ ତେସଂୟେୱ ଅଭାୱୋ ପଞ୍ଞାୟତି। କମ୍ମସନିସ୍ସିତୋ ୱିପାକୋତି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମନିସ୍ସିତୋ ୱିପାକୋ କମ୍ମଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ ୱିପାକୋପି କମ୍ମସନିସ୍ସିତୋୱ ନାମ। ନାମସନିସ୍ସିତଂ ରୂପନ୍ତି ସବ୍ବରୂପଂ ନାମଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ ନାମସନିସ୍ସିତଂ ନାମ ଜାତଂ। ଜାତିୟା ଅନୁଗତନ୍ତି ସବ୍ବଂ ଖନ୍ଧାଦିକଂ ଜାତିୟା ଅନୁପୱିଟ୍ଠଂ। ଜରାୟ ଅନୁସଟନ୍ତି ଜରାୟ ପତ୍ଥଟଂ। ବ୍ୟାଧିନା ଅଭିଭୂତନ୍ତି ବ୍ୟାଧିଦୁକ୍ଖେନ ଅଭିମଦ୍ଦିତଂ। ମରଣେନ ଅବ୍ଭାହତନ୍ତି ମଚ୍ଚୁନା ଅଭିହଟଂ ପହଟଂ। ଅତାଣନ୍ତି ପୁତ୍ତାଦୀହିପି ତାୟନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅତାୟନଂ ଅନାରକ୍ଖଂ ଅଲବ୍ଭୁଣେୟ୍ୟଂ ଖେମଂ ୱା। ଅଲେଣନ୍ତି ଅଲ୍ଲୀୟିତୁଂ ନିସ୍ସୟିତୁଂ ଅନରହଂ, ଅଲ୍ଲୀନାନମ୍ପି ନ ଲେଣକିଚ୍ଚକରଣଂ। ଅସରଣନ୍ତି ନିସ୍ସିତାନଂ ନ ଭୟହାରକଂ, ନ ଭୟୱିନାସକଂ। ଅସରଣୀଭୂତନ୍ତି ପୁରେ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଅତ୍ତନୋ ଅଭାୱେନେୱ ଅସରଣଂ, ଉପ୍ପତ୍ତିସମକାଲମେୱ ଅସରଣଭୂତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୯।ଅପୁଚ୍ଛସୀତି ଏତ୍ଥ ଅ-ଇତି ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ନିପାତୋ, ପୁଚ୍ଛସିତ୍ୱେୱ ଅତ୍ଥୋ। ପୱକ୍ଖାମି ଯଥା ପଜାନନ୍ତି ଯଥା ପଜାନନ୍ତୋ ଆଚିକ୍ଖତି, ଏୱଂ ଆଚିକ୍ଖିସ୍ସାମି। ଉପଧିନିଦାନା ପଭୱନ୍ତି ଦୁକ୍ଖାତି ତଣ୍ହାଦିଉପଧିନିଦାନା ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖୱିସେସା ପଭୱନ୍ତି।

ତଣ୍ହୂପଧୀତି ତଣ୍ହା ଏୱ ତଣ୍ହୂପଧି। ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ଏୱ ଦିଟ୍ଠୂପଧି। ରାଗାଦିକିଲେସା ଏୱ କିଲେସୂପଧି। ପୁଞ୍ଞାଦିକମ୍ମାନି ଏୱ କମ୍ମୂପଧି। ତିୱିଧଦୁଚ୍ଚରିତାନିୟେୱ ଦୁଚ୍ଚରିତୂପଧି। କବଳୀକାରାଦୟୋ ଆହାରା ଏୱ ଆହାରୂପଧି। ଦୋସପଟିଘୋ ଏୱ ପଟିଘୂପଧି। କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନା କମ୍ମେନେୱ ଗହିତା ପଥୱାଦୟୋ ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁୟୋୱ ଚତସ୍ସୋ ଉପାଦିନ୍ନଧାତୁୟୋ ଉପଧୀ। ଚକ୍ଖାଦିଛଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆୟତନାନି ଏୱ ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆୟତନାନି ଉପଧୀ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିଛୱିଞ୍ଞାଣକାୟାୱ ଛ ୱିଞ୍ଞାଣକାୟା ଉପଧୀ। ସବ୍ବମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖମନଟ୍ଠେନାତି ସବ୍ବତେଭୂମକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁସ୍ସହନଟ୍ଠେନ ଉପଧି।

୨୦। ଏୱଂ ଉପଧିନିଦାନତୋ ପଭୱନ୍ତେସୁ ଦୁକ୍ଖେସୁ – ୟୋ ୱେ ଅୱିଦ୍ୱାତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ପଜାନନ୍ତି ସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଜାନନ୍ତୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଜାତିପ୍ପଭୱାନୁପସ୍ସୀତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଜାତିକାରଣଂ “ଉପଧୀ”ତି ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ। ଇମିସ୍ସା ଗାଥାୟ ନିଦ୍ଦେସେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି।

୨୧।ସୋକପରିଦ୍ଦୱଞ୍ଚାତି ସୋକଞ୍ଚ ପରିଦେୱଞ୍ଚ। ତଥା ହି ତେ ୱିଦିତୋ ଏସ ଧମ୍ମୋତି ଯଥା ଯଥା ସତ୍ତା ଜାନନ୍ତି, ତଥା ତଥା ଞାପନୱସେନ ୱିଦିତୋ ଏସ ତୟା ଧମ୍ମୋତି।

ତତ୍ଥ ତରନ୍ତୀତି ପଠମମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠୋଘଂ ତରନ୍ତି। ଉତ୍ତରନ୍ତୀତି ଦୁତିୟମଗ୍ଗେନ କାମୋଘଂ ତନୁକରଣୱସେନ ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ତରନ୍ତି। ପତରନ୍ତୀତି ତମେୱ ନିରୱସେସପ୍ପହାନୱସେନ ତତିୟମଗ୍ଗେନ ୱିସେସେନ ତରନ୍ତି। ସମତିକ୍କମନ୍ତୀତି ଭୱୋଘଅୱିଜ୍ଜୋଘପ୍ପହାନୱସେନ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ ସମ୍ମା ଅତିକ୍କମନ୍ତି। ୱୀତିୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଫଲଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି।

୨୨।କିତ୍ତୟିସ୍ସାମି ତେ ଧମ୍ମନ୍ତି ନିବ୍ବାନଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବାନଗାମିନିପଟିପଦାଧମ୍ମଞ୍ଚ ତେ ଦେସୟିସ୍ସାମି। ଦିଟ୍ଠେ ଧମ୍ମେତି ଦିଟ୍ଠେୱ ଦୁକ୍ଖାଦିଧମ୍ମେ, ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ୱା ଅତ୍ତଭାୱେ। ଅନୀତିହନ୍ତି ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖଂ। ୟଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ୟଂ ଧମ୍ମଂ “ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା”ତିଆଦିନା (ଧ। ପ। ୨୭୭; ଥେରଗା। ୬୭୬; କଥା। ୭୫୩) ନୟେନ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ୱିଦିତ୍ୱା।

ତତ୍ଥ ଆଦିକଲ୍ୟାଣନ୍ତି ହିତ୍ୱାପି ଅନୁତ୍ତରଂ ୱିୱେକସୁଖଂ ଧମ୍ମଂ ତୱ କିତ୍ତୟିସ୍ସାମି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଅପ୍ପଂ ୱା ବହୁଂ ୱା କିତ୍ତୟନ୍ତୋ ଆଦିକଲ୍ୟାଣାଦିପ୍ପକାରମେୱ କିତ୍ତୟିସ୍ସାମି। ଆଦିମ୍ହି କଲ୍ୟାଣଂ ଭଦ୍ଦକଂ ଅନୱଜ୍ଜମେୱ କତ୍ୱା କିତ୍ତୟିସ୍ସାମି । ମଜ୍ଝେପି। ପରିୟୋସାନେପି ଭଦ୍ଦକଂ ଅନୱଜ୍ଜମେୱ କତ୍ୱା କିତ୍ତୟିସ୍ସାମୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ଭଗୱା ଏକଗାଥମ୍ପି ଦେସେସି, ସା ସମନ୍ତଭଦ୍ଦକତ୍ତା ଧମ୍ମସ୍ସ ପଠମପାଦେନ ଆଦିକଲ୍ୟାଣା, ଦୁତିୟତତିୟପାଦେହି ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣା, ପଚ୍ଛିମପାଦେନ ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣା। ଏକାନୁସନ୍ଧିକଂ ସୁତ୍ତଂ ନିଦାନେନ ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ, ନିଗମନେନ ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ, ସେସେନ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ। ନାନାନୁସନ୍ଧିକଂ ସୁତ୍ତଂ ପଠମାନୁସନ୍ଧିନା ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ, ପଚ୍ଛିମେନ ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ, ସେସେହି ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ।

ଅପି ଚ ସନିଦାନୌପ୍ପତ୍ତିତ୍ତା ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ, ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଅନୁରୂପତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅୱିପରୀତତାୟ ଚ ହେତୁଦାହରଣୟୁତ୍ତତୋ ଚ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ, ସୋତୂନଂ ସଦ୍ଧାପଟିଲାଭଜନନେନ ନିଗମନେନ ଚ ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ।

ସକଲୋ ହି ସାସନଧମ୍ମୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥଭୂତେନ ସୀଲେନ ଆଦିକଲ୍ୟାଣୋ, ସମଥୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲେହି ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣୋ, ନିବ୍ବାନେନ ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣୋ। ସୀଲସମାଧୀହି ୱା ଆଦିକଲ୍ୟାଣୋ, ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗେହି ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣୋ, ଫଲନିବ୍ବାନେହି ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣୋ। ବୁଦ୍ଧସୁବୋଧିତାୟ ୱା ଆଦିକଲ୍ୟାଣୋ, ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତାୟ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣୋ, ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣୋ । ତଂ ସୁତ୍ୱା ତଥତ୍ତାୟ ପଟିପନ୍ନେନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବାୟ ଅଭିସମ୍ବୋଧିୟା ୱା ଆଦିକଲ୍ୟାଣୋ, ପଚ୍ଚେକବୋଧିୟା ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣୋ, ସାୱକବୋଧିୟା ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣୋ।

ସୁଯ୍ୟମାନୋ ଚେସ ନୀୱରଣୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ ଭୱନେନପି କଲ୍ୟାଣମେୱ ଆୱହତୀତି ଆଦିକଲ୍ୟାଣୋ, ପଟିପଜ୍ଜିଯମାନୋ ସମଥୱିପସ୍ସନାସୁଖାୱହନତୋ ପଟିପତ୍ତିଯାପି କଲ୍ୟାଣମେୱ ଆୱହତୀତି ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣୋ, ତଥାପଟିପନ୍ନୋ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧) ଚ ପଟିପତ୍ତିଫଲେ ନିଟ୍ଠିତେ ତାଦିଭାୱାୱହନତୋ ପଟିପତ୍ତିଫଲେନପି କଲ୍ୟାଣମେୱ ଆୱହତୀତି ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣୋତି।

ଯଂ ପନେସ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଞ୍ଚ ପକାସେତି, ନାନାନଯେହି ଦୀପେତି। ତଂ ଯଥାନୁରୂପଂ ଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିଯା ସାତ୍ଥଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ସଙ୍କାସନପକାସନୱିୱରଣୱିଭଜନୌତ୍ତାନୀକରଣପଞ୍ଞତ୍ତିଅତ୍ଥପଦସମାଯୋଗତୋ ସାତ୍ଥଂ। ଅକ୍ଖରପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାକାରନିରୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ଅତ୍ଥଗମ୍ଭୀରତାପଟିୱେଧଗମ୍ଭୀରତାହି ସାତ୍ଥଂ। ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରତାଦେସନାଗମ୍ଭୀରତାହି ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ଅତ୍ଥପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସଯତୋ ସାତ୍ଥଂ। ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସଯତୋ ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ପଣ୍ଡିତୱେଦନୀଯତୋ ସରିକ୍ଖକଜନପ୍ପସାଦକନ୍ତି ସାତ୍ଥଂ। ସଦ୍ଧେଯ୍ୟତୋ ଲୋକିଯଜନପ୍ପସାଦକନ୍ତି ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ଗମ୍ଭୀରାଧିପ୍ପାଯତୋ ସାତ୍ଥଂ। ଉତ୍ତାନପଦତୋ ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ଉପନେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ସକଲପରିପୁଣ୍ଣଭାୱେନ କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ। ଅପନେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ନିଦ୍ଦୋସଭାୱେନ ପରିସୁଦ୍ଧଂ।

ଅପି ଚ – ପଟିପତ୍ତିଯା ଅଧିଗମବ୍ୟତ୍ତିତୋ ସାତ୍ଥଂ। ପରିଯତ୍ତିଯା ଆଗମବ୍ୟତ୍ତିତୋ ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ସୀଲାଦିପଞ୍ଚଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧଯୁତ୍ତତୋ କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ। ନିରୁପକ୍କିଲେସତୋ ନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯ ପୱତ୍ତିତୋ ଲୋକାମିସନିରପେକ୍ଖତୋ ଚ ପରିସୁଦ୍ଧଂ। ସିକ୍ଖତ୍ତଯପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମଭୂତେହି ସେଟ୍ଠେହି ଚରିତବ୍ବତୋ, ତେସଞ୍ଚ ଚରିଯଭାୱତୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧)।

ଏୱଂ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ’’ତି ଆହ। ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନିବ୍ବାନଞ୍ଚା’’ତି ଆହ। ନିବ୍ବାନଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦନ୍ତି ପୁବ୍ବଭାଗସୀଲସମାଧିୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମଞ୍ଚ କିତ୍ତଯିସ୍ସାମି।

ଦୁକ୍ଖେ ଦିଟ୍ଠେତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ ସରସଲକ୍ଖଣେନ ଦିଟ୍ଠେ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ପକାସେସ୍ସାମି। ସମୁଦଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୨୩।ତଞ୍ଚାହଂଅଭିନନ୍ଦାମୀତି ତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଧମ୍ମଜୋତକଂ ତୱ ୱଚନଂ ଅହଂ ପତ୍ଥଯାମି। ଧମ୍ମମୁତ୍ତମନ୍ତି ତଞ୍ଚ ଧମ୍ମମୁତ୍ତମଂ ଅଭିନନ୍ଦାମି।

ତତ୍ଥ ମହତୋ ତମୋକାଯସ୍ସ ପଦାଲନନ୍ତି ମହତୋ ଅୱିଜ୍ଜାରାସିସ୍ସ ଛେଦନଂ। ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣୱସେନ ଏସୀ। ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣୱସେନ ଗୱେସୀ। ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣୱସେନ ସମନ୍ତତୋ ପରିଯେସୀ। ମହତୋ ୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ପଭେଦନନ୍ତି ମହନ୍ତସ୍ସ ଅସୁଭେ ସୁଭନ୍ତିଆଦିଦ୍ୱାଦସୱିଧସ୍ସ ୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ଭେଦନଂ। ମହତୋ ତଣ୍ହାସଲ୍ଲସ୍ସ ଅବ୍ବହନନ୍ତି ମହନ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋତୁଦନଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହାକଣ୍ଟକସ୍ସ ଲୁଞ୍ଚନଂ। ଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟସ୍ସ ୱିନିୱେଠନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ସଙ୍ଘଟିତଟ୍ଠେନ ସଙ୍ଘାଟୋ, ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟସ୍ସ ନିୱତ୍ତନଂ। ମାନଧଜସ୍ସ ପାତନନ୍ତି ଉସ୍ସିତଟ୍ଠେନ ଉନ୍ନତିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ମାନଦ୍ଧଜସ୍ସ ପାତନଂ। ଅଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ୱୂପସମନ୍ତି ପୁଞ୍ଞାଦିଅଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଉପସମନଂ। ଓଘସ୍ସ ନିତ୍ଥରଣନ୍ତି ୱଟ୍ଟେ ଓସୀଦାପନସ୍ସ କାମୋଘାଦିଓଘସ୍ସ ନିତ୍ଥରଣଂ ନିକ୍ଖମନଂ। ଭାରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପନନ୍ତି ରୂପାଦିପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଭାରସ୍ସ ଖିପନଂ ଛଡ୍ଡନଂ। ସଂସାରୱଟ୍ଟସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦନ୍ତି ଖନ୍ଧାଦିପଟିପାଟିସଂସାରୱଟ୍ଟସ୍ସ ହେତୁନସ୍ସନେନ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନଂ। ସନ୍ତାପସ୍ସ ନିବ୍ବାପନନ୍ତି କିଲେସସନ୍ତାପସ୍ସ ନିବ୍ବୁତିଂ। ପରିଳାହସ୍ସ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧନ୍ତି କିଲେସପରିଳାହସ୍ସ ୱୂପସମଂ ପଟିପସ୍ସମ୍ଭନଂ। ଧମ୍ମଧଜସ୍ସ ଉସ୍ସାପନନ୍ତି ନୱୱିଧଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ଠପନଂ। ପରମଟ୍ଠଂ ଅମତଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ପରମଟ୍ଠଂ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ମରଣସଙ୍ଖାତଂ ମତନ୍ତି ଅମତଂ। କିଲେସୱିସପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଅଗଦନ୍ତିପି ଅମତଂ। ସଂସାରଦୁକ୍ଖପଟିପକ୍ଖଭୂତତ୍ତା ନିବ୍ବୁତନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ନତ୍ଥେତ୍ଥ ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତଂ ୱାନନ୍ତିପି ନିବ୍ବାନଂ।

ମହେସକ୍ଖେହି ସତ୍ତେହୀତି ମହାନୁଭାୱେହି ସକ୍କାଦୀହି ସତ୍ତେହି। ପରିଯେସିତୋତି ପରିଯିଟ୍ଠୋ। କହଂ ଦେୱଦେୱୋତି ଦେୱାନଂ ଅତିଦେୱୋ କୁହିଂ। କହଂ ନରାସଭୋତି ଉତ୍ତମପୁରିସୋ।

୨୪।ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ତିରିଯଞ୍ଚାପି ମଜ୍ଝେତି ଏତ୍ଥ ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଅନାଗତଦ୍ଧା ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଧୋତି ଅତୀତଦ୍ଧା। ତିରିଯଞ୍ଚାପି ମଜ୍ଝେତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦ୍ଧା। ଏତେସୁ ନନ୍ଦିଞ୍ଚ ନିୱେସନଞ୍ଚ, ପନୁଜ୍ଜ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏତେସୁ ଉଦ୍ଧାଦୀସୁ ତଣ୍ହଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିନିୱେସନଞ୍ଚ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ପନୁଦେହି। ପନୁଦିତ୍ୱା ଚ ଭୱେ ନ ତିଟ୍ଠେତି ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଦୁୱିଧେପି ଭୱେ ନ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ। ଏୱଂ ତାୱ ପନୁଜ୍ଜସଦ୍ଦସ୍ସ ପନୁଦେହୀତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପନୁଦିତ୍ୱାତି ଏତସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ଭୱେ ନ ତିଟ୍ଠେତି ଅଯମେୱ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତାନି ନନ୍ଦୀନିୱେସନୱିଞ୍ଞାଣାନି ପନୁଦିତ୍ୱା ଦୁୱିଧେପି ଭୱେ ନ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟାତି।

ସହୋକାସୱସେନ ଦେୱଲୋକୋ ଉଦ୍ଧଂ। ଅପାଯଲୋକୋ ଅଧୋ। ମନୁସ୍ସଲୋକୋ ମଜ୍ଝେ। ତତ୍ଥ କୁସଲା ଧମ୍ମାତି ଅପାଯଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଉପରି ପଟିସନ୍ଧିଦାନତୋ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଉଦ୍ଧନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅକୁସଲାଧମ୍ମା ଅପାଯେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଦାନତୋ ଅଧୋତି। ତଦୁଭଯୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଅବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା ତିରିଯଞ୍ଚାପି ମଜ୍ଝେତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସବ୍ବୋପରିୱସେନ ଅରୂପଧାତୁ ଉଦ୍ଧଂ। ସବ୍ବଅଧୋୱସେନ କାମଧାତୁ ଅଧୋ। ତଦୁଭଯନ୍ତରୱସେନ ରୂପଧାତୁ ମଜ୍ଝେ।

କାଯଚିତ୍ତାବାଧଖନନଓସେନ ସୁଖା ୱେଦନା ଉଦ୍ଧଂ । ଦୁକ୍ଖମନଓସେନ ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଅଧୋ। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ମଜ୍ଝେ। ଅଊଭାଓଓସେନ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଉଦ୍ଧଂ ପାଦତଲା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧଂ ପାଦତଲାତି ପାଦତଲତୋ ଉପରି। ଅଧୋ କେସମତ୍ଥକାତି କେସମତ୍ଥକତୋ ଅଧୋ। ମଜ୍ଝେତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅନ୍ତରଂ।

ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରସହଗତଂୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ତେରସୱିଧପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରସହଗତଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଦ୍ୱାଦସୱିଧଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରସହଗତଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରସହଗତଂ କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣଂ। ନୁଜ୍ଜାତି ଖିପ। ପନୁଜ୍ଜାତି ଅତୀୱ ଖିପ। ନୁଦାତି ଲୁଞ୍ଚ। ପନୁଦାତି ଅତୀୱ ଲୁଞ୍ଚ। ପଜହାତି ଛଡ୍ଡେହି। ୱିନୋଦେହୀତି ଦୂରଂ କରୋହି।

କମ୍ମଭୱଞ୍ଚାତି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଚେତନାୱ। ପଟିସନ୍ଧିକଞ୍ଚ ପୁନବ୍ଭୱନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଯା ରୂପାଦିପୁନବ୍ଭୱଞ୍ଚ। ପଜହନ୍ତୋ ପଠମମଗ୍ଗେନ, ୱିନୋଦେନ୍ତୋ ଦୁତିଯମଗ୍ଗେନ, ବ୍ୟନ୍ତୀ କରୋନ୍ତୋ ତତିଯମଗ୍ଗେନ, ଅନଭାୱଂ ଗମେନ୍ତୋ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ। କମ୍ମଭୱେ ନ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟାତି ପୁଞ୍ଞାଦିଅଭିସଙ୍ଖାରେ ନ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ।

୨୫। ଏତାନି ୱିନୋଦେତ୍ୱା ଭୱେ ଅତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ଏସୋ – ଏୱଂ ୱିହାରୀତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଇଧେୱାତି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ସାସନେ, ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ୱା ଅତ୍ତଭାୱେ। ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋୱ।

୨୬।ସୁକିତ୍ତିତଂ ଗୋତମନୂପଧୀକନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅନୂପଧୀକନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଲପନ୍ତୋ ଆହ – "ସୁକିତ୍ତିତଂ ଗୋତମନୂପଧୀକ"ନ୍ତି।

ନିଦ୍ଦେସେ କିଲେସା ଚାତି ଉପତାପନଟ୍ଠେନ ରାଗାଦଯୋ କିଲେସା ଚ ରାସଟ୍ଠେନ ୱିପାକଭୂତା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଚ କୁସଲାଦିଅଭିସଙ୍ଖାରା ଚେତନା ଚ "ଉପଧୀ"ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି କଥୀଯନ୍ତି। ଉପଧିପ୍ପହାନଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନେନ, ଉପଧିୱୂପସମଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନେନ, ଉପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେନ ଉପଧିପଟିପସ୍ସଦ୍ଧଂ ଫଲେନାତି।

୨୭। ନ କେୱଲଂ ଦୁକ୍ଖମେୱ ପହାସି – ତେ ଚାପୀତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠିତନ୍ତି ସକ୍କଚ୍ଚଂ, ସଦା ୱା। ତଂ ତଂ ନମସ୍ସାମୀତି ତସ୍ମା ତଂ ନମସ୍ସାମି। ସମେଚ୍ଚାତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା। ନାଗାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଲପନ୍ତୋ ଆହ।

ନିଦ୍ଦେସେ ସମେଚ୍ଚାତି ଜାନିତ୍ୱା, ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ୱା। ଅଭିସମେଚ୍ଚାତି ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ସମାଗନ୍ତ୍ୱାତି ସମ୍ମୁଖା ହୁତ୍ୱା। ଅଭିସମାଗନ୍ତ୍ୱାତି ସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା। ସମ୍ମୁଖାତି ସମ୍ମୁଖେ। ଆଗୁଂ ନ କରୋତୀତି ପାପଂ ନ କରୋତି।

୨୮। ଇଦାନି ନଂ ଭଗୱା "ଅଦ୍ଧା ହି ଭଗୱା ପହାସି ଦୁକ୍ଖ"ନ୍ତି ଏୱଂ ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ୱିଦିତୋପି ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁପନେତ୍ୱାୱ ପହୀନଦୁକ୍ଖେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ୱଦନ୍ତୋ "ଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ"ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଂ ତଂ ଅଭିଜାନନ୍ତୋ "ଅଯଂ ବାହିତପାପତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ୱେଦେହି ଗତତ୍ତା ୱେଦଗୂ, କିଞ୍ଚନାଭାୱା ଅକିଞ୍ଚନୋ, କାମେସୁ ଚ ଭୱେସୁ ଚ ଅସତ୍ତତ୍ତା କାମଭୱେ ଅସତ୍ତୋ"ତି ଜଞ୍ଞା ଜାନେଯ୍ୟାସି। ଅଦ୍ଧା ହି ସୋ ଓଘମିମଂ ଅତାରି, ତିଣ୍ଣୋ ଚ ପାରଂ ଅଖିଲୋ ଅକଙ୍ଖୋ।

ନିଦ୍ଦେସେ ରାଗକିଞ୍ଚନନ୍ତି ରାଗପଲିବୋଧଂ। ଦୋସକିଞ୍ଚନନ୍ତିଆଦିପି ଏସେୱ ନଯୋ। କାମୋଘଂ ତିଣ୍ଣୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ। ଭୱୋଘଂ ତିଣ୍ଣୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ। ଦିଟ୍ଠୋଘଂ ତିଣ୍ଣୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ। ଅୱିଜ୍ଜୋଘଂ ତିଣ୍ଣୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ। ସଂସାରପଥଂ ତିଣ୍ଣୋ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମପ୍ପଭେଦେନାତି। ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋ ପଠମମଗ୍ଗେନ। ନିତ୍ତିଣ୍ଣୋ ଦୁତିଯମଗ୍ଗେନ। ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ତତିଯମଗ୍ଗେନ। ସମତିକ୍କନ୍ତୋ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ। ୱୀତିୱତ୍ତୋ ଫଲେନ।

୨୯। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ୱିଦ୍ୱା ଚ ଯୋତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ, ଅତ୍ତଭାୱେ ୱା। ୱିସଜ୍ଜାତି ୱୋସଜ୍ଜିତ୍ୱା।

ନିଦ୍ଦେସେ ସଜ୍ଜନ୍ତି ମୁଞ୍ଚନଂ। ୱିସଜ୍ଜନ୍ତି ୱୋସଜ୍ଜନଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ। ଏୱଂ ଭଗୱା ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ୱୁତ୍ତସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ଚୂଳଅନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ମେତ୍ତଗୂମାଣଵସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଧୋତକମାଣଵସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୩୦। ପଞ୍ଚମେ ଧୋତକସୁତ୍ତେ – ଵାଚାଭିକଙ୍ଖାମୀତି ଵାଚଂ ଅଭିକଙ୍ଖାମି। ସିକ୍ଖେ ନିବ୍ବାନମତ୍ତନୋତି ଅତ୍ତନୋ ରାଗାଦୀନଂ ନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ ଅଧିସୀଲାଦୀନି ସିକ୍ଖେଯ୍ଯ। ନିଦ୍ଦେସେ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥି।

୩୧।

ଇତୋତି ମମ ମୁଖତୋ।

ନିଦ୍ଦେସେ ଆତପ୍ପନ୍ତି କିଲେସତାପନଂ। ଉସ୍ସାହନ୍ତି ଅସଙ୍କୋଚଂ। ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀନ୍ତି ବଲଵୀରିଯଂ। ଥାମନ୍ତି ଅସିଥିଲଂ। ଧିତିନ୍ତି ଧାରଣଂ। ଵୀରିଯଂ କରୋହୀତି ପରକ୍କମଂ କରୋହି। ଛନ୍ଦଂ ଜନେହୀତି ରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେହି।

୩୨। ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେ ଅତ୍ତମନୋ ଧୋତକୋ ଭଗଵନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥଵମାନୋ କଥଂକଥାପମୋକ୍ଖଂ ଯାଚନ୍ତୋ ''ପସ୍ସାମହ''ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ପସ୍ସାମହଂ ଦେଵମନୁସ୍ସଲୋକେତି ପସ୍ସାମି ଅହଂ ଦେଵମନୁସ୍ସଲୋକେ। ତଂ ତଂ ନମସ୍ସାମୀତି ତଂ ଏଵରୂପଂ ତଂ ନମସ୍ସାମି। ପମୁଞ୍ଚାତି ପମୋଚେହି।

ନିଦ୍ଦେସେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାତି ତଂ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପାଟିଯେକ୍କଂ ଚତୁସଚ୍ଚଂ ସଯମେଵ ବୁଦ୍ଧା ପଟିଵେଧପ୍ପତ୍ତାତି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା। ସୀହସୀହୋତି ଅଛମ୍ଭିତଟ୍ଠେନ ସୀହାନଂ ଅତିସୀହୋ। ନାଗନାଗୋତି ନିକ୍କିଲେସଟ୍ଠେନ, ମହନ୍ତଟ୍ଠେନ ଵା ନାଗାନଂ ଅତିନାଗୋ। ଗଣିଗଣୀତି ଗଣଵନ୍ତାନଂ ଅତୀଵ ଗଣଵା। ମୁନିମୁନୀତି ଞାଣଵନ୍ତାନଂ ଅତୀଵ ଞାଣଵା। ରାଜରାଜାତି ଉତ୍ତମରାଜା। ମୁଞ୍ଚ ମନ୍ତି ମୋଚେହି ମଂ। ପମୁଞ୍ଚ ମନ୍ତି ନାନାଵିଧେନ ମୁଞ୍ଚେହି ମଂ। ମୋଚେହି ମନ୍ତି ସିଥିଲଂ କରୋହି ମଂ। ପମୋଚେହି ମନ୍ତି ଅତୀଵ ସିଥିଲଂ କରୋହି ମଂ। ଉଦ୍ଧର ମନ୍ତି ମଂ ସଂସାରପଙ୍କା ଉଦ୍ଧରିତ୍ଵା ଥଲେ ପତିଟ୍ଠାପେହି। ସମୁଦ୍ଧର ମନ୍ତି ସମ୍ମା ଉଦ୍ଧରିତ୍ଵା ଥଲେ ପତିଟ୍ଠାପେହି ମଂ। ଵୁଟ୍ଠାପେହୀତି ଵିଚିକିଚ୍ଛାସଲ୍ଲତୋ ଅପନେତ୍ଵା ଵିସୁଂ କରଣଵସେନ ଉଟ୍ଠାପେହି।

୩୩। ଅଥସ୍ସ ଭଗଵା ଅତ୍ତାଧୀନମେଵ କଥଂକଥାପମୋକ୍ଖଂ ଓଘତରଣମୁଖେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନାହ''ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ନାହଂ ସହିସ୍ସାମୀତି ଅହଂ ନ ସହିସ୍ସାମି ନ ସକ୍କୋମି। ନ ଵାଯମିସ୍ସାମୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପମୋଚନାଯାତି ପମୋଚେତୁଂ। କଥଂକଥିନ୍ତି ସକଙ୍ଖଂ। ତରେସୀତି ତରେଯ୍ଯାସି।

ନିଦ୍ଦେସେ ନ ଈହାମୀତି ପଯୋଗଂ ନ କରୋମି। ନ ସମୀହାମୀତି ଅତୀଵ ପଯୋଗଂ ନ କରୋମି। ଅସ୍ସଦ୍ଧେ ପୁଗ୍ଗଲେତି ରତନତ୍ତଯେ ସଦ୍ଧାଵିରହିତେ ପୁଗ୍ଗଲେ। ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକେତି ମଗ୍ଗଫଲଚ୍ଛନ୍ଦଂ ରୁଚିଵିରହିତେ। କୁସୀତେତି ସମାଧିଵିରହିତେ। ହୀନଵୀରିଯେତି ନିବ୍ବୀରିଯେ। ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜମାନେତି ପଟିପତ୍ତିଯା ନ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ।

୩୪। ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେ ଅତ୍ତମନତରୋ ଧୋତକୋ ଭଗଵନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥଵମାନୋ ଅନୁସାସନିଂ ଯାଚନ୍ତୋ ''ଅନୁସାସ ବ୍ରହ୍ମେ''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମେତି ସେଟ୍ଠଵଚନମେତଂ। ତେନ ଭଗଵନ୍ତଂ ଆମନ୍ତଯମାନୋ ଆହ ''ଅନୁସାସ ବ୍ରହ୍ମେ''ତି। ଵିଵେକଧମ୍ମନ୍ତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରଵିଵେକଂ ନିବ୍ବାନଧମ୍ମଂ। ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜମାନୋତି ନାନପ୍ପକାରକଂ ଅନାପଜ୍ଜମାନୋ। ଇଧେଵ ସନ୍ତୋତି ଇଧେଵ ସମାନୋ। ଅସିତୋତି ଅନିସ୍ସିତୋ।

୩୫-୭। ଇତୋ ପରା ଦ୍ଵେ ଗାଥା ମେତ୍ତଗୁସୁତ୍ତେ ଵୁତ୍ତନଯା ଏଵ। କେଵଲଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଂ, ଇଧ ସନ୍ତିନ୍ତି ଅଯଂ ଵିସେସୋ। ତତିଯଗାଥାଯପି ପୁବ୍ବଦ୍ଧଂ ତତ୍ଥ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ। ଅପରଦ୍ଧେ ସଙ୍ଗୋତି ସଜ୍ଜନଟ୍ଠାନଂ, ଲଗ୍ଗନନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେଵ।

ଏଵଂ ଭଗଵା ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେଵ ଦେସେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ଵୁତ୍ତସଦିସୋ ଏଵ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଧୋତକମାଣଵସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଉପସୀଵମାଣଵସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୩୮ । ଛଟ୍ଠେ ଉପସୀୱସୁତ୍ତେ – ମହନ୍ତମୋଘନ୍ତି ମହନ୍ତଂ ଓଘଂ। ଅନିସ୍ସିତୋତି ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ୱା ଅନଲ୍ଲୀନୋ। ନୋ ୱିସହାମୀତି ନ ସକ୍କୋମି। ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ନିସ୍ସଯଂ। ଯଂ ନିସ୍ସିତୋତି ଯଂ ଧମ୍ମଂ ୱା ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱା ନିସ୍ସିତୋ।

ନିଦ୍ଦେସେ କାମୋଘନ୍ତି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ କାମୋଘଂ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭୱୋଘଂ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠୋଘଂ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଅୱିଜ୍ଜୋଘଂ ତରେଯ୍ୟଂ। ସଙ୍କୁକୂଲା ପଙ୍କଜିତୋତି ଭଗୱତୋ ଉଚ୍ଚାକୁଲପରିଦୀପନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଆଲମ୍ବଣନ୍ତି ଅୱତ୍ଥରିତ୍ୱା ଠାନଂ। ନିସ୍ସଯନ୍ତି ଅଲ୍ଲୀଯନଂ। ଉପନିସ୍ସଯନ୍ତି ଅପସ୍ସଯନଂ।

୩୯ । ଇଦାନି ଯସ୍ମା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଲାଭୀ ତଞ୍ଚ ସନ୍ତମ୍ପି ନିସ୍ସଯଂ ନ ଜାନାତି। ତେନସ୍ସ ଭଗୱା ତଞ୍ଚ ନିସ୍ସଯଂ ଉତ୍ତରିଞ୍ଚ ନିଯ୍ୟାନପଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ପେକ୍ଖମାନୋତି ତଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଂ ସତୋ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଚ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପସ୍ସମାନୋ। ନତ୍ଥୀତି ନିସ୍ସାଯାତି ତଂ ‘‘ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀ’’ତି ପୱତ୍ତଂ ସମାପତ୍ତିଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା। ତରସ୍ସୁ ଓଘନ୍ତି ତତୋ ପଭୁତି ପୱତ୍ତାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଯଥାନୁରୂପଂ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଓଘଂ ତରସ୍ସୁ। କଥାହୀତି କଥଂକଥାହି। ତଣ୍ହକ୍ଖଯଂ ନତ୍ତମହାଭିପସ୍ସାତି ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ନିବ୍ବାନଂ ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସ। ଏତେନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରଂ କଥେସି।

ନିଦ୍ଦେସେ ତଞ୍ଞେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅଭାୱେତୀତି ଆକାସାଲମ୍ବଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତମହଗ୍ଗତୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅଭାୱେତି ଅଭାୱଂ ଗମେତି। ୱିଭାୱେତୀତି ୱିୱିଧା ଅଭାୱଂ ଗମେତି। ଅନ୍ତରଧାପେତୀତି ଅଦସ୍ସନଂ ଗମେତି। ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀତି ପସ୍ସତୀତି ଅନ୍ତମସୋ ଭଙ୍ଗମତ୍ତମ୍ପିସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ପସ୍ସତି।

୪୦ । ଇଦାନି ‘‘କାମେ ପହାଯା’’ତି ସୁତ୍ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ଅତ୍ତନା ପହୀନେ କାମେ ସମ୍ପସ୍ସମାନୋ ‘‘ସବ୍ବେସୂ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ହିତ୍ୱାମଞ୍ଞନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ ତତୋ ହେଟ୍ଠା ଛବ୍ବିଧମ୍ପି ସମାପତ୍ତିଂ ହିତ୍ୱା। ସଞ୍ଞାୱିମୋକ୍ଖେ ପରମେତି ସତ୍ତସୁ ସଞ୍ଞାୱିମୋକ୍ଖେସୁ ଉତ୍ତମେ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନେ। ତିଟ୍ଠେ ନୁ ସୋ ତତ୍ଥ ଅନାନୁଯାଯୀତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତତ୍ଥ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଅୱିଗଚ୍ଛମାନୋ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ ନୁତି ପୁଚ୍ଛତି।

ନିଦ୍ଦେସେ ଅୱିଚ୍ଚମାନୋତି ଅୱିଯୁଜ୍ଜମାନୋ। ଅୱିଗଚ୍ଛମାନୋତି ୱିଯୋଗଂ ଅନାପଜ୍ଜମାନୋ। ଅନନ୍ତରଧାଯମାନୋତି ଅନ୍ତରଧାନଂ ଅନାପଜ୍ଜମାନୋ। ଅପରିହାଯମାନୋତି ଅନନ୍ତରା ପରିହାନଂ ଅନାପଜ୍ଜମାନୋ।

୪୧-୨ । ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ସଟ୍ଠିକପ୍ପସହସ୍ସମତ୍ତକଂଯେୱ ଠାନଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ଚତୁତ୍ଥଂ ଗାଥମାହ। ଏୱଂ ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ଠାନଂ ସୁତ୍ୱା ଇଦାନିସ୍ସ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଭାୱଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ତିଟ୍ଠେ ଚେ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ପୂଗମ୍ପି ୱସ୍ସାନନ୍ତି ଅନେକସଙ୍ଖ୍ୟମ୍ପି ୱସ୍ସାନଂ, ଗଣନରାସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପୂଗମ୍ପି ୱସ୍ସାନୀ’’ତିପି ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ୱିଭତ୍ତିବ୍ୟତ୍ତଯେନ ସାମିୱଚନସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ କାତବ୍ବଂ, ପୂଗନ୍ତି ୱା ଏତସ୍ସ ବହୂନୀତି ଅତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ‘‘ପୂଗାନୀ’’ତି ୱାପି ପଠନ୍ତି, ପୁରିମପାଠୋଯେୱ ସବ୍ବସୁନ୍ଦରୋ। ତତ୍ଥେୱ ସୋ ସୀତି ସିଯା ୱିମୁତ୍ତୋତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତତ୍ଥେୱାକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନେ ନାନାଦୁକ୍ଖେହି ୱିମୁତ୍ତୋ ସୀତିଭାୱପ୍ପତ୍ତୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତୋ ସସ୍ସତୋ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚୱେଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତଥାୱିଧସ୍ସାତି ‘‘ଉଦାହୁ ତଥାୱିଧସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନୁପାଦାଯ ପରିନିବ୍ବାଯେଯ୍ୟା’’ତି ଉଚ୍ଛେଦଂ ପୁଚ୍ଛତି, ‘‘ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ୱାପି ଭୱେଯ୍ୟା’’ତି ପଟିସନ୍ଧିମ୍ପି ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛତି।

ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚୱେଯ୍ୟାତି ତସ୍ସ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନେ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚୁତିଂ ପାପୁଣେଯ୍ୟ। ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଉଚ୍ଛେଦଂ ଭୱେଯ୍ୟ। ୱିନସ୍ସେଯ୍ୟାତି ୱିନାସଂ ପାପୁଣେଯ୍ୟ। ନ ଭୱେଯ୍ୟାତି ଅଭାୱଂ ଗମେଯ୍ୟ। ଉପପନ୍ନସ୍ସାତି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଉପପନ୍ନସ୍ସ।

୪୩। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଂ ଅନୁପଗମ୍ମ ତତ୍ରୂପପନ୍ନସ୍ସ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଅନୁପାଦାଯ ପରିନିବ୍ବାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଚ୍ଚୀ ଯଥା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ପଲେତୀତି ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତି। ନ ଉପେତି ସଙ୍ଖନ୍ତି ‘‘ଅସୁକଂ ନାମ ଦିସଂ ଗତୋ’’ତି ୱୋହାରଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ମୁନୀ ନାମକାଯା ୱିମୁତ୍ତୋତି ଏୱଂ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ସେକ୍ଖମୁନି ପକତିଯା ପୁବ୍ବେୱ ରୂପକାଯା ୱିମୁତ୍ତୋ, ତତ୍ଥ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଧମ୍ମକାଯସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା ପୁନ ନାମକାଯାପି ୱିମୁତ୍ତୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ଖୀଣାସୱୋ ହୁତ୍ୱା ଅନୁପାଦାନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ପଲେତି ନ ଉପେତି ସଙ୍ଖଂ ‘‘ଖତ୍ତିଯୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା’’ତି ଏୱମାଦିକଂ।

ନିଦ୍ଦେସେ ଖିତ୍ତାତି ଚଲିତା। ଉକ୍ଖିତ୍ତାତି ଅତିଚଲିତା। ନୁନ୍ନାତି ପପ୍ପୋଟିଯା। ପଣୁନ୍ନାତି ଦୂରୀକତା। ଖମ୍ଭିତାତି ପଟିକ୍କମାପିତା। ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାତି ନ ସନ୍ତିକେ କତା।

୪୪। ଇଦାନି ‘‘ଅତ୍ଥଂ ପଲେତୀ’’ତି ସୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ଯୋନିସୋ ଅତ୍ଥମସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ‘‘ଅତ୍ଥଙ୍ଗତୋ ସୋ’’ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗତୋ

ଉଦାହୁ ନତ୍ଥି, ଉଦାହୁ ୱେ ସସ୍ସତିଯା ସସ୍ସତଭାୱେନ ଅରୋଗୋ ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମୋ ସୋତି ଏୱଂ ତଂ ମେ ମୁନୀ ସାଧୁ ବ୍ଯାକରୋହି। କିଂକାରଣା? ତଥା ହି ତେ ୱିଦିତୋ ଏସ ଧମ୍ମୋତି।

ନିଦ୍ଦେସେ ନିରୁଦ୍ଧୋତି ନିରୋଧଂ ପତ୍ତୋ। ଉଚ୍ଛିନ୍ନୋତି ଉଚ୍ଛିନ୍ନସନ୍ତାନୋ। ୱିନଟ୍ଠୋତି ୱିନାସଂ ପତ୍ତୋ।

୪୫। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତଥା ଅୱତ୍ଥଙ୍ଗତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅତ୍ଥଙ୍ଗତସ୍ସା''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥଙ୍ଗତସ୍ସାତି ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସ। ନ ପମାଣମତ୍ଥୀତି ରୂପାଦିପମାଣଂ ନତ୍ଥି। ଯେନ ନଂ ୱଜ୍ଜୁନ୍ତି ଯେନ ରାଗାଦିନା ନଂ ୱଦେୟ୍ୟୁଂ। ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ସବ୍ବେସୁ ଖନ୍ଧାଦିଧମ୍ମେସୁ।

ନିଦ୍ଦେସେ ଅଧିୱଚନାନି ଚାତି ସିରିୱଡ୍ଢକୋ ଧନୱଡ୍ଢକୋତିଆଦଯୋ ହି ୱଚନମତ୍ତଂଯେୱ ଅଧିକାରଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ଅଧିୱଚନା ନାମ। ଅଧିୱଚନାନଂ ପଥା ଅଧିୱଚନପଥା ନାମ। ''ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତସ୍ମା ସଙ୍ଖାରା''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୭୯) ଏୱଂ ନିବ୍ବାରିତ୍ୱା ସହେତୁକଂ କତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅଭିଲାପା ନିରୁତ୍ତି ନାମ। ନିରୁତ୍ତୀନଂ ପଥା ନିରୁତ୍ତିପଥା ନାମ। ''ତକ୍କୋ ୱିତକ୍କୋ ସଙ୍କପ୍ପୋ''ତି (ଧ। ସ। ୭) ଏୱଂ ତେନ ତେନ ପକାରେନ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ ପଥା ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥା (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୧-୧୦୮) ନାମ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ୱୁତ୍ତସଦିସୋୱ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପଜ୍ଜୋତିକାଯ ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଉପସୀୱମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ନନ୍ଦମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୪୬। ସତ୍ତମେ ନନ୍ଦସୁତ୍ତେ – ପଠମଗାଥାଯତ୍ଥୋ – ଲୋକେ ଖତ୍ତିଯାଦଯୋଜନା ଆଜୀୱକନିଗଣ୍ଠାଦିକେ ସନ୍ଧାଯ ''ସନ୍ତି ଲୋକେ ମୁନଯୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ତଯିଦଂ କଥଂସୂତି କିଂ ନୁ ଖୋ ତେ ସମାପତ୍ତିଞ୍ଞାଣାଦିନା ଞାଣେନ ଉପପନ୍ନତ୍ତା ଞାଣୂପପନ୍ନଂ ମୁନି ନୋ ୱଦନ୍ତି, ଏୱଂୱିଧଂ ନୁ ୱଦନ୍ତି, ଉଦାହୁ ୱେ ନାନପ୍ପକାରକେନ ଲୂଖଜୀୱିତସଙ୍ଖାତେନ ଜୀୱିତେନୂପପନ୍ନନ୍ତି।

ନିଦ୍ଦେସେ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଞ୍ଞାଣେନ ୱାତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିସମ୍ପଯୁତ୍ତଞ୍ଞାଣେନ ୱା। ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞଞ୍ଞାଣେନ ୱାତି ପୁବ୍ବେନିୱାସାଦିଜାନନଞ୍ଞାଣେନ ୱା।

୪୭। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତଦୁଭଯମ୍ପି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମୁନିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନ ଦିଟ୍ଠିଯା''ତି ଗାଥମାହ।

୪୮। ଇଦାନି ''ଦିଟ୍ଠୀହି ସୁଦ୍ଧୀ''ତି ୱଦନ୍ତାନଂ ୱାଦେ କଙ୍ଖାପହାନତ୍ଥଂ ''ଯେ କେଚିମେ''ତି ପୁଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ଅନେକରୂପେନାତି କୋତୂହଲମଙ୍ଗଲାଦିନାପି। ତତ୍ଥ ଯତା ଚରନ୍ତାତି ତତ୍ଥ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ଗୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତା।

୪୯। ଅଥସ୍ସ ତଥା ସୁଦ୍ଧିଅଭାୱଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଭଗୱା ଚତୁତ୍ଥଂ ଗାଥମାହ।

୫୦। ଏୱଂ ''ନାତରିଂସୂ''ତି ସୁତ୍ୱା ଇଦାନି ଯୋ ଅତରି, ତଂ ସୋତୁକାମୋ ''ଯେ କେଚିମେ''ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଓଘତିଣ୍ଣମୁଖେନ ଜାତିଜରାତିଣ୍ଣେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଛଟ୍ଠଂ ଗାଥମାହ।

୫୧। ତତ୍ଥ ନିୱୁତାତି ଓୱୁଟା ପରିଯୋନଦ୍ଧା। ଯେ ସୀଧାତି ଯେ ସୁ ଇଧ, ଏତ୍ଥ ଚ ସୁ-ଇତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ତଣ୍ହଂ ପରିଞ୍ଞାଯାତି ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ତଣ୍ହଂ ପରିଜାନିତ୍ୱା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ପାକଟମେୱ।

୫୨। ଏୱଂ ଭଗୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପନ ନନ୍ଦୋ ଭଗୱତୋ ଭାସିତଂ ଅଭିନନ୍ଦମାନୋ ଏତାଭିନନ୍ଦାମୀତି ଗାଥମାହ। ଇଧାପି ଚ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପଜ୍ଜୋତିକାଯ ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ନନ୍ଦମାଣଵସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ହେମକମାଣଵସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୫୩। ଅଟ୍ଠମେ ହେମକସୁତ୍ତେ – ଯେ ମେ ପୁବ୍ବେ ଵିଯାକଂସୂତି ଯେ ବାଵରିଆଦଯୋ ପୁବ୍ବେ ମଯ୍ହଂ ସକଂ ଲଦ୍ଧିଂ ଵିଯାକଂସୁ। ହୁରଂ ଗୋତମସାସନାତି ଗୋତମସାସନତୋ ପୁବ୍ବତରଂ। ସବ୍ବଂ ତଂ ତକ୍କଵଡ୍ଢନନ୍ତି ସବ୍ବଂ ତଂ କାମଵିତକ୍କାଦିଵଡ୍ଢନଂ।

ଯେ ଚଞ୍ଞେ ତସ୍ସ ଆଚରିଯାତି ଯେ ଚ ଅଞ୍ଞେ ତସ୍ସ ବାଵରିଯସ୍ସ ଆଚାରେ ସିକ୍ଖାପକା ଆଚରିଯା। ତେ ସକଂ ଦିଟ୍ଠିନ୍ତି ତେ ଆଚରିଯା ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିଂ। ସକଂ ଖନ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଖମନଂ। ସକଂ ରୁଚିନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ରୋଚନଂ। ଵିତକ୍କଵଡ୍ଢନନ୍ତି କାମଵିତକ୍କାଦିଵିତକ୍କାନଂ ଉପ୍ପାଦନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପଵତ୍ତନଂ। ସଙ୍କପ୍ପଵଡ୍ଢନନ୍ତି କାମସଙ୍କପ୍ପାଦୀନଂ ଵଡ୍ଢନଂ। ଇମାନି ଦ୍ଵେ ପଦାନି ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକଵସେନ ଵୁତ୍ତାନି। ଇଦାନି କାମଵିତକ୍କାଦିକେ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କାମଵିତକ୍କଵଡ୍ଢନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ନଵଵିତକ୍କେ ଦସ୍ସେସି।

୫୪।ତଣ୍ହାନିଗ୍ଘାତନନ୍ତି ତଣ୍ହାଵିନାସନଂ।

୫୫-୬। ଅଥସ୍ସ ଭଗଵା ତଂ ଧମ୍ମଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ‘‘ଇଧା’’ତି ଗାଥାଦ୍ଵଯମାହ। ତତ୍ଥ ଏତଦଞ୍ଞାଯ ଯେ ସତାତି ଏତଂ ନିବ୍ବାନଂ ପଦମଚ୍ଚୁତଂ ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ପ। ୨୭୭; ଥେରଗା। ୬୭୬; କଥା। ୭୫୩) ନଯେନ ଵିପସ୍ସନ୍ତା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଜାନିତ୍ଵା ଯେ କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିଆଦୀହି ସତା। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମାଭିନିବ୍ବୁତାତି ଵିଦିତଧମ୍ମତ୍ତା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମା ଚ ରାଗାଦିନିବ୍ବାନେନ ଚ ଅଭିନିବ୍ବୁତା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେଵ।

ଏଵଂ ଭଗଵା ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେଵ ଦେସେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ପୁବ୍ବସଦିସୋ ଏଵ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ହେମକମାଣଵସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ତୋଦେଯ୍ୟମାଣଵସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୫୭। ନଵମେ ତୋଦେଯ୍ୟସୁତ୍ତେ – ଵିମୋକ୍ଖୋ ତସ୍ସ କୀଦିସୋତି ତସ୍ସ କୀଦିସୋ ଵିମୋକ୍ଖୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ପୁଚ୍ଛତି।

୫୮। ଇଦାନିସ୍ସ ଅଞ୍ଞଵିମୋକ୍ଖାଭାଵଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗଵା ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଵିମୋକ୍ଖୋ ତସ୍ସ ନାପରୋତି ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞୋ ଵିମୋକ୍ଖୋ ନତ୍ଥି।

୫୯। ଏଵଂ ‘‘ତଣ୍ହକ୍ଖଯୋ ଏଵ ଵିମୋକ୍ଖୋ’’ତି ଵୁତ୍ତେପି ତମତ୍ଥଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ‘‘ନିରାସସୋ ସୋ ଉଦ ଆସସାନୋ’’ତି ପୁନ ପୁଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ଉଦ ପଞ୍ଞକପ୍ପୀତି ଉଦାହୁ ସମାପତ୍ତିଞ୍ଞାଣାଦିନା ଞାଣେନ ତଣ୍ହାକପ୍ପଂ ଵା ଦିଟ୍ଠିକପ୍ପଂ ଵା କପ୍ପଯତି।

୬୦। ଅଥସ୍ସ ଭଗଵା ତଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ଚତୁତ୍ଥଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ କାମଭଵେତି କାମେ ଚ ଭଵେ ଚ।

ରୂପେ ନାସୀସତୀତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକେ ରୂପାରମ୍ମଣେ ଛନ୍ଦରାଗଵସେନ ନ ପତ୍ଥେତି। ସଦ୍ଦାଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ରାଗୋ ଏଵ କିଞ୍ଚନଂ ରାଗକିଞ୍ଚନଂ ମଦନଟ୍ଠେନ ଵା। ଦୋସକିଞ୍ଚନାଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେଵ।

ଏଵଂ ଭଗଵା ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେଵ ଦେସେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ପୁବ୍ବସଦିସୋ ଏଵ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ତୋଦେଯ୍ୟମାଣଵସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। କପ୍ପମାଣଵସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୬୧। ଦସମେ କପ୍ପସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ – ମଜ୍ଝେ ସରସ୍ମିନ୍ତି ପୁରିମପଚ୍ଛିମକୋଟିପଞ୍ଞାଣଭାୱତୋ ମଜ୍ଝଭୂତେ ସଂସାରେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତିଟ୍ଠତନ୍ତି ତିଟ୍ଠମାନାନଂ। ଯଥାୟିଦଂ ନାପରଂ ସିୟାତି ଯଥା ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପୁନ ନ ଭୱେୟ୍ୟ।

ଆଗମନନ୍ତି ପୁବ୍ବନ୍ତତୋ ଇଧାଗମନଂ। ଗମନନ୍ତି ଇତୋ ପରଲୋକଗମନଂ। ଗମନାଗମନନ୍ତି ତଦୁଭୟୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। କାଲନ୍ତି ମରଣକାଲଂ। ଗତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତି। ଭୱାଭୱୋତି ଭୱତୋ ଭୱୋ। ଚୁତି ଚାତି ଭୱତୋ ଚୱନଞ୍ଚ। ଉପପତ୍ତି ଚାତି ଚୁତସ୍ସ ଉପପତ୍ତି ଚ। ନିବ୍ବତ୍ତି ଚାତି ପାତୁଭାୱୋ ଚ। ଭେଦୋ ଚାତି ଖନ୍ଧଭେଦୋ ଚ। ଜାତି ଚାତି ଜନନଞ୍ଚ। ଜରା ଚାତି ହାନି ଚ। ମରଣଞ୍ଚାତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଚାଗୋ ଚ। ପୁରିମାପି କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାୟତୀତି ପୁବ୍ବାପି କୋଟି ନତ୍ଥି ନ ସଂୱିଜ୍ଜତି। ତଥା ପଚ୍ଛିମାପି କୋଟି।

ଏତ୍ତକା ଜାତିୟୋତି ଏତପରମା ଜାତିୟୋ। ୱଟ୍ଟଂ ୱତ୍ତୀତି ସଂସାରପୱତ୍ତି। ତତୋ ପରଂ ନ ୱତ୍ତତୀତି ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ନପ୍ପୱତ୍ତତି। ହେୱଂ ନତ୍ଥୀତି ଏୱଂ ନତ୍ଥି ନ ସଂୱିଜ୍ଜତି। ହି-ଇତି ନିପାତୋ। ଅନମତଗ୍ଗୋୟନ୍ତି ଅୟଂ ସଂସାରୋ ଅୱିଦିତଗ୍ଗୋ।

ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଆୱରିତାନଂ। ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନାନନ୍ତି କାମରାଗସଙ୍ଖାତତଣ୍ହାବନ୍ଧନବଦ୍ଧାନଂ। ସନ୍ଧାୱତନ୍ତି କାମଧାତୁୟା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଧାୱନ୍ତାନଂ। ସଂସରତନ୍ତି ରୂପାରୂପଧାତୁୟା ସଂସରନ୍ତାନଂ। ଦୁକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚନୁଭୂତନ୍ତି କାୟିକଚେତସିକଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୂତଂ ୱିନ୍ଦିତଂ। ତିବ୍ବନ୍ତି ବହଲଂ। ବ୍ୟସନନ୍ତି ଅୱଡ୍ଢି ୱିନାସୋ। କଟସୀ ୱଡ୍ଢିତାତି ସୁସାନୱଡ୍ଢିତଂ। ଅଲମେୱାତି ଯୁତ୍ତମେୱ । ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୂତି ତେଭୂମକସଙ୍ଖାରେସୁ। ନିବ୍ବିନ୍ଦିତୁନ୍ତି ଉକ୍କଣ୍ଠିତୁଂ। ୱିରଜ୍ଜିତୁନ୍ତି ୱିରାଗଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ। ୱିମୁଚ୍ଚିତୁନ୍ତି ମୋଚେତୁଂ। ୱଟ୍ଟଂ ୱତ୍ତିସ୍ସତୀତି ସଂସାରପୱତ୍ତଂ ତେଭୂମକୱଟ୍ଟଂ ଅନାଗତେ ପୱତ୍ତିସ୍ସତି। ତତୋ ପରଂ ନ ୱତ୍ତିସ୍ସତୀତି ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅନାଗତେ ସଂସାରପୱତ୍ତଂ ନପ୍ପୱତ୍ତିସ୍ସତି। ଜାତିଭୟେତି ଜାତିଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭୟେ। ଜରାଭୟାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୬୨-୩। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ଉପରୂପରିଗାଥାୟୋ ଅଭାସି। ଦୁତିୟଗାଥା ୱୁତ୍ତତ୍ଥାୟେୱ। ତତିୟଗାଥାୟ ଅକିଞ୍ଚନନ୍ତି କିଞ୍ଚନପଟିପକ୍ଖଂ। ଅନାଦାନନ୍ତି ଆଦାନପଟିପକ୍ଖଂ, କିଞ୍ଚନାଦାନୱୂପସମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନାପରନ୍ତି ଅପରପଟିଭାଗଦୀପୱିରହିତଂ, ସେଟ୍ଠନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୬୪। ଚତୁତ୍ଥଗାଥାୟ ନ ତେ ମାରସ୍ସ ପଦ୍ଧଗୂତି ତେ ମାରସ୍ସ ପଦ୍ଧଚରା ପରିଚାରିକା ସିସ୍ସା ନ ହୋନ୍ତି।

ମହାଜନଂ ପାସେ ନିୟୋଜେତ୍ୱା ମାରେତୀତି ମାରୋ। ଅକୁସଲକମ୍ମେ ନିଯୁତ୍ତତ୍ତା କଣ୍ହୋ। ଛସୁ ଦେୱଲୋକେସୁ ଅଧିପତିତ୍ତା ଅଧିପତି। ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନ୍ତଂ ଗତତ୍ତା ଅନ୍ତଗୂ। ପାପଜନଂ ନ ମୁଞ୍ଚତୀତି ନମୁଚି। ସତିୱିପ୍ପୱାସପ୍ପମତ୍ତପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଞାତକୋଟି ପମତ୍ତବନ୍ଧୁ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି, ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ଚ ପୁବ୍ବସଦିସୋୱ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାୟ ଚୂଳଅନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

କପ୍ପମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଜତୁକଣ୍ଣିମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୬୫। ଏକାଦସମେ ଜତୁକଣ୍ଣିସୁତ୍ତେ – ସୁତ୍ୱାନହଂ ୱୀର ଅକାମକାମିନ୍ତି ଅହଂ ''ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା (ପାରା। ୧; ଦୀ। ନି। ୧।୧୫୭, ୨୫୫, ୩୦୧; ଅ। ନି। ୬।୧୦; ସଂ। ନି। ୫।୯୯୭) ନୟେନ ୱୀର କାମାନଂ ଅକାମନତୋ ଅକାମକାମିଂ ବୁଦ୍ଧଂ ସୁତ୍ୱା। ଅକାମମାଗମନ୍ତି ନିକ୍କାମଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଆଗତୋମ୍ହି। ସହଜନେତ୍ତାତି ସହଜାତସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଚକ୍ଖୁ । ଯଥାତଚ୍ଛନ୍ତି ଯଥାତଥଂ। ବ୍ରୂହି ମେତି ପୁନ ଯାଚନ୍ତୋ ଭଣତି। ଯାଚନ୍ତୋ ହି ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁମ୍ପି ଭଣେୟ୍ୟ, କୋ ପନ ୱାଦୋ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ।

ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଇମେସଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୱ। ୱିଜ୍ଜାହି ପନ ଚରଣେନ ଚ ସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନୋ। ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜାତି ତିସ୍ସୋପି ୱିଜ୍ଜା ଅଟ୍ଠପି ୱିଜ୍ଜା। ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଭୟଭେରୱସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୩୪ ଆଦୟୋ) ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବା, ଅଟ୍ଠ ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୫୪ ଆଦୟୋ)। ତତ୍ଥ ହି ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ମନୋମୟିଦ୍ଧିୟା ଚ ସହ ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ୱିଜ୍ଜା ୱୁତ୍ତା। ଚରଣନ୍ତି

ସୀଲସଂୱରୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗୋ ସତ୍ତ ସଦ୍ଧମ୍ମା ଚତ୍ତାରି ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନୀତି ଇମେ ପନ୍ନରସ ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇମେଯେୱ ହି ପନ୍ନରସ ଧମ୍ମା ଯସ୍ମା ଏତେହି ଚରତି ଅରିଯସାୱକୋ ଗଚ୍ଛତି ଅମତଂ ଦିସଂ, ତସ୍ମା ''ଚରଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଯଥାହ – ''ଇଧ, ମହାନାମ, ଅରିଯସାୱକୋ ସୀଲୱା ହୋତୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୨୪) ସବ୍ବଂ ମଜ୍ଝିମପଣ୍ଣାସକେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଭଗୱା ଇମାହି ୱିଜ୍ଜାହି ଇମିନା ଚ ଚରଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନୋତି। ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପଦା ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତା, ଚରଣସମ୍ପଦା ମହାକାରୁଣିକତଂ। ସୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ ଞତ୍ୱା ମହାକାରୁଣିକତାଯ ଅନତ୍ଥଂ ପରିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅତ୍ଥେ ନିଯୋଜେତି, ଯଥା ତଂ ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନୋ। ତେନସ୍ସ ସାୱକା ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନା ହୋନ୍ତି, ନୋ ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନା, ୱିଜ୍ଜାଚରଣୱିପନ୍ନାନଞ୍ହି ସାୱକା ଅତ୍ତନ୍ତପାଦଯୋ ୱିଯ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧)।

ସୋଭନଗମନତ୍ତା ସୁନ୍ଦରଂ ଠାନଂ ଗତତ୍ତା ସମ୍ମା ଗତତ୍ତା ସମ୍ମା ଚ ଗଦତ୍ତା ସୁଗତୋ। ଗମନମ୍ପି ହି ଗତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଞ୍ଚ ଭଗୱତୋ ସୋଭନଂ ପରିସୁଦ୍ଧମନୱଜ୍ଜଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ତେନ ହେସ ଗମନେନ ଖେମଂ ଦିସଂ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଗତୋତି ସୋଭନଗମନତ୍ତା ସୁଗତୋ। ସୁନ୍ଦରଞ୍ଚେସ ଠାନଂ ଗତୋ ଅମତଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ସୁନ୍ଦରଂ ଠାନଂ ଗତତ୍ତାପି ସୁଗତୋ। ସମ୍ମା ଚ ଗତୋ ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ପହୀନେ କିଲେସେ ପୁନ ଅପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛନ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଯେ କିଲେସା ପହୀନା, ତେ କିଲେସେ ନ ପୁନେତି ନ ପଚ୍ଚେତି ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀତି ସୁଗତୋ…ପେ… ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଯେ କିଲେସା ପହୀନା, ତେ କିଲେସେ ନ ପୁନେତି ନ ପଚ୍ଚେତି ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀତି ସୁଗତୋ''ତି (ମହାନି। ୩୮; ଚୂଳନି। ମେତ୍ତଗୂମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୨୭)।

ସମ୍ମା ୱା ଗତୋ ଦୀପଙ୍କରପାଦମୂଲତୋ ପଭୁତି ଯାୱ ବୋଧିମଣ୍ଡା ତାୱ ସମତିଂସପାରମୀପୂରିକାଯ ସମ୍ମା ପଟିପତ୍ତିଯା ସବ୍ବଲୋକସ୍ସ ହିତସୁଖମେୱ କରୋନ୍ତୋ ସସ୍ସତଂ ଉଚ୍ଛେଦଂ କାମସୁଖଂ ଅତ୍ତକିଲମଥନ୍ତି ଇମେ ଚ ଅନ୍ତେ ଅନୁପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗତୋତି ସମ୍ମା ଗତତ୍ତାପି ସୁଗତୋ। ସମ୍ମା ଚେସ ଗଦତି ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେସୁ ଯୁତ୍ତମେୱ ୱାଚଂ ଭାସତୀତି ସମ୍ମା ଗଦତ୍ତାପି ସୁଗତୋ।

ତତ୍ରିଦଂ ସାଧକସୁତ୍ତଂ –

''ଯଂ ତଥାଗତୋ ୱାଚଂ ଜାନାତି ଅଭୂତଂ ଅତଚ୍ଛଂ ଅନତ୍ଥସଂହିତଂ, ସା ଚ ପରେସଂ ଅପ୍ପିଯା ଅମନାପା, ନ ତଂ ତଥାଗତୋ ୱାଚଂ ଭାସତି। ଯମ୍ପି ତଥାଗତୋ ୱାଚଂ ଜାନାତି ଭୂତଂ ତଚ୍ଛଂ ଅନତ୍ଥସଂହିତଂ, ସା ଚ ପରେସଂ ଅପ୍ପିଯା ଅମନାପା, ତମ୍ପି ତଥାଗତୋ ୱାଚଂ ନ ଭାସତି। ଯଞ୍ଚ ଖୋ ତଥାଗତୋ ୱାଚଂ ଜାନାତି ଭୂତଂ ତଚ୍ଛଂ ଅତ୍ଥସଂହିତଂ, ସା ଚ ପରେସଂ ଅପ୍ପିଯା ଅମନାପା, ତତ୍ର କାଲଞ୍ଞୂ ତଥାଗତୋ ହୋତି ତସ୍ସା ୱାଚାଯ ୱେଯ୍ୟାକରଣାଯ। ଯଂ ତଥାଗତୋ ୱାଚଂ ଜାନାତି ଅଭୂତଂ ଅତଚ୍ଛଂ ଅନତ୍ଥସଂହିତଂ। ସା ଚ ପରେସଂ ପିଯା ମନାପା, ନ ତଂ ତଥାଗତୋ ୱାଚଂ ଭାସତି। ଯମ୍ପି ତଥାଗତୋ ୱାଚଂ ଜାନାତି ଭୂତଂ ତଚ୍ଛଂ ଅନତ୍ଥସଂହିତଂ, ସା ଚ ପରେସଂ ପିଯା ମନାପା, ତମ୍ପି ତଥାଗତୋ ୱାଚଂ ନ ଭାସତି। ଯଞ୍ଚ ଖୋ ତଥାଗତୋ ୱାଚଂ ଜାନାତି ଭୂତଂ ତଚ୍ଛଂ ଅତ୍ଥସଂହିତଂ, ସା ଚ ପରେସଂ ପିଯା ମନାପା, ତତ୍ର କାଲଞ୍ଞୂ ତଥାଗତୋ ହୋତି ତସ୍ସା ୱାଚାଯ ୱେଯ୍ୟାକରଣାଯା''ତି (ମ। ନି। ୨।୮୬)।

ଏୱଂ ସମ୍ମା ଗଦତ୍ତାପି ସୁଗତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସବ୍ବଥା ୱିଦିତଲୋକତ୍ତା ପନ ଲୋକୱିଦୂ। ସୋ ହି ଭଗୱା ସଭାୱତୋ ସମୁଦଯତୋ ନିରୋଧତୋ ନିରୋଧୂପାଯତୋତି ସବ୍ବଥା ଲୋକଂ ଅୱେଦି ଅଞ୍ଞାସି ପଟିୱିଜ୍ଝି। ଯଥାହ –

''ଯତ୍ଥ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ନ ଜାଯତି ନ ଜୀଯତି ନ ମୀଯତି ନ ଚୱତି ନ ଉପପଜ୍ଜତି, ନାହଂ ତଂ ଗମନେନ ଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତଂ ଞାତେଯ୍ୟଂ ଦଟ୍ଠେଯ୍ୟଂ ପତ୍ତେଯ୍ୟନ୍ତି ୱଦାମି। ନ ଚାହଂ, ଆୱୁସୋ, ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତକିରିଯଂ ୱଦାମି। ଅପି ଚାହଂ, ଆୱୁସୋ, ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ବ୍ୟାମମତ୍ତେ କଳେୱରେ ସସଞ୍ଞିମ୍ହି ସମନକେ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେମି ଲୋକସମୁଦଯଞ୍ଚ ଲୋକନିରୋଧଞ୍ଚ ଲୋକନିରୋଧଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦଂ (ସଂ। ନି। ୧। ୧୦୭; ଅ। ନି। ୪।୪୫)।

''ଗମନେନ ନ ପତ୍ତବ୍ବୋ, ଲୋକସ୍ସନ୍ତୋ କୁଦାଚନଂ;

ନ ଚ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଲୋକନ୍ତଂ, ଦୁକ୍ଖା ଅତ୍ଥି ପମୋଚନଂ।

‘‘ତସ୍ମା ହୱେ ଲୋକୱିଦୂ ସୁମେଧୋ, ଲୋକନ୍ତଗୂ ୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିୟୋ;

ଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତଂ ସମିତାୱି ଞତ୍ୱା, ନାସୀସତୀ ଲୋକମିମଂ ପରଞ୍ଚା’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୦୭; ଅ। ନି। ୪।୪୫);

ଅପି ଚ – ତୟୋ ଲୋକା ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ସତ୍ତଲୋକୋ ଓକାସଲୋକୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଏକୋ ଲୋକୋ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଆହାରଟ୍ଠିତିକା’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୨) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋତି ୱା ଅସସ୍ସତୋ ଲୋକୋତି ୱା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୨୧; ମ। ନି। ୧।୨୬୯; ସଂ। ନି। ୪।୪୧୬; ୱିଭ। ୯୩୭) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ସତ୍ତଲୋକୋ।

‘‘ୟାୱତା ଚନ୍ଦିମସୂରିୟା ପରିହରନ୍ତି, ଦିସା ଭନ୍ତି ୱିରୋଚମାନା;

ତାୱ ସହସ୍ସଧା ଲୋକୋ, ଏତ୍ଥ ତେ ୱତ୍ତତୀ ୱସୋ’’ତି। (ମ। ନି। ୧।୫୦୩) –

ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଓକାସଲୋକୋ। ତମ୍ପି ଭଗୱା ସବ୍ବଥା ଅୱେଦି। ତଥା ହିସ୍ସ ‘‘ଏକୋ ଲୋକୋ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଆହାରଟ୍ଠିତିକା। ଦ୍ୱେ ଲୋକା ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ। ତୟୋ ଲୋକା ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା। ଚତ୍ତାରୋ ଲୋକା ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା। ପଞ୍ଚ ଲୋକା ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ଛ ଲୋକା ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆୟତନାନି। ସତ୍ତ ଲୋକା ସତ୍ତ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୟୋ। ଅଟ୍ଠ ଲୋକା ଅଟ୍ଠ ଲୋକଧମ୍ମା। ନୱ ଲୋକା ନୱ ସତ୍ତାୱାସା। ଦସ ଲୋକା ଦସାୟତନାନି। ଦ୍ୱାଦସ ଲୋକା ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନି। ଅଟ୍ଠାରସଲୋକା ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁୟୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୨) ଅୟଂ ସଙ୍ଖାରଲୋକୋପି ସବ୍ବଥା ୱିଦିତୋ।

ୟସ୍ମା ପନେସ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସତ୍ତାନଂ ଆସୟଂ ଜାନାତି, ଅନୁସୟଂ ଜାନାତି, ଚରିତଂ ଜାନାତି, ଅଧିମୁତ୍ତିଂ ଜାନାତି, ଅପ୍ପରଜକ୍ଖେ ମହାରଜକ୍ଖେ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟେ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିୟେ, ସ୍ୱାକାରେ ଦ୍ୱାକାରେ, ସୁୱିଞ୍ଞାପୟେ ଦୁୱିଞ୍ଞାପୟେ, ଭବ୍ବେ ଅଭବ୍ବେ ସତ୍ତେ ଜାନାତି। ତସ୍ମାସ୍ସ ସତ୍ତଲୋକୋପି ସବ୍ବଥା ୱିଦିତୋ। ୟଥା ଚ ସତ୍ତଲୋକୋ, ଏୱଂ ଓକାସଲୋକୋପି। ତଥା ହେସ ଏକଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ଆୟାମତୋ ଚ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚ ୟୋଜନାନଂ ଦ୍ୱାଦସ ସତସହସ୍ସାନି ଚତୁତିଂସ ସତାନି ଚ ପଞ୍ଞାସଞ୍ଚ ୟୋଜନାନି। ପରିକ୍ଖେପତୋ –

ସବ୍ବଂ ସତସହସ୍ସାନି, ଛତ୍ତିଂସ ପରିମଣ୍ଡଲଂ;

ଦସ ଚେୱ ସହସ୍ସାନି, ଅଡ୍ଢୁଡ୍ଢାନି ସତାନି ଚ।

ତତ୍ଥ –

ଦୁୱେ ସତସହସ୍ସାନି, ଚତ୍ତାରି ନହୁତାନି ଚ;

ଏତ୍ତକଂ ବହଲତ୍ତେନ, ସଙ୍ଖାତାୟଂ ୱସୁନ୍ଧରା।

ତସ୍ସାୟେୱ ସନ୍ଧାରକଂ –

ଚତ୍ତାରି ସତସହସ୍ସାନି, ଅଟ୍ଠେୱ ନହୁତାନି ଚ;

ଏତ୍ତକଂ ବହଲତ୍ତେନ, ଜଲଂ ୱାତେ ପତିଟ୍ଠିତଂ।

ତସ୍ସାପି ସନ୍ଧାରକୋ –

ନୱ ସତସହସ୍ସାନି, ମାଲୁତୋ ନଭମୁଗ୍ଗତୋ;

ସଟ୍ଠି ଚେୱ ସହସ୍ସାନି, ଏସା ଲୋକସ୍ସ ସଣ୍ଠିତି।

ଏୱଂ ସଣ୍ଠିତେ ଚେତ୍ଥ ଯୋଜନାନଂ –

ଚତୁରାସୀତି ସହସ୍ସାନି, ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋ ମହଣ୍ଣୱେ;

ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ତାୱଦେୱ, ସିନେରୁ ପବ୍ବତୁତ୍ତମୋ।

ତତୋ ଉପଡ୍ଢୁପଡ୍ଢେନ, ପମାଣେନ ଯଥାକ୍କମଂ;

ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୁଗ୍ଗତା ଦିବ୍ବା, ନାନାରତନଚିତ୍ତିତା।

ଯୁଗନ୍ଧରୋ ଈସଧରୋ, କରୱୀକୋ ସୁଦସ୍ସନୋ;

ନେମିନ୍ଧରୋ ୱିନତକୋ, ଅସ୍ସକଣ୍ଣୋ ଗିରି ବ୍ରହା।

ଏତେ ସତ୍ତ ମହାସେଲା, ସିନେରୁସ୍ସ ସମନ୍ତତୋ;

ମହାରାଜାନମାୱାସା, ଦେୱଯକ୍ଖନିସେୱିତା।

ଯୋଜନାନଂ ସତାନୁଚ୍ଚୋ, ହିମୱା ପଞ୍ଚ ପବ୍ବତୋ;

ଯୋଜନାନଂ ସହସ୍ସାନି, ତୀଣି ଆଯତୱିତ୍ଥତୋ।

ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସେହି, କୂଟେହି ପଟିମଣ୍ଡିତୋ;

ତିପଞ୍ଚଯୋଜନକ୍ଖନ୍ଧ-ପରିକ୍ଖେପା ନଗୱ୍ହଯା।

ପଞ୍ଞାସଯୋଜନକ୍ଖନ୍ଧ-ସାଖାଯାମା ସମନ୍ତତୋ;

ସତଯୋଜନୱିତ୍ଥିଣ୍ଣା, ତାୱଦେୱ ଚ ଉଗ୍ଗତା;

ଜମ୍ବୂ ଯସ୍ସାନୁଭାୱେନ, ଜମ୍ବୁଦୀପୋ ପକାସିତୋ। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୩୭; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୮୪);

ଯଞ୍ଚେତଂ ଜମ୍ବୁଯା ପମାଣଂ, ଏତଦେୱ ଅସୁରାନଂ ଚିତ୍ତପାଟଲିଯା, ଗରୁଳାନଂ ସିମ୍ବଲିରୁକ୍ଖସ୍ସ, ଅପରଗୋଯାନେ କଦମ୍ବସ୍ସ, ଉତ୍ତରକୁରୂସୁ କପ୍ପରୁକ୍ଖସ୍ସ, ପୁବ୍ବୱିଦେହେ ସିରୀସସ୍ସ, ତାୱତିଂସେସୁ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକସ୍ସାତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ପାଟଲୀ ସିମ୍ବଲୀ ଜମ୍ବୂ, ଦେୱାନଂ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ;

କଦମ୍ବୋ କପ୍ପରୁକ୍ଖୋ ଚ, ସିରୀସେନ ଭୱତି ସତ୍ତମଂ।

''ଦ୍ୱେ ଅସୀତି ସହସ୍ସାନି, ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋ ମହଣ୍ଣୱେ;

ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ତାୱଦେୱ, ଚକ୍କୱାଳସିଲୁଚ୍ଚଯୋ;

ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତଂ ସବ୍ବଂ, ଲୋକଧାତୁମଯଂ ଠିତୋ''ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୩୭; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୮୪);

ତତ୍ଥ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଯୋଜନଂ, ସୂରିଯମଣ୍ଡଲଂ ପଞ୍ଞାସଯୋଜନଂ, ତାୱତିଂସଭୱନଂ ଦସସହସ୍ସଯୋଜନଂ, ତଥା ଅସୁରଭୱନଂ ଅୱୀଚିମହାନିରଯୋ ଜମ୍ବୁଦୀପୋ ଚ। ଅପରଗୋଯାନଂ ସତ୍ତସହସ୍ସଯୋଜନଂ। ତଥା ପୁବ୍ବୱିଦେହୋ। ଉତ୍ତରକୁରୁ ଅଟ୍ଠସହସ୍ସଯୋଜନୋ। ଏକମେକୋ

ଚେତ୍ଥ ମହାଦୀପୋ ପଞ୍ଚସତପଞ୍ଚସତପରିତ୍ତଦୀପପରିୱାରୋ। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଏକଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ଏକା ଲୋକଧାତୁ। ତଦନ୍ତରେସୁ ଲୋକନ୍ତରିକନିରୟା । ଏୱଂ ଅନନ୍ତାନି ଚକ୍କୱାଳାନି ଅନନ୍ତା ଲୋକଧାତୁୟୋ ଭଗୱା ଅନନ୍ତେନ ବୁଦ୍ଧଞାଣେନ ଅୱେଦି ଅଞ୍ଞାସି ପଟିୱିଜ୍ଝି। ଏୱମସ୍ସ ଓକାସଲୋକୋପି ସବ୍ବଥା ୱିଦିତୋ। ଏୱମ୍ପି ସବ୍ବଥା ୱିଦିତଲୋକତ୍ତା ଲୋକୱିଦୂ।

ଅତ୍ତନୋ ପନ ଗୁଣେହି ୱିସିଟ୍ଠତରସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭାୱତୋ ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଉତ୍ତରୋତି ଅନୁତ୍ତରୋ। ତଥା ହେସ ସୀଲଗୁଣେନପି ସବ୍ବଂ ଲୋକଂ ଅଭିଭୱତି ସମାଧି...ପେ... ପଞ୍ଞା... ୱିମୁତ୍ତି... ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଗୁଣେନପି। ସୀଲଗୁଣେନପି ଅସମୋ ଅସମସମୋ ଅପ୍ପଟିମୋ ଅପ୍ପଟିଭାଗୋ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ...ପେ... ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଗୁଣେନପି। ୟଥାହ – "ନ ଖୋ ପନାହଂ ପସ୍ସାମି ସଦେୱକେ ଲୋକେ...ପେ... ସଦେୱମନୁସ୍ସାୟ ଅତ୍ତନା ସୀଲସମ୍ପନ୍ନତର"ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୩; ଅ। ନି। ୪।୨୧) ୱିତ୍ଥାରୋ।

ଏୱଂ ଅଗ୍ଗପସାଦସୁତ୍ତାଦୀନି (ଅ। ନି। ୪।୩୪; ଇତିୱୁ। ୯୦) "ନ ମେ ଆଚରିୟୋ ଅତ୍ଥୀ"ତିଆଦିକା (ମ। ନି। ୧।୨୮୫; ମହାୱ। ୧୧; କଥା। ୪୦୫; ମି। ପ। ୪।୫।୧୧) ଗାଥାୟୋ ଚ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବା।

ପୁରିସଦମ୍ମେ ସାରେତୀତି ପୁରିସଦମ୍ମସାରଥି, ଦମେତି ୱିନେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପୁରିସଦମ୍ମାତି ଅଦନ୍ତା ଦମେତୁଂ ୟୁତ୍ତା ତିରଚ୍ଛାନପୁରିସାପି ମନୁସ୍ସପୁରିସାପି ଅମନୁସ୍ସପୁରିସାପି । ତଥା ହି ଭଗୱତା ତିରଚ୍ଛାନପୁରିସାପି ଅପଲାଲୋ ନାଗରାଜା ଚୂଳୋଦରୋ ମହୋଦରୋ ଅଗ୍ଗିସିଖୋ ଧୂମସିଖୋ ଅରୱାଳୋ ନାଗରାଜା ଧନପାଲକୋ ହତ୍ଥୀତି ଏୱମାଦୟୋ ଦମିତା ନିବ୍ବିସା କତା, ସରଣେସୁ ଚ ସୀଲେସୁ ଚ ପତିଟ୍ଠାପିତା। ମନୁସ୍ସପୁରିସାପି ସଚ୍ଚକନିଗଣ୍ଠପୁତ୍ତଅମ୍ବଟ୍ଠମାଣୱପୋକ୍ଖରସାତିସୋଣଦନ୍ତକୂଟଦନ୍ତାଦୟୋ। ଅମନୁସ୍ସପୁରିସାପି ଆଳୱକସୂଚିଲୋମଖରଲୋମୟକ୍ଖସକ୍କଦେୱରାଜାଦୟୋ ଦମିତା ୱିନୀତା ୱିଚିତ୍ରେହି ୱିନୟନୂପାୟେହି। "ଅହଂ ଖୋ କେସି ପୁରିସଦମ୍ମେ ସଣ୍ହେନପି ୱିନେମି, ଫରୁସେନପି ୱିନେମି, ସଣ୍ହଫରୁସେନପି ୱିନେମୀ"ତି (ଅ। ନି। ୪।୧୧୧) ଇଦଞ୍ଚେତ୍ଥ ସୁତ୍ତଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ଅପି ଚ ଭଗୱା ୱିସୁଦ୍ଧସୀଲାଦୀନଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନି ସୋତାପନ୍ନାଦୀନଞ୍ଚ ଉତ୍ତରିମଗ୍ଗପଟିପଦଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ଦନ୍ତେପି ଦମେତିୟେୱ।

ଅଥ ୱା ଅନୁତ୍ତରୋ ପୁରିସଦମ୍ମସାରଥୀତି ଏକମେୱିଦଂ ଅତ୍ଥପଦଂ। ଭଗୱା ହି ତଥା ପୁରିସଦମ୍ମେ ସାରେତି, ୟଥା ଏକପଲ୍ଲଙ୍କେନେୱ ନିସିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ଦିସା ଅସଜ୍ଜମାନା ଧାୱନ୍ତି। ତସ୍ମା "ଅନୁତ୍ତରୋ ପୁରିସଦମ୍ମସାରଥୀ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି। "ହତ୍ଥିଦମକେନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ହତ୍ଥି ଦମ୍ମୋ ସାରିତୋ ଏକଂୟେୱ ଦିସଂ ଧାୱତୀ"ତି ଇଦଞ୍ଚେତ୍ଥ ସୁତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୩।୩୧୨) ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ୱୀରିୟୱାତି ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବପାପକେହି ୱିରତୋ। ପହୂତି ପଭୂ। ୱିସୱୀତି ପରସନ୍ତାନେ ୱୀରିୟୁପ୍ପାଦକୋ। ଅଲମତ୍ତୋତି ସମତ୍ଥଚିତ୍ତୋ।

ୱିରତୋତି ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ୱିରତତ୍ତା ଆୟତିଂ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକୋ। ସବ୍ବପାପକେହି ନିରୟଦୁକ୍ଖଂ ଅତିଚ୍ଚାତି ଆୟତିଂ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିତାୟ ନିରୟଦୁକ୍ଖଂ ଅତିକ୍କ ଠିତୋ। ୱୀରିୟୱାସୋତି ୱୀରିୟନିକେତୋ। ସୋ ୱୀରିୟୱାତି ସୋ ଖୀଣାସୱୋ "ୱୀରିୟୱା"ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି। ପଧାନୱା ୱୀରୋ ତାଦୀତି ଇମାନି ପନସ୍ସ ଥୁତିୱଚନାନି। ସୋ ହି ପଧାନୱା ମଗ୍ଗଜ୍ଝାନପଧାନେନ, ୱୀରୋ କିଲେସାରିୱିଦ୍ଧଂସନସମତ୍ଥତାୟ, ତାଦି ନିବ୍ବିକାରତାୟ ପୱୁଚ୍ଚତେ ତଥତ୍ତାତି ତଥାରୂପୋ "ୱୀରିୟୱା"ତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

ତେ କାମକାମିନୋତି ଏତେ ରୂପାଦିୱତ୍ଥୁକାମେ ଇଚ୍ଛନ୍ତା। ରାଗରାଗିନୋତି ରାଗେନ ରଞ୍ଜିତା। ସଞ୍ଞାସଞ୍ଞିନୋତି ରାଗସଞ୍ଞାୟ ସଞ୍ଞିନୋ। ନକାମେ କାମେତୀତି ରୂପାଦିୱତ୍ଥୁକାମେ ନ ପତ୍ଥେତି। ଅକାମୋତି କାମେହି ୱିରହିତୋ। ନିକ୍କାମୋତି ନିକ୍ଖନ୍ତକାମୋ।

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣନ୍ତି ତିୟଦ୍ଧଗତଂ ସବ୍ବନେୟ୍ୟପଥଂ ଜାନାତୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ଏୱ ଞାଣଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ନେତ୍ତଞ୍ଚ ୱାସନାୟ ସହ କିଲେସେ ପରାଜେତ୍ୱା ଜିତତ୍ତା ଜିନଭାୱୋ ଚ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଅପୁରେ ଅପଚ୍ଛା ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଏକସ୍ମିଂ କାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ପୁବ୍ବନ୍ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପନ୍ନୋତି ଉପ୍ପନ୍ନୋ।

୬୬।ତେଜୀ ତେଜସାତି ତେଜେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ତେଜସା ଅଭିଭୁୟ୍ୟ। ୟମହଂ ୱିଜଞ୍ଞଂ ଜାତିଜରାୟ ଇଧ ୱିପ୍ପହାନନ୍ତି ୟଂ ଅହଂ ଜାତିଜରାୟ ପହାନଭୂତଂ ଧମ୍ମଂ ଇଧେୱ ଜାନେୟ୍ୟଂ।

ଜଗତୀତି ପଥୱୀ। ସବ୍ବଂ ଆକାସଗତନ୍ତି ସକଲଂ ଆକାସେ ପୱତ୍ତଂ ପତ୍ଥଟଂ। ତମଗତନ୍ତି ତମମେୱ ତମଗତଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ୟଥା ଗୂଥଗତଂ ମୁତ୍ତଗତନ୍ତି। ଅଭିୱିହଚ୍ଚାତି ନାସେତ୍ୱା। ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିନିୱାରକଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ପଲାପେତ୍ୱା। ଆଲୋକଂ ଦସ୍ସୟିତ୍ୱାତି ସୂରିୟାଲୋକଂ

ଦସ୍ସୟିତ୍ୱା। ଆକାସେତି ଅଜଟାକାସେ। ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେତି ଅନ୍ତରଧାତୁସମଙ୍ଖତୁଚ୍ଛୋକାସେ। ଗଗନପଥେତି ଦେୱତାନଂ ଗମନମଗ୍ଗେ ଗଚ୍ଛତି। ସଙ୍ଖ ଅଭିସଙ୍ଖାରସମୁଦୟନ୍ତି ସକଲଂ କମ୍ମଂ ସମୁଦୟଂ ଉପ୍ପାଦଂ, ତଣ୍ହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କିଲେସତମଂ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱାତି କିଲେସତମସଙ୍ଖାତଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରଂ ନୀହରିତ୍ୱା ନାସେତ୍ୱା। ଞାଣାଲୋକଂ ପଞ୍ଞାଲୋକଂ ଦସ୍ସୟିତ୍ୱା। ୱତ୍ଥୁକାମେ ପରିଜାନିତ୍ୱାତି ରୂପାଦିୱତ୍ଥୁକାମେ ଞାତତୀରଣପରିଞ୍ଞାୟ ଜାନିତ୍ୱା। କିଲେସକାମେ ପହାୟାତି ଉପତାପନସଙ୍ଖାତେ କିଲେସକାମେ ପହାନପରିଞ୍ଞାୟ ପଜହିତ୍ୱା।

୬୭। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତଂ ଧମ୍ମଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ଉପରୂପରିଗାଥାୟୋ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ଦଟ୍ଠୁ ଖେମତୋତି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦଂ ''ଖେମ''ନ୍ତି ଦିସ୍ୱା। ଉଗ୍ଗହିତନ୍ତି ତଣ୍ହାୱସେନ ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଗହିତଂ। ନିରତ୍ତଂ ୱାତି ନିରସ୍ସିତଙ୍ଗ ୱା, ମୁଞ୍ଚିତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମା ତେ ୱିଜ୍ଜିତ୍ଥାତି ମା ତେ ଅହୋସି। କିଞ୍ଚନନ୍ତି ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନଂ, ତମ୍ପି ତେ ମା ୱିଜ୍ଜିତ୍ଥ।

ମୁଞ୍ଚିତବ୍ବନ୍ତି ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ନ ପୁନ ଗହେତବ୍ବଂ। ୱିଜହିତବ୍ବନ୍ତି ଚଜିତବ୍ବଂ। ୱିନୋଦେତବ୍ବନ୍ତି ଖିପିତବ୍ବଂ। ବ୍ୟନ୍ତୀକାତବ୍ବନ୍ତି ୱିଗତନ୍ତଂ କାତବ୍ବଂ । ଅନଭାୱଂ ଗମେତବ୍ବନ୍ତି ଅନୁ ଅନୁ ଅଭାୱଂ ଗମେତବ୍ବଂ।

୬୮-୯।ପୁବ୍ବେତି ଅତୀତେ ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସା। ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଭଗୱା ଜତୁକଣ୍ଣିଂ ଆଲପତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି, ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ଚ ପୁବ୍ବସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାୟ ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ଜତୁକଣ୍ଣିମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ଭଦ୍ରାୱୁଧମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୭୦। ଦ୍ୱାଦସମେ ଭଦ୍ରାୱୁଧସୁତ୍ତେ – ଓକଞ୍ଜହନ୍ତି ଆଲୟଂ ଜହଂ। ତଣ୍ହଚ୍ଛିଦନ୍ତି ତଣ୍ହାକାୟଚ୍ଛିଦଂ। ଅନେଜନ୍ତି ଲୋକଧମ୍ମେସୁ ନିକ୍କମ୍ପଂ। ନନ୍ଦିଞ୍ଜହନ୍ତି ଅନାଗତରୂପାଦିପତ୍ଥନାଜହଂ। ଏକା ଏୱ ହି ସା ତଣ୍ହା, ଥୁତିୱସେନ ଇଧ ନାନପ୍ପକାରତୋ ୱୁତ୍ତା। କପ୍ପଞ୍ଜହନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ କପ୍ପଜହଂ। ଅଭିଯାଚେତି ଅତିୱିୟ ଯାଚାମି। ସୁତ୍ୱାନ ନାଗସ୍ସ ଅପନମିସ୍ସନ୍ତି ଇତୋତି ନାଗସ୍ସ ତୱ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଇତୋ ପାସାଣକଚେତିୟତୋ ବହୁଜନା ପକ୍କମିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଯେଉପୟୁପାଦାନାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଗହିତା। ଚେତସୋ ଅଧିଟ୍ଠାନାତି ଚିତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠିତା। ଅଭିନିୱେସାନୁସୟାତି ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସୟିତା।

୭୧।ଜନପଦେହି ସଙ୍ଗତାତି ଅଙ୍ଗାଦୀହି ଜନପଦେହି ଇଧ ସମାଗତା। ୱିୟାକରୋହୀତି ଧମ୍ମଂ ଦେସେହି।

ସଙ୍ଗତାତି ଏତେ ଖତ୍ତିୟାଦୟୋ ଏକୀଭୂତା। ସମାଗତାତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେହି ଜନପଦେହି ଆଗତା। ସମୋହିତାତି ରାସୀଭୂତା। ସନ୍ନିପତିତାତି ଅଧିୟୋଗା।

୭୨। ଅଥସ୍ସ ଆସୟାନୁଲୋମେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ଉପରୂପରିଗାଥାୟୋ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ଆଦାନତଣ୍ହନ୍ତି ରୂପାଦୀନଂ ଆଦାୟିକଂ ଗହଣତଣ୍ହଂ, ତଣ୍ହୁପାଦାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଂ ଯଞ୍ହି ଲୋକସ୍ମିମୁପାଦିୟନ୍ତୀତି ଏତେସୁ ଉଦ୍ଧାଦିଭେଦେସୁ ଯଂ ଯଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତେନେୱ ମାରୋ ଅନ୍ୱେତିଜନ୍ତୁନ୍ତି ତେନେୱ ଉପାଦାନପଚ୍ଚୟନିବ୍ବତ୍ତକମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରନିବ୍ବତ୍ତୱସେନ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖନ୍ଧମାରୋ ତଂ ସତ୍ତଂ ଅନୁଗଚ୍ଛତି।

୭୩।ତସ୍ମା ପଜାନନ୍ତି ତସ୍ମା ଏତମାଦୀନୱଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱା ସଙ୍ଖାରେ ପଜାନନ୍ତୋ। ଆଦାନସତ୍ତେ ଇତି ପେକ୍ଖମାନୋ, ପଜଂ ଇମଂ ମଚ୍ଚୁଧେୟ୍ୟେ ୱିସତ୍ତନ୍ତି ଆଦାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଆଦାନେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତେ ସବ୍ବଲୋକେ ଇମଂ ପଜଂ ମଚ୍ଚୁଧେୟ୍ୟେ ଲଗ୍ଗଂ ପେକ୍ଖମାନୋ , ଆଦାନସତ୍ତେ ୱା ଆଦାନାଭିନିୱିଟ୍ଠେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଆଦାନସଙ୍ଗହେତୁଞ୍ଚ ଇମଂ ପଜଂ ମଚ୍ଚୁଧେୟ୍ୟେ ଲଗ୍ଗଂ ତତୋ ୱୀତିକ୍କମିତୁଂ ଅସମତ୍ଥଂ ଇତି ପେକ୍ଖମାନୋ କିଞ୍ଚନଂ ସବ୍ବଲୋକେ ନ ଉପାଦିୟେଥାତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି, ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ଚ ପୁବ୍ବସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସୀତି।

ଭଦ୍ରାଵୁଧସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୩। ଉଦଯମାଣଵସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୭୪। ତେରସମେ ଉଦଯସୁତ୍ତେ – ଅଞ୍ଞାଵିମୋକ୍ଖନ୍ତି ପଞ୍ଞାନୁଭାଵନିଟ୍ଠାନଂ ତଂ ଵିମୋକ୍ଖଂ ପୁଚ୍ଛତି।

ପଠମେନପି ଝାନେନ ଝାଯୀତି ଵିତକ୍କଵିଚାରପୀତିସୁଖଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକେନ ପଠମଜ୍ଝାନେନ ଝାଯତୀତି ଝାଯୀ। ଦୁତିଯେନାତି ପୀତିସୁଖଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ। ତତିଯେନାତି ସୁଖଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ। ଚତୁତ୍ଥେନାତି ଉପେକ୍ଖାଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ। ସଵିତକ୍କସଵିଚାରେନପି ଝାନେନ ଝାଯୀତି ଚତୁକ୍କନଯପଞ୍ଚକନଯେସୁ ପଠମଜ୍ଝାନେନ ସଵିତକ୍କସଵିଚାରେନପି ଝାନେନ ଝାଯତୀତି ଝାଯୀ। ଅଵିତକ୍କଵିଚାରମତ୍ତେନାତି ପଞ୍ଚକନଯେ ଦୁତିଯେନ ଝାନେନ। ଅଵିତକ୍କଅଵିଚାରେନାତି ଦୁତିଯତତିଯାଦିଅଵସେସଝାନେନ। ସପ୍ପୀତିକେନାତି ପୀତିସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଦୁକତିକଝାନେନ। ନିପ୍ପୀତିକେନାତି ପୀତିଵିରହିତେନ ତଦଵସେସଝାନେନ। ସାତସହଗତେନାତି ସୁଖସହଗତେନ ତିକଚତୁକ୍କଝାନେନ। ଉପେକ୍ଖାସହଗତେନାତି ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକେନ। ସୁଞ୍ଞତେନପୀତି ସୁଞ୍ଞତଵିମୋକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ। ଅନିମିତ୍ତେନପୀତି ଅନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତଂ ଧୁଵନିମିତ୍ତଂ ଅନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ଵା ପଟିଲଦ୍ଧେନ ଅନିମିତ୍ତେନପି ଝାନେନ ଝାଯତୀତି ଝାଯୀ। ଅପ୍ପଣିହିତେନପୀତି ମଗ୍ଗାଗମନଵସେନ ପଣିଧିଂ ସୋଧେତ୍ଵା ପରିଯାଦିଯିତ୍ଵା ଫଲସମାପତ୍ତିଵସେନ ଅପ୍ପଣିହିତେନପି। ଲୋକିଯେନପୀତି ଲୋକିଯେନ ପଠମଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥେନ।

ଲୋକୁତ୍ତରେନପୀତି ତେନେଵ ଲୋକୁତ୍ତରସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ। ଝାନରତୋତି ଝାନେସୁ ଅଭିରତୋ। ଏକତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତୋତି ଏକତ୍ତଂ ଏକୀଭାଵଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ପଯୁତ୍ତୋ। ସଦତ୍ଥଗରୁକୋତି ସକତ୍ଥଗରୁକୋ, କ-କାରସ୍ସାଯଂ ଦ-କାରୋ କତୋ। ସଦତ୍ଥୋତି ଚ ଅରହତ୍ତଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ତଞ୍ହି ଅତ୍ତୂପନିବଦ୍ଧଟ୍ଠେନ ଅତ୍ତାନଂ ଅଵିଜହନଟ୍ଠେନ ଅତ୍ତନୋ ପରମତ୍ଥଟ୍ଠେନ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥତ୍ତା ସକତ୍ଥୋତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଫଲସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଵସେନ ସକତ୍ଥଗରୁକୋ, ''ନିବ୍ବାନଗରୁକୋ''ତି ଏକେ। ଅରଜୋତି ନିକ୍କିଲେସୋ। ଵିରଜୋତି ଵିଗତକିଲେସୋ। ନିରଜୋତି ଅପନୀତକିଲେସୋ , ''ଵିତରଜୋ''ତିପି ପାଠୋ, ସୋଯେଵତ୍ଥୋ। ରଜାପଗତୋତି କିଲେସେହି ଦୂରୀଭୂତୋ। ରଜଵିପ୍ପହୀନୋତି କିଲେସପ୍ପହୀନୋ। ରଜଵିପ୍ପଯୁତ୍ତୋତି କିଲେସେହି ମୁତ୍ତୋ।

ପାସାଣକେ ଚେତିଯେତି ପାସାଣପିଟ୍ଠେ ପାରାଯନସୁତ୍ତନ୍ତଦେସିତଟ୍ଠାନେ। ସଙ୍ଖୋସ୍ସୁକ୍କପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତାତି ସଙ୍ଖେପେନ କିଲେସୌସ୍ସୁକ୍କାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା, ନାସିତତ୍ତା ଆସୀନୋ।

କିଚ୍ଚାକିଚ୍ଚନ୍ତି ''ଇଦଂ କତ୍ତବ୍ବଂ, ଇଦଂ ନ କତ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି ଏଵଂ ମନସା ଚିନ୍ତେତବ୍ବଂ। କରଣୀଯାକରଣୀଯନ୍ତି କାଯଦ୍ଵାରେନ ଅଵସ୍ସଂ ଇଦଂ କରଣୀଯଂ, ଇଦଂ ନ କରଣୀଯନ୍ତି ଏଵଂ କରଣୀଯାକରଣୀଯଂ। ପହୀନନ୍ତି ଵିସ୍ସଟ୍ଠଂ। ଵସିପ୍ପତ୍ତୋତି ପଗୁଣଭାଵପ୍ପତ୍ତୋ।

୭୫। ଅଥ ଭଗଵା ଯସ୍ମା ଉଦଯୋ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଲାଭୀ, ତସ୍ମାସ୍ସ ପଟିଲଦ୍ଧଝାନଵସେନ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଅଞ୍ଞାଵିମୋକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଉପରୂପରିଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ପହାନଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାନନ୍ତି ଯଦିଦଂ ପଠମଂ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ କାମଚ୍ଛନ୍ଦପହାନଂ, ତମ୍ପି ଅଞ୍ଞାଵିମୋକ୍ଖନ୍ତି ପବ୍ରୂମି। ଏଵଂ ସବ୍ବପଦାନି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗିଲାନଭାଵୋ। ଗିଲାନୋ ହି ଅକଲ୍ଲକୋତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଵିନଯେପି ଵୁତ୍ତଂ – ''ନାହଂ, ଭନ୍ତେ, ଅକଲ୍ଲକୋ''ତି (ପାରା। ୧୫୧)। ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାତି ଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞସଙ୍ଖାତୋଵ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାକାରୋ। ଓଲୀଯନାତି ଓଲୀଯନାକାରୋ। ଇରିଯାପଥିକଚିତ୍ତଞ୍ହି ଇରିଯାପଥଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ ରୁକ୍ଖେ ଵଗ୍ଗୁଲି ଵିଯ ଖୀଲେ ଲଗ୍ଗିତଫାଣିତଵାରକୋ ଵିଯ ଚ ଓଲୀଯତି, ତସ୍ସ ତଂ ଆକାରଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଓଲୀଯନା''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯପଦଂ ଉପସଗ୍ଗଵସେନ ଵଡ୍ଢିତଂ। ଲୀନାତି ଅଵିପ୍ଫାରିକତାଯ ପଟିକୁଟିତଂ। ଇତରେ ଦ୍ଵେ ଆକାରଭାଵନିଦ୍ଦେସା। ଥିନନ୍ତି ସପ୍ପିପିଣ୍ଡୋ ଵିଯ ଅଵିପ୍ଫାରିକତାଯ ଘନଭାଵେନ ଠିତଂ। ଥିଯନାତି ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ। ଥିଯିତଭାଵୋ ଥିଯିତତ୍ତଂ, ଅଵିପ୍ଫାରଵସେନେଵ ଥଦ୍ଧତାତି ଅତ୍ଥୋ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୧୬୨)।

୭୬।ଉପେକ୍ଖାସତିସଂସୁଦ୍ଧନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୌପେକ୍ଖାସତୀହି ସଂସୁଦ୍ଧଂ। ଧମ୍ମତକ୍କପୁରେଜଵନ୍ତି ଇମିନା ତସ୍ମିଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଵିମୋକ୍ଖେ ଠତ୍ଵା ଝାନଙ୍ଗାନି ଵିପସ୍ସିତ୍ଵା ଅଧିଗତଂ ଅରହତ୍ତଵିମୋକ୍ଖଂ ଵଦତି। ଅରହତ୍ତଵିମୋକ୍ଖସ୍ସ ହି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦିଭେଦୋ ଧମ୍ମତକ୍କୋ ପୁରେଜଵୋ ହୋତି। ତେନାହ

‘‘ଧମ୍ମତକ୍କପୁରେଜଵ’’ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞାଯ ପଭେଦନନ୍ତି ଏତମେଵ ଚ ଅଞ୍ଞାଵିମୋକ୍ଖଂ ଅଞ୍ଞାପଭେଦନସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ନିସ୍ସାଯ ଜାତତ୍ତା କାରଣୋପଚାରେନ ‘‘ଅଞ୍ଞାଯ ପଭେଦନ’’ନ୍ତି ବ୍ରୂମୀତି।

ଯା ଚତୁତ୍ଥେ ଝାନେ ଉପେକ୍ଖାତି ଏତ୍ଥ ଉପପତ୍ତିତୋ ଇକ୍ଖତୀତି ଉପେକ୍ଖା, ସମଂ ପସ୍ସତି ଅପକ୍ଖପତିତା ହୁତ୍ୱା ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପେକ୍ଖନାତି ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ। ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନାତି ଉପସଗ୍ଗଵସେନ ପଦଂ ଵଡ୍ଢିତଂ। ଚିତ୍ତସମତାତି ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗଭାଵୋ। ଚିତ୍ତପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଊନାତିରିତ୍ତଵଜ୍ଜିତଭାଵୋ। ମଜ୍ଝତ୍ତତାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ଠିତଭାଵୋ।

୭୭। ଏଵଂ ଅଞ୍ଞାପଭେଦଵଚନେନ ଵୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ତଂ କିସ୍ସ ଵିପ୍ପହାନେନ ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘କିଂସୁ ସଂଯୋଜନୋ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ କିଂସୁ ସଂଯୋଜନୋତି କିଂସଂଯୋଜନୋ। ଵିଚାରଣନ୍ତି ଵିଚାରଣକାରଣଂ। କିସ୍ସସ୍ସ ଵିପ୍ପହାନେନାତି କିଂନାମକସ୍ସ ଅସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଵିପ୍ପହାନେନ।

୭୮। ଅଥସ୍ସ ଭଗଵା ତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟାକରୋନ୍ତୋ ‘‘ନନ୍ଦିସଂଯୋଜନୋ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଵିତକ୍କସ୍ସାତି କାମଵିତକ୍କାଦିକୋ ଵିତକ୍କୋ ଅସ୍ସ।

୭୯। ଇଦାନି ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘କଥଂ ସତସ୍ସା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଵିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅଭିସଙ୍ଖାରଵିଞ୍ଞାଣଂ।

୮୦।

ଅଥସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ କଥେନ୍ତୋ ଭଗଵା ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଏଵଂ ସତସ୍ସାତି ଏଵଂ ସତସ୍ସ ସମ୍ପଜାନସ୍ସ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେଵ।

ଏଵଂ ଭଗଵା ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେଵ ଦେସେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ପୁବ୍ବସଦିସୋଵ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଉଦଯମାଣଵସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ପୋସାଲମାଣଵସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୮୧। ଚୁଦ୍ଦସମେ ପୋସାଲସୁତ୍ତେ – ଯୋ ଅତୀତଂ ଆଦିସତୀତି ଯୋ ଭଗଵା ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରେସଞ୍ଚ ‘‘ଏକମ୍ପି ଜାତି’’ନ୍ତିଆଦିଭେଦଂ ଅତୀତଂ ଆଦିସତି।

ଏକମ୍ପି ଜାତିନ୍ତି ଏକମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିମୂଲକଂ ଚୁତିପରିଯୋସାନଂ ଏକଭଵପରିଯାପନ୍ନଂ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନଂ। ଏସ ନଯୋ ଦ୍ୱେପି ଜାତିଯୋତିଆଦୀସୁ। ଅନେକେପି ସଂଵଟ୍ଟକପ୍ପେତିଆଦୀସୁ ପନ ପରିହାଯମାନୋ କପ୍ପୋ ସଂଵଟ୍ଟକପ୍ପୋ, ତଦା ସବ୍ବେସଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ସନ୍ନିପତନତୋ। ଵଡ୍ଢମାନୋ କପ୍ପୋ ଵିଵଟ୍ଟକପ୍ପୋ, ତଦା ବ୍ରହ୍ମଲୋକତୋ ସତ୍ତାନଂ ଵିଵଟ୍ଟନତୋ। ତତ୍ଥ ସଂଵଟ୍ଟେନ ସଂଵଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ ଗହିତୋ ହୋତି ତଂମୂଲକତ୍ତା, ଵିଵଟ୍ଟେନ ଚ ଵିଵଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ। ଏଵଞ୍ହି ସତି ଯାନି ତାନି ‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖଵେ, କପ୍ପସ୍ସ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ସଂଵଟ୍ଟୋ ସଂଵଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ ଵିଵଟ୍ଟୋ ଵିଵଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ’’ତି ଵୁତ୍ତାନି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୧୫୬), ତାନି ପରିଗ୍ଗହିତାନି ହୋନ୍ତି। ସଂଵଟ୍ଟକପ୍ପେ ଵିଵଟ୍ଟକପ୍ପେତି ଚ କପ୍ପସ୍ସ ଅଦ୍ଧଂ ଗହେତ୍ୱା ଵୁତ୍ତଂ। ସଂଵଟ୍ଟଵିଵଟ୍ଟକପ୍ପେତି ସକଲଂ କପ୍ପଂ ଗହେତ୍ୱା ଵୁତ୍ତଂ। କଥଂ ଅନୁସ୍ସରତୀତି ଚେ? ଅମୁତ୍ରାସିନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ। ତତ୍ଥ ଅମୁତ୍ରାସିନ୍ତି ଅମୁମ୍ହି ସଂଵଟ୍ଟକପ୍ପେ ଅହଂ ଅମୁମ୍ହି ଭଵେ ଵା ଯୋନିଯା ଵା ଗତିଯା ଵା ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯା ଵା ସତ୍ତାଵାସେ ଵା ସତ୍ତନିକାଯେ ଵା ଆସିଂ। ଏଵଂନାମୋତି ତିସ୍ସୋ ଵା ଫୁସ୍ସୋ ଵା। ଏଵଂଗୋତ୍ତୋତି କଚ୍ଚାନୋ ଵା କସ୍ସପୋ ଵା । ଇଦମସ୍ସ ଅତୀତଭଵେ ଅତ୍ତନୋ ନାମଗୋତ୍ତାନୁସ୍ସରଣଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ସଚେ ପନ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଅତ୍ତନୋ ଵଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଂ ଵା ଲୂଖପଣୀତଜୀଵିତଭାଵଂ ଵା ସୁଖଦୁକ୍ଖବହୁଲତଂ ଵା ଅପ୍ପାଯୁକଦୀଘାଯୁକଭାଵଂ ଵା ଅନୁସ୍ସରିତୁକାମୋ, ତମ୍ପି ଅନୁସ୍ସରତିଯେଵ। ତେନାହ – ‘‘ଏଵଂଵଣ୍ଣୋ ଏଵମାଯୁପରିଯନ୍ତୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଏଵଂଵଣ୍ଣୋତି ଓଦାତୋ ଵା ସାମୋ ଵା। ଏଵମାହାରୋତି ସାଲିମଂସୋଦନାହାରୋ ଵା ପଵତ୍ତଫଲଭୋଜନୋ ଵା। ଏଵଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖପଟିସଂଵେଦୀତି ଅନେକପ୍ପକାରେନ କାଯିକଚେତସିକାନଂ ସାମିସନିରାମିସାଦିପ୍ପଭେଦାନଂ ଵା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ପଟିସଂଵେଦୀ। ଏଵମାଯୁପରିଯନ୍ତୋତି ଏଵଂ ଵସ୍ସସତପରମାଯୁପରିଯନ୍ତୋ ଵା ଚତୁରାସୀତି କପ୍ପସହସ୍ସପରମାଯୁପରିଯନ୍ତୋ ଵା।

ସୋ ତତୋ ଚୁତୋ ଅମୁତ୍ର ଉଦପାଦିନ୍ତି ସୋ ଅହଂ ତତୋ ଭଵତୋ ଯୋନିତୋ ଗତିତୋ ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିତୋ ସତ୍ତାଵାସତୋ ସତ୍ତନିକାଯତୋ ଵା ଚୁତୋ ପୁନ ଅମୁକସ୍ମିଂ ନାମ ଭଵେ ଯୋନିଯା ଗତିଯା ଵିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯା ସତ୍ତାଵାସେ ସତ୍ତନିକାଯେ ଵା ଉଦପାଦିଂ। ତତ୍ରାପାସିନ୍ତି ଅଥ ତତ୍ରାପି ଭଵେ

ଯୋନିୟା ଗତିଯା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯା ସତ୍ତାୱାସେ ସତ୍ତନିକାଯେ ୱା ପୁନ ଅହୋସିଂ। ଏୱଂନାମୋତିଆଦିୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଅପି ଚ – ଯସ୍ମା ଅମୁତ୍ରାସିନ୍ତି ଇଦଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଆରୋହନ୍ତସ୍ସ ଯାୱଦିଚ୍ଛକଂ ଅନୁସ୍ସରଣଂ। ସୋ ତତୋ ଚୁତୋତି ପଟିନିୱତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ। ତସ୍ମା ଇଧୂପପନ୍ନୋତି ଇମିସ୍ସା ଇଧୂପପତ୍ତିଯା ଅନନ୍ତରମେୱସ୍ସ ଉପପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯ ଅମୁତ୍ର ଉଦପାଦିନ୍ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ରାପାସିନ୍ତି ଏୱମାଦି ପନସ୍ସ ତତ୍ରା ଇମିସ୍ସା ଉପପତ୍ତିଯା ଅନ୍ତରେ ଉପପତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ନାମଗୋତ୍ତାଦୀନଂ ଅନୁସ୍ସରଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ତତୋ ଚୁତୋ ଇଧୂପପନ୍ନୋତି ସ୍ୱାହଂ ତତୋ ଅନନ୍ତରୂପପତ୍ତିଟ୍ଠାନତୋ ଚୁତୋ ଇଧ ଅମୁକସ୍ମିଂ ନାମ ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ।

ଇତିତି ଏୱଂ। ସାକାରଂ ସୌଦ୍ଦେସନ୍ତି ନାମଗୋତ୍ତୱସେନ ସୌଦ୍ଦେସଂ, ୱଣ୍ଣାଦିୱସେନ ସାକାରଂ। ନାମଗୋତ୍ତେନ ହି ସତ୍ତୋ ''ତିସ୍ସୋ କସ୍ସପୋ''ତି ଉଦ୍ଦିସିଯତି, ୱଣ୍ଣାଦୀହି ''ଓଦାତୋ ସାମୋ''ତି ନାନତ୍ତତୋ ପଞ୍ଞାଯତି। ତସ୍ମା ନାମଗୋତ୍ତଂ ଉଦ୍ଦେସୋ, ଇତରେ ଆକାରାତି। ପୁବ୍ବେନିୱାସନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ଅତୀତଜାତୀସୁ ନିୱୁଟ୍ଠକ୍ଖନ୍ଧା ପୁବ୍ବେନିୱାସୋ। ନିୱୁଟ୍ଠାତି ଅଜ୍ଝାୱୁଟ୍ଠା ଅନୁଭୂତା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧା, ନିୱୁଟ୍ଠଧମ୍ମା ୱା। ନିୱୁଟ୍ଠାତି ଗୋଚରନିୱାସେନ ନିୱୁଟ୍ଠା, ଅତ୍ତନୋ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଞ୍ଞାତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା, ପରୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଞ୍ଞାତାପି ୱା ଛିନ୍ନୱଟୁମକାନୁସ୍ସରଣାଦୀସୁ। ତେ ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଆଦିସତି କଥେତି। ପରେସଂ ଅତୀତନ୍ତି ଅଞ୍ଞେସଂ ପରପୁଗ୍ଗଲାନଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଏକମ୍ପି ଜାତିନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଆଦିସତି।

ମହାପଦାନିଯସୁତ୍ତନ୍ତି ମହାପୁରିସାନଂ ଅପଦାନନିଯୁତ୍ତଂ ମହାପଦାନସୁତ୍ତଂ (ଦୀ। ନି। ୨।୧ ଆଦଯୋ)। ମହାସୁଦସ୍ସନିଯସୁତ୍ତନ୍ତି ମହାସୁଦସ୍ସନସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତିଯୁତ୍ତଂ ମହାସୁଦସ୍ସନସୁତ୍ତଂ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୧ ଆଦଯୋ)। ମହାଗୋୱିନ୍ଦିଯସୁତ୍ତନ୍ତି ମହାଗୋୱିନ୍ଦବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅପଦାନନିଯୁତ୍ତଂ ମହାଗୋୱିନ୍ଦସୁତ୍ତଂ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୯୩ ଆଦଯୋ)। ମାଘଦେୱିଯସୁତ୍ତନ୍ତି ମଘଦେୱରଞ୍ଞୋ ଅପଦାନନିଯୁତ୍ତଂ ମଘଦେୱସୁତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୨।୩୦୮ ଆଦଯୋ)। ସତାନୁସାରିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀତି ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିସମ୍ପଯୁତ୍ତଞାଣଂ ହୋତି।

ଯାୱତକଂ ଆକଙ୍ଖତୀତି ଯତ୍ତକଂ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛତି, ତତ୍ତକଂ ଜାନିସ୍ସାମୀତି ଞାଣଂ ପେସେତି। ଅଥସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲପତ୍ତପୁଟେ ପକ୍ଖନ୍ଦନାରାଧୋ ୱିଯ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଅନିୱାରିତଂ ଞାଣଂ ଗଚ୍ଛତି। ତେନ ଯାୱତକଂ ଆକଙ୍ଖତି, ତାୱତକଂ ଅନୁସ୍ସରତି। ବୋଧିଜନ୍ତି ବୋଧିଯା ମୂଲେ ଜାତଂ। ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଚତୁମଗ୍ଗଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯମନ୍ତିମା ଜାତୀତି ତେନ ଞାଣେନ ଜାତିମୂଲସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ପୁନ ''ଅଯମନ୍ତିମା ଜାତି, ନତ୍ଥିଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୧) ଅପରମ୍ପି ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଉପରି ''ସତ୍ତାନ''ନ୍ତି ପଦଂ ଇଧେୱ ଆହରିତ୍ୱା ସତ୍ତାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞାଣନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ପରାନି ଚ ଅପରାନି ଚ ''ପରାପରାନୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ସନ୍ଧିୱସେନ ରୋ-କାରଂ କତ୍ୱା ''ପରୋପରାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପରୋପରାନଂ ଭାୱୋ ପରୋପରିଯଂ, ପରୋପରିଯମେୱ ପରୋପରିଯତ୍ତଂ, ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ତାନଂ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରୋପରିଯତ୍ତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତସ୍ସ ଞାଣଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞାଣଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଉତ୍ତମାନୁତ୍ତମଭାୱଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱରୋୱରିଯତ୍ତଞାଣ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ୱରାନି ଚ ଅୱରାନି ଚ ୱରୋୱରିଯାନି, ୱରୋୱରିଯାନଂ ଭାୱୋ ୱରୋୱରିଯତ୍ତନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅୱରିଯାନୀତି ଚ ଉତ୍ତମାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା – ପରାନି ଚ ଓପରାନି ଚ ପରୋପରାନି, ତେସଂ ଭାୱୋ ପରୋପରିଯତ୍ତନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଓପରାନୀତି ଚ ଓରାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଲାମକାନୀତି ଅତ୍ଥୋ ''ପରୋପରାଯସ୍ସ ସମେଚ୍ଚ ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୫; ସୁ। ନି। ୪୭୯) ୱିଯ। ''ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତେ ଞାଣ''ନ୍ତି ଭୁମ୍ମୱଚନେନପି ପାଠୋ (ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୬୮)।

ତଥାଗତସ୍ସାତି ଯଥା ୱିପସ୍ସିଆଦଯୋ ପୁବ୍ବକା ଇସଯୋ ଆଗତା, ତଥା ଆଗତସ୍ସ। ଯଥା ଚ ତେ ଗତା, ତଥା ଗତସ୍ସ। ତଥାଗତବଲନ୍ତି ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଂ ତଥାଗତସ୍ସେୱ ବଲଂ। ଯଥା ୱା ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ବଲଂ ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଆଗତଂ, ତଥା ଆଗତବଲନ୍ତିପି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧଂ ତଥାଗତସ୍ସ ବଲଂ କାଯବଲଞ୍ଚ ଞାଣବଲଞ୍ଚ। ତେସୁ କାଯବଲଂ ହତ୍ଥିକୁଲାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପୋରାଣେହି –

''କାଳାୱକଞ୍ଚ ଗଙ୍ଗେଯ୍ୟଂ, ପଣ୍ଡରଂ ତମ୍ବପିଙ୍ଗଲଂ;

ଗନ୍ଧମଙ୍ଗଲହେମଞ୍ଚ, ଉପୋସଥଛଦ୍ଦନ୍ତିମେ ଦସା''ତି। (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪୮; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୨୨; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୦।୨୧; ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୭୬୦; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୭୫; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୪୪);

ଯଦେତଂ ପକତିହତ୍ଥିଗଣନାଯ ହତ୍ଥୀନଂ କୋଟିସହସ୍ସସ୍ସ, ପୁରିସଗଣନାଯ ଦସନ୍ନଂ ପୁରିସକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ବଲଂ ହୋତି, ଇଦଂ ତାୱ ତଥାଗତସ୍ସ କାଯବଲଂ। ଞାଣବଲଂ ପନ ମହାସୀହନାଦେ (ମ। ନି। ୧।୧୪୬ ଆଦଯୋ) ଆଗତଂ ଦସବଲଞାଣଂ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଞାଣଂ ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ

ଅକମ୍ପନଞ୍ଚାଣଂ ଚତୁଯୋନିପରିଚ୍ଛେଦକଞ୍ଚାଣଂ ପଞ୍ଚଗତିପରିଚ୍ଛେଦକଞ୍ଚାଣଂ ସଂଯୁତ୍ତକେ (ସଂ। ନି। ୨।୩୩-୩୪) ଆଗତାନି ତେସତ୍ତତି ଞାଣାନି ସତ୍ତସତ୍ତତି ଞାଣାନୀତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞାନିପି ଅନେକାନି ଞାଣସହସ୍ସାନି, ଏତଂ ଞାଣବଲଂ ନାମ। ଇଧାପି ଞାଣବଲମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଞାଣଞ୍ହି ଅକମ୍ପିୟଟ୍ଠେନ ଉପଥମ୍ଭକଟ୍ଠେନ ଚ ବଲନ୍ତି (ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୪୪) ୱୁତ୍ତଂ।

ସତ୍ତାନଂ ଆସୟାନୁସୟେ ଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ରୂପାଦୀସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଛନ୍ଦରାଗେନ ସତ୍ତା ୱିସତ୍ତାତି ସତ୍ତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''ରୂପେ ଖୋ, ରାଧ, ଯୋ ଛନ୍ଦୋ ଯୋ ରାଗୋ ଯା ନନ୍ଦୀ ଯା ତଣ୍ହା, ତତ୍ର ସତ୍ତୋ ତତ୍ର ୱିସତ୍ତୋ, ତସ୍ମା 'ସତ୍ତୋ'ତି ୱୁଚ୍ଚତି । ୱେଦନାୟ… ସଞ୍ଞାୟ… ସଙ୍ଖାରେସୁ… ୱିଞ୍ଞାଣେ ଯୋ ଛନ୍ଦୋ ଯୋ ରାଗୋ ଯା ନନ୍ଦୀ ଯା ତଣ୍ହା, ତତ୍ର ସତ୍ତୋ ତତ୍ର ୱିସତ୍ତୋ, ତସ୍ମା 'ସତ୍ତୋ'ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୬୧; ମହାନି। ୭)।

ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ପନ ଅତ୍ଥଂ ଅୱିଚାରେତ୍ୱା ''ନାମମତ୍ତମେତ''ନ୍ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଯେପି ଅତ୍ଥଂ ୱିଚାରେନ୍ତି, ତେ ସତ୍ୱଯୋଗେନ ସତ୍ତାତି ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଆସୟନ୍ତି ନିସ୍ସୟନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଆସୟୋ , ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ୱା କାମାଦୀହି ନେକ୍ଖମ୍ମାଦୀହି ୱା ପରିଭାୱିତସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ଅନୁସେନ୍ତି ଅନୁପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅନୁସୟା, ଥାମଗତାନଂ କାମରାଗାଦୀନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଆସୟୋ ଚ ଅନୁସୟୋ ଚ ଆସୟାନୁସୟୋ। ଜାତିଗ୍ଗହଣେନ ଚ ଦ୍ୱନ୍ଦସମାସୱସେନ ଚ ଏକୱଚନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ଚରିତାଧିମୁତ୍ତିୟୋ ଆସୟାନୁସୟସଙ୍ଗହିତା, ତସ୍ମା ଉଦ୍ଦେସେ ଚରିତାଧିମୁତ୍ତୀସୁ ଞାଣାନି ଆସୟାନୁସୟଞାଣେନେୱ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ''ଆସୟାନୁସୟେ ଞାଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯମକପାଟିହୀରେ ଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୌଦକଧାରାଦୀନଂ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ସକିଂୟେୱ ପୱତ୍ତିତୋ ଯମକଂ, ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ହରଣତୋ ପାଟିହୀରଂ, ଯମକଞ୍ଚ ତଂ ପାଟିହୀରଞ୍ଚାତି ଯମକପାଟିହୀରଂ।

ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିୟା ଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରଦୁକ୍ଖେ ସତି ସାଧୂନଂ ହଦୟକମ୍ପନଂ କରୋତୀତି କରୁଣା, କିନାତି ୱା ପରଦୁକ୍ଖଂ ହିଂସତି ୱିନାସେତୀତି କରୁଣା, କିରୀୟତି ୱା ଦୁକ୍ଖିତେସୁ ଫରଣୱସେନ ପସାରୀୟତୀତି କରୁଣା, ଫରଣକମ୍ମୱସେନ କମ୍ମଗୁଣୱସେନ ଚ ମହତୀ କରୁଣା ମହାକରୁଣା, ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି ଏତଂ ମହାକାରୁଣିକାତି ସମାପତ୍ତି, ମହାକରୁଣା ଚ ସା ସମାପତ୍ତି ଚାତି ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତି, ତସ୍ସଂ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିୟଂ। ତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱା ଞାଣଂ।

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଅନାୱରଣଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚନେୟ୍ୟପଥପ୍ପଭେଦଂ ସବ୍ବଂ ଅଞ୍ଞାସୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁସ୍ସ ଭାୱୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ଏୱ ଞାଣଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଞାଣନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତାଦିଭେଦା ସବ୍ବଧମ୍ମା ହି ସଙ୍ଖାରୋ ୱିକାରୋ ଲକ୍ଖଣଂ ନିବ୍ବାନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ପଞ୍ଚେୱ ନେୟ୍ୟପଥା ହୋନ୍ତି। ଆୱଜ୍ଜନପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ଏୱ ହି ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ଆୱରଣନ୍ତି ତଦେୱ ଅନାୱରଣଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି (ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧। ୧।୬୮)।

ସବ୍ବତ୍ଥଅସଙ୍ଗମପ୍ପଟିହତମନାୱରଣଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଅସଙ୍ଗଂ ସଙ୍ଗୱିରହିତଂ ଅପ୍ପଟିହତଂ ପଟିପକ୍ଖୱିରହିତଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତଂ ଆୱରଣୱିରହିତଂ ଞାଣଂ।

ଅନାଗତମ୍ପି ଆଦିସତୀତି –

''ଇମସ୍ମିଂ ଭଦ୍ଦକେ କପ୍ପେ, ତୟୋ ଆସିଂସୁ ନାୟକା;

ଅହମେତରହି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ମେତ୍ତେୟ୍ୟୋ ଚାପି ହେସ୍ସତୀ''ତି। ଚ –

''ଅସୀତିୱସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକେସୁ , ଭିକ୍ଖୱେ, ମନୁସ୍ସେସୁ ମେତ୍ତେୟ୍ୟୋ ନାମ ଭଗୱା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନୋ''ତି ଚ (ଦୀ। ନି। ୩।୧୦୭) –

''ଅଥ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖୋ ନାମ ରାଜା ଯୋ ସୋ ଯୂପୋ ରଞ୍ଞା ମହାପନାଦେନ କାରାପିତୋ, ତଂ ଯୂପଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ଅଜ୍ଝାୱସିତ୍ୱା ତଂ ଦତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣକପଣଦ୍ଧିକୱଣିବ୍ବକଯାଚକାନଂ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ମେତ୍ତେୟ୍ୟସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସନ୍ତିକେ କେସମସ୍ସୁଂ

ଓହାରେତ୍ୱା କାସାଯାନି ୱତ୍ଥାନି ଅଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜିସ୍ସତୀ’’ତି ଚ (ଦୀ। ନି। ୩।୧୦୮) –

‘‘ଅନାଗତେ ଅଟ୍ଠିସ୍ସରୋ ନାମ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି (ମି। ପ। ୪।୧।୩) ଚ, ‘‘ସୁମନିସ୍ସରୋ ନାମ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଚ –

ଆଦିନା ନଯେନ ଦେୱଦତ୍ତାଦୀନଂ ଅନାଗତଂ ଆଚିକ୍ଖତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ଆଦିସତୀତି ଇଦଂ ପାକଟମେୱ।

୮୨।ୱିଭୂତରୂପସଞ୍ଞିସ୍ସାତି ସମତିକ୍କନ୍ତରୂପସଞ୍ଞିସ୍ସ। ସବ୍ବକାଯପ୍ପହାଯିନୋତି ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ସବ୍ବରୂପକାଯପହାଯିନୋ, ପହୀନରୂପଭୱପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀତି ପସ୍ସତୋତି ୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱଦସ୍ସନେନ ‘‘ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀ’’ତି ପସ୍ସତୋ, ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଲାଭିନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଞାଣଂ ସକ୍କାନୁପୁଚ୍ଛାମୀତି ସକ୍କାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଲପନ୍ତୋ ଆହ। ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଞାଣଂ ପୁଚ୍ଛାମି, କୀଦିସଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି। କଥଂ ନେଯ୍ୟୋତି କଥଞ୍ଚ ସୋ ନେତବ୍ବୋ, କଥମସ୍ସ ଉତ୍ତରିଞାଣଂ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବନ୍ତି।

କତମାରୂପସଞ୍ଞାତି ଏତ୍ଥ ରୂପସଞ୍ଞାତି ସଞ୍ଞାସୀସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାୱଚରଝାନଞ୍ଚେୱ ତଦାରମ୍ମଣଞ୍ଚ। ରୂପାୱଚରଝାନମ୍ପି ହି ରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୨୪୮; ପଟି। ମ। ୧।୨୦୯)। ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ‘‘ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୨୨୩)। ତସ୍ମା ଇଧ ରୂପେ ସଞ୍ଞା ରୂପସଞ୍ଞାତି ଏୱଂ ସଞ୍ଞାସୀସେନ ରୂପାୱଚରଝାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ରୂପଂ ସଞ୍ଞା ଅସ୍ସାତି ରୂପସଞ୍ଞା, ରୂପମସ୍ସ ନାମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ପଥୱୀକସିଣାଦିଭେଦସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚେତଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଧ ପନ କୁସଲୱିପାକକିରିଯୱସେନ ପଞ୍ଚଦସଝାନସଙ୍ଖାତା ରୂପସଞ୍ଞା ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତା । ରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତିଂସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱାତି ରୂପାୱଚରକୁସଲଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ। ଉପପନ୍ନସ୍ସ ୱାତି ୱିପାକଜ୍ଝାନୱସେନ ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ଉପପନ୍ନସ୍ସ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରିସ୍ସ ୱାତି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ କିରିଯାଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସୁଖଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତସ୍ସ। ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋତି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦୀନି। ପଟିଲଦ୍ଧସ୍ସାତି ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ। ରୂପସଞ୍ଞା ୱିଭୂତା ହୋନ୍ତୀତି ରୂପସଞ୍ଞା ଅପଗତା ହୋନ୍ତି। ୱିଗତାତି ୱିନାସିତା। ‘‘ଅଭାୱିତା’’ତିପି ପାଠୋ, ସୁନ୍ଦରୋ।

ତଦଙ୍ଗସମତିକ୍କମାତି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନୱସେନ ଅତିକ୍କମେନ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନେନ ପହୀନୋତି ଅରୂପଜ୍ଝାନପଟିଲାଭେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ପହୀନୋ। ତସ୍ସ ରୂପକାଯୋତି ତସ୍ସ ଅରୂପସମାପତ୍ତିପଟିଲାଭିନୋ ଅରୂପପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ରୂପାୱଚରକାଯୋ।

ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନାସ୍ସ କିଞ୍ଚନନ୍ତି ଅକିଞ୍ଚନଂ, ଅନ୍ତମସୋ ଭଙ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଅସ୍ସ ଅୱସିଟ୍ଠଂ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅକିଞ୍ଚନସ୍ସ ଭାୱୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞଂ, ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୱିଞ୍ଞାଣାପଗମସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଇମିସ୍ସା ସଞ୍ଞାଯ ଆଯତନନ୍ତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ, ଆକାସେ ପୱତ୍ତିତୱିଞ୍ଞାଣାପଗମାରମ୍ମଣସ୍ସ ଝାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନସମାପତ୍ତିଂ ସତୋ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ସତୋକାରୀ ହୁତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା। ତତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି ସତୋକାରୀ ହୁତ୍ୱା ତାଯ ସମାପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠାଯ। ତଞ୍ଞେୱ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ତଂ ଆକାସେ ପୱତ୍ତିତଂ ମହଗ୍ଗତୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଅଭାୱେତୀତି ୱିନାସେତି। ୱିଭାୱେତୀତି ୱିୱିଧା ନାସେତି। ଅନ୍ତରଧାପେତୀତି ଅଦସ୍ସନଂ ଗମେତି।

କଥଂସୋ ନେତବ୍ବୋତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କେନପ୍ପକାରେନ ଞାନିତବ୍ବୋ। ୱିନେତବ୍ବୋତି ନାନାୱିଧେନ ଞାନିତବ୍ବୋ। ଅନୁନେତବ୍ବୋତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଚିତ୍ତେନ କଥଂ ଗମଯିତବ୍ବୋ।

୮୩।

ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତାଦିସେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅତ୍ତନୋ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣତଂ ପକାସେତ୍ୱା ତଂ ଞାଣଂ ବ୍ୟାକାତୁଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ ସବ୍ବା, ଅଭିଜାନଂ ତଥାଗତୋତି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଚତସ୍ସୋ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ସତ୍ତାତି ଏୱଂ ସବ୍ବା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ ଅଭିଜାନନ୍ତୋ ତଥାଗତୋ। ତିଟ୍ଠନ୍ତମେନଂ ଜାନାତୀତି କମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ତିଟ୍ଠମେତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଜାନାତି – ‘‘ଆଯତିଂ ଅଯଂ ଏୱଂଗତିକୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ଧିମୁତ୍ତନ୍ତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନାଦୀସୁ ଅଧିମୁତ୍ତଂ। ତପ୍ପରାଯଣନ୍ତି ତମ୍ମଯଂ।

ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋତି ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଠାନାନି ସୱିଞ୍ଞାଣକା ଖନ୍ଧା ଏୱ। ତତ୍ଥ ସେଯ୍ୟଥାପୀତି ନିଦସ୍ସନତ୍ଥେ ନିପାତୋ ଯଥା ମନୁସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପରିମାଣେସୁପି ହି ଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଦ୍ୱେପି ଏକସଦିସା ନତ୍ଥି। ଯେପି ହି କତ୍ଥଚି ଯମକଭାତରୋ ୱଣ୍ଣେନ ୱା ସଣ୍ଠାନେନ ୱା ସଦିସା ହୋନ୍ତି। ତେପି ଆଲୋକିତୱିଲୋକିତାଦୀହି ୱିସଦିସାୱ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ‘‘ନାନତ୍ତକାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ପଟିସନ୍ଧିସଞ୍ଞା ପନ ନେସଂ ତିହେତୁକାପି ଦୁହେତୁକାପି ଅହେତୁକାପି ହୋତି। ତସ୍ମା ‘‘ନାନତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଏକଚ୍ଚେ ଚ ଦେୱାତି ଛ କାମାୱଚରଦେୱା।

ତେସୁ ହି କେସଞ୍ଚି କାୟୋ ନୀଲୋ ହୋତି, କେସଞ୍ଚି ପୀତକାଦିୱଣ୍ଣୋ। ସଞ୍ଞା ପନ ନେସଂ ତିହେତୁକାପି ଦୁହେତୁକାପି ହୋତି, ଅହେତୁକା ନ ହୋତି। ଏକଚ୍ଚେ ଚ ୱିନିପାତିକାତି ଚତୁଅପାୟୱିନିମୁତ୍ତା ପୁନବ୍ବସୁମାତା ଯକ୍ଖିନୀ ପିୟଙ୍କରମାତା ଫୁସ୍ସମିତ୍ତା ଧମ୍ମଗୁତ୍ତାତି ଏୱମାଦୟୋ ଅଞ୍ଞେ ଚ ୱେମାନିକା ପେତା। ଏତେସଞ୍ହି ଓଦାତକାଳଅମଙ୍ଗୁରଚ୍ଛୱିସାମୱଣ୍ଣାଦିୱସେନ ଚେୱ କିସଥୂଲରସ୍ସଦୀଘୱସେନ ଚ କାୟୋ ନାନା ହୋତି, ମନୁସ୍ସାନଂ ୱିୟ ତିହେତୁକଦୁହେତୁକାହେତୁକୱସେନ ସଞ୍ଞାପି। ତେ ପନ ଦେୱା ୱିୟ ନ ମହେସକ୍ଖା, କପଣମନୁସ୍ସା ୱିୟ ଅପ୍ପେସକ୍ଖା ଦୁଲ୍ଲଭଘାସଚ୍ଛାଦନା ଦୁକ୍ଖପୀଳିତା ୱିହରନ୍ତି। ଏକଚ୍ଚେ କାଳପକ୍ଖେ ଦୁକ୍ଖିତା ଜୁଣ୍ହପକ୍ଖେ ସୁଖିତା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ସୁଖସମୁସ୍ସୟତୋ ୱିନିପତିତତ୍ତା ୱିନିପାତିକାତି ୱୁତ୍ତା। ଯେ ପନେତ୍ଥ ତିହେତୁକା, ତେସଂ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋପି ହୋତି ପିୟଙ୍କରମାତାଦୀନଂ ୱିୟ।

ବ୍ରହ୍ମକାୟିକାତି ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତମହାବ୍ରହ୍ମାନୋ। ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତାତି ତେ ସବ୍ବେପି ପଠମଜ୍ଝାନେନ ନିବ୍ବତ୍ତା। ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜା ପନ ପରିତ୍ତେନ, ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତା ମଜ୍ଝିମେନ, କାୟୋ ଚ ନେସଂ ୱିପ୍ଫାରିକତରୋ ହୋତି। ମହାବ୍ରହ୍ମାନୋ ପଣୀତେନ, କାୟୋ ପନ ନେସଂ ଅତିୱିପ୍ଫାରିକତରୋ ହୋତି। ଇତି ତେ କାୟସ୍ସ ନାନତ୍ତା, ପଠମଜ୍ଝାନୱସେନ ସଞ୍ଞାୟ ଏକତ୍ତା ନାନତ୍ତକାୟା ଏକତ୍ତସଞ୍ଞିନୋତି ୱୁତ୍ତା। ଯଥା ଚ ତେ, ଏୱଂ ଚତୂସୁ ଅପାୟେସୁ ସତ୍ତା। ନିରୟେସୁ ହି କେସଞ୍ଚି ଗାୱୁତଂ, କେସଞ୍ଚି ଅଡ୍ଢୟୋଜନଂ, କେସଞ୍ଚି ତିଗାୱୁତଂ ଅତ୍ତଭାୱୋ ହୋତି, ଦେୱଦତ୍ତସ୍ସ ପନ ଯୋଜନସତିକୋ ଜାତୋ। ତିରଚ୍ଛାନେସୁପି କେଚି ଖୁଦ୍ଦକା ହୋନ୍ତି, କେଚି ମହନ୍ତା। ପେତ୍ତିୱିସୟେସୁପି କେଚି ସଟ୍ଠିହତ୍ଥା, କେଚି ଅସୀତିହତ୍ଥା ହୋନ୍ତି, କେଚି ସୁୱଣ୍ଣା, କେଚି ଦୁବ୍ବଣ୍ଣା। ତଥା କାଳକଞ୍ଚିକା ଅସୁରା। ଅପି ଚେତ୍ଥ ଦୀଘପିଟ୍ଠିକପେତା ନାମ ସଟ୍ଠିଯୋଜନିକାପି ହୋନ୍ତି। ସଞ୍ଞା ପନ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅକୁସଲୱିପାକାହେତୁକାୱ ହୋତି। ଇତି ଆପାୟିକାପି ନାନତ୍ତକାୟା ଏକତ୍ତସଞ୍ଞିନୋତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଆଭସ୍ସରାତି ଦଣ୍ଡୌକ୍କାୟ ଅଚ୍ଚି ୱିୟ ଏତେସଂ ସରୀରତୋ ଆଭା ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପତନ୍ତୀ ୱିୟ ସରତି ୱିସରତୀତି ଆଭସ୍ସରା। ତେସୁ ପଞ୍ଚକନୟେ ଦୁତିୟତତିୟଜ୍ଝାନଦ୍ୱୟଂ ପରିତ୍ତଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଉପପନ୍ନା ପରିତ୍ତାଭା ନାମ ହୋନ୍ତି। ମଜ୍ଝିମଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଉପପନ୍ନା ଅପ୍ପମାଣାଭା ନାମ ହୋନ୍ତି। ପଣୀତଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଉପପନ୍ନା ଆଭସ୍ସରା ନାମ ହୋନ୍ତି। ଇଧ ପନ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ସବ୍ବେ ଗହିତା। ସବ୍ବେସଞ୍ହି ତେସଂ କାୟୋ ଏକୱିପ୍ଫାରୋୱ ହୋତି, ସଞ୍ଞା ପନ ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତା ଚ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରା ଚାତି ନାନା।

ସୁଭକିଣ୍ହାତି ସୁଭେନ ୱୋକିଣ୍ଣା, ସୁଭେନ ସରୀରପ୍ପଭାୱଣ୍ଣେନ ଏକଗ୍ଘନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେସଞ୍ହି ନ ଆଭସ୍ସରାନଂ ୱିୟ ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଭା ଗଚ୍ଛତୀତି। ଚତୁକ୍କନୟେ ତତିୟସ୍ସ ପଞ୍ଚକନୟେ ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପରିତ୍ତମଜ୍ଝିମପଣୀତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ୱସେନ ପରିତ୍ତସୁଭଅପ୍ପମାଣସୁଭସୁଭକିଣ୍ହା ନାମ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ଇତି ସବ୍ବେପି ତେ ଏକତ୍ତକାୟା ଚେୱ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସଞ୍ଞାୟ ଏକତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ୱେହପ୍ଫଲାପି ଚତୁତ୍ଥୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିମେୱ ଭଜନ୍ତି। ଅସଞ୍ଞସତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱା ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଗହଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ସତ୍ତାୱାସେସୁ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ସୁଦ୍ଧାୱାସା ୱିୱଟ୍ଟପକ୍ଖେ ଠିତା, ନ ସବ୍ବକାଲିକା, କପ୍ପସତସହସ୍ସମ୍ପି ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟମ୍ପି ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞେ ଲୋକେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ସୋଳସକପ୍ପସହସ୍ସବ୍ଭନ୍ତରେ ବୁଦ୍ଧେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସ୍ୱେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତିସ୍ସ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୩; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଭଗୱତୋ ଖନ୍ଧାୱାରସଦିସା ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ନେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଂ, ନ ଚ ସତ୍ତାୱାସଂ ଭଜନ୍ତି। ମହାସୀୱତ୍ଥେରୋ ପନ “ନ ଖୋ ପନ ସୋ, ସାରିପୁତ୍ତ, ଆୱାସୋ ସୁଲଭରୂପୋ, ଯୋ ମୟା ଅନାୱୁଟ୍ଠପୁବ୍ବୋ ଇମିନା ଦୀଘେନ ଅଦ୍ଧୁନା ଅଞ୍ଞତ୍ର ସୁଦ୍ଧାୱାସେହି ଦେୱେହୀତି ଇମିନା ସୁତ୍ତେନ (ମ। ନି। ୧।୧୬୦) ସୁଦ୍ଧାୱାସାପି ଚତୁତ୍ଥୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଂ ଚତୁତ୍ଥସତ୍ତାୱାସଞ୍ଚ ଭଜନ୍ତୀ”ତି ୱଦତି, ତଂ ଅପ୍ପଟିବାହିତତ୍ତା ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୭।୪୪-୪୫; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୧)।

ସବ୍ବସୋ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମାତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବସୋତି ସବ୍ବାକାରେନ, ସବ୍ବାସଂ ୱା ଅନୱସେସାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପସଞ୍ଞାନନ୍ତି ସଞ୍ଞାସୀସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଞ୍ଚେୱ ତଦାରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ। ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନମ୍ପି ହି ରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି “ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ”ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୨୪୮; ପଟି। ମ। ୧।୨୦୯), ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି “ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ”ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୨୨୩)। ତସ୍ମା ଇଧ “ରୂପେ ସଞ୍ଞା ରୂପସଞ୍ଞା”ତି ଏୱଂ ସଞ୍ଞାସୀସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ରୂପଂ ସଞ୍ଞା ଅସ୍ସାତି ରୂପସଞ୍ଞା, ରୂପମସ୍ସ ନାମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ପଥୱୀକସିଣାଦିଭେଦସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚେତଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସମତିକ୍କମାତି ୱିରାଗା ନିରୋଧା ଚ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଏତାସଂ କୁସଲୱିପାକକିରିୟୱସେନ ପଞ୍ଚଦସନ୍ନଂ ଝାନସଙ୍ଖାତାନଂ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ଏତେସଞ୍ଚ ପଥୱୀକସିଣାଦିୱସେନ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତାନଂ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସବ୍ବାକାରେନ ଅନୱସେସାନଂ ୱା ୱିରାଗା ଚ ନିରୋଧା ଚ ୱିରାଗହେତୁ ଚେୱ ନିରୋଧହେତୁ ଚ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି। ନ ହି ସକ୍କା ସବ୍ବସୋ ଅନତିକ୍କନ୍ତରୂପସଞ୍ଞେନ ଏତଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିତୁନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଆରମ୍ମଣେ ଅୱିରତ୍ତସ୍ସ ସଞ୍ଞାସମତିକ୍କମୋ ନ ହୋତି, ସମତିକ୍କନ୍ତାସୁ ଚ ସଞ୍ଞାସୁ ଆରମ୍ମଣଂ ସମତିକ୍କନ୍ତମେୱ ହୋତି। ତସ୍ମା ଆରମ୍ମଣସମତିକ୍କମଂ

ଅଥଵା –

‘‘ତତ୍ଥ କତମା ରୂପସଞ୍ଞା? ରୂପାଵଚରସମାପତ୍ତିଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଵା ଉପପନ୍ନସ୍ସ ଵା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖଵିହାରିସ୍ସ ଵା ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନନା ସଞ୍ଜାନିତତ୍ତଂ, ଇମା ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି ରୂପସଞ୍ଞାୟୋ। ଇମା ରୂପସଞ୍ଞାୟୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ହୋତି ଵୀତିକ୍କନ୍ତୋ ସମତିକ୍କନ୍ତୋ, ତେନ ଵୁଚ୍ଚତି ସବ୍ବସୋ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମା’’ତି –

ଏଵଂ ଵିଭଙ୍ଗେ (ଵିଭ। ୬୦୨) ସଞ୍ଞାନଂୟେଵ ସମତିକ୍କମୋ ଵୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଆରମ୍ମଣସମତିକ୍କମେନ ପତ୍ତବ୍ବା ଏତା ସମାପତ୍ତିୟୋ, ନ ଏକସ୍ମିଂୟେଵ ଆରମ୍ମଣେ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନି ଵିଯ, ତସ୍ମା ଅଯଂ ଆରମ୍ମଣସମତିକ୍କମଵସେନାପି ଅତ୍ଥଵଣ୍ଣନା କତାତି ଵେଦିତବ୍ବା।

ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂଅତ୍ଥଙ୍ଗମାତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଵତ୍ଥୂନଂ ରୂପାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ପଟିଘାତେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ସଞ୍ଞା ପଟିଘସଞ୍ଞା, ରୂପସଞ୍ଞାଦୀନଂ ଏତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ଯଥାହ – ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ପଟିଘସଞ୍ଞା? ରୂପସଞ୍ଞା ସଦ୍ଦସଞ୍ଞା ଗନ୍ଧସଞ୍ଞା ରସସଞ୍ଞା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସଞ୍ଞା, ଇମା ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି ପଟିଘସଞ୍ଞାୟୋ’’ତି (ଵିଭ। ୬୦୩)। ତାସଂ କୁସଲଵିପାକାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅକୁସଲଵିପାକାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ଦସନ୍ନଂ ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା ପହାନା ଅସମୁପ୍ପାଦା, ଅପ୍ପଵତ୍ତିଂ କତ୍ଵାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି।

କାମଞ୍ଚେତା ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନି ସମାପନ୍ନସ୍ସାପି ନ ସନ୍ତି, ନ ହି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ପଞ୍ଚଦ୍ଵାରଵସେନ ଚିତ୍ତଂ ପଵତ୍ତତି, ଏଵଂ ସନ୍ତେପି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପହୀନାନଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ଵିଯ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠାଦୀନଂ ତତିଯମଗ୍ଗେ ଵିଯ ଚ ଇମସ୍ମିଂୟେଵ ଝାନେ ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥଂ ଇମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପସଂସାଵସେନ ଏତାସଂ ଏତ୍ଥ ଵଚନଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ଵା – କିଞ୍ଚାପି ତା ରୂପାଵଚରଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ନ ସନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ନ ପହୀନତ୍ତା ନ ସନ୍ତି, ନ ହି ରୂପଵିରାଗାଯ ରୂପାଵଚରଭାଵନା ସଂଵତ୍ତତି, ରୂପାଯତ୍ତା ଚ ଏତାସଂ ପଵତ୍ତି, ଅଯଂ ପନ ଭାଵନା ରୂପଵିରାଗାଯ ସଂଵତ୍ତତି । ତସ୍ମା ତା ଏତ୍ଥ ‘‘ପହୀନା’’ତି ଵତ୍ତୁଂ ଵଟ୍ଟତି। ନ କେଵଲଞ୍ଚ ଵତ୍ତୁଂ, ଏକଂସେନେଵ ଏଵଂ ଧାରେତୁମ୍ପି ଵଟ୍ଟତି। ତାସଞ୍ହି ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତାୟେଵ ‘‘ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସଦ୍ଦୋ କଣ୍ଟକୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୭୨) ଵୁତ୍ତୋ ଭଗଵତା। ଇଧ ଚ ପହୀନତ୍ତାୟେଵ ଅରୂପସମାପତ୍ତୀନଂ ଆନେଞ୍ଜତା ସନ୍ତଵିମୋକ୍ଖତା ଚ ଵୁତ୍ତା – ‘‘ଆଳାରୋ ଚ କାଲାମୋ ଅରୂପଂ ସମାପନ୍ନୋ ପଞ୍ଚମତ୍ତାନି ସକଟସତାନି ନିସ୍ସାଯ ନିସ୍ସାଯ ଅତିକ୍କନ୍ତାନି ନେଵ ଅଦ୍ଦସ, ନ ପନ ସଦ୍ଦଂ ଅସ୍ସୋସୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୯୨)।

ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରାତି ନାନତ୍ତେ ଗୋଚରେ ପଵତ୍ତାନଂ ସଞ୍ଞାନଂ, ନାନତ୍ତାନଂ ଵା ସଞ୍ଞାନଂ। ଯସ୍ମା ହି ଏତା –

‘‘ତତ୍ଥ କତମା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା? ଅସମାପନ୍ନସ୍ସ ମନୋଧାତୁସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଵା ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଵା ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନନା ସଞ୍ଜାନିତତ୍ତଂ, ଇମା ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାୟୋ’’ତି (ଵିଭ। ୬୦୪) –

ଏଵଂ ଵିଭଙ୍ଗେ ଵିଭଜିତ୍ଵା ଵୁତ୍ତାଵ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା ଅସମାପନ୍ନସ୍ସ ମନୋଧାତୁମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁସଙ୍ଗହିତା ସଞ୍ଞା ରୂପସଦ୍ଦାଦିଭେଦେ ନାନତ୍ତେ ନାନାସଭାଵେ ଗୋଚରେ ପଵତ୍ତନ୍ତି। ଯସ୍ମା ଚେତା ଅଟ୍ଠ କାମାଵଚରକୁସଲସଞ୍ଞା ଦ୍ଵାଦସ ଅକୁସଲସଞ୍ଞା ଏକାଦସ କାମାଵଚରକୁସଲଵିପାକସଞ୍ଞା ଦ୍ଵେ ଅକୁସଲଵିପାକସଞ୍ଞା ଏକାଦସ କାମାଵଚରକିରିଯସଞ୍ଞାତି ଏଵଂ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସମ୍ପି ସଞ୍ଞା ନାନତ୍ତା ନାନାସଭାଵା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଦିସା, ତସ୍ମା ‘‘ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା’’ତି ଵୁତ୍ତା। ତାସଂ ସବ୍ବସୋ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରା ଅନାଵଜ୍ଜନା ଅସମନ୍ନାହାରା ଅପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣା। ଯସ୍ମା ତା ନାଵଜ୍ଜତି ନ ମନସିକରୋତି ନ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖତି, ତସ୍ମାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ପୁରିମା ରୂପସଞ୍ଞା ପଟିଘସଞ୍ଞା ଚ ଇମିନା ଝାନେନ ନିବ୍ବତ୍ତେ ଭଵେପି ନ ଵିଜ୍ଜନ୍ତି, ପଗେଵ ତସ୍ମିଂ ଭଵେ ଇମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରଣକାଲେ, ତସ୍ମା ତାସଂ ‘‘ସମତିକ୍କମା ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା’’ତି ଦ୍ଵେଧାପି ଅଭାଵୋୟେଵ ଵୁତ୍ତୋ। ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାସୁ ପନ ଯସ୍ମା ଅଟ୍ଠ କାମାଵଚରକୁସଲସଞ୍ଞା ନଵ କିରିଯସଞ୍ଞା ଦସ ଅକୁସଲସଞ୍ଞାତି, ଇମା ସତ୍ତଵୀସତି ସଞ୍ଞା ଇମିନା ଝାନେନ ନିବ୍ବତ୍ତେ ଭଵେ ଵିଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ତାସଂ ‘‘ଅମନସିକାରା’’ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ରାପି ହି ଇମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରନ୍ତୋ ତାସଂ ଅମନସିକାରାୟେଵ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରତି, ତା ପନ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ଅସମାପନ୍ନୋ ହୋତୀତି। ସଙ୍ଖେପତୋ ଚେତ୍ଥ ‘‘ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମା’’ତି ଇମିନା ସବ୍ବରୂପାଵଚରଧମ୍ମାନଂ ପହାନଂ ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରା’’ତି ଇମିନା ସବ୍ବେସଂ କାମାଵଚରଚିତ୍ତଚେତସିକାନଞ୍ଚ ପହାନଂ ଅମନସିକାରୋ ଚ ଵୁତ୍ତୋତି ଵେଦିତବ୍ବୋ (ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୨୧୩)।

ଇତି ଭଗଵା ପନ୍ନରସନ୍ନଂ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମେନ ଦସନ୍ନଂ ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମେନ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସାଯ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ

ଅମନସିକାରେନାତି ତୀହି ପଦେହି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସମାପତ୍ତିଯା ୱଣ୍ଣଂ କଥେସି। କିଂ କାରଣାତି ଚେ? ସୋତୂନଂ ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ପଲୋଭନତ୍ଥଞ୍ଚ। ସଚେ ହି କେଚି ଅପଣ୍ଡିତା ୱଦେୟ୍ୟୁଂ – ''ସତ୍ଥା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସମାପତ୍ତିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେଥାତି ୱଦତି, କୋ ନୁ ଖୋ ଏତାଯ ନିବ୍ବତ୍ତିତାଯ ଅତ୍ଥୋ, କୋ ଆନିସଂସୋ''ତି। ''ତେ ଏୱଂ ୱତ୍ତୁଂ ମା ଲଭନ୍ତୂ''ତି ଇମେହି ଆକାରେହି ସମାପତ୍ତିଯା ୱଣ୍ଣଂ କଥେସି। ତଞ୍ହି ନେସଂ ସୁତ୍ୱା ଏୱଂ ଭୱିସ୍ସତି – ''ଏୱଂ ସନ୍ତା କିର ଅଯଂ ସମାପତ୍ତି ଏୱଂ ପଣୀତା, ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମ ନ''ନ୍ତି, ଅଥସ୍ସା ନିବ୍ବତ୍ତନତ୍ଥାଯ ଉସ୍ସାହଂ କରିସ୍ସନ୍ତୀତି।

ପଲୋଭନତ୍ଥଞ୍ଚାପି ତେସଂ ଏତିସ୍ସା ୱଣ୍ଣଂ କଥେସି ୱିସକଣ୍ଟକୱାଣିଜୋୱିଯ, ୱିସକଣ୍ଟକୱାଣିଜୋ ନାମ ଗୁଳଅୱାଣିଜୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ କିର ଗୁଳଅଫାଣିତଖଣ୍ଡସକ୍କରାଦୀନି ସକଟେନ ଆଦାଯ ପଚ୍ଚନ୍ତଗାମଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ''ୱିସକଣ୍ଟକଂ ଗଣ୍ହଥ, ୱିସକଣ୍ଟକଂ ଗଣ୍ହଥା''ତି ଉଗ୍ଘୋସେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଗାମିକା ''ୱିସଂ ନାମ କକ୍ଖଳଅଂ, ଯୋ ନଂ ଖାଦତି, ସୋ ମରତି, କଣ୍ଟକୋପି ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ମାରେତି, ଉଭୋପେତେ କକ୍ଖଳଆ, କୋ ଏତ୍ଥ ଆନିସଂସୋ''ତି ଗେହଦ୍ୱାରାନି ଥକେସୁଂ, ଦାରକେ ଚ ପଲାପେସୁଂ। ତଂ ଦିସ୍ୱା ୱାଣିଜୋ ''ଅୱୋହାରକୁସଲା ଇମେ ଗାମିକା, ହନ୍ଦ ନେ ଉପାଯେନ ଗଣ୍ହାପେମୀ''ତି ''ଅତିମଧୁରଂ ଗଣ୍ହଥ, ଅତିସାଦୁଂ ଗଣ୍ହଥ, ଗୁଳଅଂ ଫାଣିତଂ ସକ୍କରଂ ସମଗ୍ଘଂ ଲବ୍ଭତି, କୂଟମାସକକୂଟକହାପଣାଦୀହିପି ଲବ୍ଭତୀ''ତି ଉଗ୍ଘୋସେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଗାମିକା ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହୁମ୍ପି ମୂଲଂ ଦତ୍ୱା ଗହେସୁଂ।

ତତ୍ଥ ୱାଣିଜସ୍ସ ''ୱିସକଣ୍ଟକଂ ଗଣ୍ହଥା''ତି ଉଗ୍ଘୋସନଂ ୱିଯ ଭଗୱତୋ ''ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସମାପତ୍ତିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେଥା''ତି ୱଚନଂ। ''ଉଭୋପେତେ କକ୍ଖଳଆ, କୋ ଏତ୍ଥ ଆନିସଂସୋ''ତି ଗାମିକାନଂ ଚିନ୍ତନଂ ୱିଯ ''ଭଗୱା 'ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେଥା'ତି ଆହ, କୋ ନୁ ଖୋ ଏତ୍ଥ ଆନିସଂସୋ, ନାସ୍ସ ଗୁଣଂ ଜାନାମା''ତି ସୋତୂନଂ ଚିନ୍ତନଂ। ଅଥସ୍ସ ୱାଣିଜସ୍ସ ''ଅତିମଧୁରଂ ଗଣ୍ହଥା''ତିଆଦିୱଚନଂ ୱିଯ ଭଗୱତୋ ରୂପସଞ୍ଞାସମତିକ୍କମନାଦିକଂ ଆନିସଂସପ୍ପକାସନଂ। ଇଦଞ୍ହି ସୁତ୍ୱା ତେ ବହୁମ୍ପି ମୂଲଂ ଦତ୍ୱା ଗାମିକା ୱିଯ ଗୁଳଅଂ ''ଇମିନା ଆନିସଂସେନ ପଲୋଭିତଚିତ୍ତା ମହନ୍ତମ୍ପି ଉସ୍ସାହଂ କତ୍ୱା ଇମଂ ସମାପତ୍ତିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥଂ ପଲୋଭନତ୍ଥଞ୍ଚ କଥେସି।

ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୂପଗାତି ଏତ୍ଥ ନାସ୍ସ ଅନ୍ତୋତି ଅନନ୍ତଂ, ଆକାସଂ ଅନନ୍ତଂ ଆକାସାନନ୍ତଂ, ଆକାସାନନ୍ତଂ ଏୱ ଆକାସାନଞ୍ଚଂ, ତଂ ଆକାସାନଞ୍ଚଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆଯତନମସ୍ସ ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଦେୱାନଂ ଦେୱାଯତନମିୱାତି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ। କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଭୱଂ ଉପଗତା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୂପଗା। ଇତୋ ପରେସୁ ୱିସେସମତ୍ତମେୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୨୬୫, ୧୪୩୬-୭)।

ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ସମତିକ୍କମ୍ମାତି ଏତ୍ଥ ତାୱ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଆକାସାନଞ୍ଚଂ ଆଯତନମସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ଝାନମ୍ପି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ, ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି। ଏୱମେତଂ ଝାନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚାତି ଉଭଯମ୍ପି ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନ ଚ ଅମନସିକରଣେନ ଚ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱାୱ ଯସ୍ମା ଇଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଉଭଯମ୍ପେତଂ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ''ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ସମତିକ୍କମ୍ମା''ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନୂପଗାତି ଏତ୍ଥ ପନ ''ଅନନ୍ତ''ନ୍ତି ମନସିକାତବ୍ବୱସେନ ନାସ୍ସ ଅନ୍ତୋତି ଅନନ୍ତଂ, ଅନନ୍ତମେୱ ଆନଞ୍ଚଂ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଆନଞ୍ଚଂ ''ୱିଞ୍ଞାଣାନଞ୍ଚ''ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ''ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ରୁଳ୍ହୀସଦ୍ଦୋ। ତଦେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆଯତନନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ। ତତ୍ଥ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଭୱଂ ଉପଗତା ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନୂପଗା।

ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ସମତିକ୍କମ୍ମାତି ଏତ୍ଥପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚଂ ଆଯତନମସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ଝାନମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ, ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଚ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି। ଏୱମେତଂ ଝାନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚାତି ଉଭଯମ୍ପି ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନ ଚ ଅମନସିକରଣେନ ଚ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱାୱ ଯସ୍ମା ଇଦଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଉଭଯମ୍ପେତଂ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ''ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ସମତିକ୍କମ୍ମା''ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନୂପଗାତି ଏତ୍ଥ ପନ ନାସ୍ସ କିଞ୍ଚନନ୍ତି ଅକିଞ୍ଚନଂ, ଅନ୍ତମସୋ ଭଙ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଅସ୍ସ ଅୱସିଟ୍ଠଂ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅକିଞ୍ଚନସ୍ସ ଭାୱୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞଂ, ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୱିଞ୍ଞାଣାପଗମସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆଯତନନ୍ତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ। ତତ୍ଥ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଭୱଂ ଉପଗତା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନୂପଗା। ଅଯଂ ସତ୍ତମୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀତି ଇମଂ ସତ୍ତମଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଠାନଂ ଜାନାତି । ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଯଥେୱ ସଞ୍ଞାଯ, ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସାପି ସୁଖୁମତ୍ତା ନେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ ନ ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଭୂତନ୍ତି ଅଭୂତତ୍ଥଂ ''ରୂପଂ ଅତ୍ତା''ତିଆଦିୱଚନଂ। ତଂ ୱିପଲ୍ଲାସଭାୱତୋ ଅତଚ୍ଛଂ। ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯତୋ ଅନତ୍ଥସଞ୍ହିତଂ। ଅଥ ୱା ଅଭୂତନ୍ତି ଅସନ୍ତଂ

ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ। ଅଚୋରସ୍ସେୱ ‘‘ଇଦଂ ତେ ଚୋରିକାଯ ଆଭତଂ, ନ ଇଦଂ ତୁଯ୍ହଂ ଘରେ ଧନ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନଂ। ଅତଚ୍ଛନ୍ତି ଅତଥାକାରଂ ଅଞ୍ଞଥା ସନ୍ତଂ। ଅନତ୍ଥସଞ୍ହିତନ୍ତି ନ ଇଧଲୋକତ୍ଥଂ ୱା ପରଲୋକତ୍ଥଂ ୱା ନିସ୍ସିତଂ। ନ ତଂ ତଥାଗତୋ ବ୍ୟାକରୋତୀତି ତଂ ଅନିଯ୍ୟାନିକକଥଂ ତଥାଗତୋ ନ କଥେତି। ଭୂତଂ ତଚ୍ଛଂ ଅନତ୍ଥସଞ୍ହିତନ୍ତି ରାଜକଥାଦିତିରଚ୍ଛାନକଥଂ। ଭୂତଂ ତଚ୍ଛଂ ଅତ୍ଥସଞ୍ହିତନ୍ତି ଅରିଯସଚ୍ଚସନ୍ନିସ୍ସିତଂ। ତତ୍ର କାଲଞ୍ଞୂ ତଥାଗତୋ ହୋତୀତି ତସ୍ମିଂ ତତିଯବ୍ୟାକରଣେ ତସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ବ୍ୟାକରଣତ୍ଥାଯ ତଥାଗତୋ କାଲଞ୍ଞୂ ହୋତି। ମହାଜନସ୍ସ ଆଦାନକାଲଂ ଗହଣକାଲଂ ଜାନିତ୍ୱା ସହେତୁକଂ ସକାରଣଂ କତ୍ୱା ଯୁତ୍ତପତ୍ତକାଲେଯେୱ ବ୍ୟାକରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯୁତ୍ତପତ୍ତକାଲେ ୱଦତୀତି କାଲୱାଦୀ। ଭୂତଂ ସଭାୱଂ ୱଦତୀତି ଭୂତୱାଦୀ। ପରମତ୍ଥଂ ନିବ୍ବାନଂ ୱଦତୀତି ଅତ୍ଥୱାଦୀ। ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମଂ ୱଦତୀତି ଧମ୍ମୱାଦୀ। ସଂୱରାଦିୱିନଯଂ ୱଦତୀତି ୱିନଯୱାଦୀ। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେସୁ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ତଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ଜାନାତି ପସ୍ସତି। ଏୱଂ ଜାନତା ପସ୍ସତା ଚ ତେନ ତଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦିୱସେନ ୱା ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତେସୁ ଲବ୍ଭମାନକପଦୱସେନ ୱା ‘‘କତମଂ ତଂ ରୂପଂ ରୂପାଯତନଂ? ଯଂ ରୂପଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯ ୱଣ୍ଣନିଭା ସନିଦସ୍ସନଂ ସପ୍ପଟିଘଂ ନୀଲଂ ପୀତକ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୬୧୭-୬୧୮) ନଯେନ ଅନେକେହି ନାମେହି ତେରସହି ୱାରେହି ଦ୍ୱିପଞ୍ଞାସାଯ ନଯେହି ୱିଭଜ୍ଜମାନଂ ତଥମେୱ ହୋତି ୱିତଥଂ ନତ୍ଥି। ଏସ ନଯୋ ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି। ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁ ସଦ୍ଦାଦୀସୁ ତେସଂ ୱିୱିଧଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତ’’ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ରୂପାଯତନଂ। ସୁତନ୍ତି ସଦ୍ଦାଯତନଂ। ମୁତନ୍ତି ପତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବତୋ ଗନ୍ଧାଯତନଂ ରସାଯତନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ। ୱିଞ୍ଞାତନ୍ତି ସୁଖଦୁକ୍ଖାଦିଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ। ପତ୍ତନ୍ତି ପରିଯେସିତ୍ୱା ୱା ଅପରିଯେସିତ୍ୱା ୱା ପତ୍ତଂ। ପରିଯେସିତନ୍ତି ପତ୍ତଂ ୱା ଅପତ୍ତଂ ୱା ପରିଯେସିତଂ। ଅନୁୱିଚରିତଂ ମନସାତି ଚିତ୍ତେନ ଅନୁସଞ୍ଚରିତଂ।

ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ଇମିନା ଏତଂ ଦସ୍ସେତି – ଯଞ୍ହି ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଇମସ୍ସ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ନୀଲଂ ପୀତକନ୍ତିଆଦି ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ‘‘ଅଯଂ ସତ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ଖଣେ ଇମଂ ନାମ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଦିସ୍ୱା ସୁମନୋ ୱା ଦୁମ୍ମନୋ ୱା ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ୱା ଜାତୋ’’ତି ସବ୍ବଂ ତଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଏୱଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ। ତଥା ଯଂ ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଇମସ୍ସ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଭେରିସଦ୍ଦୋ ମୁଦିଙ୍ଗସଦ୍ଦୋତିଆଦି ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ସୋତଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ମୂଲଗନ୍ଧୋ ତଚଗନ୍ଧୋତିଆଦି ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ଘାନଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ମୂଲରସୋ ଖନ୍ଧରସୋତିଆଦି ରସାରମ୍ମଣଂ ଜିୱ୍ହାଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, କକ୍ଖଳଂ ମୁଦୁକନ୍ତିଆଦି ପଥୱୀଧାତୁତେଜୋଧାତୁୱାଯୋଧାତୁଭେଦଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣଂ କାଯଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ‘‘ଅଯଂ ସତ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ଖଣେ ଇମଂ ନାମ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ଫୁସିତ୍ୱା ସୁମନୋ ୱା ଦୁମ୍ମନୋ ୱା ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ୱା ଜାତୋ’’ତି ସବ୍ବଂ ତଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଏୱଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ। ତଥା ଯଂ ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଇମସ୍ସ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ସୁଖଦୁକ୍ଖାଦିଭେଦଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ମନୋଦ୍ୱାରସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ‘‘ଅଯଂ ସତ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ଖଣେ ଇମଂ ନାମ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱିଜାନିତ୍ୱା ସୁମନୋ ୱା ଦୁମ୍ମନୋ ୱା ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ୱା ଜାତୋ’’ତି ସବ୍ବଂ ତଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଏୱଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ।

ଯଞ୍ହି, ଚୁନ୍ଦ, ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ମୁତଂ ୱିଞ୍ଞାତଂ, ତତ୍ଥ ତଥାଗତେନ ଅଦିଟ୍ଠଂ ୱା ଅସୁତଂ ୱା ଅମୁତଂ ୱା ଅୱିଞ୍ଞାତଂ ୱା ନତ୍ଥି, ଇମସ୍ସ ପନ ମହାଜନସ୍ସ ପରିଯେସିତ୍ୱା ଅପତ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ଥି, ଅପରିଯେସିତ୍ୱା ଅପତ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ଥି, ପରିଯେସିତ୍ୱା ପତ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ଥି, ଅପରିଯେସିତ୍ୱା ପତ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ଥି, ସବ୍ବମ୍ପି ତଥାଗତସ୍ସ ଅସମ୍ପତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି ଞାଣେନ ଅସଚ୍ଛିକତଂ। ତସ୍ମା ତଥାଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଯଂ ତଥା ଲୋକେନ ଗତଂ, ତସ୍ସ ତଥେୱ ଗତତ୍ତା ତଥାଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ପାଳିଯଂ ପନ ‘‘ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଗତସଦ୍ଦେନ ଏକତ୍ଥଂ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବୱାରେସୁ ତଥାଗତୋତି ନିଗମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୮୮; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪।୨୩)।

‘‘ଯଞ୍ଚ, ଚୁନ୍ଦ, ରତ୍ତିଂ ତଥାଗତୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତି, ଯଞ୍ଚ ରତ୍ତିଂ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ଭାସତି ଲପତି ନିଦ୍ଦିସତି, ସବ୍ବଂ ତଂ ତଥେୱ ହୋତି, ନୋ ଅଞ୍ଞଥା, ତସ୍ମା ତଥାଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି –

ଏତ୍ଥ ଯଂ ରତ୍ତିଂ ଭଗୱା ବୋଧିମଣ୍ଡେ ଅପ୍ପରାଜିତପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନୋ ତିଣ୍ଣଂ ମାରାନଂ ମତ୍ଥକଂ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଯଞ୍ଚ ରତ୍ତିଂ ଯମକସାଲାନମନ୍ତରେ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯି, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସୱସ୍ସପରିମାଣେ କାଲେ ପଠମବୋଧିଯାପି ମଜ୍ଝିମବୋଧିଯାପି ପଚ୍ଛିମବୋଧିଯାପି ଯଂ ଭଗୱତା ଭାସିତଂ ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟଂ…ପେ… ୱେଦଲ୍ଲଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ଚ ଅନୁପୱଜ୍ଜଂ ଅନୂନମନଧିକଂ ସବ୍ବାକାରପରିପୁଣ୍ଣଂ ରାଗମଦନିମ୍ମଦନଂ ଦୋସମୋହମଦନିମ୍ମଦନଂ ନତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ୱାଳଅଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଅୱକ୍ଖଲିତଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଏକମୁଦ୍ଦିକାଯ ଲଞ୍ଛିତଂ ୱିଯ, ଏକନାଳିଯା ମିତଂ ୱିଯ, ଏକତୁଲାଯ ତୁଲିତଂ ୱିଯ ଚ ତଥମେୱ ହୋତି ୱିତଥଂ ନତ୍ଥି। ତେନାହ – ‘‘ଯଞ୍ଚ, ଚୁନ୍ଦ, ରତ୍ତିଂ ତଥାଗତୋ… ପେ… ସବ୍ବଂ ତଂ ତଥମେୱ ହୋତି, ନୋ ଅଞ୍ଞଥା ତସ୍ମା ତଥାଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ଗଦଅତ୍ଥୋ ହି ଏତ୍ଥ ଗତସଦ୍ଦୋ।

ଅପି ଚ – ଆଗଦନଂ ଆଗଦୋ, ୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥୋ ଅୱିପରୀତୋ ଆଗଦୋ ଅସ୍ସାତି ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା ଗତୋତି ଏୱମେତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା।

“ୟଥାୱାଦୀ, ଚୁନ୍ଦ…ପେ… ୱୁଚ୍ଚତୀ”ତି ଏତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ୱାଚାୟ କାୟୋ ଅନୁଲୋମେତି କାୟସ୍ସପି ୱାଚା, ତସ୍ମା ଭଗୱା ୟଥାୱାଦୀ ତଥାକାରୀ, ୟଥାକାରୀ ତଥାୱାଦୀ ଚ ହୋତି, ଏୱଂଭୂତସ୍ସ ଚସ୍ସ ୟଥା ୱାଚା, କାୟୋପି ତଥା ଗତୋ ପୱତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୟଥା ଚ କାୟୋ, ୱାଚାପି ତଥା ଗତା ପୱତ୍ତାତି ତଥାଗତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଭିଭୂ ଅନଭିଭୂତୋତି ଉପରି ଭୱଗ୍ଗଂ ହେଟ୍ଠା ଅୱୀଚିପରିୟନ୍ତଂ ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ସବ୍ବସତ୍ତେ ଅଭିଭୱତି ସୀଲେନପି ସମାଧିନାପି ପଞ୍ଞାୟପି ୱିମୁତ୍ତିୟାପି ନ ତସ୍ସ ତୁଲା ୱା ପମାଣଂ ୱା ଅତ୍ଥି। ଅତୁଲୋ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟୋ ଅନୁତ୍ତରୋ ରାଜରାଜା ଦେୱଦେୱୋ ସକ୍କାନଂ ଅତିସକ୍କୋ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ଅତିବ୍ରହ୍ମା। ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୂତି ଏକଂସତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଦକ୍ଖତୀତି ଦସୋ। ୱସଂ ୱତ୍ତେତୀତି ୱସୱତ୍ତୀ।

ତତ୍ରାୟଂ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା – ଅଗଦୋ ୱିୟ ଅଗଦୋ, କୋ ପନେସ? ଦେସନାୱିଲାସୋ ଚେୱ ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସୟୋ ଚ। ତେନ ହେସ ମହାନୁଭାୱୋ ଭିସକ୍କୋ ଦିବ୍ବାଗଦେନ ସପ୍ପେ ୱିୟ ସବ୍ବପରପ୍ପୱାଦିନୋ ସଦେୱକଞ୍ଚ ଲୋକଂ ଅଭିଭୱତି। ଇତି ସବ୍ବଲୋକାଭିଭୱନେ ତଥୋ ଅୱିପରୀତୋ ଦେସନାୱିଲାସମୟୋ ଚେୱ ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସୟୋ ଚ ଅଗଦୋ ଅସ୍ସାତି ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା ତଥାଗତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭)।

ଇଧତ୍ଥଞ୍ଞେୱ ଜାନାତି କମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନାତି ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଇଧତ୍ଥଞ୍ଞେୱ ଜାନାତି। କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣାତି ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧଭେଦା ମରଣତୋ ପରଂ। ଅପାୟନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱୁଡ୍ଢିସଙ୍ଖାତସୁଖସାତତୋ ଅୟା ଅପେତତ୍ତା ଅପାୟୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗତି ପଟିସରଣନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତି। ଦୁକ୍କରକାରିନୋ ଏତ୍ଥ ୱିନିପତନ୍ତୀତି ୱିନିପାତୋ। ନିରତିଅଟ୍ଠେନ ନିରସ୍ସାଦଟ୍ଠେନ ନିରୟୋ। ତଂ ଅପାୟଂ…ପେ… ନିରୟଂ। ଉପପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି। ତିରଚ୍ଛାନୟୋନିନ୍ତି ତିରିୟଂ ଅଞ୍ଚନ୍ତୀତି ତିରଚ୍ଛାନା, ତେସଂ ୟୋନି ତିରଚ୍ଛାନୟୋନି, ତଂ ତିରଚ୍ଛାନୟୋନିଂ। ପେତ୍ତିୱିସୟନ୍ତି ପଚ୍ଚଭାୱଂ ପତ୍ତାନଂ ୱିସୟୋତି ପେତ୍ତିୱିସୟୋ, ତଂ ପେତ୍ତିୱିସୟଂ। ମନସୋ ଉସ୍ସନ୍ନତାୟ ମନୁସ୍ସା , ତେସୁ ମନୁସ୍ସେସୁ। ଇତୋ ପରଂ କମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଆସୱାନଂ ଖୟାତି ଆସୱାନଂ ୱିନାସେନ। ଅନାସୱଂ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଆସୱୱିରହିତଂ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧିଂ। ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଅରହତ୍ତଫଲପଞ୍ଞଂ। ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଅରହତ୍ତଫଲପଞ୍ଞା ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଣ୍ହାଚରିତେନ ୱା ଅପ୍ପନାଝାନବଲେନ କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଅଧିଗତଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଦିଟ୍ଠିଚରିତେନ ଉପଚାରଜ୍ଝାନମତ୍ତଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ଅଧିଗତଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି। ଅନାଗାମିଫଲଂ ୱା କାମରାଗଂ ସନ୍ଧାୟ ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଅରହତ୍ତଫଲଂ ସବ୍ବପ୍ପକାରତୋ ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି।

ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ଧିମୁତ୍ତନ୍ତି ୱିମୋକ୍ଖେନାତି କେନଟ୍ଠେନ ୱିମୋକ୍ଖୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି? ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନ। କୋ ଅୟଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋ ନାମ? ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋ, ଆରମ୍ମଣେ ଚ ଅଭିରତିୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋ, ପିତୁ ଅଙ୍କେ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସ୍ସ ଦାରକସ୍ସ ସୟନଂ ୱିୟ ଅନିଗ୍ଗହିତଭାୱେନ ନିରାସଙ୍କତାୟ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱରୂପେନ ୱିମୋକ୍ଖେନ ଧିମୁତ୍ତନ୍ତି। ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନେ ନିରାସଙ୍କୱସେନ ଧିମୁତ୍ତଂ ଅଲ୍ଲୀନଂ। ତତ୍ରାଧିମୁତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ସମାଧିମ୍ହି ଅଲ୍ଲୀନଂ। ତଦଧିମୁତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଝାନେ ଅଧିମୁତ୍ତଂ। ତଦାଧିପତେୟ୍ୟନ୍ତି ତଂ ଝାନଂ ଜେଟ୍ଠକଂ। ରୂପାଧିମୁତ୍ତୋତିଆଦୀନି ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣଗରୁକୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। କୁଲାଧିମୁତ୍ତୋତିଆଦୀନି ତୀଣି ଖତ୍ତିୟାଦିକୁଲଗରୁକୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ଲାଭାଧିମୁତ୍ତୋତିଆଦୀନି ଅଟ୍ଠ ଲୋକଧମ୍ମୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ଧୀୱରାଧିମୁତ୍ତୋତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରି ପଚ୍ଚୟୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ସୁତ୍ତନ୍ତାଧିମୁତ୍ତୋତିଆଦୀନି ପିଟକତ୍ତୟୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ଆରଞ୍ଞକଙ୍ଗାଧିମୁତ୍ତୋତିଆଦୀନି ଧୁତଙ୍ଗସମାଦାନୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ପଠମଜ୍ଝାନାଧିମୁତ୍ତୋତିଆଦୀନି ପଟିଲାଭୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି।

କମ୍ମପରାୟଣନ୍ତି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ। ୱିପାକପରାୟଣନ୍ତି ପୱତ୍ତିୱସେନ। କମ୍ମଗରୁକନ୍ତି ଚେତନାଗରୁକଂ। ପଟିସନ୍ଧିଗରୁକନ୍ତି ଉପପତ୍ତିଗରୁକଂ।

୮୪।ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାସମ୍ଭୱଂ ଞତ୍ୱାତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଜନକକମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଞତ୍ୱା “କିନ୍ତି ପଲିବୋଧୋ ଅୟ”ନ୍ତି। ନନ୍ଦିସଂୟୋଜନଂ ଇତୀତି ୟା ଚତୁତ୍ଥଅରୂପରାଗସଙ୍ଖାତା ନନ୍ଦୀ ତଞ୍ଚ ସଂୟୋଜନଂ ଞତ୍ୱା। ତତୋ ତତ୍ଥ ୱିପସ୍ସତୀତି ଅଥ ତତ୍ଥ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତଂ ସମାପତ୍ତିଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିପସ୍ସତି। ଏତଂ ଞାଣଂ ତଥଂ ତସ୍ସାତି ଏତଂ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଏୱଂ

ୱିପସ୍ସତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅରହତ୍ତଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିପରୀତଂ। ୱୁସୀମତୋତି ୱୁସିତୱନ୍ତସ୍ସ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ପୁବ୍ବସଦିସୋ ଏୱ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପଜ୍ଜୋତିକାଯ ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ପୋସାଲମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୫। ମୋଘରାଜମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୮୫। ପନ୍ନରସମେ ମୋଘରାଜସୁତ୍ତେ – ଦ୍ୱାହନ୍ତି ଦ୍ୱେ ୱାରେ ଅହଂ। ସୋ ହି ପୁବ୍ବେ ଅଜିତସୁତ୍ତସ୍ସ (ସୁ॰ ନି॰ ୧୦୩୮ ଆଦଯୋ) ଚ ତିସ୍ସମେତ୍ତେଯ୍ୟସୁତ୍ତସ୍ସ (ସୁ॰ ନି॰ ୧୦୪୬ ଆଦଯୋ) ଚ ଅୱସାନେ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି, ଭଗୱା ପନସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକଂ ଆଗମଯମାନୋ ନ ବ୍ୟାକାସି। ତେନାହ – ''ଦ୍ୱାହଂ ସକ୍କଂ ଅପୁଚ୍ଛିସ୍ସ''ନ୍ତି। ଯାୱତତିଯଞ୍ଚ ଦେୱୀସି, ବ୍ୟାକରୋତୀତି ମେ ସୁତନ୍ତି ଯାୱତତିଯଞ୍ଚ ସହଧମ୍ମିକଂ ପୁଟ୍ଠୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱଭୂତୋ ଇସି ଭଗୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ୟାକରୋତୀତି ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ। ଗୋଧାୱରୀତୀରେଯେୱ କିର ସୋ ଏୱମସ୍ସୋସି। ତେନାହ – ''ବ୍ୟାକରୋତୀତି ମେ ସୁତ''ନ୍ତି। ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦେସେ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯଂ ଏୱ।

୮୬।ଅଯଂ ଲୋକୋତି ମନୁସ୍ସଲୋକୋ। ପରୋ ଲୋକୋତି ତଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସୋ। ସଦେୱକୋତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସୋ ଉପପତ୍ତିଦେୱସମ୍ମୁତିଦେୱଯୁତ୍ତୋ। ''ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ସଦେୱକୋ''ତି ଏତଂ ୱା ''ସଦେୱକୋ ଲୋକୋ''ତିଆଦିନଯନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ତେନ ସବ୍ବୋପି ତଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଲୋକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୭।ଏୱଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତଦସ୍ସାୱିନ୍ତି ଏୱଂ ଅଗ୍ଗଦସ୍ସାୱିଂ, ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯାଧିମୁତ୍ତିଗତିପରାଯଣାଦୀନି ପସ୍ସିତୁଂ ସମତ୍ଥନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

୮୮।ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୂତି ଅୱସିଯପୱତ୍ତସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ୱା ତୁଚ୍ଛସଙ୍ଖାରସମନୁପସ୍ସନାୱସେନ ୱାତି ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ପସ୍ସ। ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଂ ଊହଚ୍ଚାତି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା।

ଲୁଜ୍ଜତୀତି ଭିଜ୍ଜତି। ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ। ତଦେତଂ ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁନୋ ସେତମଣ୍ଡଲପରିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ କଣ୍ହମଣ୍ଡଲସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ଅଭିମୁଖେ ଠିତାନଂ ସରୀରସଣ୍ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଦେସଭୂତେ ଦିଟ୍ଠମଣ୍ଡଲେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତି। ରୂପଯନ୍ତୀତି ରୂପା, ୱଣ୍ଣୱିକାରମାପଜ୍ଜନ୍ତା ହଦଯଙ୍ଗତଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍ଖୁତୋ ପୱତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ , ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱା ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଚକ୍ଖୁତୋ ପୱତ୍ତୋ ସମ୍ଫସ୍ସୋ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା। ୱେଦଯିତନ୍ତି ୱିନ୍ଦନଂ, ୱେଦନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦେୱ ସୁଖଯତୀତି ସୁଖଂ, ଯସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ସୁଖିତଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଟ୍ଠୁ ୱା ଖାଦତି, ଖନତି ଚ କାଯଚିତ୍ତାବାଧନ୍ତି ସୁଖଂ। ଦୁକ୍ଖଯତୀତି ଦୁକ୍ଖଂ। ଯସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଦୁକ୍ଖିତଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଦୁକ୍ଖଂ ନ ସୁଖନ୍ତି ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ। ମ-କାରୋ ସନ୍ଧିପଦୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ସୋ ପନ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସେ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ୱେଦନାଯ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପାକଆହାରସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଅଟ୍ଠଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯନତ୍ଥିୱିଗତୱସେନ ପଞ୍ଚଧା, ସନ୍ତୀରଣାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଉପନିସ୍ସଯୱସେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

ସୁଣାତୀତି ସୋତଂ, ତଂ ସସମ୍ଭାରସୋତବିଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ତନୁତମ୍ବଲୋମାଚିତେ ଅଙ୍ଗୁଲିୱେଧକସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତି। ସଦ୍ଦୀଯନ୍ତୀତି ସଦ୍ଦା, ଉଦାହରୀଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଘାଯତୀତି ଘାନଂ, ତଂ ସସମ୍ଭାରଘାନବିଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଅଜପଦସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେ ଘାନୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତି। ଗନ୍ଧିଯନ୍ତୀତି ଗନ୍ଧା, ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୁଂ ସୂଚିଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଜୀୱିତଂ ଅୱ୍ହାଯତୀତି ଜିୱ୍ହା, ସାଯନଟ୍ଠେନ ୱା ଜିୱ୍ହା। ସା ସସମ୍ଭାରଜିୱ୍ହାଯ ଅତିଅଗ୍ଗମୂଲପସ୍ସାନି ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉପରିମତଲମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନୁପ୍ପଲଦଲଗ୍ଗସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେ ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧଯମାନା ତିଟ୍ଠତି। ରସନ୍ତି ତେ ସତ୍ତାତି ରସା, ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

କୁଚ୍ଛିତାନଂ ଆସୱଧମ୍ମାନଂ ଆଯୋତି କାଯୋ। ଆଯୋତି ଉପ୍ପତ୍ତିଦେସୋ। ସୋ ଯାୱତା ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ ଉପାଦିନ୍ନପୱତ୍ତି ନାମ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ କାଯପ୍ପସାଦୋ କାଯୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧଯମାନୋ ତିଟ୍ଠତି। ଫୁସିଯନ୍ତୀତି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବା। ମନତୀତି ମନୋ, ୱିଜାନାତୀତି

ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଧମ୍ମା। ମନୋତି ସହାୱଜ୍ଜନଭୱଙ୍ଗଂ। ଧମ୍ମାତି ନିବ୍ବାନଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅୱସେସା ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଧମ୍ମା। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଜୱନମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ। ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋତି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଫସ୍ସୋ, ସୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ୱେଦନାଯ ୱିପାକପଚ୍ଚଯୱଜ୍ଜେହି ସେସେହି ସତ୍ତହି ପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅନନ୍ତରାଯ ତେହେୱ ସେସାନଂ ଉପନିସ୍ସଯେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

ଅୱସିଯପୱତ୍ତନଲକ୍ଖଣୱସେନ ୱାତି ଅୱସୋ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତସଙ୍ଖାରେ ପସ୍ସନୱସେନ ଓଲୋକନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପେ ୱସୋ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ରୂପସ୍ମିଂ ୱସୱତ୍ତିଭାୱୋ ଇସ୍ସରଭାୱୋ ନ ଲବ୍ଭତି। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ନାଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, କାଯୋ ତୁମ୍ହାକନ୍ତି ଅତ୍ତନି ସତି ଅତ୍ତନିଯଂ ନାମ ହୋତି, ଅତ୍ତାଯେୱ ଚ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ''ନାଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, କାଯୋ ତୁମ୍ହାକ''ନ୍ତି ଆହ। ନାପି ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ଅଞ୍ଞୋ ନାମ ପରେସଂ ଅତ୍ତା। ତସ୍ମିଂ ସତି ଅଞ୍ଞେସଂ ନାମ ସିଯା, ସୋପି ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ''ନାପି ଅଞ୍ଞେସ''ନ୍ତି ଆହ। ପୁରାଣମିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, କମ୍ମନ୍ତି ନଯିଦଂ ପୁରାଣକମ୍ମମେୱ, ପୁରାଣକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତୋ ପନେସ କାଯୋ। ତସ୍ମା ପଚ୍ଚଯୱୋହାରେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଭିସଙ୍ଖତନ୍ତିଆଦି କମ୍ମୱୋହାରସ୍ସେୱ ୱସେନ ପୁରିମଲିଙ୍ଗସଭାୱତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଅଭିସଙ୍ଖତନ୍ତି ପଚ୍ଚଯେହି କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଭିସଞ୍ଚେତଯିତନ୍ତି ଚେତନାୱତ୍ଥୁକୋ, ଚେତନାମୂଲକୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱେଦନିଯନ୍ତି ୱେଦନାଯ ୱତ୍ଥୂତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ରୂପେ ସାରୋ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ରୂପସ୍ମିଂ ନିଚ୍ଚାଦିସାରୋ ନ ଲବ୍ଭତି। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ରୂପଂ ଅସ୍ସାରଂ ନିସ୍ସାରନ୍ତି ରୂପଂ ଅସ୍ସାରଂ ସାରୱିରହିତଞ୍ଚ। ସାରାପଗତନ୍ତି ସାରତୋ ଅପଗତଂ। ନିଚ୍ଚସାରସାରେନ ୱାତି ଭଙ୍ଗଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନେନ ନିଚ୍ଚସାରେନ ୱା। କସ୍ସଚି ନିଚ୍ଚସାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ନିଚ୍ଚସାରେନ ସାରୋ ନତ୍ଥି। ସୁଖସାରସାରେନ ୱାତି ଠିତିସୁଖଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ କସ୍ସଚି ସୁଖସାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ସୁଖସାରସାରେନ ୱା। ଅତ୍ତସାରସାରେନ ୱାତି ଅତ୍ତତ୍ତନିଯସାରସାରେନ ୱା। ନିଚ୍ଚେନ ୱାତି ଭଙ୍ଗଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ କସ୍ସଚି ନିଚ୍ଚସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ନିଚ୍ଚେନ ୱା। ଧୁୱେନ ୱାତି ୱିଜ୍ଜମାନକାଲେପି ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ଥିରସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭାୱତୋ ଧୁୱେନ ୱା। ସସ୍ସତେନ ୱାତି ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନସ୍ସ ସବ୍ବକାଲେ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭାୱତୋ ସସ୍ସତେନ ୱା। ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମେନ ୱାତି ଜରାଭଙ୍ଗୱସେନ ଅୱିପରିଣାମପକତିକସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭାୱତୋ ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମେନ ୱା।

ଚକ୍ଖୁସୁଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତେନ ୱା ଅତ୍ତନିଯେନ ୱାତି ''କାରକୋ ୱେଦକୋ ସଯଂୱସୀ''ତି ଏୱଂ ପରିକପ୍ପିତେନ ଅତ୍ତନା ୱା ଅତ୍ତାଭାୱତୋଯେୱ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକେନ ପରିକ୍ଖାରେନ ଚ ସୁଞ୍ଞଂ। ସବ୍ବଂ ଚକ୍ଖାଦିଲୋକିଯଧମ୍ମଜାତଂ ଯସ୍ମା ଅତ୍ତା ଚ ଏତ୍ଥ ନତ୍ଥି, ଅତ୍ତନିଯଞ୍ଚ ଏତ୍ଥ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ''ସୁଞ୍ଞ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ । ଲୋକୁତ୍ତରାପି ଧମ୍ମା ଅତ୍ତତ୍ତନିଯେହି ସୁଞ୍ଞାଯେୱ, ସୁଞ୍ଞାତୀତଧମ୍ମା ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ଅତ୍ତତ୍ତନିଯସାରସ୍ସ ନତ୍ଥିଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ଲୋକେ ଚ ''ସୁଞ୍ଞଂ ଘରଂ ସୁଞ୍ଞୋ ଘଟୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ ଘରସ୍ସ ଘଟସ୍ସ ଚ ନତ୍ଥିଭାୱୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଘଟେ ଚ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନତ୍ଥିଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ଭଗୱତା ଚ ଇତି ଯମ୍ପି କୋଚି ତତ୍ଥ ନ ହୋତି, ତେନ ତଂ ସୁଞ୍ଞଂ। ଯଂ ପନ ତତ୍ଥ ଅୱସିଟ୍ଠଂ ହୋତି, ତଂ ସନ୍ତଂ ଇଦମତ୍ଥୀତି ପଜାନାତୀତି ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ଞାଯଗନ୍ଥେ ସଦ୍ଦଗନ୍ଥେ ଚ ଅଯମେୱତ୍ଥୋ। ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣମେୱ କଥିତଂ। ଅନିସ୍ସରିଯତୋତି ଅତ୍ତନୋ ଇସ୍ସରିଯେ ଅୱସୱତ୍ତନତୋ। ଅକାମକାରିଯତୋତି ଅତ୍ତନୋ ଅକାମଂ ଅରୁଚିକରଣୱସେନ। ଅପାପୁଣିଯତୋତି ଠାତୁଂ ପତିଟ୍ଠାଭାୱତୋ। ଅୱସୱତ୍ତନତୋତି ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ଅୱତ୍ତନତୋ। ପରତୋତି ଅନିଚ୍ଚତୋ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତୋ। ୱିୱିତ୍ତତୋତି ନିସ୍ସରତୋ।

ସୁଦ୍ଧନ୍ତି କେୱଲଂ ଇସ୍ସରକାଲପକତୀହି ୱିନା କେୱଲଂ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତପୱତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ସୁଦ୍ଧଂ ନାମ। ଅତ୍ତନିଯୱିରହିତୋ ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମପୁଞ୍ଜୋତି ଚ। ସୁଦ୍ଧଂ ଧମ୍ମସମୁପ୍ପାଦଂ, ସୁଦ୍ଧଂ ସଙ୍ଖାରସନ୍ତତିନ୍ତି ସୁଦ୍ଧଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଜାନନ୍ତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସନ୍ତତିଂ ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନସଙ୍ଖାରସନ୍ତତିଂ। ତଥେୱ ସୁଦ୍ଧଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରାଦୀନି, ଏକଟ୍ଠାନି ଆଦରେନ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୁତ୍ତାନି। ଏୱଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ମରଣମୁଖେ ଭଯଂ ନ ହୋତି। ଗାମଣୀତି ଆଲପନଂ। ତିଣକଟ୍ଠସମଂ ଲୋକନ୍ତି ଇମଂ ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତଂ ଲୋକଂ। ଯଦା ତିଣକଟ୍ଠସମଂ ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତି। ଯଥା ଅରଞ୍ଞେ ତିଣକଟ୍ଠାଦୀସୁ ଗଣ୍ହନ୍ତେସୁ ଅତ୍ତାନଂ ୱା ଅତ୍ତନିଯଂ ୱା ଗଣ୍ହାତୀତି ନ ହୋତି, ତେସୁ ୱା ତିଣକଟ୍ଠାଦୀସୁ ସଯମେୱ ନସ୍ସନ୍ତେସୁପି ୱିନସ୍ସନ୍ତେସୁପି ଅତ୍ତା ନସ୍ସତି, ଅତ୍ତନିଯୋ ନସ୍ସତୀତି ନ ହୋତି। ଏୱଂ ଇମସ୍ମିଂ କାଯେପି ନସ୍ସନ୍ତେ ୱା ୱିନସ୍ସନ୍ତେ ୱା ଅତ୍ତା ୱା ଅତ୍ତନିଯଂ ୱା ଭିଜ୍ଜତୀତି ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାଯ ତିଣକଟ୍ଠସମଂ ପସ୍ସତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନାଞ୍ଞଂ ପତ୍ଥଯତେ କିଞ୍ଚି, ଅଞ୍ଞତ୍ରପ୍ପଟିସନ୍ଧିଯାତି ପଟିସନ୍ଧିୱିରହିତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଭୱଂ ୱା ଅତ୍ତଭାୱଂ ୱା ନ ପତ୍ଥେତି।

ରୂପଂ ସମନ୍ନେସତୀତି ରୂପସ୍ସ ସାରଂ ପରିଯେସତି। ଅହନ୍ତି ୱାତି ଦିଟ୍ଠିୱସେନ। ମମନ୍ତି ୱାତି ତଣ୍ହାୱସେନ। ଅସ୍ମୀତି ୱାତି ମାନୱସେନ। ତମ୍ପି ତସ୍ସ ନ ହୋତୀତି ତଂ ତିୱିଧମ୍ପି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନ ହୋତି।

ଇଧାତି ଦେସାପଦେସେ ନିପାତୋ, ସ୍ୱାଯଂ କତ୍ଥଚି ଲୋକଂ ଉପାଦାଯ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ – ''ଇଧ ତଥାଗତୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।

୭୮; ଅ। ନି। ୪।୩୩)। କତ୍ଥଚି ସାସନଂ । ଯଥାହ – ‘‘ଇଧେୱ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣୋ, ଇଧ ଦୁତିୟୋ ସମଣୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୩୯; ଦୀ। ନି। ୨। ୨୧୪)। କତ୍ଥଚି ଓକାସଂ। ଯଥାହ –

‘‘ଇଧେୱ ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ, ଦେୱଭୂତସ୍ସ ମେ ସତୋ;

ପୁନରାୟୁ ଚ ମେ ଲଦ୍ଧୋ, ଏୱଂ ଜାନାହି ମାରିସା’’ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୬୯);

କତ୍ଥଚି ପଦପୂରଣମତ୍ତମେୱ। ଯଥାହ – ‘‘ଇଧାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭୁତ୍ତାୱୀ ଅସ୍ସଂ ପୱାରିତୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୦)। ଇଧ ପନ ଲୋକଂ ଉପାଦାୟ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅସ୍ସୁତୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ଆଗମାଧିଗମାଭାୱା ଞେୟ୍ୟୋ ‘‘ଅସ୍ସୁତୱା’’ଇତି। ଯସ୍ସ ହି ଖନ୍ଧଧାତୁଆୟତନପଚ୍ଚୟାକାରସତିପଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାୱିନିଚ୍ଛୟରହିତତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିପଟିସେଧକୋ ନେୱ ଆଗମୋ, ପଟିପତ୍ତିୟା ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା ନେୱ ଅଧିଗମୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଆଗମାଧିଗମାଭାୱା ଞେୟ୍ୟୋ ‘‘ଅସ୍ସୁତୱା’’ ଇତି। ସ୍ୱାୟଂ –

ପୁଥୂନଂ ଜନନାଦୀହି, କାରଣେହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ;

ପୁଥୁଜ୍ଜନନ୍ତୋଗଧତ୍ତା, ପୁଥୁୱାୟଂ ଜନୋ ଇତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୫୧; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧। ୧୩୦);

ସୋ ହି ପୁଥୂନଂ ନାନପ୍ପକାରାନଂ କିଲେସାଦୀନଂ ଜନନାଦୀହିପି କାରଣେହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଯଥାହ – ପୁଥୁ କିଲେସେ ଜନେନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା , ପୁଥୁ ଅୱିହତସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିକାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ପୁଥୁ ସତ୍ଥାରାନଂ ମୁଖୁଲ୍ଲୋକିକାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ପୁଥୁ ସବ୍ବଗତୀହି ଅୱୁଟ୍ଠିତାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ପୁଥୁ ନାନାଭିସଙ୍ଖାରେ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ପୁଥୁ ନାନାଓଘେହି ୱୁୟ୍ହନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ପୁଥୁ ନାନାସନ୍ତାପେହି ସନ୍ତପ୍ପେନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ପୁଥୁ ନାନାପରିଳାହେହି ପରିଡୟ୍ହନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ପୁଥୁ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ରତ୍ତା ଗିଦ୍ଧା ଗଧିତା ମୁଚ୍ଛିତା ଅଜ୍ଝୋସନ୍ନା ଲଗ୍ଗା ଲଗ୍ଗିତା ପଲିବୁଦ୍ଧାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ପୁଥୁ ପଞ୍ଚହି ନୀୱରଣେହି ଆୱୁଟା ନିୱୁଟା ଓୱୁଟା ପିହିତା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ପଟିକୁଜ୍ଜିତାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା (ମହାନି। ୫୧, ୯୪), ପୁଥୂନଂ ୱା ଗଣନପଥମତୀତାନଂ ଅରିୟଧମ୍ମପରମ୍ମୁଖାନଂ ନୀଚଧମ୍ମସମାଚାରାନଂ ଜନାନଂ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତାପି ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ପୁଥୁୱ ଅୟଂ ୱିସୁଂଯେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତୋ, ୱିସଂସଟ୍ଠୋ ସୀଲସୁତାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତେହି ଅରିୟେହି ଜନୋତିପି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଏୱମେତେହି ‘‘ଅସ୍ସୁତୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’’ତି ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ଯେ ତେ –

‘‘ଦୁୱେ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱୁତ୍ତା, ବୁଦ୍ଧେନାଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନା;

ଅନ୍ଧୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଏକୋ, କଲ୍ୟାଣେକୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୬୧; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୫୧; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୧୩୦; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୦୭) –

ଦ୍ୱେ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱୁତ୍ତା, ତେସୁ ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅରିୟାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀତିଆଦୀସୁ ଅରିୟାତି ଆରକତ୍ତା କିଲେସେହି, ଅନୟେ ନ ଇରିୟନତୋ, ଅୟେ ଇରିୟନତୋ, ସଦେୱକେନ ଚ ଲୋକେନ ଅରଣୀୟତୋ ବୁଦ୍ଧା ଚ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଚ ବୁଦ୍ଧସାୱକା ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧା ଏୱ ୱା ଇଧ ଅରିୟା। ଯଥାହ – ‘‘ସଦେୱକେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୋକେ…ପେ… ତଥାଗତୋ ଅରିୟୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୮)।

ସପ୍ପୁରିସାତି ଏତ୍ଥ ପନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ତଥାଗତସାୱକା ଚ ‘‘ସପ୍ପୁରିସା’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେ ହି ଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣଯୋଗେନ ସୋଭନା ପୁରିସାତି ସପ୍ପୁରିସା। ସବ୍ବେୱ ୱା ଏତେ ଦ୍ୱିଧାପି ୱୁତ୍ତା। ବୁଦ୍ଧାପି ହି ଅରିୟା ଚ ସପ୍ପୁରିସା ଚ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାପି ବୁଦ୍ଧସାୱକାପି। ଯଥାହ –

‘‘ଯୋ ୱେ କତଞ୍ଞୂ କତୱେଦି ଧୀରୋ, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ ଦଳ୍ହଭତ୍ତି ଚ ହୋତି;

ଦୁଖିତସ୍ସ ସକ୍କଚ୍ଚ କରୋତି କିଚ୍ଚଂ, ତଥାୱିଧଂ ସପ୍ପୁରିସଂ ୱଦନ୍ତୀ’’ତି। (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୧୩୦; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୦୭);

‘‘କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ ଦଳ୍ହଭତ୍ତି ଚ ହୋତୀ’’ତି ଏତ୍ତାୱତା ହି ବୁଦ୍ଧସାୱକୋ ୱୁତ୍ତୋ। କତଞ୍ଞୁତାଦୀହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧାତି, ଯୋ ଇମେସଂ ଅରିୟାନଂ

ଅଦସ୍ସନସୀଲୋ, ନ ଚ ଦସ୍ସନେ ସାଧୁକାରୀ, ସୋ ଅରିୟାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ଚକ୍ଖୁନା ଅଦସ୍ସାୱୀ, ଞାଣେନ ଅଦସ୍ସାୱୀତି ଦୁୱିଧୋ, ତେସୁ ଞାଣେନ ଅଦସ୍ସାୱୀ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ମଂସଚକ୍ଖୁନା ହି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ୱା ଅରିୟା ଦିଟ୍ଠାପି ଅଦିଟ୍ଠାୱ ହୋନ୍ତି ତେସଂ ଚକ୍ଖୂନଂ ୱଣ୍ଣମତ୍ତଗହଣତୋ, ନ ଅରିୟଭାୱଗୋଚରତୋ। ସୋଣସିଙ୍ଗାଲାଦୟୋପି ଚକ୍ଖୁନା ଅରିୟେ ପସ୍ସନ୍ତି, ନ ଚ ତେ ଅରିୟାନଂ ଦସ୍ସାୱିନୋ।

ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଚିତ୍ତଲପବ୍ବତୱାସିନୋ କିର ଖୀଣାସୱତ୍ଥେରସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାକୋ ୱୁଡ୍ଢପବ୍ବଜିତୋ ଏକଦିୱସଂ ଥେରେନ ସଦ୍ଧିଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗହେତ୍ୱା ପିଟ୍ଠିତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଥେରଂ ପୁଚ୍ଛି – ''ଅରିୟା ନାମ, ଭନ୍ତେ, କୀଦିସା''ତି? ଥେରୋ ଆହ – ''ଇଧେକଚ୍ଚୋ ମହଲ୍ଲକୋ ଅରିୟାନଂ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗହେତ୍ୱା ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ସହ ଚରନ୍ତୋପି ନେୱ ଅରିୟେ ଜାନାତି, ଏୱଂ ଦୁଜ୍ଜାନା, ଆୱୁସୋ, ଅରିୟା''ତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେପି ସୋ ନେୱ ଅଞ୍ଞାସି। ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁନା ଦସ୍ସନଂ ନ ଦସ୍ସନଂ, ଞାଣେନ ଦସ୍ସନମେୱ ଦସ୍ସନଂ। ଯଥାହ – ''ଅଲଂ ତେ, ୱକ୍କଲି, କିଂ ତେ ଇମିନା ପୂତିକାୟେନ ଦିଟ୍ଠେନ, ଯୋ ଖୋ, ୱକ୍କଲି, ଧମ୍ମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ମଂ ପସ୍ସତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୮୭)। ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସନ୍ତୋପି ଞାଣେନ ଅରିୟେହି ଦିଟ୍ଠଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ, ଅରିୟାନଂ ଅଧିଗତଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ଅନଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୋ, ଅରିୟକରଧମ୍ମାନଂ ଅରିୟଭାୱସ୍ସ ଚ ଅଦିଟ୍ଠତ୍ତା ''ଅରିୟାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀ''ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅରିୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋୱିଦୋତି ସତିପଟ୍ଠାନାଦିଭେଦେ ଅରିୟଧମ୍ମେ ଅକୁସଲୋ। ଅରିୟଧମ୍ମେ ଅୱିନୀତୋତି ଏତ୍ଥ ପନ –

ଦୁୱିଧୋ ୱିନୟୋ ନାମ, ଏକମେକେତ୍ଥ ପଞ୍ଚଧା;

ଅଭାୱତୋ ତସ୍ସ ଅୟଂ, ''ଅୱିନୀତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨; ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଉରଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୧୩୦; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୦୭);

ଅୟଞ୍ହି ସଂୱରୱିନୟୋ ପହାନୱିନୟୋତି ଦୁୱିଧୋ ୱିନୟୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦୁୱିଧେପି ୱିନୟେ ଏକମେକୋପି ୱିନୟୋ ପଞ୍ଚଧା ଭିଜ୍ଜତି। ସଂୱରୱିନୟୋପି ହି ସୀଲସଂୱରୋ ସତିସଂୱରୋ ଞାଣସଂୱରୋ ଖନ୍ତିସଂୱରୋ ୱୀରିୟସଂୱରୋତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ। ପହାନୱିନୟୋପି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନଂ ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ।

ତତ୍ଥ ''ଇମିନା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ଉପେତୋ ହୋତି ସମୁପେତୋ''ତି (ୱିଭ। ୫୧୧) ଅୟଂ ସୀଲସଂୱରୋ। ''ରକ୍ଖତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟେ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୯୫; ସଂ। ନି। ୪।୨୩୯; ଅ। ନି। ୩।୧୬) ଅୟଂ ସତିସଂୱରୋ।

''ଯାନି ସୋତାନି ଲୋକସ୍ମିଂ, (ଅଜିତାତି ଭଗୱା,)

ସତି ତେସଂ ନିୱାରଣଂ;

ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମି, ପଞ୍ଞାୟେତେ ପିଧିୟ୍ୟରେ''ତି। (ସୁ। ନି। ୧୦୪୧; ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୪; ନେତ୍ତି। ୧୧, ୪୫; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୦୭) –

ଅୟଂ ଞାଣସଂୱରୋ। ''ଖମୋ ହୋତି ସୀତସ୍ସ ଉଣ୍ହସ୍ସା''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪; ଅ। ନି। ୪।୧୧୪; ୬।୫୮) ଅୟଂ ଖନ୍ତିସଂୱରୋ। ''ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କଂ ନାଧିୱାସେତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୬; ଅ। ନି। ୪।୧୧୪; ୬।୫୮) ଅୟଂ ୱୀରିୟସଂୱରୋ। ସବ୍ବୋପି ଚାୟଂ ସଂୱରୋ ଯଥାସକଂ ସଂୱରିତବ୍ବାନଂ ୱିନେତବ୍ବାନଞ୍ଚ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ସଂୱରଣତୋ ''ସଂୱରୋ'', ୱିନୟନତୋ ''ୱିନୟୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ତାୱ ସଂୱରୱିନୟୋ ପଞ୍ଚଧା ଭିଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତଥା ଯଂ ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦାଦୀସୁ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେସୁ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ଦୀପାଲୋକେନେୱ ତମସ୍ସ, ତେନ ତେନ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନତ୍ଥସ୍ସ ପହାନଂ। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନେନ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା, ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହେନ ଅହେତୁୱିସମହେତୁଦିଟ୍ଠୀନଂ, ତସ୍ସେୱ ଅପରଭାଗେନ କଙ୍ଖାୱିତରଣେନ କଥଂକଥୀଭାୱସ୍ସ, କଲାପସମ୍ମସନେନ ''ଅହଂ ମମା''ତି ଗାହସ୍ସ, ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗୱୱତ୍ଥାନେନ ଅମଗ୍ଗେ ମଗ୍ଗସଞ୍ଞାୟ, ଉଦୟଦସ୍ସନେନ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୟା, ୱୟଦସ୍ସନେନ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିୟା, ଭୟଦସ୍ସନେନ ସଭୟେ ଅଭୟସଞ୍ଞାୟ, ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନ ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞାୟ, ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାୟ ଅଭିରତିସଞ୍ଞାୟ , ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣେନ ଅମୁଞ୍ଚିତୁକାମତାୟ, ଉପେକ୍ଖାଞାଣେନ ଅନୁପେକ୍ଖାୟ, ଅନୁଲୋମେନ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିୟଂ ନିବ୍ବାନେ ଚ

ପଟିଲୋମଭାୱସ୍ସ, ଗୋତ୍ରଭୁନା ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହସ୍ସ ପହାନଂ। ଏତଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ନାମ।

ଯଂ ପନ ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦେନ ସମାଧିନା ପୱତ୍ତିଭାୱନିୱାରଣତୋ ଘଟପ୍ପହାରେନେୱ ଉଦକପିଟ୍ଠେ ସେୱାଲସ୍ସ ତେସଂ ତେସଂ ନୀୱରଣାଦିଧମ୍ମାନଂ ପହାନଂ, ଏତଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ ନାମ। ଯଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାନଂ ଭାୱିତତ୍ତା ତଂତଂମଗ୍ଗୱତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ପହାନାଯା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୨୭୭; ୱିଭ। ୬୨୮) ନଯେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସମୁଦଯପକ୍ଖିଯସ୍ସ କିଲେସଗଣସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତଅପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ପହାନଂ, ଇଦଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ ନାମ। ଯଂ ପନ ଫଲକ୍ଖଣେ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତଂ କିଲେସାନଂ, ଏତଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନଂ ନାମ। ଯଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତନିସ୍ସଟତ୍ତା ପହୀନସବ୍ବସଙ୍ଖତଂ ନିବ୍ବାନଂ, ଏତଂ ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନଂ ନାମ। ସବ୍ବମ୍ପି ଚେତଂ ପହାନଂ ଯସ୍ମା ଚାଗଟ୍ଠେନ ପହାନଂ, ୱିନଯନଟ୍ଠେନ ୱିନଯୋ, ତସ୍ମା ‘‘ପହାନୱିନଯୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ତଂ ପହାନୱତୋ ୱା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱିନଯସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋପେତଂ ‘‘ପହାନୱିନଯୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ପହାନୱିନଯୋପି ପଞ୍ଚଧା ଭିଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨; ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଉରଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୧୩୦)।

ଏୱମଯଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦୁୱିଧୋ ଭେଦତୋ ଚ ଦସୱିଧୋ ୱିନଯୋ ଭିନ୍ନସଂୱରତ୍ତା, ପହାତବ୍ବସ୍ସ ଚ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଯସ୍ମା ଏତସ୍ସ ଅସ୍ସୁତୱତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅଭାୱତୋ ତସ୍ସ ଅଯଂ ‘‘ଅୱିନୀତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଏସେୱ ନଯୋ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀ ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋୱିଦୋ, ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେ ଅୱିନୀତୋତି ଏତ୍ଥପି। ନିନ୍ନାନାକରଣଞ୍ହି ଏତମତ୍ଥତୋ। ଯଥାହ – ‘‘ଯେୱ ତେ ଅରିଯା, ତେୱ ତେ ସପ୍ପୁରିସା। ଯେୱ ତେ ସପ୍ପୁରିସା, ତେୱ ତେ ଅରିଯା। ଯୋ ଏୱ ସୋ ଅରିଯାନଂ ଧମ୍ମୋ, ସୋ ଏୱ ସୋ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଧମ୍ମୋ। ଯୋ ଏୱ ସୋ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଧମ୍ମୋ, ସୋ ଏୱ ସୋ ଅରିଯାନଂ ଧମ୍ମୋ। ଯେୱ ତେ ଅରିଯୱିନଯା, ତେୱ ତେ ସପ୍ପୁରିସୱିନଯା। ଯେୱ ତେ ସପ୍ପୁରିସୱିନଯା, ତେୱ ତେ ଅରିଯୱିନଯା। ଅରିଯେତି ୱା, ସପ୍ପୁରିସେତି ୱା, ଅରିଯଧମ୍ମେତି ୱା, ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେତି ୱା, ଅରିଯୱିନଯେତି ୱା, ସପ୍ପୁରିସୱିନଯେତି ୱା ଏସେସେ ଏକେ ଏକଟ୍ଠେ ସମେ ସମଭାଗେ ତଜ୍ଜାତେ ତଞ୍ଞେୱାତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୦୭; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୧୩୦)।

ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀତି ଇଧେକଚ୍ଚୋ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି, ‘‘ଯଂ ରୂପଂ, ସୋ ଅହଂ, ଯୋ ଅହଂ, ତଂ ରୂପ’’ନ୍ତି ରୂପଞ୍ଚ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଅଦ୍ୱଯଂ ସମନୁପସ୍ସତି। ସେଯ୍ୟଥାପି ତେଲପ୍ପଦୀପସ୍ସ ଝାଯତୋ ‘‘ଯା ଅଚ୍ଚି, ସୋ ୱଣ୍ଣୋ। ଯୋ ୱଣ୍ଣୋ, ସା ଅଚ୍ଚୀ’’ତି ଅଚ୍ଚିଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣଞ୍ଚ ଅଦ୍ୱଯଂ ସମନୁପସ୍ସତି, ଏୱମେୱ ଇଧେକଚ୍ଚୋ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ…ପେ… ସମନୁପସ୍ସତୀତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୩୦-୧୩୧) ଏୱଂ ରୂପଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଦିଟ୍ଠିପସ୍ସନାଯ ପସ୍ସତି। ରୂପୱନ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତାନନ୍ତି ଅରୂପଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଗହେତ୍ୱା ଛାଯାୱନ୍ତଂ ରୁକ୍ଖଂ ୱିଯ ତଂ ରୂପୱନ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ସମନୁପସ୍ସତି। ଅତ୍ତନି ୱା ରୂପନ୍ତି ଅରୂପମେୱ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଗହେତ୍ୱା ପୁପ୍ଫସ୍ମିଂ ଗନ୍ଧଂ ୱିଯ ଅତ୍ତନି ରୂପଂ ସମନୁପସ୍ସତି। ରୂପସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ତାନନ୍ତି ଅରୂପମେୱ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଗହେତ୍ୱା କରଣ୍ଡକେ ମଣିଂ ୱିଯ ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ରୂପସ୍ମିଂ ସମନୁପସ୍ସତି। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତତ୍ଥ ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତି ସୁଦ୍ଧରୂପଂଯେୱ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି କଥିତଂ। ‘‘ରୂପୱନ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ, ଅତ୍ତନି ୱା ରୂପଂ, ରୂପସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ। ୱେଦନଂ ଅତ୍ତତୋ… ସଞ୍ଞଂ… ସଙ୍ଖାରେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୩୧) ଇମେସୁ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ଅରୂପଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି କଥିତଂ, ‘‘ୱେଦନାୱନ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ, ଅତ୍ତନି ୱା ୱେଦନା, ୱେଦନାଯ ୱା ଅତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଚତୂସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱସେନ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଠାନେସୁ ରୂପାରୂପମିସ୍ସକୋ ଅତ୍ତା କଥିତୋ। ତତ୍ଥ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି। ୱେଦନଂ… ସଞ୍ଞଂ… ସଙ୍ଖାରେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀତି ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି କଥିତା। ଅୱସେସେସୁ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି। ଏୱମେତ୍ଥ ପନ୍ନରସ ଭୱଦିଟ୍ଠିଯୋ ପଞ୍ଚ ୱିଭୱଦିଟ୍ଠିଯୋ ହୋନ୍ତି। ତା ସବ୍ବାପି ମଗ୍ଗାୱରଣା, ନ ସଗ୍ଗାୱରଣା, ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଆରଞ୍ଞିକୋତି ଅରଞ୍ଞେ ନିୱାସଂ। ପୱନେତି ମହନ୍ତେ ଗମ୍ଭୀରୱନେ। ଚରମାନୋତି ତହିଂ ତହିଂ ୱିଚରମାନୋ। ୱିସ୍ସତ୍ଥୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ନିବ୍ଭଯୋ ନିରାସଙ୍କୋ ଚରତି। ଅନାପାଥଗତୋ ଲୁଦ୍ଦସ୍ସାତି ମିଗଲୁଦ୍ଦସ୍ସ ପରମ୍ମୁଖଗତୋ। ଅନ୍ଧମକାସି ମାରନ୍ତି କିଲେସମାରଂ ୱା ଦେୱପୁତ୍ତମାରଂ ୱା ଅନ୍ଧଂ ଅକାସି। ଅପଦଂ ୱଧିତ୍ୱାତି କିଲେସପଦଂ ହନ୍ତ୍ୱା ନାସେତ୍ୱା। ମାରଚକ୍ଖୁଂ ଅଦସ୍ସନଂ ଗତୋତି ମାରସ୍ସ ଅଦସ୍ସନୱିସଯଂ ପତ୍ତୋ। ଅନାପାଥଗତୋତି ମାରସ୍ସ ପରମ୍ମୁଖଂ ପତ୍ତୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଚ ୱୁତ୍ତସଦିସୋଯେୱ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ମୋଘରାଜମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬। ପିଙ୍ଗିୟମାଣୱସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୮୯। ସୋଳସମେ ପିଙ୍ଗିୟସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ – ଜିଣ୍ଣୋହମସ୍ମି ଅବଲୋ ୱୀତୱଣ୍ଣୋତି ସୋ କିର ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଜରାଭିଭୂତୋ ୱୀସୱସ୍ସସତିକୋ ଜାତିୟା, ଦୁବ୍ବଲୋ ଚ ''ଇଧ ପାଦଂ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ଅଞ୍ଞତ୍ରେୱ କରୋତି, ୱିନଟ୍ଠପୁରିମଚ୍ଛୱିୱଣ୍ଣୋ ଚ। ତେନାହ – ''ଜିଣ୍ଣୋହମସ୍ମି ଅବଲୋ ୱୀତୱଣ୍ଣୋ''ତି। ମାହଂନସ୍ସଂ ମୋମୁହୋ ଅନ୍ତରାୱାତି ମାହଂ ତୁୟ୍ହଂ ଧମ୍ମଂ ଅସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଅନ୍ତରା ଏୱ ଅୱିଦ୍ୱା ହୁତ୍ୱା ଅନସ୍ସିଂ। ଜାତିଜରାୟ ଇଧ ୱିପ୍ପହାନନ୍ତି ଇଧେୱ ତୱ ପାଦମୂଲେ ପାସାଣକେ ଚେତିୟେ ୱା ଜାତିଜରାୟ ୱିପ୍ପହାନଂ ନିବ୍ବାନଂ ଧମ୍ମରସଂ ଅହଂ ୱିଜଞ୍ଞଂ, ତଂ ମେ ଆଚିକ୍ଖ।

ଅବଲୋତି ବଲୱିରହିତୋ। ଦୁବ୍ବଲୋତି ଦୁବ୍ବଲବଲୋ। ଅପ୍ପବଲୋତି ପରିତ୍ତବଲୋ। ଅପ୍ପଥାମୋତି ପରିତ୍ତୱୀରିୟୋ। ୱୀତୱଣ୍ଣୋତି ପରିୱତ୍ତିତଚ୍ଛୱିୱଣ୍ଣୋ। ୱିଗତୱଣ୍ଣୋତି ଅପଗତଚ୍ଛୱିୱଣ୍ଣୋ। ୱିଗଚ୍ଛିତୱଣ୍ଣୋତି ଦୂରୀଭୂତଚ୍ଛୱିୱଣ୍ଣୋ। ୟା ସା ପୁରିମା ସୁଭା ୱଣ୍ଣନିଭାତି ୟା ସା ସୁଭା ସୁନ୍ଦରା ପୁରିମକାଲେ ସତି, ସା ୱଣ୍ଣନିଭା ଏତରହି ଅନ୍ତରହିତା ୱିଗତା। ଆଦୀନୱୋ ପାତୁଭୂତୋତି ଉପଦ୍ଦୱୋ ପାତୁରହୋସି। ''ୟା ସା ପୁରିମା ସୁଭା ୱଣ୍ଣନିଭା''ତି ପାଠଂ ଠପେତ୍ୱା ''ୟା ସୁଭା ଅସ୍ସା''ତି ଏକେ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି।

ଅସୁଦ୍ଧାତି ପଟଲାଦୀହି ଅସୁଦ୍ଧା। ଅୱିସୁଦ୍ଧାତି ତିମିରାଦୀହି ଅୱିସୁଦ୍ଧା। ଅପରିସୁଦ୍ଧାତି ସମନ୍ତତୋ ଫୋଟପଟଲାଦୀହି ପରିୟୋନଦ୍ଧତ୍ତା ଅପରିସୁଦ୍ଧା। ଅୱୋଦାତାତି ନପ୍ପସନ୍ନା ପସନ୍ନସଦିସା। ନୋ ତଥା ଚକ୍ଖୁନା ରୂପେ ପସ୍ସାମୀତି ୟଥା ପୋରାଣଚକ୍ଖୁନା ରୂପାରମ୍ମଣଂ ପସ୍ସାମି ଓଲୋକେମି, ତଥା ତେନ ପକାରେନ ଇଦାନି ନ ପସ୍ସାମି। ସୋତଂ ଅସୁଦ୍ଧନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ମାହଂ ନସ୍ସନ୍ତି ଅହଂ ମା ୱିନସ୍ସଂ।

୯୦। ଇଦାନି ୟସ୍ମା ପିଙ୍ଗିୟୋ କାୟେ ସାପେକ୍ଖତାୟ ''ଜିଣ୍ଣୋହମସ୍ମୀ''ତିଆଦିମାହ । ତେନସ୍ସ ଭଗୱା କାୟେ ସିନେହପ୍ପହାନତ୍ଥଂ ''ଦିସ୍ୱାନ ରୂପେସୁ ୱିହଞ୍ଞମାନେ''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ରୂପେସୂତି ରୂପହେତୁ ରୂପପଚ୍ଚୟା। ୱିହଞ୍ଞମାନେତି କମ୍ମକାରଣାଦୀହି ଉପହଞ୍ଞମାନେ। ରୁପ୍ପନ୍ତି ରୂପେସୂତି ଚକ୍ଖୁରୋଗାଦୀହି ଚ ରୂପହେତୁୟେୱ ଜନା ରୁପ୍ପନ୍ତି ବାଧିୟନ୍ତି।

ହଞ୍ଞନ୍ତୀତି ଘଟୀୟନ୍ତି। ୱିହଞ୍ଞନ୍ତୀତି ୱିହେସିୟନ୍ତି। ଉପୱିହଞ୍ଞନ୍ତୀତି ହତ୍ଥପାଦଚ୍ଛେଦାଦିଂ ଲଭନ୍ତି। ଉପଘାତିୟନ୍ତୀତି ମରଣଂ ଲଭନ୍ତି। କୁପ୍ପନ୍ତୀତି ପରିୱତ୍ତନ୍ତି। ପୀଳୟନ୍ତୀତି ୱିଘାତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ଘଟ୍ଟୟନ୍ତୀତି ଘଟ୍ଟନଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ବ୍ୟାଧିତାତି ଭୀତା। ଦୋମନସ୍ସିତାତି ଚିତ୍ତୱିଘାତଂ ପତ୍ତା। ୱମାନେତି ନସ୍ସମାନେ।

୯୧। ଏୱଂ ଭଗୱତା ୟାୱ ଅରହତ୍ତଂ, ତାୱ କଥିତଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ପିଙ୍ଗିୟୋ ଜରାଦୁବ୍ବଲତାୟ ୱିସେସଂ ଅନଧିଗନ୍ତ୍ୱା ଚ ପୁନ ''ଦିସା ଚତସ୍ସୋ''ତି ଇମାୟ ଗାଥାୟ ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେନ୍ତୋ ଦେସନଂ ୟାଚତି।

୯୨। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ପୁନପି ୟାୱ ଅରହତ୍ତଂ, ତାୱ ପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତଣ୍ହାଧିପନ୍ନେ''ତି ଗାଥମାହ।

ତଣ୍ହାଧିପନ୍ନେତି ତଣ୍ହାୟ ୱିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ଠିତେ। ତଣ୍ହାନୁଗେତି ତଣ୍ହାୟ ସହ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ। ତଣ୍ହାନୁଗତେତି ତଣ୍ହାୟ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତେ। ତଣ୍ହାନୁସଟେତି ତଣ୍ହାୟ ସହ ଧାୱନ୍ତେ। ତଣ୍ହାୟ ପନ୍ନେତି ତଣ୍ହାୟ ନିମୁଗ୍ଗେ। ପଟିପନ୍ନେତି ତଣ୍ହାୟ ଅୱତ୍ଥଟେ। ଅଭିଭୂତେତି ମଦ୍ଦିତେ। ପରିୟାଦିନ୍ନଚିତ୍ତେତି ପରିୟାଦିୟିତ୍ୱା ଗହିତକୁସଲଚିତ୍ତେ।

ସନ୍ତାପଜାତେତି ସଞ୍ଜାତଚିତ୍ତସନ୍ତାପେ। ଈତିଜାତେତି ରୋଗୁପ୍ପନ୍ନେ। ଉପଦ୍ଦୱଜାତେତି ଆଦୀନୱଜାତେ। ଉପସଗ୍ଗଜାତେତି ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକ୍ଖଜାତେ।

ୱିରଜଂ ୱୀତମଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିରଜନ୍ତି ୱିଗତରାଗାଦିରଜଂ। ୱୀତମଲନ୍ତି ୱୀତରାଗାଦିମଲଂ। ରାଗାଦୟୋ ହି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣଟ୍ଠେନ ରଜୋ ନାମ, ଦୂସନଟ୍ଠେନ ମଲଂ ନାମ। ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁନ୍ତି କତ୍ଥଚି ପଠମମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ , କତ୍ଥଚି ଆଦୀନି ତୀଣି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣାନି, କତ୍ଥଚି ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣମ୍ପି। ଇଧ ପନ ଜଟିଲସହସ୍ସସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ। ପିଙ୍ଗିୟସ୍ସ ତତିୟମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣମେୱ। ୟଂ କିଞ୍ଚି ସମୁଦୟଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଏୱଂ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ଏୱଂ ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଭଗୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସେସି, ଦେସନାପରିୟୋସାନେ ଚ ପିଙ୍ଗିୟୋ ଅନାଗାମିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି। ସୋ କିର ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଚିନ୍ତେସି – ''ଏୱଂ ୱିଚିତ୍ରପଟିଭାନଂ ନାମ ଦେସନଂ ନ ଲଭତି ମୟ୍ହଂ ମାତୁଲୋ ବାୱରୀ ସୱନାୟା''ତି। ତେନ ସିନେହୱିକ୍ଖେପେନ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ଅନ୍ତେୱାସିକା ପନସ୍ସ ସହସ୍ସଜଟିଲା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ସବ୍ବେୱ ଇଦ୍ଧିମୟପତ୍ତଚୀୱରଧରା ଏହିଭିକ୍ଖୁନୋ

ଅହେସୁନ୍ତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜୋତିକାଯ ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ପିଙ୍ଗିଯମାଣଵସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୭। ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୯୩। ଇତୋ ପରଂ ସଙ୍ଗୀତିକାରା ଦେସନଂ ଥୋମେନ୍ତା ‘‘ଇଦମଵୋଚ ଭଗଵା’’ତିଆଦିମାହଂସୁ। ତତ୍ଥ ଇଦମଵୋଚାତି ଇଦଂ ପାରାଯନଂ ଅଵୋଚ। ପରିଚାରକସୋଳସାନନ୍ତି ବାଵରିସ୍ସ ପରିଚାରକେନ ପିଙ୍ଗିଯେନ ସହ ସୋଳସାନଂ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଵା ଭଗଵତୋ ପରିଚାରକାନଂ ସୋଳସାନନ୍ତି ପରିଚାରକସୋଳସାନଂ। ତେ ଏଵ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣା ତତ୍ଥ ସୋଳସସୁ ଦିସାସୁ ପୁରତୋ ଚ ପଚ୍ଛତୋ ଚ ଵାମପସ୍ସତୋ ଚ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସତୋ ଚ ଛ ଛ ଯୋଜନା ନିସିନ୍ନା ଉଜୁକେନ ଦ୍ଵାଦସଯୋଜନିକା ଅହୋସି। ଅଜ୍ଝିଟ୍ଠୋତି ଯାଚିତୋ।

୯୪-୯୭।ଅତ୍ଥମଞ୍ଞାଯାତି ପାଳିଅତ୍ଥମଞ୍ଞାଯ। ଧମ୍ମମଞ୍ଞାଯାତି ପାଳିମଞ୍ଞାଯ। ପାରାଯନନ୍ତି ଏଵଂ ଇମସ୍ସ ଧମ୍ମପରିଯାଯସ୍ସ ଅଧିଵଚନଂ ଆରୋପେତ୍ଵା ତେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ନାମାନି କିତ୍ତଯନ୍ତୋ ‘‘ଅଜିତୋ…ପେ… ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠମୁପାଗମୁ’’ନ୍ତି ଆହଂସୁ। ତତ୍ଥ ସମ୍ପନ୍ନଚରଣନ୍ତି ନିବ୍ବାନପଦଟ୍ଠାନଭୂତେନ ପାତିମୋକ୍ଖସୀଲାଦିନା ସମ୍ପନ୍ନଂ। ଇସିନ୍ତି ମହେସିଂ।

ନିଦ୍ଦେସେ ଉପାଗମିଂସୂତି ସମୀପଂ ଗମିଂସୁ। ଉପସଙ୍କମିଂସୂତି ଅଵିଦୂରଟ୍ଠାନଂ ଗମିଂସୁ। ପଯିରୁପାସିଂସୂତି ସମୀପେ ନିସୀଦିଂସୁ। ପରିପୁଚ୍ଛିଂସୂତି ପରିପୁଚ୍ଛଂ ଆହରିଂସୁ। ପରିଗଣ୍ହିଂସୂତି ତୁଲଯିଂସୁ। ‘‘ଚୋଦଯିଂସୂ’’ତି କେଚି।

ସୀଲାଚାରନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଉତ୍ତମସୀଲାଚାରନିବ୍ବତ୍ତି, ମଗ୍ଗେନ ନିପ୍ଫନ୍ନସୀଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଗମ୍ଭୀରେତି ଉତ୍ତାନଭାଵପଟିକ୍ଖେପଵଚନଂ। ଦୁଦ୍ଦସେତି ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଦୁଦ୍ଦସେ, ଦୁକ୍ଖେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବେ, ନ ସକ୍କା ସୁଖେନ ଦଟ୍ଠୁଂ। ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତାଵ ଦୁରନୁବୋଧେ, ଦୁକ୍ଖେନ ଅଵବୁଜ୍ଝିତବ୍ବେ, ନ ସକ୍କା ସୁଖେନ ଅଵବୁଜ୍ଝିତୁଂ। ସନ୍ତେତି ନିବ୍ବୁତେ। ପଣୀତେତି ଅତପ୍ପକେ। ଇଦଂ ଦ୍ଵଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରମେଵ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ଅତକ୍କାଵଚରେତି ତକ୍କେନ ନ ଅଵଚରିତବ୍ବେ ନ ଓଗାହିତବ୍ବେ ଞାଣେନେଵ ଅଵଚରିତବ୍ବେ। ନିପୁଣେତି ସଣ୍ହେ। ପଣ୍ଡିତଵେଦନୀଯେତି ସମ୍ମା ପଟିପନ୍ନେହି ପଣ୍ଡିତେହି ଵେଦିତବ୍ବେ।

୯୮।ତୋସେସୀତି ତୁଟ୍ଠିଂ ଆପାଦେସି। ଵିତୋସେସୀତି ଵିଵିଧା ତେସଂ ସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ପସାଦେସୀତି ତେସଂ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦଂ ଅକାସି । ଆରାଧେସୀତି ଆରାଧଯି ସିଦ୍ଧିଂ ପାପେସି। ଅତ୍ତମନେ ଅକାସୀତି ସୋମନସ୍ସଵସେନ ସକମନେ ଅକାସି।

୯୯। ତତୋ ପରଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯମଚରିଂସୂତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଅଚରିଂସୁ।

୧୦୧।ତସ୍ମା ପାରାଯନନ୍ତି ତସ୍ସ ପାରଭୂତସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଆଯତନନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜୋତିକାଯ ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୮। ପାରାଯନାନୁଗୀତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୧୦୨।ପାରାଯନମନୁଗାଯିସ୍ସନ୍ତି ଅସ୍ସ ଅଯଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ – ଭଗଵତା ହି ପାରାଯନେ ଦେସିତେ ସୋଳସସହସ୍ସଜଟିଲା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ, ଅଵସେସାନଞ୍ଚ ଚୁଦ୍ଦସକୋଟିସଙ୍ଖାନଂ ଦେଵମନୁସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପୋରାଣେହି –

‘‘ତତୋ ପାସାଣକେ ରମ୍ମେ, ପାରାଯନସମାଗମେ;

ଅମତଂ ପାପଯୀ ବୁଦ୍ଧୋ, ଚୁଦ୍ଦସ ପାଣକୋଟିୟୋ’’ତି। (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୧୩୮);

ନିଟ୍ଠିତାଯ ପନ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ତତୋ ତତୋ ଆଗତା ମନୁସ୍ସା ଭଗୱତୋ ଆନୁଭାୱେନ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଗାମନିଗମାଦୀସ୍ୱେୱ ପାତୁରହେସୁଂ। ଭଗୱାପି ସାୱତ୍ଥିମେୱ ଅଗମାସି ପରିଚାରକସୋଳସଅସାଦୀହି ଅନେକେହି ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ। ତତ୍ଥ ପିଙ୍ଗିୟୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଆହ – ‘‘ଗଚ୍ଛାମହଂ, ଭନ୍ତେ, ବାୱରିସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ଆରୋଚେତୁଂ, ପଟିସ୍ସୁତଞ୍ହି ତସ୍ସେୱ ମଯା’’ତି। ଅଥ ଭଗୱତା ଅନୁଞ୍ଞାତୋ ଞାଣଗମନେନେୱ ଗୋଧାୱରୀତୀରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପାଦଗମନେନ ଅସ୍ସମାଭିମୁଖୋ ଅଗମାସି। ତମେନଂ ବାୱରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ମଗ୍ଗଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ନିସିନ୍ନୋ ଦୂରତୋୱ ତଂ ଖାରିଜଟାଦିୱିରହିତଂ ଭିକ୍ଖୁୱେସେନାଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ନିଟ୍ଠମଗମାସି। ସମ୍ପତ୍ତଞ୍ଚାପି ନଂ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘କିଂ, ପିଙ୍ଗିଯ, ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି? ‘‘ଆମ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ପାସାଣକେ ଚେତିଯେ ନିସିନ୍ନୋ ଅମ୍ହାକଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତମହଂ ତୁଯ୍ହଂ ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତି। ତତୋ ବାୱରୀ ମହତା ସକ୍କାରେନ ସପରିସୋ ତଂ ପୂଜେତ୍ୱା ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେସି। ତତ୍ଥ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପିଙ୍ଗିୟୋ ‘‘ପାରାଯନମନୁଗାଯିସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଅନୁଗାଯିସ୍ସନ୍ତି ଭଗୱତୋ ଗୀତଂ ଅନୁଗାଯିସ୍ସଂ। ଯଥାଦ୍ଦକ୍ଖୀତି ଯଥା ସାମଂ ସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧେନ ଅସାଧାରଣଞାଣେନ ଚ ଅଦ୍ଦକ୍ଖି। ନିକ୍କାମୋତି ପହୀନକାମୋ। ‘‘ନିକ୍କମୋ’’ତିପି ପାଠୋ, ୱୀରିଯୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ୱା ଅକୁସଲପକ୍ଖା। ନିବ୍ବନୋତି କିଲେସୱନୱିରହିତୋ, ତଣ୍ହାୱିରହିତୋ ଏୱ ୱା। କିସ୍ସ ହେତୁ ମୁସା ଭଣେତି ଯେହି କିଲେସେହି ମୁସା ଭଣେଯ୍ଯ, ଏତେ ତସ୍ସ ପହୀନାତି ଦସ୍ସେତି। ଏତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସୱନେ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୧୩୮)।

ଅମଲୋତି କିଲେସମଲୱିରହିତୋ। ୱିମଲୋତି ୱିଗତକିଲେସମଲୋ। ନିମ୍ମଲୋତି କିଲେସମଲସୁଦ୍ଧୋ। ମଲାପଗତୋତି କିଲେସମଲା ଦୂରୀଭୂତୋ ହୁତ୍ୱା ଚରତି। ମଲୱିପ୍ପହୀନୋତି କିଲେସମଲପ୍ପହୀନୋ। ମଲୱିମୁତ୍ତୋତି କିଲେସେହି ୱିମୁତ୍ତୋ। ସବ୍ବମଲୱୀତିୱତ୍ତୋତି ୱାସନାଦିସବ୍ବକିଲେସମଲଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ। ତେ ୱନାତି ଏତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା କିଲେସା।

୧୦୩। ୱଣ୍ଣୂପସଂହିତନ୍ତି ଗୁଣୂପସଂହିତଂ।

୧୦୪।ସଚ୍ଚୱ୍ହଯୋତି ବୁଦ୍ଧୋ ହି ସଚ୍ଚେନେୱ ଅୱ୍ହାନେନ ନାମେନ ଯୁତ୍ତୋ। ବ୍ରହ୍ମେତି ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଆଲପତି।

ତତ୍ଥ ଲୋକୋତି ଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ। ଏକୋ ଲୋକୋ ଭୱଲୋକୋତି ତେଭୂମକୱିପାକୋ। ସୋ ହି ଭୱତୀତି ଭୱୋ, ଭୱୋ ଏୱ ଲୋକୋ ଭୱଲୋକୋ। ଭୱଲୋକୋ ଚ ସମ୍ଭୱଲୋକୋ ଚାତି ଏତ୍ଥ ଏକେକୋ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ହୋତି। ଭୱଲୋକୋ ହି ସମ୍ପତ୍ତିଭୱୱିପତ୍ତିଭୱୱସେନ ଦୁୱିଧୋ। ସମ୍ଭୱଲୋକୋପି ସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ଭୱୱିପତ୍ତିସମ୍ଭୱୱସେନ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱଲୋକୋତି ସୁଗତିଲୋକୋ। ସୋ ହି ଇଟ୍ଠଫଲତ୍ତା ସୁନ୍ଦରୋ ଲୋକୋତି ସମ୍ପତ୍ତି, ଭୱତୀତି ଭୱୋ, ସମ୍ପତ୍ତି ଏୱ ଭୱୋ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱୋ, ସୋ ଏୱ ଲୋକୋ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱଲୋକୋ। ସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ଭୱଲୋକୋତି ସୁଗତୂପଗଂ କମ୍ମଂ। ତଞ୍ହି ସମ୍ଭୱତି ଏତସ୍ମା ଫଲନ୍ତି ସମ୍ଭୱୋ, ସମ୍ପତ୍ତିଯା ସମ୍ଭୱୋ ସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ଭୱୋ, ସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ଭୱୋ ଏୱ ଲୋକୋ ସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ଭୱଲୋକୋତି।

ୱିପତ୍ତିଭୱଲୋକୋତି ଅପାଯଲୋକୋ। ସୋ ହି ଅନିଟ୍ଠଫଲତ୍ତା ୱିରୂପୋ ଲୋକୋତି ୱିପତ୍ତି, ଭୱତୀତି ଭୱୋ, ୱିପତ୍ତି ଏୱ ଭୱୋ ୱିପତ୍ତିଭୱୋ, ୱିପତ୍ତିଭୱୋ ଏୱ ଲୋକୋ ୱିପତ୍ତିଭୱଲୋକୋ। ୱିପତ୍ତିସମ୍ଭୱଲୋକୋତି ଅପାଯୂପଗଂ କମ୍ମଂ। ତଞ୍ହି ସମ୍ଭୱତି ଏତସ୍ମା ଫଲନ୍ତି ସମ୍ଭୱୋ, ୱିପତ୍ତିଯା ସମ୍ଭୱୋ ୱିପତ୍ତିସମ୍ଭୱୋ, ୱିପତ୍ତିସମ୍ଭୱୋ ଏୱ ଲୋକୋ ୱିପତ୍ତିସମ୍ଭୱଲୋକୋତି। ତିସ୍ସୋ ୱେଦନାତି ସୁଖା ୱେଦନା, ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ଲୋକିଯା ଏୱ। ଆହାରାତି ପଚ୍ଚଯା। ପଚ୍ଚଯା ହି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ଆହରନ୍ତୀତି ଆହାରା। କବଳୀକାରାହାରୋ ଫସ୍ସାହାରୋ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୋ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋତି ଚତ୍ତାରୋ। ୱତ୍ଥୁୱସେନ କବଳୀକତ୍ତବ୍ବତ୍ତା କବଳୀକାରୋ, ଅଜ୍ଝୋହରିତବ୍ବତ୍ତା ଆହାରୋ, ଓଦନକୁମ୍ମାସାଦିୱତ୍ଥୁକାଯ ଓଜାଯେତଂ ନାମଂ। ସା ହି ଓଜଟ୍ଠମକରୂପାନି ଆହରତୀତି ଆହାରୋ। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିକୋ ଛବ୍ବିଧୋ ଫସ୍ସୋ ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା ଆହରତୀତି ଆହାରୋ। ମନସୋ ସଞ୍ଚେତନା ନ ସତ୍ତସ୍ସାତି ମନୋସଞ୍ଚେତନା ଯଥା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା, ମନସା ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସଞ୍ଚେତନା ମନୋସଞ୍ଚେତନା ଯଥା ଆଜଞ୍ଞରଥୋ, ତେଭୂମକକୁସଲାକୁସଲଚେତନା। ସା ହି ତଯୋ ଭୱେ ଆହରତୀତି ଆହାରୋ। ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏକୂନୱୀସତିଭେଦଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତଞ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିନାମରୂପଂ ଆହରତୀତି ଆହାରୋ।

ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାତି ଉପାଦାନଗୋଚରା ଖନ୍ଧା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା, ମଜ୍ଝେ ପଦଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉପାଦାନସମ୍ଭୂତା ୱା ଖନ୍ଧା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଯଥା ତିଣଗ୍ଗି, ଥୁସଗ୍ଗି। ଉପାଦାନୱିଧେଯ୍ଯା ୱା ଖନ୍ଧା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଯଥା ରାଜପୁରିସୋ। ଉପାଦାନପ୍ପଭୱା ୱା ଖନ୍ଧା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଯଥା ପୁପ୍ଫରୁକ୍ଖୋ, ଫଲରୁକ୍ଖୋ।

ଉପାଦାନାନି ପନ କାମୁପାଦାନଂ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନନ୍ତି ଚତ୍ତାରି। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଭୁସଂ ଆଦାନନ୍ତି ଉପାଦାନଂ। ରୂପୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ, ୱେଦନୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସଞ୍ଞୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସଙ୍ଖାରୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ, ୱିଞ୍ଞାଣୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋତି ପଞ୍ଚ। ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆୟତନାନୀତି ଚକ୍ଖାୟତନଂ, ସୋତାୟତନଂ, ଘାନାୟତନଂ, ଜିୱ୍ହାୟତନଂ, କାୟାୟତନଂ, ମନାୟତନଂ। ସତ୍ତ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୟୋ ୱୁତ୍ତନୟା ଏୱ। ତଥା ଅଟ୍ଠଲୋକଧମ୍ମା। ଅପି ଚ – ଲାଭୋ, ଅଲାଭୋ, ୟସୋ, ଅୟସୋ, ନିନ୍ଦା, ପସଂସା, ସୁଖଂ, ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଇମେ ଅଟ୍ଠ ଲୋକପ୍ପୱତ୍ତିୟା ସତି ଅନୁପରିୱତ୍ତନଧମ୍ମକତ୍ତା ଲୋକସ୍ସ ଧମ୍ମାତି ଲୋକଧମ୍ମା। ଏତେହି ମୁତ୍ତୋ ସତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ହୋନ୍ତିୟେୱ। ୟଥାହ –

''ଅଟ୍ଠିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୋକଧମ୍ମା ଲୋକଂ ଅନୁପରିୱତ୍ତନ୍ତି, ଲୋକୋ ଚ ଅଟ୍ଠ ଲୋକଧମ୍ମେ ଅନୁପରିୱତ୍ତତି। କତମେ ଅଟ୍ଠ? ଲାଭୋ ଚ ଅଲାଭୋ ଚ...ପେ... ସୁଖଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ। ଇମେ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଟ୍ଠ ଲୋକଧମ୍ମା ଲୋକଂ ଅନୁପରିୱତ୍ତନ୍ତି, ଲୋକୋ ଚ ଇମେ ଅଟ୍ଠ ଲୋକଧମ୍ମେ ଅନୁପରିୱତ୍ତତୀ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୮।୬)।

ତତ୍ଥ ଅନୁପରିୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତି ନପ୍ପଜହନ୍ତି, ଲୋକତୋ ନ ନିୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଲାଭୋତି ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ଚୀୱରାଦି, ଗହଟ୍ଠସ୍ସ ଧନଧଞ୍ଞାଦିଲାଭୋ। ସୋୟେୱ ଅଲଦ୍ଧମାନୋ ଲାଭୋ ଅଲାଭୋ ନ ଲାଭୋ ଅଲାଭୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନୋ ଚ ଅତ୍ତାଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋ ସିୟା। ୟସୋତି ପରିୱାରୋ। ସୋୟେୱ ଅଲଦ୍ଧମାନୋ ୟସୋ ଅୟସୋ। ନିନ୍ଦାତି ଅୱଣ୍ଣଭଣନଂ। ପସଂସାତି ୱଣ୍ଣଭଣନଂ। ସୁଖନ୍ତି କାମାୱଚରକାୟିକଚେତସିକଂ। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମୀନଂ କାୟିକଚେତସିକଂ, ଅନାଗାମିଅରହନ୍ତାନଂ କାୟିକମେୱ। ସତ୍ତାୱାସାତି ସତ୍ତାନଂ ଆୱାସା, ୱସନଟ୍ଠାନାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତାନି ପନ ତଥା ପକାସିତା ଖନ୍ଧା ଏୱ। ସତ୍ତସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେନ ଚ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନେନ ଚ ସଦ୍ଧିଂ ନୱ ସତ୍ତାୱାସା। ଦସାୟତନାନୀତି ଚକ୍ଖାୟତନଂ, ରୂପାୟତନଂ, ସୋତାୟତନଂ, ସଦ୍ଦାୟତନଂ, ଘାନାୟତନଂ, ଗନ୍ଧାୟତନଂ, ଜିୱ୍ହାୟତନଂ, ରସାୟତନଂ, କାୟାୟତନଂ, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୟତନନ୍ତି ଏୱଂ ଦସ। ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନୀତି ମନାୟତନଧମ୍ମାୟତନେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏୱଂ ଦ୍ୱାଦସ। ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁୟୋତି ଚକ୍ଖୁଧାତୁ, ରୂପଧାତୁ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ...ପେ... ମନୋଧାତୁ, ଧମ୍ମଧାତୁ, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଏକେକସ୍ମିଂ ତୀଣି ତୀଣି କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁୟୋ।

ସଦିସନାମୋତି ତେସଂ ସଦିସନାମୋ ଏକଗୁଣୱଣ୍ଣନାମୋ। ସଦିସୱ୍ହୟୋତି ଏକଗୁଣୱଣ୍ଣନାମେନ ଅୱ୍ହାୟନୋ। ସଚ୍ଚସଦିସୱ୍ହୟୋତି ଅୱିତଥଏକଗୁଣୱଣ୍ଣନାମେନ ଅୱିପରୀତେନ ଅୱ୍ହାୟନୋ।

ଆସିତୋତି ଉପସଙ୍କମିତୋ। ଉପାସିତୋତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ସେୱିତୋ। ପୟିରୁପାସିତୋତି ଭତ୍ତିୱସେନ ଅତୀୱ ସେୱିତୋ।

୧୦୫।କୁବ୍ବନକନ୍ତି ପରିତ୍ତୱନଂ। ବହୁପ୍ଫଲଂ କାନନମାୱସେୟ୍ୟାତି ଅନେକଫଲାଦିୱିକତିଭରିତକାନନଂ ଆଗମ୍ମ ୱସେୟ୍ୟ। ଅପ୍ପଦସ୍ସେତି ବାୱରିପ୍ପଭୁତିକେ ପରିତ୍ତପଞ୍ଞେ। ମହୋଦଧିନ୍ତି ଅନୋତତ୍ତାଦିଂ ମହନ୍ତଂ ଉଦକରାସିଂ।

ଅପ୍ପଦସ୍ସାତି ମନ୍ଦଦସ୍ସିନୋ। ପରିତ୍ତଦସ୍ସାତି ଅତିମନ୍ଦଦସ୍ସିନୋ। ଥୋକଦସ୍ସାତି ପରିତ୍ତତୋପି ଅତିପରିତ୍ତଦସ୍ସିନୋ। ଓମକଦସ୍ସାତି ହେଟ୍ଠିମଦସ୍ସିନୋ। ଲାମକଦସ୍ସାତି ଅପ୍ପଧାନଦସ୍ସିନୋ। ଛତୁକ୍କଦସ୍ସାତି ନ ଉତ୍ତମଦସ୍ସିନୋ। ଅପ୍ପମାଣଦସ୍ସନ୍ତି ପମାଣଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅପ୍ପମାଣଂ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସଂ। ଅଗ୍ଗଦସ୍ସନ୍ତି ''ଅଗ୍ଗତୋ ୱେ ପସନ୍ନାନ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଅ॰ ନି॰ ୪।୩୪; ଇତିୱୁ॰ ୯୦) ନୟେନ ଅଗ୍ଗଧମ୍ମଦସ୍ସଂ। ସେଟ୍ଠଦସ୍ସନ୍ତି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦ୍ୱିପଦସେଟ୍ଠୋତି ସେଟ୍ଠଦସ୍ସଂ। ୱିସେଟ୍ଠଦସ୍ସନ୍ତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରି ଉପସଗ୍ଗେନ ୱଡ୍ଢିତାନି। ଅସମନ୍ତି ନ ସମଂ ଅସମଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଂ। ଅସମସମନ୍ତି ଅସମେହି ଅତୀତବୁଦ୍ଧେହି ସମଂ ଅସମସମଂ। ଅପ୍ପଟିସମନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ସଦିସୱିରହିତଂ। ଅପ୍ପଟିଭାଗନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପଟିବିମ୍ବୱିରହିତଂ। ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲନ୍ତି ପଟିମଲ୍ଲପୁଗ୍ଗଲୱିରହିତଂ। ଦେୱାତିଦେୱନ୍ତି ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱାନମ୍ପି ଅତିଦେୱଂ। ଅଭିମଙ୍ଗଲସମ୍ମତଟ୍ଠେନ ଉସଭଂ। ଅଛମ୍ଭିତଟ୍ଠେନ ପୁରିସସୀହଂ। ନିଦ୍ଦୋସଟ୍ଠେନ ପୁରିସନାଗଂ। ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ପୁରିସାଜଞ୍ଞଂ। ଅଟ୍ଠପରିସପଥୱିଂ ଉପ୍ପୀଠଏତ୍ୱା ସଦେୱକେ ଲୋକେ କେନଚି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେନ ପଚ୍ଚାମିତ୍ତେନ ଅକମ୍ପିୟେ ଅଚଲଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠନଟ୍ଠେନ ପୁରିସନିସଭଂ। ଧମ୍ମଦେସନାଧୁରୱହନଟ୍ଠେନ ପୁରିସଧୋରୟ୍ହଂ।

ମାନସକଂ ୱା ସରନ୍ତି ମନସା ଚିନ୍ତେତ୍ୱା କତଂ ପଲ୍ଲଂ ୱା ନାମମେୱ ୱା। ଅନୋତତ୍ତଂ ୱା ଦହନ୍ତି ଚନ୍ଦିମସୂରିୟା ଦକ୍ଖିଣେନ ୱା ଉତ୍ତରେନ ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତା ପବ୍ବତନ୍ତରେନ ତଂ ଓଭାସେନ୍ତି, ଉଜୁଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ନ ଓଭାସେନ୍ତି, ତେନେୱସ୍ସ ''ଅନୋତତ୍ତ''ନ୍ତି ସଙ୍ଖା ଉଦପାଦି। ଏୱରୂପଂ ଅନୋତତ୍ତଂ ୱା ଦହଂ। ଅକ୍ଖୋଭଂ ଅମିତୋଦକନ୍ତି ଚାଲେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଂ ଅପରିମିତଂ ଉଦକଜଲରାସିଂ। ଏୱମେୱାତି ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ, ବୁଦ୍ଧଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅକ୍ଖୋଭଂ ଆସଭଂ ଠାନଟ୍ଠାନେନ ଚାଲେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଂ। ଅମିତତେଜନ୍ତି ଅପରିମିତଞାଣତେଜଂ। ପଭିନ୍ନଞାଣନ୍ତି ଦସବଲଞାଣାଦିୱସେନ ପଭେଦଗତଞାଣଂ। ୱିୱଟଚକ୍ଖୁନ୍ତି ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁଂ।

ପଞ୍ଞାପଭେଦକୁସଲନ୍ତି ‘‘ଯା ପଞ୍ଞା ପଜାନନା ୱିଚଯୋ ପୱିଚଯୋ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୬; ୱିଭ। ୫୨୫) ନଯେନ ପଞ୍ଞାଯ ପଭେଦଜାନନେ ଛେକଂ। ଅଧିଗତପଟିସମ୍ଭିଦନ୍ତି ପଟିଲଦ୍ଧଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦଂ। ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜପତ୍ତନ୍ତି ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତେ ପଟିଜାନତୋ ଇମେ ଧମ୍ମା ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୧୫୦; ଅ। ନି। ୪।୮) ନଯେନ ୱୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ୱିସାରଦଭାୱପତ୍ତଂ। ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତନ୍ତି ପରିସୁଦ୍ଧେ ଫଲସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତେ ଅଧିମୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ପୱିଟ୍ଠଂ। ସେତପଚ୍ଚତ୍ତନ୍ତି ୱାସନାଯ ୱିପ୍ପହୀନତ୍ତା ପରିସୁଦ୍ଧଂ ଆୱେଣିକଅତ୍ତଭାୱଂ। ଅଦ୍ୱଯଭାଣିନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୱଚନତ୍ତା ଦ୍ୱିୱଚନୱିରହିତଂ। ତାଦିନ୍ତି ତାଦିସଂ, ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ଅକମ୍ପନଂ ୱା। ତଥା ପଟିଞ୍ଞା ଅସ୍ସାତି ତଥାପଟିଞ୍ଞୋ, ତଂ। ଅପରିତ୍ତନ୍ତି ନ ଖୁଦ୍ଦକଂ। ମହନ୍ତନ୍ତି ତେଧାତୁଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମହନ୍ତପତ୍ତଂ।

ଗମ୍ଭୀରନ୍ତି ଅଞ୍ଞେସଂ ଦୁପ୍ପୱେସଂ। ଅପ୍ପମେଯ୍ୟନ୍ତି ଅତୁଲଟ୍ଠେନ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଂ। ଦୁପ୍ପରିଯୋଗାହନ୍ତି ପରିଯୋଗାହିତୁଂ ଦୁକ୍ଖପ୍ପୱେସଂ। ପହୂତରତନନ୍ତି ସଦ୍ଧାଦିରତନେହି ପହୂତରତନଂ। ସାଗରସମନ୍ତି ରତନାକରତୋ ସମୁଦ୍ଦସଦିସଂ। ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଯ ସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ‘‘ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ନେୱ ସୁମନୋ ହୋତି ନ ଦୁମ୍ମନୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୬।୧) ୱୁତ୍ତନଯେନ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଯ ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ଅତୁଲନ୍ତି ତୁଲୱିରହିତଂ, ତୁଲଯିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ। ୱିପୁଲନ୍ତି ଅତିମହନ୍ତଂ। ଅପ୍ପମେଯ୍ୟନ୍ତି ପମେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ। ତଂ ତାଦିସନ୍ତି ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ତାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନଂ। ପୱଦତଂ ମଗ୍ଗୱାଦିନନ୍ତି ପୱଦନ୍ତାନଂ କଥେନ୍ତାନଂ ଉତ୍ତମଂ କଥଯନ୍ତଂ ୱଦନ୍ତଂ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମେରୁମିୱ ନଗାନନ୍ତି ପବ୍ବତାନଂ ଅନ୍ତରେ ସିନେରୁଂ ୱିଯ। ଗରୁଳମିୱ ଦିଜାନନ୍ତି ପକ୍ଖିଜାତାନଂ ଅନ୍ତରେ ସୁପଣ୍ଣଂ ୱିଯ। ସୀହମିୱ ମିଗାନନ୍ତି ଚତୁପ୍ପଦାନମନ୍ତରେ ସୀହଂ ୱିଯ। ଉଦଧିମିୱ ଅଣ୍ଣୱାନନ୍ତି ୱିହିଣ୍ଣଅଣ୍ଣୱାନଂ ଅନ୍ତରେ ସମୁଦ୍ଦଂ ୱିଯ ଅଧିଗଚ୍ଛିଂ। ଜିନପୱରନ୍ତି ବୁଦ୍ଧୁତ୍ତମଂ।

୧୦୬।ଯେମେ ପୁବ୍ବେତି ଯେ ଇମେ ପୁବ୍ବେ।

୧୦୭।ତମୋନୁଦାସୀନୋତି ତମୋନୁଦୋ ଆସୀନୋ। ଭୂରିପଞ୍ଞାଣୋତି ଞାଣଦ୍ଧଜୋ। ଭୂରିମେଧସୋତି ୱିପୁଲପଞ୍ଞୋ।

ନିଦ୍ଦେସେ ପଭଙ୍କରୋତି ତେଜଂକରୋ। ଆଲୋକକରୋତି ଅନନ୍ଧକାରକରୋ। ଓଭାସକରୋତି ଓଭାସଂ ଜୋତିଂ କରୋତୀତି ଓଭାସକରୋ। ଦୀପସଦିସଂ ଆଲୋକଂ କରୋତୀତି ଦୀପଙ୍କରୋ। ପଦୀପସଦିସଂ ଆଲୋକଂ କରୋତୀତି ପଦୀପକରୋ। ଉଜ୍ଜୋତକରୋତି ପତାପକରୋ। ପଜ୍ଜୋତକରୋତି ଦିସାୱିଦିସା ପତାପକରୋ।

ଭୂରିପଞ୍ଞାଣୋତି ପୁଥୁଲଞାଣୋ। ଞାଣପଞ୍ଞାଣୋତି ଞାଣେନ ପାକଟୋ। ପଞ୍ଞାଧଜୋତି ଉସ୍ସିତଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାୱ ଧଜୋ ଅସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାଧଜୋ, ଧଜୋ ରଥସ୍ସ ପଞ୍ଞାଣନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୨।୧୮୪୧; ଚୂଳନି। ପାରାଯନାନୁଗୀତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୧୦୭) ୱିଯ। ୱିଭୂତୱିହାରୀତି ପାକଟୱିହାରୋ।

୧୦୮।ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକମକାଲିକନ୍ତି ସାମଂ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ଫଲଂ, ନ ଚ କାଲନ୍ତରେ ପତ୍ତବ୍ବଫଲଂ। ଅନୀତିକନ୍ତି କିଲେସାଦିଈତିୱିରହିତଂ।

ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ ଯେନ ଅଧିଗତୋ ହୋତି, ତେନ ପରସଦ୍ଧାଯ ଗନ୍ତବ୍ବତଂ ହିତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେନ ସଯଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକୋ, ତଂ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକଂ। ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂଦାନଂ ସନ୍ଧାଯ ନାସ୍ସ କାଲୋତି ଅକାଲୋ, ଅକାଲୋଯେୱ ଅକାଲିକୋ। ଯୋ ଏତ୍ଥ ଅରିଯମଗ୍ଗଧମ୍ମୋ, ସୋ ଅତ୍ତନୋ ସମନନ୍ତରମେୱ ଫଲଂ ଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ଅକାଲିକଂ। ଏହି ପସ୍ସ ଇମଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ଏହିପସ୍ସୱିଧିଂ ଅରହତୀତି ଏହିପସ୍ସିକୋ, ତଂ ଏହିପସ୍ସିକଂ। ଆଦିତ୍ତଂ ଚେଲଂ ୱା ସୀସଂ ୱା ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତ୍ୱାପି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେ ଉପନଯଂ ଅରହତୀତି ଓପନେଯ୍ୟିକୋ, ତଂ ଓପନେଯ୍ୟିକଂ। ସବ୍ବେହିପି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂଆଦୀହି ‘‘ଭାୱିତୋ ମେ ମଗ୍ଗୋ, ଅଧିଗତଂ ଫଲଂ, ସଚ୍ଛିକତୋ ନିରୋଧୋ’’ତି ଅତ୍ତନି ଅତ୍ତନି ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ ୱିଞ୍ଞୂହି।

୧୦୯। ଅଥ ନଂ ବାୱରୀ ଆହ ‘‘କିଂ ନୁ ତମ୍ହା’’ତି ଦ୍ୱେ ଗାଥା।

ମୁହୁତ୍ତମ୍ପୀତି ଥୋକମ୍ପି। ଖଣମ୍ପୀତି ନ ବହୁକମ୍ପି। ଲଯମ୍ପୀତି ମନମ୍ପି। ୱଯମ୍ପୀତି କୋଟ୍ଠାସମ୍ପି। ଅଦ୍ଧମ୍ପୀତି ଦିୱସମ୍ପି।

୧୧୧-୧୧୩। ତତୋ ପିଙ୍ଗିଯୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକା ଅୱିପ୍ପୱାସମେୱ ଦୀପେନ୍ତୋ ‘‘ନାହଂ ତମ୍ହା’’ତିଆଦିମାହ। ନାହଂ ଯୋ ମେ…ପେ… ପସ୍ସାମି ନଂ ମନସା ଚକ୍ଖୁନାୱାତି ତଂ ବୁଦ୍ଧଂ ମଂସଚକ୍ଖୁନା ୱିଯ ମନସା ପସ୍ସାମି। ନମସ୍ସମାନୋ ୱିୱସେମି ରତ୍ତିନ୍ତି ନମସ୍ସମାନୋୱ ରତ୍ତିଂ ଅତିନାମେମି।

୧୧୪। ତେନ ତେନେୱ ନତୋତି ଯେନ ଯେନ ଦିସାଭାଗେନ ବୁଦ୍ଧୋ, ତେନ ତେନେୱାହମ୍ପି ନତୋ, ତନ୍ନିନ୍ନୋ ତପ୍ପୋଣୋତି ଦସ୍ସେତି।

୧୧୫।ଦୁବ୍ବଲଥାମକସ୍ସାତି ଅପ୍ପଥାମକସ୍ସ। ଅଥ ୱା ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ ଦୁଥାମକସ୍ସ ଚ, ବଲୱୀରିଯହୀନସ୍ସାପୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନେୱ କାଯୋ ନ ପଲେତୀତି ତେନେୱ ଦୁବ୍ବଲଥାମକତ୍ତେନ କାଯୋ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଯେନ ବୁଦ୍ଧୋ, ନ ତେନ ଗଚ୍ଛତି। ''ନ ପରେତୀ''ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାତି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସନ୍ତିକେ। ସଙ୍କପ୍ପଯନ୍ତାଯାତି ସଙ୍କପ୍ପଗମନେନ। ତେନ ଯୁତ୍ତୋତି ଯେନ ବୁଦ୍ଧୋ, ତେନ ଯୁତ୍ତୋ ପଯୁତ୍ତୋ ଅନୁଯୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଯେନ ବୁଦ୍ଧୋତି ଯେନ ଦିସାଭାଗେନ ବୁଦ୍ଧୋ ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ, ତେନ ଦିସାଭାଗେନ ନ ପଲେତି। ଅଥ ୱା ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ। ଯତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧୋ ତତ୍ଥ ନ ପଲେତି ନ ଗଚ୍ଛତି। ନ ୱଜତୀତି ପୁରତୋ ନ ଯାତି। ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ନିୱତ୍ତତି। ନାତିକ୍କମତୀତି ନ ଉପସଙ୍କମତି।

୧୧୬।ପଙ୍କେ ସଯାନୋତି କାମକଦ୍ଦମେ ସଯମାନୋ। ଦୀପା ଦୀପଂ ଉପଲ୍ଲୱିନ୍ତି ସତ୍ଥାରାଦିତୋ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ଅଧିଗଚ୍ଛିଂ। ଅଥଦ୍ଦସାସିଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ସୋହଂ ଏୱଂ ଦୁଦିଟ୍ଠିଂ ଗହେତ୍ୱା ଅନ୍ୱାହିଣ୍ଡନ୍ତୋ ଅଥ ପାସାଣକଚେତିଯେ ବୁଦ୍ଧମଦ୍ଦକ୍ଖିଂ।

ତତ୍ଥ ସେମାନୋତି ନିସଜ୍ଜମାନୋ। ସଯମାନୋତି ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପଯମାନୋ। ଆୱସମାନୋତି ୱସମାନୋ। ପରିୱସମାନୋତି ନିଚ୍ଚଂ ୱସମାନୋ।

ପଲ୍ଲୱିନ୍ତି ଉଗ୍ଗମିଂ। ଉପଲ୍ଲୱିନ୍ତି ଉତ୍ତରିଂ , ସମ୍ପଲ୍ଲୱିନ୍ତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଅଦ୍ଦସନ୍ତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ଅଦ୍ଦସନ୍ତି ପସ୍ସିଂ। ଅଦ୍ଦକ୍ଖିନ୍ତି ଓଲୋକେସିଂ। ଅପସ୍ସିନ୍ତି ଏସିଂ। ପଟିୱିଜ୍ଝିନ୍ତି ୱିନିୱିଜ୍ଝିଂ।

୧୧୭। ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅୱସାନେ ପିଙ୍ଗିଯସ୍ସ ଚ ବାୱରିସ୍ସ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ଠିତୋୟେୱ ସୁୱଣ୍ଣୋଭାସଂ ମୁଞ୍ଚି। ପିଙ୍ଗିଯୋ ବାୱରିସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତୋ ନିସିନ୍ନୋ ଏୱ ତଂ ଓଭାସଂ ଦିସ୍ୱା ''କିଂ ଇଦ''ନ୍ତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ପୁରତୋ ଠିତଂ ୱିଯ ଦିସ୍ୱା ବାୱରିବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ''ବୁଦ୍ଧୋ ଆଗତୋ''ତି ଆରୋଚେସି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଉଟ୍ଠାଯାସନା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଭଗୱାପି ଓଭାସଂ ଫରିତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ସପ୍ପାଯଂ ୱିଦିତ୍ୱା ପିଙ୍ଗିଯମେୱ ଆଲପମାନୋ ''ଯଥା ଅହୂ, ୱକ୍କଲୀ''ତି ଇମଂ ଗାଥମଭାସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଥା ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରୋ ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତୋ ଅହୋସି, ସଦ୍ଧାଧୁରେନେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି, ଯଥା ଚ ସୋଠଅସନ୍ନଂ ଏକୋ ଭଦ୍ରାୱୁଧୋ ନାମ, ଯଥା ଚ ଆଠଅୱିଗୋତମୋ ଚ। ଏୱମେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ପମୁଞ୍ଚସ୍ସୁ ସଦ୍ଧଂ, ତତୋ ସଦ୍ଧାଯ ଅଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତୋ ''ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା''ତିଆଦିନା (ଧ। ପ। ୨୭୭; ଥେରଗା। ୬୭୬; ପଟି। ମ। ୧।୩୧; କଥା। ୭୫୩) ନଯେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ମଚ୍ଚୁଧେଯ୍ୟସ୍ସ ପାରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗମିସ୍ସସୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପିଙ୍ଗିଯୋ ଅରହତ୍ତେ, ବାୱରୀ ଅନାଗାମିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହି, ବାୱରିବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସିସ୍ସା ପନ ପଞ୍ଚସତା ସୋତାପନ୍ନା ଅହେସୁଂ।

ତତ୍ଥ ମୁଞ୍ଚସ୍ସୂତି ମୋଚସ୍ସୁ। ପମୁଞ୍ଚସ୍ସୂତି ମୋଚେହି। ଅଧିମୁଞ୍ଚସ୍ସୂତି ତତ୍ଥ ଅଧିମୋକ୍ଖଂ କରସ୍ସୁ। ଓକପ୍ପେହୀତି ବହୁମାନଂ ଉପ୍ପାଦେହୀତି। ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚାତି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ। ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖାତି ଦୁକ୍ଖମଟ୍ଠେନ। ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତାତି ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ।

୧୧୮। ଇଦାନି ପିଙ୍ଗିଯୋ ଅତ୍ତନୋ ପସାଦଂ ନିୱେଦେନ୍ତୋ ''ଏସ ଭିଯ୍ୟୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଟିଭାନୱାତି ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦାଯ ଉପେତୋ।

ଭିଯ୍ୟୋ ଭିଯ୍ୟୋତି ଉପରୂପରି।

୧୧୯।ଅଧିଦେୱେ ଅଭିଞ୍ଞାଯାତି ଅଧିଦେୱକରେ ଧମ୍ମେ ଞତ୍ୱା। ପରୋପରନ୍ତି ହୀନପଣୀତଂ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚ ଅଧିଦେୱତ୍ତକରଂ ସବ୍ବଧମ୍ମଜାତଂ ଅୱେଦୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କଙ୍ଖୀନଂ ପଟିଜାନତନ୍ତି କଙ୍ଖୀନଂୟେୱ ସତଂ ''ନିକ୍କଙ୍ଖମ୍ହା''ତି ପଟିଜାନନ୍ତାନଂ।

ନିଦ୍ଦେସେ ପାରାଯନିକପଞ୍ହାନନ୍ତି ପାରାଯନିକବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ପୁଚ୍ଛାନଂ। ଅୱସାନଂ କରୋତୀତି ଅନ୍ତକରୋ। କୋଟିଂ କରୋତୀତି ପରିଯନ୍ତକରୋ। ସୀମଂ ମରିଯାଦଂ କରୋତୀତି ପରିଚ୍ଛେଦକରୋ। ନିଗମଂ କରୋତୀତି ପରିୱଟୁମକରୋ। ସଭିଯପଞ୍ହାନନ୍ତି ନ କେୱଲଂ ପାରାଯନିକବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ପଞ୍ହାନଂ ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ସଭିଯପରିବ୍ବାଜକାଦୀନମ୍ପି ପଞ୍ହାନଂ ଅନ୍ତଂ କରୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଭିଯପଞ୍ହାନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ।

୧୨୦।ଅସଂହୀରନ୍ତି ରାଗାଦୀହି ଅସଂହାରିଯଂ। ଅସଙ୍କୁପ୍ପନ୍ତି ଅସଙ୍କୁପ୍ପଂ ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମଂ। ଦ୍ୱୀହିପି ପଦେହି ନିବ୍ବାନଂ ଭଣତି। ଅଦ୍ଧା ଗମିସ୍ସାମୀତି ଏକଂସେନେୱ ତଂ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁଂ ଗମିସ୍ସାମି। ନ ମେତ୍ଥ କଙ୍ଖାତି ନତ୍ଥି ମେ ଏତ୍ଥ ନିବ୍ବାନେ କଙ୍ଖା। ଏୱଂ ମଂ ଧାରେହି ଅଧିମୁତ୍ତଚିତ୍ତନ୍ତି ପିଙ୍ଗିଯୋ ''ଏୱମେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ପମୁଞ୍ଚସ୍ସୁ ସଦ୍ଧ''ନ୍ତି ଇମିନା ଭଗୱତୋ ୱୋୱାଦେନ ଅତ୍ତନି ସଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ସଦ୍ଧାଧୁରେନେୱ ଚ ୱିମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ତଂ

ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତିଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଆହ – ‘‘ଏୱଂ ମଂ ଧାରେହି ଅଧିମୁତ୍ତଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ‘‘ଯଥା ମଂ ତ୍ୱଂ ଅୱଚ, ଏୱମେୱ ମଂ ଅଧିମୁତ୍ତଚିତ୍ତଂ ଧାରେହୀ’’ତି।

ନ ସଂହରିଯତୀତି ଗହେତ୍ୱା ସଂହରିତୁଂ ନ ସକ୍କା। ନିଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଯୁତ୍ତୱଚନଂ। ଅୱତ୍ଥାପନୱଚନନ୍ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନୱଚନଂ। ଇମସ୍ମିଂ ପାରାଯନୱଗ୍ଗେ ଯଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗହେତବ୍ବଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

ସଦ୍ଧମ୍ମପଜ୍ଜୋତିକାଯ ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ପାରାଯନାନୁଗୀତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପାରାଯନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୋ

ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧। ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୧୨୧। ଇତୋ ପରଂ ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନାଯ ଓକାସୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ନିଧାଯ ଦଣ୍ଡ’’ନ୍ତି ଇତୋ ପରଂ ଅତିରେକପଦମତ୍ତମେୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବେସୂତି ଅନୱସେସେସୁ। ଭୂତେସୂତି ସତ୍ତେସୁ। ଏତ୍ଥ ଭୂତେସୂତି କିଞ୍ଚାପି ଭୂତସଦ୍ଦୋ ‘‘ଭୂତସ୍ମିଂ ପାଚିତ୍ତିଯ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ପାଚି। ୬୯) ୱିଜ୍ଜମାନେ, ‘‘ଭୂତମିଦଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ସମନୁପସ୍ସସୀ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ, ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ମହାଭୂତା ହେତୂ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୮୬) ଚତୁବ୍ବିଧେ ପଥୱୀଧାତ୍ୱାଦିରୂପେ, ‘‘ଯୋ ଚ କାଲଘସୋ ଭୂତୋ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଜା। ୧।୨। ୧୯୦) ଖୀଣାସୱେ, ‘‘ସବ୍ବେୱ ନିକ୍ଖିପିସ୍ସନ୍ତି, ଭୂତା ଲୋକେ ସମୁସ୍ସଯ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୨୦) ସବ୍ବସତ୍ତେ, ‘‘ଭୂତଗାମପାତବ୍ୟତାଯା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ପାଚି। ୯୦) ରୁକ୍ଖାଦିକେ, ‘‘ଭୂତଂ ଭୂତତୋ ପଜାନାତୀ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩) ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ହେଟ୍ଠା ସତ୍ତନିକାଯଂ ଉପାଦାଯ ୱତ୍ତତି। ଇଧ ପନ ଅୱିସେସତୋ ପଥୱୀପବ୍ବତାଦୀସୁ ଜାତା ସତ୍ତା ଭୂତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେସୁ ଭୂତେସୁ। ନିଧାଯାତି ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା।

ଦଣ୍ଡନ୍ତି କାଯୱଚୀମନୋଦଣ୍ଡଂ, କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଞ୍ହି ଦଣ୍ଡଯତୀତି ଦଣ୍ଡୋ, ବାଧେତି ଅନଯବ୍ୟସନଂ ପାପେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଞ୍ଚ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଞ୍ଚ। ପହରଣଦଣ୍ଡୋ ଏୱ ୱା ଦଣ୍ଡୋ, ତଂ ନିଧାଯାତିପି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅୱିହେଠଯନ୍ତି ଅୱିହେଠଯନ୍ତୋ। ଅଞ୍ଞତରମ୍ପୀତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଏକମ୍ପି। ତେସମ୍ପୀତି ତେସଂ ସବ୍ବଭୂତାନଂ। ନ ପୁତ୍ତମିଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ରଜୋ ଖେତ୍ତଜୋ ଦିନ୍ନକୋ ଅନ୍ତେୱାସିକୋତି ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ପୁତ୍ତେସୁ ଯଂ କିଞ୍ଚି ପୁତ୍ତଂ ନ ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟ। କୁତୋ ସହାଯନ୍ତି ସହାଯଂ ପନ ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି କୁତୋ ଏୱ ଏତଂ।

ଏକୋତି ପବ୍ବଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତେନ ଏକୋ, ଅଦୁତିଯଟ୍ଠେନ ଏକୋ, ତଣ୍ହାପହାନଟ୍ଠେନ ଏକୋ, ଏକନ୍ତୱିଗତକିଲେସୋତି ଏକୋ, ଏକୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଏକୋ। ସମଣସହସ୍ସସ୍ସପି ହି ମଜ୍ଝେ ୱତ୍ତମାନୋ ଗିହିସଞ୍ଞୋଜନସ୍ସ ଛିନ୍ନତ୍ତା ଏକୋ, ଏୱଂ ପବ୍ବଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତେନ ଏକୋ । ଏକୋ ତିଟ୍ଠତି, ଏକୋ ଗଚ୍ଛତି, ଏକୋ ନିସୀଦତି, ଏକୋ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତି, ଏକୋ ଇରିଯତି ୱତ୍ତତୀତି ଏକୋ। ଏୱଂ ଅଦୁତିଯଟ୍ଠେନ ଏକୋ।

‘‘ତଣ୍ହାଦୁତିଯୋ ପୁରିସୋ, ଦୀଘମଦ୍ଧାନ ସଂସରଂ;

ଇତ୍ଥଭାୱଞ୍ଞଥାଭାୱଂ, ସଂସାରଂ ନାତିୱତ୍ତତି।

‘‘ଏୱମାଦୀନୱଂ ଞତ୍ୱା, ତଣ୍ହଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭୱଂ;

ୱୀତତଣ୍ହୋ ଅନାଦାନୋ, ସତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପରିବ୍ବଜେ’’ତି। (ଇତିୱୁ। ୧୫, ୧୦୫; ମହାନି। ୧୯୧; ଚୂଳନି। ପାରାଯନାନୁଗୀତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୧୦୭) –

ଏୱଂ ତଣ୍ହାପହାନଟ୍ଠେନ ଏକୋ। ସବ୍ବକିଲେସାସ୍ସ ପହୀନା ଉଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲା ତାଲାୱତ୍ଥୁକତା ଅନଭାୱଂକତା ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମାତି ଏୱଂ ଏକନ୍ତୱିଗତକିଲେସୋତି ଏକୋ। ଅନାଚରିଯକୋ ହୁତ୍ୱା ସଯମ୍ଭୂ ସାମଞ୍ଞେୱ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଏୱଂ ଏକୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଏକୋ।

ଚରେତି ଯା ଇମା ଅଟ୍ଠ ଚରିଯାଯୋ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଯା ପଣିଧିସମ୍ପନ୍ନାନଂ ଚତୂସୁ ଇରିଯାପଥେସୁ ଇରିଯାପଥଚରିଯା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରାନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନେସୁ ଆଯତନଚରିଯା, ଅପ୍ପମାଦୱିହାରୀନଂ ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ସତିଚରିଯା, ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତାନଂ ଚତୂସୁ ଝାନେସୁ ସମାଧିଚରିଯା, ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନାନଂ ଚତୂସୁ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ ଞାଣଚରିଯା, ସମ୍ମା ପଟିପନ୍ନାନଂ ଚତୂସୁ ଅରିଯମଗ୍ଗେସୁ ମଗ୍ଗଚରିଯା, ଅଧିଗତଫଲାନଂ ଚତୂସୁ ସାମଞ୍ଞଫଲେସୁ ପଟିପତ୍ତିଚରିଯା, ତିଣ୍ଣଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ଲୋକତ୍ଥଚରିଯା, ତତ୍ଥ ପଦେସତୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକାନନ୍ତି। ଯଥାହ – ‘‘ଚରିଯାତି ଅଟ୍ଠ ଚରିଯାଯୋ ଯା ଇରିଯାପଥଚରିଯା’’ତି (ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୨୧; ପଟି। ମ। ୧।୧୯୭; ୩।୨୮) ୱିତ୍ଥାରୋ। ତାହି ଚରିଯାହି

ସମନ୍ନାଗତୋ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଯା ଇମା ‘‘ଅଧିମୁଚନ୍ତୋ ସଦ୍ଧାଯ ଚରତି, ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱୀରିଯେନ ଚରତି, ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୋ ସତିଯା ଚରତି, ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତୋ ସମାଧିନା ଚରତି, ପଜାନନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାଯ ଚରତି, ୱିଜାନନ୍ତୋ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ଚରତି, ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଆଯାପେନ୍ତୀତି ଆଯତନଚରିଯାଯ ଚରତି, ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ୱିସେସମଧିଗଚ୍ଛତୀତି ୱିସେସଚରିଯାଯ ଚରତୀ’’ତି (ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୨୧; ପଟି। ମ। ୧।୧୯୭; ୩।୨୯) ଏୱଂ ଅପରାପି ଅଟ୍ଠ ଚରିଯା ୱୁତ୍ତା। ତାହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି ଖଗ୍ଗୱିସାଣୋ ନାମ ଖଗ୍ଗମିଗସିଙ୍ଗଂ।

କପ୍ପ -ସଦ୍ଦୋ ପନାଯଂ ଅଭିସଦ୍ଦହନୱୋହାରକାଲପଞ୍ଞତ୍ତିଛେଦନୱିକପ୍ପଲେସସମନ୍ତଭାୱସଦିସାଦିଅନେକତ୍ଥୋ। ତଥା ହିସ୍ସ ‘‘ଓକପ୍ପନୀଯମେତଂ ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସ। ଯଥା ତଂ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୮୭) ଅଭିସଦ୍ଦହନତ୍ଥୋ। ‘‘ଅନୁଜାନାମି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚହି ସମଣକପ୍ପେହି ଫଲଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଚୂଳୱ। ୨୫୦) ୱୋହାରୋ। ‘‘ଯେନ ସୁଦଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ୱିହରାମୀ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୮୭) କାଲୋ। ‘‘ଇଚ୍ଚାଯସ୍ମା କପ୍ପୋ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୧୦୯୮; ଚୂଳନି। କପ୍ପମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୧୧୭, କପ୍ପମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୬୧) ପଞ୍ଞତ୍ତି। ‘‘ଅଲଙ୍କତୋ କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୨।୧୩୬୮) ଛେଦନଂ। ‘‘କପ୍ପତି ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲକପ୍ପୋ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଚୂଳୱ। ୪୪୬) ୱିକପ୍ପୋ। ‘‘ଅତ୍ଥି କପ୍ପୋ ନିପଜ୍ଜିତୁ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୮।୮୦) ଲେସୋ। ‘‘କେୱଲକପ୍ପଂ ଜେତୱନଂ ଓଭାସେତ୍ୱା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୯୪) ସମନ୍ତଭାୱୋ। ‘‘ସତ୍ଥୁକପ୍ପେନ ୱତ କିର, ଭୋ, ସାୱକେନ ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତଯମାନା ନ ଜାନିମ୍ହା’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୬୦) ସଦିସୋ, ପଟିଭାଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧ ପନସ୍ସ ସଦିସୋ ପଟିଭାଗୋତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଖଗ୍ଗୱିସାଣସଦିସୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପଦତୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

ଅଧିପ୍ପାଯାନୁସନ୍ଧିତୋ ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଯ୍ୱାଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଦଣ୍ଡୋ ଭୂତେସୁ ପୱତ୍ତିଯମାନୋ ଅହିତୋ ହୋତି, ତଂ ତେସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯମାନେସୁ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭୂତାଯ ମେତ୍ତାଯ ହିତୂପସଂହାରେନ ଚ ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ନିଧାଯ ଦଣ୍ଡଂ, ନିହିତଦଣ୍ଡତ୍ତା ଏୱ ଚ ଯଥା ଅନିହିତଦଣ୍ଡା ସତ୍ତା ଭୂତାନି ଦଣ୍ଡେନ ୱା ସତ୍ଥେନ ୱା ପାଣିନା ୱା ଲେଡ୍ଡୁନା ୱା ୱିହେଠେନ୍ତି, ତଥା ଅୱିହେଠଯଂ, ଅଞ୍ଞତରମ୍ପି ତେସଂ ଇମଂ ମେତ୍ତାକମ୍ମଟ୍ଠାନମାଗମ୍ମ ଯଦେୱ ତତ୍ଥ ୱେଦନାଗତଂ ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଗତଂ ତଞ୍ଚ ତଦନୁସାରେନେୱ ତଦଞ୍ଞଞ୍ଚ ସଙ୍ଖାରଗତଂ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ଇମଂ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀ’’ତି ଅଯଂ ତାୱ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅଯଂ ପନ ଅନୁସନ୍ଧି – ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ତେ ଅମଚ୍ଚା ଆହଂସୁ – ‘‘ଇଦାନି, ଭନ୍ତେ, କୁହିଂ ଗଚ୍ଛଥା’’ତି? ତତୋ ତେନ ‘‘ପୁବ୍ବପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧା କତ୍ଥ ୱସନ୍ତୀ’’ତି ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଞତ୍ୱା ‘‘ଗନ୍ଧମାଦନପବ୍ବତେ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ପୁନାହଂସୁ – ‘‘ଅମ୍ହେ ଦାନି, ଭନ୍ତେ, ପଜହଥ, ନ ଇଚ୍ଛଥା’’ତି। ଅଥ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଆହ – ‘‘ନ ପୁତ୍ତମିଚ୍ଛେଯ୍ୟା’’ତି ସବ୍ବଂ। ତତ୍ରାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଅହଂ ଇଦାନି ଅତ୍ରଜାଦୀସୁ ଯଂ କିଞ୍ଚି ପୁତ୍ତମ୍ପି ନ ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ, କୁତୋ ପନ ତୁମ୍ହାଦିସଂ ସହାଯଂ। ତସ୍ମା ତୁମ୍ହେସୁପି ଯୋ ମଯା ସଦ୍ଧିଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ମାଦିସୋ ୱା ହୋତୁଂ ଇଚ୍ଛତି, ସୋ ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ। ଅଥ ୱା ତେହି ‘‘ଅମ୍ହେ ଦାନି, ଭନ୍ତେ, ପଜହଥ, ନ ଇଚ୍ଛଥା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ସୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ‘‘ନ ପୁତ୍ତମିଚ୍ଛେଯ୍ୟ, କୁତୋ ସହାଯ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଯଥାୱୁତ୍ତେନଟ୍ଠେନ ଏକଚରିଯାଯ ଗୁଣଂ ଦିସ୍ୱା ପମୁଦିତୋ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୫)।

ତତ୍ଥ ତସାତି ୱିପାସକିରିଯା। ଥାୱରାତି ଖୀଣାସୱା। ଭଯଭେରୱାତି ଖୁଦ୍ଦାନୁଖୁଦ୍ଦକା ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସା। ନିଧାଯାତି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା। ନିଦହିତ୍ୱାତି ଠପେତ୍ୱା। ଓରୋପଯିତ୍ୱାତି ଅଧୋକରିତ୍ୱା। ସମୋରୋପଯିତ୍ୱାତି ଅଧୋଗତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା। ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ତତୋ ଅପନେତ୍ୱା। ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭିତ୍ୱାତି ସନ୍ନିସୀଦାପେତ୍ୱା।

ଆଲପନନ୍ତି ଆଦିତୋ ଲପନଂ। ସଲ୍ଲପନନ୍ତି ସମ୍ମା ଲପନଂ। ଉଲ୍ଲପନନ୍ତି ଉଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଲପନଂ। ସମୁଲ୍ଲପନନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଲପନଂ।

ଇରିଯାପଥଚରିଯାତି ଇରିଯାପଥାନଂ ଚରିଯା, ପୱତ୍ତନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଆଯତନଚରିଯା ପନ ଆଯତନେସୁ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାନଂ ଚରିଯା। ପତ୍ତୀତି ଫଲାନି। ତାନି ହି ପାପୁଣୀଯନ୍ତୀତି ‘‘ପତ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାନି। ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକା ଅତ୍ଥା ଲୋକତ୍ଥାତି ଅଯଂ ୱିସେସୋ।

ଇଦାନି ତାସଂ ଚରିଯାନଂ ଭୂମିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚତୂସୁ ଇରିଯାପଥେସୂ’’ତିଆଦିମାହ । ସତିପଟ୍ଠାନେସୂତି ଆରମ୍ମଣସତିପଟ୍ଠାନେସୁପି ୱୁଚ୍ଚମାନେସୁ ସତିତୋ ଅନଞ୍ଞାନି, ୱୋହାରୱସେନ ପନ ଅଞ୍ଞାନି ୱିଯ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅରିଯସଚ୍ଚେସୂତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ଲୋକିଯସଚ୍ଚଞାଣେନ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ସଚ୍ଚପରିଗ୍ଗହୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅରିଯମଗ୍ଗେସୁ ସାମଞ୍ଞଫଲେସୂତି ଚ ୱୋହାରୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ପଦେସତୋତି ଲୋକତ୍ଥଚରିଯାଯ ଏକଦେସେ। ନିପ୍ପଦେସତୋ ହି ଲୋକତ୍ଥଚରିଯଂ ବୁଦ୍ଧା ଏୱ କରୋନ୍ତି। ପୁନ ତା ଏୱ ଚରିଯାଯୋ କାରକପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ

‘‘ପଣିଧିସମ୍ପନ୍ନାନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଣିଧିସମ୍ପନ୍ନା ନାମ ଇରିଯାପଥାନଂ ସନ୍ତତ୍ତା ଇରିଯାପଥାୱ ଠିତିଯା ସମ୍ପନ୍ନା ଅକମ୍ପିତେରିଯାପଥା ଭିକ୍ଖୁଭାୱାନୁରୂପେନ ସନ୍ତେନ ଇରିଯାପଥେନ ସମ୍ପନ୍ନା।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରାନନ୍ତି ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଛସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ପୱତ୍ତଂ ଏକେକଦ୍ୱାରୱସେନ ଗୁତ୍ତଂ ଦ୍ୱାରଂ ଏତେସନ୍ତି ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରା, ତେସଂ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରାନଂ। ଦ୍ୱାରନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରୱସେନ ଚକ୍ଖାଦଯୋ ଏୱ। ଅପ୍ପମାଦୱିହାରୀନନ୍ତି ସୀଲାଦୀସୁ ଅପ୍ପମାଦୱିହାରୱନ୍ତଂ। ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତାନନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାଯ ପାଦକଭାୱେନ ଅଧିଚିତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ସମାଧିଂ ଅନୁଯୁତ୍ତାନଂ। ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ଗୋତ୍ରଭୁ, ତାୱ ପୱତ୍ତେନ ଞାଣେନ ସମ୍ପନ୍ନାନଂ । ସମ୍ମା ପଟିପନ୍ନାନନ୍ତି ଚତୁମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ। ଅଧିଗତଫଲାନନ୍ତି ଚତୁଫଲକ୍ଖଣେ। ତଥାଗତାନନ୍ତି ତଥା ଆଗତାନଂ। ଅରହନ୍ତାନନ୍ତି ଦୂରକିଲେସାନଂ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନନ୍ତି ସମ୍ମା ସାମଞ୍ଚ ସବ୍ବଧମ୍ମବୁଦ୍ଧାନଂ। ଇମେସଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ପକାସିତୋ ଏୱ।

ପଦେସତୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନନ୍ତି ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ଏକଦେସତୋ। ସାୱକାନନ୍ତି ସାୱକାନମ୍ପି ଏକଦେସତୋ। ଅଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତୋତି ଅଧିମୋକ୍ଖଂ କରୋନ୍ତୋ। ସଦ୍ଧାଯ ଚରତୀତି ସଦ୍ଧାୱସେନ ପୱତ୍ତତି। ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ଚତୁସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିଯେନ ପଦହନ୍ତୋ। ଉପଟ୍ଠପେନ୍ତୋତି ସତିଯା ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଟ୍ଠପେନ୍ତୋ। ଅୱିକ୍ଖେପଂ କରୋନ୍ତୋତି ସମାଧିୱସେନ ୱିକ୍ଖେପଂ ଅକରୋନ୍ତୋ। ପଜାନନ୍ତୋତି ଚତୁସଚ୍ଚଜାନନପଞ୍ଞାଯ ପକାରେନ ଜାନନ୍ତୋ। ୱିଜାନନ୍ତୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଜୱନପୁବ୍ବଙ୍ଗମେନ ଆୱଜ୍ଜନୱିଞ୍ଞାଣେନ ଆରମ୍ମଣଂ ୱିଜାନନ୍ତୋ। ୱିଞ୍ଞାଣଚରିଯାଯାତି ଆୱଜ୍ଜନୱିଞ୍ଞାଣଚରିଯାୱସେନ। ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସାତି ସହାୱଜ୍ଜନାଯ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଚରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ। କୁସଲା ଧମ୍ମା ଆଯାପେନ୍ତୀତି ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନ ପୱତ୍ତା କୁସଲା ଧମ୍ମା ଭୁସଂ ଯାପେନ୍ତି, ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଯତନଚରିଯାଯାତି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭୁସଂ ଯତନଚରିଯାଯ, ପୱତ୍ତନଚରିଯାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିସେସମଧିଗଚ୍ଛତୀତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତଦଙ୍ଗସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ୱିସେସଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି।

ଦସ୍ସନଚରିଯା ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯାତିଆଦୀସୁ ସମ୍ମା ପସ୍ସତି, ସମ୍ମା ୱା ତାଯ ପସ୍ସନ୍ତି, ପସଟ୍ଠା ସୁନ୍ଦରା ୱା ଦିଟ୍ଠୀତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ତସ୍ସା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ନିବ୍ବାନପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେନ ଦସ୍ସନଚରିଯା। ସମ୍ମା ସଙ୍କପ୍ପେତି, ସମ୍ମା ୱା ତେନ ସଙ୍କପ୍ପେନ୍ତି, ପସଟ୍ଠୋ ସୁନ୍ଦରୋ ୱା ସଙ୍କପ୍ପୋତି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ। ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିନିରୋପନଚରିଯା। ସମ୍ମା ୱଦତି, ସମ୍ମା ୱା ତାଯ ୱଦନ୍ତି, ପସଟ୍ଠା ସୁନ୍ଦରା ୱା ୱାଚାତି ସମ୍ମାୱାଚା, ମିଚ୍ଛାୱାଚାୱିରତିଯା ଏତଂ ନାମଂ। ତସ୍ସା ଚତୁବ୍ବିଧୱଚୀସଂୱରପରିଗ୍ଗହଚରିଯା। ସମ୍ମା କରୋତି, ସମ୍ମା ୱା ତେନ କରୋନ୍ତି, ପସଟ୍ଠଂ ସୁନ୍ଦରଂ ୱା କମ୍ମନ୍ତି ସମ୍ମାକମ୍ମଂ, ସମ୍ମାକମ୍ମମେୱ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ, ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତୱିରତିଯା ଏତଂ ନାମଂ। ତସ୍ସ ତିୱିଧକାଯସଂୱରସମୁଟ୍ଠାନଚରିଯା। ସମ୍ମା ଆଜୀୱତି, ସମ୍ମା ୱା ତେନ ଆଜୀୱନ୍ତି, ପସଟ୍ଠୋ ସୁନ୍ଦରୋ ୱା ଆଜୀୱୋତି ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ, ମିଚ୍ଛାଆଜୀୱୱିରତିଯା ଏତଂ ନାମଂ। ତସ୍ସ ୱୋଦାନଚରିଯା ପରିସୁଦ୍ଧଚରିଯା। ସମ୍ମା ୱାଯମତି, ସମ୍ମା ୱା ତେନ ୱାଯମନ୍ତି, ପସଟ୍ଠୋ ସୁନ୍ଦରୋ ୱା ୱାଯାମୋତି ସମ୍ମାୱାଯାମୋ, ତସ୍ସ ପଗ୍ଗହଚରିଯା। ସମ୍ମା ସରତି, ସମ୍ମା ୱା ତାଯ ସରନ୍ତି, ପସଟ୍ଠା ସୁନ୍ଦରା ୱା ସତୀତି ସମ୍ମାସତି, ତସ୍ସା ଉପଟ୍ଠାନଚରିଯା। ସମ୍ମା ସମାଧିଯତି, ସମ୍ମା ୱା ତେନ ସମାଧିଯନ୍ତି, ପସଟ୍ଠୋ ସୁନ୍ଦରୋ ୱା ସମାଧୀତି ସମ୍ମାସମାଧି, ତସ୍ସ ଅୱିକ୍ଖେପଚରିଯା।

ତକ୍କପ୍ପୋତି ତେନ କପ୍ପୋ, ଏୱରୂପୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସଦିସୋତି ତେନ ସଦିସୋ, ‘‘ତସ୍ସଦିକୋ’’ତି ୱା ପାଠୋ। ତପ୍ପଟିଭାଗୋତି ତେନ ପଟିଭାଗୋ ତପ୍ପଟିଭାଗୋ, ଏଦିସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସାଦୁରସଂ ଅତିକ୍କନ୍ତଂ ଲୋଣଂ ଅତିଲୋଣଂ। ଲୋଣକପ୍ପୋତି ଲୋଣସଦିସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅତିତିତ୍ତକନ୍ତି ଅତିକ୍କନ୍ତତିତ୍ତକଂ, ପୁଚିମନ୍ଦାଦିକପ୍ପୋ ତିତ୍ତକସଦିସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅତିମଧୁରନ୍ତି ଖୀରପାଯାସାଦିକଂ। ହିମକପ୍ପୋତି ହିମୋଦକସଦିସୋ। ସଜ୍ଜୁକପ୍ପୋତି ସଜ୍ଜୁନା ବୁଦ୍ଧେନ ସଦିସୋ। ଏୱମେୱାତି ଓପମ୍ମସମ୍ପଟିପାଦନଂ।

ତତ୍ରାଯଂ ଏତସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସଙ୍ଖେପେନ ୱିପସ୍ସନାଆଚିକ୍ଖନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଗମିସ୍ସାମ। ତତ୍ଥ ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହଂ କାତୁକାମୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତୋ ରୂପାରୂପଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତୀସୁ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ୱିତକ୍କାଦୀନି ଝାନଙ୍ଗାନି ଚ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଚ ଫସ୍ସାଦଯୋ ଧମ୍ମେ ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନୱସେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ନମନତୋ ନମନଟ୍ଠେନ ନାମ’’ନ୍ତି ୱୱତ୍ଥପେତି। ତତୋ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଂ ପରିଯେସନ୍ତୋ ‘‘ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତତୀ’’ତି ପସ୍ସତି। ପୁନ ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତାନି ଚ ଉପାଦାରୂପାନି ଚ ପସ୍ସିତ୍ୱା ‘‘ଇଦଂ ସବ୍ବଂ ରୁପ୍ପନତୋ ରୂପ’’ନ୍ତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ପୁନ ତଦୁଭଯଂ ‘‘ନମନଲକ୍ଖଣଂ ନାମଂ, ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ରୂପ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତି। ସମଥଯାନିକୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପସ୍ସନାଯାନିକୋ ପନ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନମୁଖେନ ଭୂତୁପାଦାଯରୂପାନି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ରୁପ୍ପନତୋ ରୂପ’’ନ୍ତି ପସ୍ସତି। ତତୋ ଏୱଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପସ୍ସ ଚକ୍ଖାଦୀନି ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତମାନା ଅରୂପଧମ୍ମା ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତତୋ ସବ୍ବେପି ତେ ଅରୂପଧମ୍ମେ ନମନଲକ୍ଖଣେନ ଏକତୋ କତ୍ୱା ‘‘ଇଦଂ ନାମ’’ନ୍ତି ପସ୍ସତି, ସୋ ‘‘ଇଦଂ ନାମଂ, ଇଦଂ ରୂପ’’ନ୍ତି ଦ୍ୱେଧା ୱୱତ୍ଥପେତି। ଏୱଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ‘‘ନାମରୂପତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅଞ୍ଞୋ ସତ୍ତୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ଦେୱୋ ୱା ବ୍ରହ୍ମା ୱା ନତ୍ଥୀ’’ତି ପସ୍ସତି।

ଯଥା ହି ଅଙ୍ଗସମ୍ଭାରା, ହୋତି ସଦ୍ଦୋ ରଥୋ ଇତି;

ଏୱଂ ଖନ୍ଧେସୁ ସନ୍ତେସୁ, ହୋତି ''ସତ୍ତୋ''ତି ସମ୍ମୁତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୧; ମି। ପ। ୨।୧।୧; କଥା। ୨୩୩);

ଏୱମେୱ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ସନ୍ତେସୁ ''ସତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ନାମରୂପାନଂ ଯାଥାୱଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତେନ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଭୂତେନ ଞାଣେନ ନାମରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୁନ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯମ୍ପି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ନାମରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''କୋ ନୁ ଖୋ ଇମସ୍ସ ହେତୂ''ତି ପରିଯେସନ୍ତୋ ଅହେତୁୱାଦୱିସମହେତୁୱାଦେସୁ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ରୋଗଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ନିଦାନଂ ସମୁଟ୍ଠାନମ୍ପି ପରିଯେସନ୍ତୋ ୱେଜ୍ଜୋ ୱିଯ ତସ୍ସ ହେତୁଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ ପରିଯେସନ୍ତୋ ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହା ଉପାଦାନଂ କମ୍ମନ୍ତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମେ ନାମରୂପସ୍ସ ଉପ୍ପାଦପଚ୍ଚଯତ୍ତା ''ହେତୂ''ତି । ଆହାରଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନପଚ୍ଚଯତ୍ତା ''ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଚ ପସ୍ସତି। ଇମସ୍ସ ହି କାଯସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ତଯୋ ଧମ୍ମା ମାତା ୱିଯ ଦାରକସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯା ହୋନ୍ତି, କମ୍ମଂ ପିତା ୱିଯ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଜନକଂ, ଆହାରୋ ଧାତି ୱିଯ ଦାରକସ୍ସ ସନ୍ଧାରକୋତି। ଏୱଂ ରୂପକାଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହଂ କତ୍ୱା ପୁନ ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୪।୬୦; କଥା। ୪୬୫) ନଯେନ ନାମକାଯସ୍ସପି ପଚ୍ଚଯଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ''ଅତୀତାନାଗତାପି ଧମ୍ମା ଏୱମେୱ ୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କରୋତି।

ତସ୍ସ ଯା ସା ପୁବ୍ବନ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନଂ, ନ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ, କିଂ ନୁ ଖୋ, କଥଂ ନୁ ଖୋ, କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତା।

ଯାପି ଅପରନ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ''ଭୱିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅନାଗତମଦ୍ଧାନଂ, ନ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମି, କିଂ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମି, କଥଂ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମି, କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଭୱିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅନାଗତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ପଞ୍ଚୱିଧା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତା।

ଯାପି ଏତରହି ୱା ପନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଆରବ୍ଭ କଥଂକଥୀ ହୋତି ''ଅହଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି, ନୋ ନୁ ଖୋସ୍ମି, କିଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି, କଥଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି, ଅଯଂ ନୁ ଖୋ ସତ୍ତୋ କୁତୋ ଆଗତୋ, ସୋ କୁହିଂ ଗାମୀ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ଛବ୍ବିଧା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତା, ସା ସବ୍ବାପି ପହିଯ୍ୟତି। ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହଣେନ ତୀସୁ ଅଦ୍ଧାସୁ କଙ୍ଖଂ ୱିତରିତ୍ୱା ଠିତଂ ଞାଣଂ ''କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧୀ''ତିପି ''ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣ''ନ୍ତିପି ''ଯଥାଭୂତଞାଣ''ନ୍ତିପି ''ସମ୍ମାଦସ୍ସନ''ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଏତ୍ଥ ପନ ତିସ୍ସୋ ହି ଲୋକିଯପରିଞ୍ଞା ଞାତପରିଞ୍ଞା ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ପହାନପରିଞ୍ଞାତି। ତତ୍ଥ ''ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ରୂପଂ, ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣା ୱେଦନା''ତି ଏୱଂ ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚତ୍ତଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା ଞାତପରିଞ୍ଞା ନାମ। ''ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚଂ, ୱେଦନା ଅନିଚ୍ଚା''ତିଆଦିନା ପନ ନଯେନ ତେସଂଯେୱ ଧମ୍ମାନଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ନାମ। ତେସୁ ଏୱ ପନ ଧମ୍ମେସୁ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିପଜହନୱସେନ ପୱତ୍ତା ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାୱ ପଞ୍ଞା ପହାନପରିଞ୍ଞା ନାମ।

ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହା ଞାତପରିଞ୍ଞାଯ ଭୂମି। ଏତସ୍ମିଞ୍ହି ଅନ୍ତରେ ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚତ୍ତଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧସ୍ସେୱ ଆଧିପଚ୍ଚଂ ହୋତି। କଲାପସମ୍ମସନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନା ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ଭୂମି। ଏତସ୍ମିଞ୍ହି ଅନ୍ତରେ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧସ୍ସେୱ ଆଧିପଚ୍ଚଂ ହୋତି। ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉପରି ପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ଭୂମି। ତତୋ ଚ ପଟ୍ଠାଯ ହି ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁଖସଞ୍ଞଂ, ଅନତ୍ତତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଅତ୍ତସଞ୍ଞଂ, ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତୋ ନନ୍ଦିଂ, ୱିରଜ୍ଜନ୍ତୋ ରାଗଂ, ନିରୋଧେନ୍ତୋ ସମୁଦଯଂ, ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତୋ ଆଦାନଂ ପଜହତୀତି ଏୱଂ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିପହାନସାଧିକାନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ଆଧିପଚ୍ଚଂ। ଇତି ଇମାସୁ ତୀସୁ ପରିଞ୍ଞାସୁ ସଙ୍ଖାରପରିଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଚେୱ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ଚ ସାଧିତତ୍ତା ଇମିନା ଯୋଗିନା ଞାତପରିଞ୍ଞାୱ ଅଧିଗତା।

ପୁନ ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା ବହିଦ୍ଧା ୱା...ପେ... ଯଂ ଦୂରେ ସନ୍ତିକେ ୱା, ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତୋ ଅନିଚ୍ଚଂ, ଉଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳନତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଂ, ଅୱସୱତ୍ତିତ୍ତା ଅନତ୍ତା। ଯା କାଚି ୱେଦନା... ସଞ୍ଞା... ଯେ କେଚି ସଙ୍ଖାରା ... ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା ବହିଦ୍ଧା ୱା ଓଳାରିକଂ ୱା ସୁଖୁମଂ ୱା ହୀନଂ ୱା ପଣୀତଂ ୱା ଯଂ ଦୂରେ ସନ୍ତିକେ ୱା, ସବ୍ବଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତୋ ଅନିଚ୍ଚଂ, ଉଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳନତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଂ, ଅୱସୱତ୍ତିତ୍ତା ଅନତ୍ତା''ତି ଏୱମାଦିନା (ସଂ। ନି। ୩।୪୮; ପଟି। ମ। ୧।୪୮) ନଯେନ କଲାପସମ୍ମସନଂ କରୋତି। ଇଦଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା''ତି।

ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତୱସେନ କଲାପସମ୍ମସନଂ କତ୍ୱା ପୁନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯମେୱ ପସ୍ସତି। କଥଂ ? ''ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା

ରୂପସମୁଦଯୋ, ତଣ୍ହାକମ୍ମଆହାରସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୦)। ଏୱଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଚ୍ଚଯାଯଉତାଦସ୍ସନେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି, ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ଏୱଂ ପଞ୍ଚହାକାରେହି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋ, ତଣ୍ହାକମ୍ମଆହାରନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୦) ପଚ୍ଚଯନିରୋଧଦସ୍ସନେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି, ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚହାକାରେହି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି।

ତଥା ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା ୱେଦନାସମୁଦଯୋ, ତଣ୍ହାକମ୍ମଫସ୍ସସମୁଦଯା ୱେଦନାସମୁଦଯୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୦) ପଚ୍ଚଯାଯଉତାଦସ୍ସନେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି, ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ୱେଦନାନିରୋଧୋ, ତଣ୍ହାକମ୍ମଫସ୍ସନିରୋଧା ୱେଦନାନିରୋଧୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୦) ପଚ୍ଚଯନିରୋଧଦସ୍ସନେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି, ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି। ଏୱଂ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁପି।

ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଫସ୍ସଟ୍ଠାନେ ‘‘ନାମରୂପସମୁଦଯା, ନାମରୂପନିରୋଧା’’ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଏକେକସ୍ମିଂ ଖନ୍ଧେ ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯୱସେନ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣୱସେନ ଚ ପଚ୍ଚଯନିରୋଧୱସେନ ଚ ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣୱସେନ ଚ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନେନ ଚ ଦସ ଦସ କତ୍ୱା ପଞ୍ଞାସ ଲକ୍ଖଣାନି ୱୁତ୍ତାନି। ତେସଂ ୱସେନ ‘‘ଏୱମ୍ପି ରୂପସ୍ସ ଉଦଯୋ, ଏୱମ୍ପି ରୂପସ୍ସ ୱଯୋ’’ତି ପଚ୍ଚଯତୋ ଚେୱ ଖଣତୋ ଚ ୱିତ୍ଥାରେନ ମନସିକାରଂ କରୋତି।

ତସ୍ସେୱଂ କରୋତୋ ‘‘ଇତି କିର ଇମେ ଧମ୍ମା ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୋନ୍ତି, ହୁତ୍ୱା ପଟିୱେନ୍ତୀ’’ତି ଞାଣଂ ୱିସଦଂ ହୋତି। ‘‘ଏୱଂ କିର ଇମେ ଧମ୍ମା ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି ନିଚ୍ଚନୱା ହୁତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ନିଚ୍ଚନୱା, ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନେ ଉସ୍ସାୱବିନ୍ଦୁ ୱିଯ ଉଦକବୁବ୍ବୁଳଓ ୱିଯ ଉଦକେ ଦଣ୍ଡରାଜି ୱିଯ ଆରଗ୍ଗେ ସାସପୋ ୱିଯ ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦୋ ୱିଯ ଚ ପରିତ୍ତଟ୍ଠାଯିନୋ, ମାଯାମରୀଚିସୁପିନାଲାତଚକ୍କଗନ୍ଧବ୍ବନଗରଫେଣକଦଲିଆଦଯୋ ୱିଯ ଅସାରା ନିସ୍ସାରା ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ପନ ଅନେନ ‘‘ୱଯଧମ୍ମମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ୱଯଂ ଉପେତୀ’’ତି ଇମିନା ଆକାରେନ ସମ୍ମସନପଞ୍ଞାଯ ଲକ୍ଖଣାନି ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତଂ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନଂ ନାମ ପଠମଂ ତରୁଣୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ଅଧିଗତଂ ହୋତି। ଯସ୍ସାଧିଗମା ‘‘ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ’’ତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି।

ଅଥସ୍ସ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ଓଭାସୋ ଞାଣଂ ପୀତି ପସ୍ସଦ୍ଧି ସୁଖଂ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ପଗ୍ଗହୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଉପେକ୍ଖା ନିକନ୍ତୀତି ଦସ ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଓଭାସୋ ନାମ ୱିପସ୍ସନକ୍ଖଣେ ଞାଣସ୍ସ ବଲୱତ୍ତା ଲୋହିତଂ ସନ୍ନିସୀଦତି, ତେନ ଚ ଚିତ୍ତୋଭାସୋ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅକୁସଲୋ ଯୋଗୀ ‘‘ମଗ୍ଗୋ ମେ ପତ୍ତୋ’’ତି ତମେୱ ଓଭାସଂ ଅସ୍ସାଦେତି। ଞାଣମ୍ପି ୱିପସ୍ସନାଞାଣମେୱ। ତଂ ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ସୁଦ୍ଧଂ ପସନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ‘‘ମଗ୍ଗୋ’’ତି ଅସ୍ସାଦେତି। ପୀତିପି ୱିପସ୍ସନାପୀତି ଏୱ। ତସ୍ସ ହି ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ପଞ୍ଚୱିଧା ପୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ପସ୍ସଦ୍ଧୀତି ୱିପସ୍ସନାପସ୍ସଦ୍ଧି। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ନେୱ କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଦରଥୋ, ନ ଗାରୱଂ, ନ କକ୍ଖଳଅତା, ନ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା, ନ ଗେଲଞ୍ଞତା, ନ ୱଙ୍କତା ହୋତି। ସୁଖମ୍ପି ୱିପସ୍ସନାସୁଖମେୱ। ତସ୍ସ କିର ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସକଲସରୀରଂ ଅଭିସନ୍ଦଯମାନଂ ଅତିପଣୀତଂ ସୁଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ନାମ ୱିପସ୍ସନକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତା ସଦ୍ଧା। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଖଣେ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଅତିୱିଯ ପସାଦଭୂତା ବଲୱତୀ ସଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ପଗ୍ଗହୋ ନାମ ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱୀରିଯଂ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଖଣେ ଅସିଥିଲଂ ଅନଚ୍ଚାରଦ୍ଧଂ ସୁପଗ୍ଗହିତଂ ୱୀରିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସତି। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଖଣେ ସୁପଟ୍ଠିତା ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଉପେକ୍ଖା ଦୁୱିଧା ୱିପସ୍ସନାୱଜ୍ଜନୱସେନ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଖଣେ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରଗହଣେ ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତଂ ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତଂ ଞାଣଂ ବଲୱନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନୁପେକ୍ଖା ଚ। ସା ଚ ତଂ ତଂ ଠାନଂ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ସୂରା ତିଖିଣା ହୁତ୍ୱା ୱହତି। ନିକନ୍ତୀତି ୱିପସ୍ସନାନିକନ୍ତି। ଓଭାସାଦୀସୁ ହି ଆଲଯଂ କୁରୁମାନା ସୁଖୁମା ସନ୍ତାକାରା ନିକନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏତ୍ଥ ଓଭାସାଦଯୋ କିଲେସୱତ୍ଥୁତାଯ ‘‘ଉପକ୍କିଲେସା’’ତି ୱୁତ୍ତା ନ ଅକୁସଲତ୍ତା। ନିକନ୍ତି ପନ ଉପକ୍କିଲେସୋ ଚେୱ କିଲେସୱତ୍ଥୁ ଚ।

ପଣ୍ଡିତୋ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଓଭାସାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ୱିକ୍ଖେପଂ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ଓଭାସାଦଯୋ ଧମ୍ମା ନ ମଗ୍ଗୋ, ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତଂ ପନ ୱୀଥିପଟିପନ୍ନଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଅମଗ୍ଗଞ୍ଚ ୱୱତ୍ଥପେତି। ତସ୍ସେୱଂ ‘‘ଅଯଂ ମଗ୍ଗୋ, ଅଯଂ ନ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ଞତ୍ୱା ଠିତଂ ଞାଣଂ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣାନଂ ୱସେନ ସିଖାପତ୍ତୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ନୱମଞ୍ଚ ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଂ ଞାଣନ୍ତି ଅଯଂ ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ ହୋତି। ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞାଣଂ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣଂ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣନ୍ତି ଇମାନି ଅଟ୍ଠ ଞାଣାନି ନାମ। ନୱମଂ ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଂ ଞାଣନ୍ତି ଅନୁଲୋମସ୍ସେତଂ ନାମଂ।

ତସ୍ମା ତଂ ସମ୍ମାଦେତୁକାମେନ ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତଂ ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣଂ ଆଦିଂକତ୍ୱା ଏତେସୁ ଞାଣେସୁ ଯୋଗୋ କରଣୀୟୋ। ଉଦୟବ୍ବୟଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ହି ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ଯଥାଭୂତଂ ଉପଟ୍ଠାତି, ଉଦୟବ୍ବୟପଟିପୀଳନଂ ପସ୍ସତୋ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ, "ଦୁକ୍ଖମେୱ ହି ସମ୍ଭୋତି, ଦୁକ୍ଖଂ ତିଟ୍ଠତି ୱେତି ଚା"ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୧; କଥା। ୨୩୩) ପସ୍ସତୋ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅନିଚ୍ଚଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ଅନତ୍ତା ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅୟଂ ୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। କସ୍ମା? ଉପ୍ପାଦୱୟଞ୍ଞଥତ୍ତଭାୱା, ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତୋ ୱା। ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ନାମ ଜରା। ଉପ୍ପାଦୱୟଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ, ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱସଙ୍ଖାତୋ ୱା ଆକାରୱିକାରୋ। "ୟଦନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖ"ନ୍ତି ୱଚନତୋ ତଦେୱ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଦୁକ୍ଖଂ। କସ୍ମା? ଅଭିଣ୍ହଂ ପଟିପୀଳନତୋ। ଅଭିଣ୍ହଂ ପଟିପୀଳନାକାରୋ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ। "ୟଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ତଦନତ୍ତା"ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୫-୧୬) ୱଚନତୋ ତଦେୱ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅନତ୍ତା। କସ୍ମା? ଅୱସୱତ୍ତନତୋ । ଅୱସୱତ୍ତନାକାରୋ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ। ଇମାନି ତୀଣିପି ଲକ୍ଖଣାନି ଉଦୟବ୍ବୟଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସେୱ ଆରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି।

ପୁନପି ସୋ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ "ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚା"ତିଆଦିନା ୱିପସ୍ସତି, ତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରା ଲହୁଂ ଲହୁଂ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତତୋ ଉପ୍ପାଦଂ ୱା ଠିତିଂ ୱା ପୱତ୍ତଂ ୱା ନିମିତ୍ତଂ ୱା ଆରମ୍ମଣଂ ଅକତ୍ୱା ତେସଂ ଖୟୱୟନିରୋଧେ ଏୱ ସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତି, ଇଦଂ ଭଙ୍ଗଞାଣଂ ନାମ। ଇମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅୟଂ ୟୋଗୀ "ୟଥା ଇମେ ସଙ୍ଖାରା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଏୱଂ ଅତୀତେପି ସଙ୍ଖାରଗତଂ ଭିଜ୍ଜି, ଅନାଗତେପି ଭିଜ୍ଜିସ୍ସତୀ"ତି ନିରୋଧମେୱ ପସ୍ସନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି। ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ଆସେୱନ୍ତସ୍ସ ବହୁଲୀକରୋନ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବଭୱୟୋନି ଗତିଟ୍ଠିତି ସତ୍ତାୱାସେସୁ ପଭେଦକା ସଙ୍ଖାରା ଜଲିତଅଙ୍ଗାରକାସୁଆଦୟୋ ୱିୟ ମହାଭୟଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ଏତଂ ଭୟତୁପଟ୍ଠାନଞାଣଂ ନାମ।

ତସ୍ସ ତଂ ଭୟତୁପଟ୍ଠାନଞାଣଂ ଆସେୱନ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବେ ଭୱାଦୟୋ ଆଦିତ୍ତଅଙ୍ଗାରଂ ୱିୟ ସମୁସ୍ସିତଖଗ୍ଗୋ ୱିୟ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ ଅପ୍ପଟିସରଣା ସାଦୀନୱା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ଇଦଂ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ନାମ। ତସ୍ସ ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରେ ଆଦୀନୱତୋ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଭୱାଦୀସୁପି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଆଦୀନୱତ୍ତା ସଙ୍ଖାରେସୁ ଉକ୍କଣ୍ଠନା ଅନଭିରତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ନାମ।

ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ଉକ୍କଣ୍ଠନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମା ସଙ୍ଖାରଗତା ମୁଞ୍ଚିତୁକାମତା ନିସ୍ସରିତୁକାମତା ହୋତି। ଇଦଂ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣଂ ନାମ। ପୁନ ତସ୍ମା ସଙ୍ଖାରଗତା ମୁଞ୍ଚିତୁଂ ପନ ତେ ଏୱ ସଙ୍ଖାରେ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞାଣେନ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ତୀରଣଂ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ନାମ।

ସୋ ଏୱଂ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତେସୁ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସୁଦିଟ୍ଠତ୍ତା "ଅତ୍ତା"ତି ୱା "ଅତ୍ତନିୟ"ନ୍ତି ୱା ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଭୟଞ୍ଚ ନନ୍ଦିଞ୍ଚ ପହାୟ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଉଦାସୀନୋ ହୋତି ମଜ୍ଝତ୍ତୋ, "ଅହ"ନ୍ତି ୱା "ମମ"ନ୍ତି ୱା ନ ଗଣ୍ହାତି, ତୀସୁ ଭୱେସୁ ଉପେକ୍ଖକୋ, ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ ନାମ।

ତଂ ପନେସ ଚେ ସନ୍ତିପଦଂ ନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ତତୋ ପସ୍ସତି, ସବ୍ବସଙ୍ଖାରପୱତ୍ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନନିନ୍ନଂ ପକ୍ଖନ୍ଦଂ ହୋତି। ନୋ ଚେ ନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ତତୋ ପସ୍ସତି, ପୁନପ୍ପୁନଂ "ଅନିଚ୍ଚ"ନ୍ତି ୱା "ଦୁକ୍ଖ"ନ୍ତି ୱା "ଅନତ୍ତା"ତି ୱା ତିୱିଧାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣମେୱ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ଏୱଂ ତିଟ୍ଠମାନଞ୍ଚ ଏତଂ ତିୱିଧୱିମୋକ୍ଖମୁଖଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ତିସ୍ସୋ ହି ଅନୁପସ୍ସନା "ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନୀ"ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲୋ ଅନିମିତ୍ତଂ ୱିମୋକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ପସ୍ସଦ୍ଧିବହୁଲୋ ଅପ୍ପଣିହିତଂ ୱିମୋକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତି, ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ୱେଦବହୁଲୋ ସୁଞ୍ଞତଂ ୱିମୋକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅନିମିତ୍ତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋତି ଅନିମିତ୍ତାକାରେନ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ। ସୋ ହି ଅନିମିତ୍ତାୟ ଧାତୁୟା ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅନିମିତ୍ତୋ, କିଲେସେହି ଚ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖୋ। ଏତେନେୱ ନୟେନ ଅପ୍ପଣିହିତାକାରେନ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ଅପ୍ପଣିହିତୋ, ସୁଞ୍ଞତାକାରେନ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ସୁଞ୍ଞତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ଅଧିଗତସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା ସିଖାପ୍ପତ୍ତା ହୋତି। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାତି ଏତଦେୱ। ଅସ୍ସ ତଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ ଆସେୱନ୍ତସ୍ସ ତିକ୍ଖତରା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ସ "ଇଦାନି ମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ"ତି ସଙ୍ଖାରେ "ଅନିଚ୍ଚା"ତି ୱା "ଦୁକ୍ଖା"ତି ୱା "ଅନତ୍ତା"ତି ୱା ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି, ଭୱଙ୍ଗାନନ୍ତରଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାୟ କଥିତନୟେନେୱ ଅନିଚ୍ଚାଦିଆକାରେନ ମନସିକରିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ, ତଥେୱ ମନସିକରୋତୋ ପଠମଂ ଜୱନଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୟଂ ପରିକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଦନନ୍ତରଂ ତଦେୱ ଦୁତିୟଜୱନଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୟଂ ଉପଚାରନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଦନନ୍ତରମ୍ପି ତଦେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତତିୟଂ ଜୱନଚିତ୍ତଂ। ୟଂ ଅନୁଲୋମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଇଦଂ ତେସଂ ପାଟିଏକ୍କଂ ନାମ।

ଅୱିସେସେନ ପନ ତିୱିଧମ୍ପେତଂ “ଆସେୱନ”ନ୍ତିପି “ପରିକମ୍ମ”ନ୍ତିପି “ଉପଚାର”ନ୍ତିପି “ଅନୁଲୋମ”ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦଂ ପନ ଅନୁଲୋମଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣାଯ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ୱିପସ୍ସନାଯ ପରିଯୋସାନଂ ହୋତି, ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପନ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣମେୱ ୱିପସ୍ସନାଯ ପରିଯୋସାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତୋ ପରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କୁରୁମାନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଗୋତ୍ତଂ ଅତିକ୍କମମାନଂ ଅରିଯଗୋତ୍ତଂ ଓକ୍କମମାନଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେ ପଠମସମନ୍ନାହାରଭୂତଂ ଅପୁନରାୱତ୍ତକଂ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇଦଂ ପନ ଞାଣଂ ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ନ ଭଜତି। ଅନ୍ତରା ଅବ୍ବୋହାରିକମେୱ ହୋତି। ୱିପସ୍ସନାସୋତେ ପତିତତ୍ତା “ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀ”ତି ୱା “ୱିପସ୍ସନା”ତି ୱା ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣେ ନିରୁଦ୍ଧେ ତେନ ଦିନ୍ନସଞ୍ଞାଯ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନଂ ସୀଲବ୍ବତପରାମାସସଂଯୋଜନଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସଂଯୋଜନନ୍ତି ତୀଣି ସଂଯୋଜନାନି ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦନନ୍ତରଂ ତସ୍ସେୱ ୱିପାକଭୂତାନି ଦ୍ୱେ ତୀଣି ୱା ଫଲଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଅନନ୍ତରୱିପାକତ୍ତା ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲାନଂ, ଫଲପରିଯୋସାନେ ପନସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଭୱଙ୍ଗଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତ୍ଥାଯ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋ ହି “ଇମିନା ୱତାହଂ ମଗ୍ଗେନ ଆଗତୋ”ତି ମଗ୍ଗଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ତତୋ “ମେ ଅଯଂ ଆନିସଂସୋ ଲଦ୍ଧୋ”ତି ଫଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ତତୋ “ଇମେ ନାମ କିଲେସା ପହୀନା”ତି ପହୀନକିଲେସେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ତତୋ “ଇମେ ନାମ କିଲେସା ଅୱସିଟ୍ଠା”ତି ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯୱଜ୍ଝକିଲେସେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ଅୱସାନେ ଚ “ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ମଯା ପଟିୱିଦ୍ଧୋ”ତି ଅମତଂ ନିବ୍ବାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ଇତି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ପଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି ହୋନ୍ତି। ତଥା ସକଦାଗାମିଅନାଗାମିଫଲାୱସାନେ। ଅରହତ୍ତଫଲାୱସାନେ ଅୱସିଟ୍ଠକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ସବ୍ବାନିପି ଏକୂନୱୀସତିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି ହୋନ୍ତି।

ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ସୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଆସନେ ନିସିନ୍ନୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା କାମରାଗବ୍ୟାପାଦାନଂ ତନୁଭାୱଂ କରୋନ୍ତୋ ଦୁତିଯମଗ୍ଗଂ ପାପୁଣାତି, ତଦନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଫଲଞ୍ଚ। ତତୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା କାମରାଗବ୍ୟାପାଦାନଂ ଅନୱସେସପ୍ପହାନଂ କରୋନ୍ତୋ ତତିଯମଗ୍ଗଂ ପାପୁଣାତି, ୱୁତ୍ତନଯେନ ଫଲଞ୍ଚ। ତତୋ ତସ୍ମିଂଯେୱାସନେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ରୂପରାଗାରୂପରାଗମାନୁଦ୍ଧଚ୍ଚାୱିଜ୍ଜାନଂ ଅନୱସେସପ୍ପହାନଂ କରୋନ୍ତୋ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଂ ପାପୁଣାତି, ୱୁତ୍ତନଯେନ ଫଲଞ୍ଚ। ଏତ୍ତାୱତା ଚେସ ହୋତି ଅରହା ମହାଖୀଣାସୱୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ। ଇତି ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଞାଣଂ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ।

ଏତ୍ତାୱତା “ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ନିଧାଯ ଦଣ୍ଡଂ ଅୱିହେଠଯଂ ଅଞ୍ଞତରମ୍ପି ତେସ”ନ୍ତି ଏତେନ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରାଦିସୀଲସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି। “ନ ପୁତ୍ତମିଚ୍ଛେଯ୍ୟ କୁତୋ ସହାଯ”ନ୍ତି ଏତେନ ପଟିଘାନୁନଯୱିୱଜ୍ଜନୱସେନ ମେତ୍ତାଦୀନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି। “ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ”ତି ଇମିନା ପନ ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହାଦୀନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧି ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀତି ସତ୍ତ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ୱୁତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ମୁଖମତ୍ତନିଦସ୍ସନଂ, ୱିତ୍ଥାରଂ ପନ ଇଚ୍ଛନ୍ତେନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୬୨, ୬୭୮, ୬୯୨, ୭୩୭, ୮୦୬ ଆଦଯୋ) ଓଲୋକେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ। ଏତ୍ତାୱତା ଚେସୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ –

“ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ ଅପ୍ପଟିଘୋ ଚ ହୋତି, ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋ ଇତରୀତରେନ;

ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହିତା ଅଛମ୍ଭୀ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ”ତି। (ସୁ। ନି। ୪୨; ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୨୮) –

ପସଂସିଯାଦିଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଗନ୍ଧମାଦନପବ୍ବତଂ ଉପସୋଭଯମାନୋ ୱିହାସିନ୍ତି ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ପଠମଗାଥାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୨୨। ଦୁତିଯେ ସଂସଗ୍ଗଜାତସ୍ସାତି ଜାତସଂସଗ୍ଗସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଦସ୍ସନସୱନକାଯସମୁଲ୍ଲପନସମ୍ଭୋଗୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ସଂସଗ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଦିସ୍ୱା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ତତ୍ଥ ସୀହଳଦୀପେ କାଳଦୀଘୱାପୀଗାମେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତଂ କଲ୍ୟାଣୱିହାରୱାସିଂ ଦହରଭିକ୍ଖୁଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତା କେନଚି ଉପାଯେନ ତଂ ଅଲଭିତ୍ୱା କାଲକତା କୁଟୁମ୍ବିଯଧୀତା ତସ୍ସା ନିୱାସନଚୋଳଖଣ୍ଡଂ ଦିସ୍ୱା “ଏୱରୂପାଯ ୱତ୍ଥଧାରିନିଯା ନାମ ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱାସଂ ନାଲତ୍ଥ”ନ୍ତି ହଦଯଂ ଫାଲେତ୍ୱା କାଲକତୋ ସୋ ଏୱ ଚ ଦହରୋ ନିଦସ୍ସନଂ।

ପରେହି ପନ କଥିଯମାନଂ ରୂପାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅତ୍ତନା ୱା ହସିତଲପିତଗୀତସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ସୋତୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ରାଗୋ ସୱନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ତତ୍ରାପି ଗିରିଗାମୱାସୀକମ୍ମାରଧୀତାଯ ପଞ୍ଚହି କୁମାରୀହି ସଦ୍ଧିଂ ପଦୁମସ୍ସରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନ୍ହାଯିତ୍ୱା ମାଲଂ ସୀସେ ଆରୋପେତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦେନ ଗାଯନ୍ତିଯା ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା କାମରାଗେନ ଝାନା ପରିହାଯିତ୍ୱା ଅନଯବ୍ୟସନଂ ପତ୍ତୋ ପଞ୍ଚଗ୍ଗଳଲେଣୱାସୀ ତିସ୍ସଦହରୋ ନିଦସ୍ସନଂ।

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଙ୍ଗପରାମସନେନ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ କାଯସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ଧମ୍ମଗାଯନଦହରଭିକ୍ଖୁ ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ମହାୱିହାରେ କିର ଦହରଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଂ ଭାସତି, ତତ୍ଥ ମହାଜନେ ଆଗତେ ରାଜାପି ଅଗମାସି ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତେପୁରେନ। ତତୋ ରାଜଧୀତାଯ ତସ୍ସ ରୂପଞ୍ଚ ସଦ୍ଦଞ୍ଚ ଆଗମ୍ମ ବଲୱରାଗୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ତସ୍ସ ଚ ଦହରସ୍ସାପି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ରାଜା ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସାଣିପାକାରେନ ପରିକ୍ଖିପାପେସି, ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପରାମସିତ୍ୱା ଆଲିଙ୍ଗିଂସୁ। ପୁନ ସାଣିପାକାରଂ ଅପନେତ୍ୱା ପସ୍ସନ୍ତା ଦ୍ୱେପି କାଲକତେଯେୱ ଅଦ୍ଦସଂସୂତି।

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଲପନସମୁଲ୍ଲପନେ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ ପନ ସମୁଲ୍ଲପନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ଭିକ୍ଖୁଭିକ୍ଖୁନୀହି ସଦ୍ଧିଂ ପରିଭୋଗକରଣେ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ ସମ୍ଭୋଗସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ଦ୍ୱୀସୁପି ଚ ଏତେସୁ ମରିଚୱଟ୍ଟିୱିହାରେ ଭିକ୍ଖୁ ଚ ଭିକ୍ଖୁନୀ ଚ ନିଦସ୍ସନଂ। ମରିଚୱଟ୍ଟିମହାୱିହାରମହେ କିର ଦୁଟ୍ଠଗାମଣିଅଭଯମହାରାଜା ମହାଦାନଂ ପଟିଯାଦେତ୍ୱା ଉଭତୋସଙ୍ଘଂ ପରିୱିସତି। ତତ୍ଥ ଉଣ୍ହଯାଗୁଯା ଦିନ୍ନାଯ ସଙ୍ଘନୱକସାମଣେରୀ ଅନାଧାରକସ୍ସ ସତ୍ତୱସ୍ସିକସଙ୍ଘନୱକସାମଣେରସ୍ସ ଦନ୍ତୱଲଯଂ ଦତ୍ୱା ସମୁଲ୍ଲାପଂ ଅକାସି, ତେ ଉଭୋପି ଉପସମ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସଟ୍ଠିୱସ୍ସା ହୁତ୍ୱା ପରତୀରଂ ଗତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମୁଲ୍ଲାପେନ ପୁବ୍ବସଞ୍ଞଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ତାୱଦେୱ ଜାତସିନେହା ସିକ୍ଖାପଦାନି ୱୀତିକ୍କମିତ୍ୱା ପାରାଜିକା ଅହେସୁନ୍ତି।

ଏୱଂ ପଞ୍ଚୱିଧେ ସଂସଗ୍ଗେ ଯେନ କେନଚି ସଂସଗ୍ଗେନ ଜାତସଂସଗ୍ଗସ୍ସ ଭୱନ୍ତି ସ୍ନେହା, ପୁରିମରାଗପଚ୍ଚଯା ବଲୱରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତୋ ସ୍ନେହନ୍ୱଯଂ ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ପହୋତୀତି ତମେୱ ସ୍ନେହଂ ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସମ୍ପରାଯିକସୋକପରିଦେୱାଦିନାନପ୍ପକାରକଂ ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ପହୋତି ନିବ୍ବତ୍ତତି ଭୱତି ଜାଯତି। ଅପରେ ପନ ''ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତୱୋସଗ୍ଗୋ ସଂସଗ୍ଗୋ''ତି ଭଣନ୍ତି। ତତୋ ସ୍ନେହୋ ସ୍ନେହଦୁକ୍ଖନ୍ତି।

ଏୱମତ୍ଥପ୍ପଭେଦଂ ଇମଂ ଅଡ୍ଢଗାଥଂ ୱତ୍ୱା ସୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଆହ – ''ସ୍ୱାହଂ ଯମିଦଂ ସ୍ନେହନ୍ୱଯଂ ସୋକାଦିଦୁକ୍ଖଂ ପହୋତି, ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲଂ ଖନନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋ''ତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ତେ ଅମଚ୍ଚା ଆହଂସୁ – ''ଅମ୍ହେହି ଦାନି, ଭନ୍ତେ, କିଂ କତ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି? ତତୋ ସୋ ଆହ – ''ତୁମ୍ହେ ୱା ଅଞ୍ଞେ ୱା ଯୋ ଇମମ୍ହା ଦୁକ୍ଖା ମୁଚ୍ଚିତୁକାମୋ, ସୋ ସବ୍ବୋପି ଆଦୀନୱଂ ସ୍ନେହଜଂ ପେକ୍ଖମାନୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଂ ତଂ ''ସ୍ନେହନ୍ୱଯଂ ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ପହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଦେୱ ସନ୍ଧାଯ ''ଆଦୀନୱଂ ସ୍ନେହଜଂ ପେକ୍ଖମାନୋ''ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ସଂସଗ୍ଗେନ ସଂସଗ୍ଗଜାତସ୍ସ ଭୱନ୍ତି ସ୍ନେହା, ସ୍ନେହନ୍ୱଯଂ ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ପହୋତି, ଏୱଂ ଯଥାଭୂତଂ ଆଦୀନୱଂ ସ୍ନେହଜଂ ପେକ୍ଖମାନୋ ଅହଂ ଅଧିଗତୋତି ଏୱମ୍ପି ଅଭିସମ୍ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥପାଦୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଉଦାନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତୋ ପରଂ ସବ୍ବଂ ପୁରିମଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱାତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୬)।

ନିଦ୍ଦେସେ ଅନୁପ୍ପାଦେତୀତି ରୂପସ୍ମିଂ ଅନୁରଞ୍ଜନଂ ଦିସ୍ୱା ଅଲ୍ଲୀଯତି। ଅନୁବନ୍ଧତୀତି ରୂପସ୍ମିଂ ସ୍ନେହୱସେନ ବନ୍ଧତି। ଭୱନ୍ତୀତି ହୋନ୍ତି। ଜାଯନ୍ତୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି ୱତ୍ତନ୍ତି। ପାତୁଭୱନ୍ତୀତି ପାକଟା ହୋନ୍ତି। ସମ୍ଭୱନ୍ତି ସଞ୍ଜାଯନ୍ତି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି ତୀଣି ଉପସଗ୍ଗେନ ୱଡ୍ଢିତାନି। ଇତୋ ପରଂ ଅଟ୍ଠକୱଗ୍ଗେ (ମହାନି। ୧ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦୁତିଯଗାଥାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୨୩। ତତିଯେ ମେତ୍ତାଯନୱସେନ ମିତ୍ତା। ସୁହଦଭାୱେନ ସୁହଜ୍ଜା। କେଚି ହି ଏକନ୍ତହିତକାମତାଯ ମିତ୍ତାୱ ହୋନ୍ତି, ନ ସୁହଜ୍ଜା। କେଚି ଗମନାଗମନଟ୍ଠାନନିସଜ୍ଜାସମୁଲ୍ଲାପାଦୀସୁ ହଦଯସୁଖଜନନେନ ସୁହଜ୍ଜାୱ ହୋନ୍ତି, ନ ମିତ୍ତା। କେଚି ତଦୁଭଯୱସେନ ସୁହଜ୍ଜା ଚେୱ ମିତ୍ତା ଚ। ତେ ଦୁୱିଧା ହୋନ୍ତି ଅଗାରିଯା ଚ ଅନଗାରିଯା ଚ। ତତ୍ଥ ଅଗାରିଯା ତିୱିଧା ହୋନ୍ତି ଉପକାରା ସମାନସୁଖଦୁକ୍ଖା ଅନୁକମ୍ପକାତି। ଅନଗାରିଯା ୱିସେସେନ ଅତ୍ଥକ୍ଖାଯିନୋ । ଏୱଂ ତେ ଚତୂହି ଚତୂହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତା ହୋନ୍ତି।

ଯଥାହ –

''ଚତୂହି ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ଠାନେହି ଉପକାରୋ ମିତ୍ତୋ ସୁହଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପମତ୍ତଂ ରକ୍ଖତି, ପମତ୍ତସ୍ସ ସାପତେୟ୍ୟଂ ରକ୍ଖତି, ଭୀତସ୍ସ ସରଣଂ ହୋତି, ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ କିଚ୍ଚକରଣୀଯେସୁ ତଦ୍ଦିଗୁଣଂ ଭୋଗଂ ଅନୁପ୍ପଦେତି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୬୧)।

ତଥା –

''ଚତୂହି ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ଠାନେହି ସମାନସୁଖଦୁକ୍ଖୋ ମିତ୍ତୋ ସୁହଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଗୁଯ୍ହମସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖତି, ଗୁଯ୍ହମସ୍ସ ପରିଗୁହତି, ଆପଦାସୁ ନ

ୱିଜହତି, ଜୀୱିତମ୍ପିସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯ ପରିଚ୍ଚତ୍ତଂ ହୋତି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୬୨)।

ତଥା –

''ଚତୂହି ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ଠାନେହି ଅନୁକମ୍ପକୋ ମିତ୍ତୋ ସୁହଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଭୱେନସ୍ସ ନ ନନ୍ଦତି, ଭୱେନସ୍ସ ନନ୍ଦତି, ଅୱଣ୍ଣଂ ଭଣମାନଂ ନିୱାରେତି, ୱଣ୍ଣଂ ଭଣମାନଂ ପସଂସତି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୬୪)।

ତଥା –

''ଚତୂହି ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ଠାନେହି ଅତ୍ଥକ୍ଖାଯୀ ମିତ୍ତୋ ସୁହଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପାପା ନିୱାରେତି, କଲ୍ୟାଣେ ନିୱେସେତି, ଅସ୍ସୁତଂ ସାୱେତି, ସଗ୍ଗସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ ଆଚିକ୍ଖତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୬୩)।

ତେସୁ ଇଧ ଅଗାରିଯା ଅଧିପ୍ପେତା, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ସବ୍ବେପି ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି। ତେ ମିତ୍ତେ ସୁହଜ୍ଜେ। ଅନୁକମ୍ପମାନୋତି ଅନୁଦଯମାନୋ, ତେସଂ ସୁଖଂ ଉପସଂହରିତୁକାମୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଅପହରିତୁକାମୋ।

ହାପେତିଅତ୍ଥନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥୱସେନ ତିୱିଧଂ, ତଥା ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥୌଭଯତ୍ଥୱସେନାପି ତିୱିଧଂ ଅତ୍ଥଂ ଲଦ୍ଧୱିନାସନେନ ଅଲଦ୍ଧାନୁପ୍ପାଦନେନାତି ଦ୍ୱିଧାପି ହାପେତି ୱିନାସେତି। ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋତି ''ଅହଂ ଇମଂ ୱିନା ନ ଜୀୱାମି, ଏସୋ ମେ ଗତି, ଏସୋ ମେ ପରାଯଣ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ନୀଚେ ଠାନେ ଠପେନ୍ତୋପି ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ହୋତି। ''ଇମେ ମଂ ୱିନା ନ ଜୀୱନ୍ତି, ଅହଂ ତେସଂ ଗତି, ଅହଂ ତେସଂ ପରାଯଣ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ଉଚ୍ଚେ ଠାନେ ଠପେନ୍ତୋପି ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ହୋତି। ଇଧ ପନ ଏୱଂ ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ।

ଏତଂ ଭଯନ୍ତି ଏତଂ ଅତ୍ଥହାପନଭଯଂ, ଅତ୍ତନୋ ସମାପତ୍ତିହାନିଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଣତି। ସନ୍ଥୱେତି ତିୱିଧୋ ସନ୍ଥୱୋ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମିତ୍ତସନ୍ଥୱୱସେନ। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠସତପ୍ପଭେଦାପି ତଣ୍ହା ତଣ୍ହାସନ୍ଥୱୋ, ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିପ୍ପଭେଦାପି ଦିଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିସନ୍ଥୱୋ, ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତତାଯ ମିତ୍ତାନୁକମ୍ପନା ମିତ୍ତସନ୍ଥୱୋ। ସୋ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ । ତେନ ହିସ୍ସ ସମାପତ୍ତି ପରିହୀନା। ତେନାହ – ''ଏତଂ ଭଯଂ ସନ୍ଥୱେ ପେକ୍ଖମାନୋ''ତି। ସେସଂ ପୁବ୍ବସଦିସମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନିଦ୍ଦେସେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୭; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୯୩-୯୪)।

ତତିଯଗାଥାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୨୪। ଚତୁତ୍ଥେ ୱଂସୋତି ୱେଳୁ। ୱିସାଲୋତି ୱିତ୍ଥିଣ୍ଣୋ। ୱ-କାରୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ, ଏୱକାରୋ ୱା ଅଯଂ। ସନ୍ଧିୱସେନେତ୍ଥ ଏ-କାରୋ ନଟ୍ଠୋ। ତସ୍ସ ପରପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ତଂ ପଚ୍ଛା ଯୋଜେସ୍ସାମ। ଯଥାତି ପଟିଭାଗୋ। ୱିସତ୍ତୋତି ଲଗ୍ଗୋ ଜଟିତୋ ସଂସିବ୍ବିତୋ। ପୁତ୍ତେସୁ ଦାରେସୁ ଚାତି ପୁତ୍ତଧୀତୁଭରିଯାସୁ। ଯା ଅପେକ୍ଖାତି ଯା ତଣ୍ହା ଯୋ ସ୍ନେହୋ । ୱଂସକ୍ଖଳୀରୋୱ ଅସଜ୍ଜମାନୋତି ୱଂସକଳୀରୋ ୱିଯ ଅଲଗ୍ଗମାନୋ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଥା ୱଂସୋ ୱିସାଲୋ ୱିସତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତି, ପୁତ୍ତେସୁ ଚ ଦାରେସୁ ଚ ଯା ଅପେକ୍ଖା, ସାପି ଏୱଂ ତାନି ୱତ୍ଥୂନି ସଂସିବ୍ବିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ୱିସତ୍ତା ଏୱା। ସ୍ୱାହଂ ତାଯ ଅପେକ୍ଖାଯ ଅପେକ୍ଖୱା ୱିସାଲୋ ୱଂସୋ ୱିଯ ୱିସତ୍ତୋତି ଏୱଂ ଅପେକ୍ଖାଯ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ଅପେକ୍ଖଂ ମଗ୍ଗଞାଣେନ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ଅଯଂ ୱଂସକଳୀରୋୱ ରୂପାଦୀସୁ ୱା ଦିଟ୍ଠାଦୀସୁ ୱା ଲାଭାଦୀସୁ ୱା କାମଭୱାଦୀସୁ ୱା ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋତି। ସେସଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମାଯପି ନିଦ୍ଦେସେ ଅତିରେକଂ ନତ୍ଥି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୮)।

ଚତୁତ୍ଥଗାଥାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୨୫। ପଞ୍ଚମେ ମିଗୋତି ସବ୍ବେସଂ ଆରଞ୍ଞିକଚତୁପ୍ପଦାନଂ ଏୱ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇଧ ପନ ପସଦମିଗୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଅରଞ୍ଞମ୍ହୀତି ଗାମଞ୍ଚ ଗାମୂପଚାରଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସଂ ଅରଞ୍ଞଂ, ଇଧ ପନ ଉଯ୍ୟାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା ''ଉଯ୍ୟାନମ୍ହୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥାତି ପଟିଭାଗୋ। ଅବଦ୍ଧୋତି ରଜ୍ଜୁବନ୍ଧନାଦୀସୁ ଯେନ କେନଚି ଅବଦ୍ଧୋ। ଏତେନ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଚରିଯଂ ଦୀପେତି। ଯେନିଚ୍ଛକଂ ଗଚ୍ଛତି ଗୋଚରାଯାତି ଯେନ ଦିସାଭାଗେନ ଗନ୍ତୁଂ ଇଚ୍ଛତି, ତେନ ଗୋଚରତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଯତ୍ତକଂ ଇଚ୍ଛତି ଗନ୍ତୁଂ, ତତ୍ତକଂ ଗଚ୍ଛତି। ଯଂ ଇଚ୍ଛତି ଖାଦିତୁଂ, ତଂ ଖାଦତୀତି ଦୀପେତି। ୱିଞ୍ଞୂ ନରୋତି ପଣ୍ଡିତପୁରିସୋ। ସେରିତନ୍ତି ସଚ୍ଛନ୍ଦୱୁତ୍ତିତଂ ଅପରାଯତ୍ତଭାୱଂ। ପେକ୍ଖମାନୋତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଓଲୋକଯମାନୋ। ଅଥ ୱା ଧମ୍ମସେରିତଂ ପୁଗ୍ଗଲସେରିତଞ୍ଚ। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ହି କିଲେସୱସଂ ଅଗମନତୋ ସେରିନୋ ତେହି ସମନ୍ନାଗତା ପୁଗ୍ଗଲା ଚ, ତେସଂ ଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ ସେରିତଂ

ପେକ୍ଖମାନୋତି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ମିଗୋ ଅରଞ୍ଞମ୍ହି ଯଥା ଅବଦ୍ଧୋ, ଯେନିଚ୍ଛକଂ ଗଚ୍ଛତି ଗୋଚରାଯ। କଦା ନୁ ଖୋ ଅହମ୍ପି ତଣ୍ହାବନ୍ଧନଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଏୱଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟନ୍ତି ଇତି ମେ ତୁମ୍ହେହି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତେହି ବଦ୍ଧସ୍ସ ଯେନିଚ୍ଛକଂ ଗନ୍ତୁଂ ଅଲଭନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଯେନିଚ୍ଛକଗମନାଭାୱେ ଆଦୀନୱଂ ଯେନିଚ୍ଛକଗମନେ ଆନିସଂସଂ ଦିସ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ସମଥୱିପସ୍ସନାପାରିପୂରିଂ ଅଗମିଂ। ତତୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହି। ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞୋପି ୱିଞ୍ଞୂ ନରୋ ସେରିତଂ ପେକ୍ଖମାନୋ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୩୯ ଆଦଯୋ)।

ପଞ୍ଚମଗାଥାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୨୬। ଛଟ୍ଠେ ଅଯଂ ପିଣ୍ଡତ୍ଥୋ – ସହାଯମଜ୍ଝେ ଠିତସ୍ସ ଦିୱାସେଯ୍ୟସଙ୍ଖାତେ ୱାସେ ଚ ମହାଉପଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତେ ଠାନେ ଚ ଉଯ୍ୟାନଗମନସଙ୍ଖାତେ ଗମନେ ଚ ଜନପଦଚାରିକସଙ୍ଖାତାଯ ଚାରିକାଯ ଚ ‘‘ଇଦଂ ମେ ସୁଣ, ଇଦଂ ମେ ଦେହୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ତଥା ତଥା ଆମନ୍ତନା ହୋତି, ତସ୍ମା ଅହଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯାଯଂ ଅରିଯଜନସେୱିତା ଅନେକାନିସଂସା ଏକନ୍ତସୁଖା, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଲୋଭାଭିଭୂତେହି ସବ୍ବକାପୁରିସେହି ଅନଭିଜ୍ଝିତା ଅପତ୍ଥିତା ପବଜ୍ଜା, ତଂ ଅନଭିଜ୍ଝିତଂ ପରେସଂ ଅୱସୱତ୍ତନେନ ଭଦ୍ଦପୁଗ୍ଗଲୱସେନେୱ ଚ ସେରିତଂ ପେକ୍ଖମାନୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୩୯-୪୨)।

ଛଟ୍ଠଗାଥାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୨୭। ସତ୍ତମେ ଖିଡ୍ଡାତି କୀଳଅନା। ସା ଦୁୱିଧା ହୋତି କାଯିକା ଚ ୱାଚସିକା ଚ। ତତ୍ଥ କାଯିକା ନାମ ହତ୍ଥୀହିପି କୀଳଅନ୍ତି, ଅସ୍ସେହିପି ରଥେହିପି ଧନୂହିପି ଥରୂହିପୀତି ଏୱମାଦି। ୱାଚସିକା ନାମ ଗୀତଂ ସିଲୋକଭଣନଂ ମୁଖଭେରିକନ୍ତି ଏୱମାଦି। ରତୀତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣରତି। ୱିପୁଲନ୍ତି ଯାୱ ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଆହଚ୍ଚ ଠାନେନ ସକଲତ୍ତଭାୱବ୍ୟାପକଂ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ। ଅନୁସନ୍ଧିଯୋଜନାପି ଚେତ୍ଥ ସଂସଗ୍ଗଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୪୧)।

ସତ୍ତମଗାଥାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୨୮। ଅଟ୍ଠମେ ଚାତୁଦ୍ଦିସୋତି ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ଯଥାସୁଖୱିହାରୀ, ‘‘ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା ୱିହରତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ॰ ନି॰ ୧।୫୫୬; ୩।୩୦୮; ଅ॰ ନି॰ ୪।୧୨୫; ୱିଭ॰ ୬୪୩; ଚୂଳନି॰ ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୨୮) ୱା ନଯେନ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନାଫରିତା ଚତସ୍ସୋ ଦିସା ଅସ୍ସ ସନ୍ତୀତିପି ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ। ତାସୁ ଦିସାସୁ କତ୍ଥଚି ସତ୍ତେ ୱା ସଙ୍ଖାରେ ୱା ଭଯେନ ନ ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ଅପ୍ପଟିଘୋ। ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋତି ଦ୍ୱାଦସୱିଧସ୍ସ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱସେନ ସନ୍ତୁସ୍ସକୋ। ଇତରୀତରେନାତି ଉଚ୍ଚାୱଚେନ ପଚ୍ଚଯେନ। ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହିତା ଅଚ୍ଛମ୍ଭୀତି ଏତ୍ଥ ପରିସ୍ସଯନ୍ତି କାଯଚିତ୍ତାନି, ପରିହାପେନ୍ତି ୱା ତେସଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ, ତାନି ୱା ପଟିଚ୍ଚ ସଯନ୍ତୀତି ପରିସ୍ସଯା, ବାହିରାନଂ ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦୀନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରାନଞ୍ଚ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ କାଯଚିତ୍ତୁପଦ୍ଦୱାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତେ ପରିସ୍ସଯେ ଅଧିୱାସନଖନ୍ତିଯା ଚ ୱୀରିଯାଦୀହି ଚ ଧମ୍ମେହି ସହତୀତି ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହିତା। ଥଦ୍ଧଭାୱକରଭଯାଭାୱେନ ଅଚ୍ଛମ୍ଭୀ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଥା ତେ ଚତ୍ତାରୋ ସମଣା, ଏୱଂ ଇତରୀତରେନ ପଚ୍ଚଯେନ ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋ ଏତ୍ଥ ପଟିପତ୍ତିପଦଟ୍ଠାନେ ସନ୍ତୋସେ ଠିତୋ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ମେତ୍ତାଦିଭାୱନାଯ ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ, ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେସୁ ପଟିହନନକରଭଯାଭାୱେନ ଅପ୍ପଟିଘୋ ଚ ହୋତି। ସୋ ଚାତୁଦ୍ଦିସତ୍ତା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହିତା, ଅପ୍ପଟିଘତ୍ତା ଅଚ୍ଛମ୍ଭୀ ଚ ହୋତୀତି ଏତଂ ପଟିପତ୍ତିଗୁଣଂ ଦିସ୍ୱା ଯୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି।

ଅଥ ୱା ତେ ସମଣା ୱିଯ ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋ ଇତରୀତରେନ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ ହୋତୀତି ଞତ୍ୱା ଏୱଂ ଚାତୁଦ୍ଦିସଭାୱଂ ପତ୍ଥଯନ୍ତୋ ଯୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅଧିଗତୋମ୍ହି। ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞୋପି ଈଦିସଂ ଠାନଂ ପତ୍ଥଯମାନୋ ଚାତୁଦ୍ଦିସତାଯ ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହିତା ଅପ୍ପଟିଘତାଯ ଚ ଅଚ୍ଛମ୍ଭୀ ହୁତ୍ୱା ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୪୨)।

ନିଦ୍ଦେସେ ମେତ୍ତାତି ଅତ୍ଥତୋ ତାୱ ମିଜ୍ଜତୀତି ମେତ୍ତା, ସିନେହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମିତ୍ତେ ୱା ଭୱା, ମିତ୍ତସ୍ସ ୱା ଏସା ପୱତ୍ତୀତିପି ମେତ୍ତା। ମେତ୍ତାସହଗତେନାତି ମେତ୍ତାଯ ସମନ୍ନାଗତେନ। ଚେତସାତି ଚିତ୍ତେନ। ଏକଂ ଦିସନ୍ତି ଏକିସ୍ସା ଦିସାଯ ପଠମପରିଗ୍ଗହିତଂ ସତ୍ତଂ ଉପାଦାଯ ଏକଂ ଦିସଂ ପରିଯାପନ୍ନସତ୍ତଫରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଫରିତ୍ୱାତି ଫୁସିତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା। ୱିହରତୀତି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରାଧିଟ୍ଠିତଂ ଇରିଯାପଥୱିହାରଂ ପୱତ୍ତେତି। ତଥା ଦୁତିଯନ୍ତି ଯଥା ପୁରତ୍ଥିମାଦୀସୁ ଦିସାସୁ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା ୱିହରତି, ତଥେୱ ତଦନନ୍ତରଂ ଦୁତିଯଂ ତତିଯଂ ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତି ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଏତେନେୱ ଚ ନଯେନ ଉପରିମଂ ଦିସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଧୋ ତିରିଯନ୍ତି ଅଧୋଦିସମ୍ପି ତିରିଯଂ ଦିସମ୍ପି ଏୱମେୱ। ତତ୍ଥ ଚ ଅଧୋତି ହେଟ୍ଠା। ତିରିଯନ୍ତି ଅନୁଦିସା। ଏୱଂ ସବ୍ବଦିସାସୁ ଅସ୍ସମଣ୍ଡଲେ ଅସ୍ସମିୱ ମେତ୍ତାସହଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ସାରେତିପି ପଚ୍ଚାସାରେତିପୀତି। ଏତ୍ତାୱତା ଏକମେକଂ

ଦିସଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଓଧିସୋ ମେତ୍ତାଫରଣଂ ଦସ୍ସିତଂ। ସବ୍ବଧୀତିଆଦି ପନ ଅନୋଧିସୋ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବଧୀତି ସବ୍ବତ୍ଥ। ସବ୍ବତ୍ତତାୟାତି ସବ୍ବେସୁ ହୀନମଜ୍ଝିମୌକ୍କଟ୍ଠମିତ୍ତସପତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତାଦିପ୍ପଭେଦେସୁ ଅତ୍ତତାୟ, ‘‘ଅୟଂ ପରସତ୍ତୋ’’ତି ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ଅତ୍ତସମତାୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଅଥ ୱା ସବ୍ବତ୍ତତାୟାତି ସବ୍ବେନ ଚିତ୍ତଭାଗେନ, ଈସକମ୍ପି ବହି ଅୱିକ୍ଖିପମାନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସବ୍ବାୱନ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବସତ୍ତୱନ୍ତଂ, ସବ୍ବସତ୍ତୟୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକନ୍ତି ସତ୍ତଲୋକଂ। ୱିପୁଲେନାତି ଏୱମାଦିପରିୟାୟଦସ୍ସନତୋ ପନେତ୍ଥ ପୁନ ‘‘ମେତ୍ତାସହଗତେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୟସ୍ମା ୱା ଏତ୍ଥ ଓଧିସୋ ଫରଣେ ୱିୟ ପୁନ ତଥା-ସଦ୍ଦୋ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ୱା ନ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ପୁନ ‘‘ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିଗମନୱସେନ ୱା ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପୁଲେନାତି ଏତ୍ଥ ଚ ଫରଣୱସେନ ୱିପୁଲତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଭୂମିୱସେନ ପନ ତଂ ମହଗ୍ଗତଂ। ପଗୁଣୱସେନ ଅପ୍ପମାଣସତ୍ତାରମ୍ମଣୱସେନ ଚ ଅପ୍ପମାଣଂ। ବ୍ୟାପାଦପଚ୍ଚତ୍ଥିକପ୍ପହାନେନ ଅୱେରଂ। ଦୋମନସ୍ସପ୍ପହାନେନ ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜଂ। ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୫୪)। କରୁଣା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥାୟେୱ। ମୋଦନ୍ତି ତାୟ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ, ସୟଂ ୱା ମୋଦତି, ମୋଦନମତ୍ତମେୱ ୱା ସାତି ମୁଦିତା। ‘‘ଅୱେରା ହୋନ୍ତୂ’’ତିଆଦିବ୍ୟାପାଦପ୍ପହାନେନ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୂପଗମନେନ ଚ ଉପେକ୍ଖତୀତି ଉପେକ୍ଖା।

ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନେତ୍ଥ ହିତାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣା ମେତ୍ତା, ହିତୂପସଂହାରରସା , ଆଘାତୱିନୟପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ସତ୍ତାନଂ ମନାପଭାୱଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନା। ବ୍ୟାପାଦୂପସମୋ ଏତିସ୍ସା ସମ୍ପତ୍ତି, ସିନେହସମ୍ଭୱୋ ୱିପତ୍ତି। ଦୁକ୍ଖାପନୟନାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣା କରୁଣା, ପରଦୁକ୍ଖାସହନରସା, ଅୱିହିଂସାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଦୁକ୍ଖାଭିଭୂତାନଂ ଅନାଥଭାୱଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନା। ୱିହିଂସୂପସମୋ ତସ୍ସା ସମ୍ପତ୍ତି, ସୋକସମ୍ଭୱୋ ୱିପତ୍ତି। ପମୋଦଲକ୍ଖଣା ମୁଦିତା, ଅନିସ୍ସାୟନରସା, ଅରତିୱିଘାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ସତ୍ତାନଂ ସମ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନା। ଅରତିୱୂପସମୋ ତସ୍ସା ସମ୍ପତ୍ତି, ପହାସସମ୍ଭୱୋ ୱିପତ୍ତି। ସତ୍ତେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣା ଉପେକ୍ଖା, ସତ୍ତେସୁ ସମଭାୱଦସ୍ସନରସା, ପଟିଘାନୁନୟୱୂପସମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା , ‘‘କମ୍ମସ୍ସକା ସତ୍ତା, ତେ କସ୍ସ ରୁଚିୟା ସୁଖିତା ୱା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ୱା ମୁଚ୍ଚିସ୍ସନ୍ତି, ପତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିତୋ ୱା ନ ପରିହାୟିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତକମ୍ମସ୍ସକତାଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନା। ପଟିଘାନୁନୟୱୂପସମୋ ତସ୍ସା ସମ୍ପତ୍ତି, ଗେହସ୍ସିତାୟ ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖାୟ ସମ୍ଭୱୋ ୱିପତ୍ତି।

ତତ୍ଥ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତୀତି ପଚ୍ଚୟସନ୍ତୋସୱସେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି। ଇତରୀତରେନ ଚୀୱରେନାତି ନ ଥୂଲସୁଖୁମଲୂଖପଣୀତଥିରଜିଣ୍ଣାନଂ ଯେନ କେନଚି ଚୀୱରେନ, ଅଥ ଖୋ ୟଥାଲଦ୍ଧାନଂ ଇତରୀତରେନ ଯେନ କେନଚି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚୀୱରସ୍ମିଞ୍ହି ତୟୋ ସନ୍ତୋସା – ୟଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ, ୟଥାବଲସନ୍ତୋସୋ, ୟଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋତି। ପିଣ୍ଡପାତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇତି ଇମେ ତୟୋ ସନ୍ତୋସେ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି ଇତରୀତରେନ ଚୀୱରେନ। ୟଥାଲଦ୍ଧାଦୀସୁ ଯେନ କେନଚି ଚୀୱରେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଚୀୱରଂ ଜାନିତବ୍ବଂ, ଚୀୱରଖେତ୍ତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ, ପଂସୁକୂଲଂ ଜାନିତବ୍ବଂ, ଚୀୱରସନ୍ତୋସୋ ଜାନିତବ୍ବୋ, ଚୀୱରପଟିସଂୟୁତ୍ତାନି ଧୁତଙ୍ଗାନି ଜାନିତବ୍ବାନି। ତତ୍ଥ ଚୀୱରଂ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ଖୋମାଦୀନି ଛ ଚୀୱରାନି ଦୁକୂଲାଦୀନି ଛ ଅନୁଲୋମଚୀୱରାନିପି ଜାନିତବ୍ବାନି। ଇମାନି ଦ୍ୱାଦସ କପ୍ପିୟଚୀୱରାନି। କୁସଚୀରଂ ୱାକଚୀରଂ ଫଲକଚୀରଂ କେସକମ୍ବଲଂ ୱାଳକମ୍ବଲଂ ପୋତ୍ଥକୋ ଚମ୍ମଂ ଉଲୂକପକ୍ଖଂ ରୁକ୍ଖଦୁସ୍ସଂ ଲତାଦୁସ୍ସଂ ଏରକଦୁସ୍ସଂ କଦଲିଦୁସ୍ସଂ ୱେଳୁଦୁସ୍ସନ୍ତି ଏୱମାଦୀନି ପନ ଅକପ୍ପିୟଚୀୱରାନି।

ଚୀୱରଖେତ୍ତନ୍ତି ‘‘ସଙ୍ଘତୋ ୱା ଗଣତୋ ୱା ଞାତିତୋ ୱା ମିତ୍ତତୋ ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱା ଧନେନ ପଂସୁକୂଲଂ ୱା’’ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଛ ଖେତ୍ତାନି, ଅଟ୍ଠନ୍ନଞ୍ଚ ମାତିକାନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠ ଖେତ୍ତାନି ଜାନିତବ୍ବାନି।

ପଂସୁକୂଲନ୍ତି ସୋସାନିକଂ ପାପଣିକଂ ରଥିୟଂ ସଙ୍କାରକୂଟଂ ସୋତ୍ଥିୟଂ ସିନାନଂ ତିତ୍ଥଂ ଗତପଚ୍ଚାଗତଂ ଅଗ୍ଗିଡଡ୍ଢଂ ଗୋଖାୟିତଂ ଉପଚିକାଖାୟିତଂ ଉନ୍ଦୂରଖାୟିତଂ ଅନ୍ତଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଦସଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଧଜାହଟଂ ଥୂପଂ ସମଣଚୀୱରଂ ସାମୁଦ୍ଦିୟଂ ଆଭିସେକିୟଂ ପନ୍ଥିକଂ ୱାତାହଟଂ ଇଦ୍ଧିମୟଂ ଦେୱଦତ୍ତିୟନ୍ତି ତେୱୀସତି ପଂସୁକୂଲାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ସୋତ୍ଥିୟନ୍ତି ଗବ୍ଭମଲହରଣଂ। ଗତପଚ୍ଚାଗତନ୍ତି ମତକସରୀରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ସୁସାନଂ ନେତ୍ୱା ଆନୀତଚୀୱରଂ। ଧଜାହଟନ୍ତି ଧଜଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ତତୋ ଆନୀତଂ। ଥୂପନ୍ତି ୱମ୍ମିକେ ପୂଜିତଚୀୱରଂ। ସାମୁଦ୍ଦିୟନ୍ତି ସମୁଦ୍ଦୱୀଚୀହି ଥଲଂ ପାପିତଂ। ପନ୍ଥିକନ୍ତି ପନ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେହି ଚୋରଭୟେନ ପାସାଣେହି କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ପାରୁତଚୀୱରଂ। ଇଦ୍ଧିମୟନ୍ତି ଏହିଭିକ୍ଖୁଚୀୱରଂ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

ଚୀୱରସନ୍ତୋସୋତି ୱୀସତି ଚୀୱରସନ୍ତୋସା – ଚୀୱରେ ୱିତକ୍କସନ୍ତୋସୋ ଗମନସନ୍ତୋସୋ ପରିୟେସନସନ୍ତୋସୋ ପଟିଲାଭସନ୍ତୋସୋ ମତ୍ତପଟିଗ୍ଗହଣସନ୍ତୋସୋ ଲୋଲୁପ୍ପୱିୱଜ୍ଜନସନ୍ତୋସୋ ୟଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ ୟଥାବଲସନ୍ତୋସୋ ୟଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ ଉଦକସନ୍ତୋସୋ ଧୋୱନସନ୍ତୋସୋ କରଣସନ୍ତୋସୋ ପରିମାଣସନ୍ତୋସୋ ସୁତ୍ତସନ୍ତୋସୋ ସିବ୍ବନସନ୍ତୋସୋ ରଜନସନ୍ତୋସୋ କପ୍ପସନ୍ତୋସୋ ପରିଭୋଗସନ୍ତୋସୋ ସନ୍ନିଧିପରିୱଜ୍ଜନସନ୍ତୋସୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସନ୍ତୋସୋତି। ତତ୍ଥ ସାଦକଭିକ୍ଖୁନୋ ତେମାସଂ ନିବଦ୍ଧୱାସଂ ୱସିତ୍ୱା ଏକମାସମତ୍ତଂ

ଊିତକ୍କିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ସୋ ହି ପଣ୍ଡାରେତ୍ୱା ଚୀୱରମାସେ ଚୀୱରଂ କରୋତି। ପଂସୁକୂଲିକୋ ଅଦ୍ଧମାସେନେୱ କରୋତି। ଇଦଂ ମାସଦ୍ଧମାସମତ୍ତଂ ଊିତକ୍କନଂ ଊିତକ୍କସନ୍ତୋସୋ। ଚୀୱରତ୍ଥାୟ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ପନ "କତ୍ଥ ଲଭିସ୍ସାମୀ"ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ଗମନଂ ଗମନସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ପରିୟେସନ୍ତସ୍ସ ପନ ୟେନ ୱା ତେନ ୱା ସଦ୍ଧିଂ ଅପରିୟେସିତ୍ୱା ଲଜ୍ଜିଂ ପେସଲଭିକ୍ଖୁଂ ଗହେତ୍ୱା ପରିୟେସନଂ ପରିୟେସନସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ଏୱଂ ପରିୟେସନ୍ତସ୍ସ ଆହରିୟମାନଂ ଚୀୱରଂ ଦୂରତୋୱ ଦିସ୍ୱା "ଏତଂ ମନାପଂ ଭୱିସ୍ସତି, ଏତଂ ଅମନାପ"ନ୍ତି ଏୱଂ ଅୱିତକ୍କେତ୍ୱା ଥୂଲସୁଖୁମାଦୀସୁ ୟଥାଲଦ୍ଧେନେୱ ସନ୍ତୁସ୍ସନଂ ପଟିଲାଭସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ଏୱଂ ଲଦ୍ଧଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପି "ଏତ୍ତକଂ ଦୁପଟ୍ଟସ୍ସ ଭୱିସ୍ସତି, ଏତ୍ତକଂ ଏକପଟ୍ଟସ୍ସା"ତି ଅତ୍ତନୋ ପହୋନକମତ୍ତେନେୱ ସନ୍ତୁସ୍ସନଂ ମତ୍ତପଟିଗ୍ଗହଣସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ଚୀୱରଂ ପରିୟେସନ୍ତସ୍ସ ପନ "ଅସୁକସ୍ସ ଘରଦ୍ୱାରେ ମନାପଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ"ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଦ୍ୱାରପଟିପାଟିୟା ଚରଣଂ ଲୋଲୁପ୍ପୱିୱଜ୍ଜନସନ୍ତୋସୋ ନାମ।

ଲୂଖପଣୀତେସୁ ୟେନ କେନଚି ୟାପେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ ୟଥାଲଦ୍ଧେନେୱ ୟାପନଂ ୟଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ଅତ୍ତନୋ ଥାମଂ ଜାନିତ୍ୱା ୟେନ ୟାପେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତେନ ୟାପନଂ ୟଥାବଲସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ମନାପଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଦତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ୟେନ କେନଚି ୟାପନଂ ୟଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ ନାମ। "କତ୍ଥ ଉଦକଂ ମନାପଂ, କତ୍ଥ ଅମନାପ"ନ୍ତି ଅୱିଚାରେତ୍ୱା ୟେନ କେନଚି ଧୋୱନୁପଗେନ ଉଦକେନ ଧୋୱନଂ ଉଦକସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ତଥା ପଣ୍ଡୁମତ୍ତିକଗେରୁକପୂତିପଣ୍ଣରସକିଲିଟ୍ଠାନି ପନ ଉଦକାନି ୱଜ୍ଜେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଧୋୱନ୍ତସ୍ସ ପନ ମୁଗ୍ଗରାଦୀହି ଅପହରିତ୍ୱା ହତ୍ଥେହି ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଧୋୱନଂ ଧୋୱନସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ତଥା ଅସୁଜ୍ଝନ୍ତଂ ପଣ୍ଣାନି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତାପିତୌଦକେନାପି ଧୋୱିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଏୱଂ ଧୋୱିତ୍ୱା କରୋନ୍ତସ୍ସ "ଇଦଂ ଥୂଲଂ, ଇଦଂ ସୁଖୁମ"ନ୍ତି ଅକୋପେତ୍ୱା ପହୋନକନୀହାରେନେୱ କରଣଂ କରଣସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ତିମଣ୍ଡଲପଟିଚ୍ଛାଦନମତ୍ତସ୍ସେୱ କରଣଂ ପରିମାଣସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ଚୀୱରକରଣତ୍ଥାୟ ପନ "ମନାପଂ ସୁତ୍ତଂ ପରିୟେସିସ୍ସାମୀ"ତି ଅୱିଚାରେତ୍ୱା ରଥିକାଦୀସୁ ୱା ଦେୱଟ୍ଠାନେ ୱା ଆହରିତ୍ୱା ପାଦମୂଲେ ୱା ଠପିତଂ ୟଂ କିଞ୍ଚିଦେୱ ସୁତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା କରଣଂ ସୁତ୍ତସନ୍ତୋସୋ ନାମ।

କୁସିବନ୍ଧନକାଲେ ପନ ଅଙ୍ଗୁଲିମତ୍ତେ ସତ୍ତୱାରେ ନ ୱିଜ୍ଝିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ହି ୟୋ ଭିକ୍ଖୁ ସହାୟୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ସ ୱତ୍ତଭେଦୋପି ନତ୍ଥି। ତିୱଙ୍ଗୁଲମତ୍ତେ ପନ ସତ୍ତୱାରେ ୱିଜ୍ଝିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନେନାପି ସହାୟେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ୟୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ସ ୱତ୍ତଭେଦୋ। ଅୟଂ ସିବ୍ବନସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ରଜନ୍ତେନ ପନ କାଳଅକଚ୍ଛକାଦୀନି ପରିୟେସନ୍ତେନ ନ ରଜିତବ୍ବଂ, ସୋମୱକ୍କଲାଦୀସୁ ୟଂ ଲଭତି, ତେନ ରଜିତବ୍ବଂ। ଅଲଭନ୍ତେନ ପନ ମନୁସ୍ସେହି ଅରଞ୍ଞେ ୱାକଂ ଗହେତ୍ୱା ଛଡ୍ଡିତରଜନଂ ୱା ଭିକ୍ଖୂହି ପଚିତ୍ୱା ଛଡ୍ଡିତକସଟଂ ୱା ଗହେତ୍ୱା ରଜିତବ୍ବଂ। ଅୟଂ ରଜନସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ନୀଲକଦ୍ଦମକାଳଅସାମେସୁ ୟଂ କିଞ୍ଚି ଗହେତ୍ୱା ହତ୍ଥିପିଟ୍ଠେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ପଞ୍ଞାୟମାନକପ୍ପକରଣଂ କପ୍ପସନ୍ତୋସୋ ନାମ।

ହିରିକୋପୀନପଟିଚ୍ଛାଦନମତ୍ତୱସେନ ପରିଭୁଞ୍ଜନଂ ପରିଭୋଗସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ଦୁସ୍ସଂ ପନ ଲଭିତ୍ୱା ସୁତ୍ତଂ ୱା ସୂଚିଂ ୱା କାରକଂ ୱା ଅଲଭନ୍ତେନ ଠପେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ଲଭନ୍ତେନ ନ ୱଟ୍ଟତି। କତମ୍ପି ଚେ ଅନ୍ତେୱାସିକାଦୀନଂ ଦାତୁକାମୋ ହୋତି, ତେ ଚ ଅସନ୍ନିହିତା, ୟାୱ ଆଗମନା ଠପେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ଆଗତମତ୍ତେସୁ ତେସୁ ଦାତବ୍ବଂ। ଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତେନ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଚୀୱରେ ସତି ପଚ୍ଚତ୍ଥରଣମ୍ପି ଅଧିଟ୍ଠାତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଅନଧିଟ୍ଠିତମେୱ ହି ସନ୍ନିଧି ହୋତି। ଅଧିଟ୍ଠିତଂ ନ ହୋତୀତି ମହାସୀୱତ୍ଥେରୋ ଆହ। ଅୟଂ ସନ୍ନିଧିପରିୱଜ୍ଜନସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତେନ ପନ ମୁଖଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ନ ଦାତବ୍ବଂ, ସାରଣୀୟଧମ୍ମେ ଠତ୍ୱାୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବନ୍ତି ଅୟଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସନ୍ତୋସୋ ନାମ।

ଚୀୱରପଟିସଂୟୁତ୍ତାନି ଧୁତଙ୍ଗାନି ନାମ ପଂସୁକୂଲିକଙ୍ଗଞ୍ଚେୱ ତେଚୀୱରିକଙ୍ଗଞ୍ଚ। ଇତି ଚୀୱରସନ୍ତୋସମହାଅରିୟୱଂସଂ ପୂରୟମାନୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଇମାନି ଦ୍ୱେ ଧୁତଙ୍ଗାନି ଗୋପେତି, ଇମାନି ଗୋପେନ୍ତୋ ଚୀୱରସନ୍ତୋସମହାଅରିୟୱଂସୱସେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି।

ୱଣ୍ଣୱାଦୀତି ଏକୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ ନ କଥେତି। ଏକୋ ନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତି । ଏକୋ ନେୱ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ନ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତି। ଏକୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଚ ହୋତି, ସନ୍ତୋସସ୍ସ ଚ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତି। ତଥାରୂପୋ ସୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଇତରୀତରଚୀୱରସନ୍ତୁଟ୍ଠିୟା ଚ ୱଣ୍ଣୱାଦୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅନେସନନ୍ତି ଦୂତେୟ୍ୟପହିଣଗମନାନୁୟୋଗପ୍ପଭେଦଂ ନାନପ୍ପକାରଂ ଅନେସନଂ। ଅପ୍ପତିରୂପନ୍ତି ଅୟୁତ୍ତଂ। ଅଲଦ୍ଧା ଚାତି ଅଲଭିତ୍ୱା। ୟଥା ଏକଚ୍ଚୋ "କଥଂ ନୁ ଖୋ ଚୀୱରଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ"ତି ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା କୋହଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତୋ ଉତ୍ତସତି ପରିତସ୍ସତି, ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଏୱଂ ଅଲଦ୍ଧା ଚ ଚୀୱରଂ ନ ପରିତସ୍ସତି। ଲଦ୍ଧାଚାତି ଧମ୍ମେନ ସମେନ ଲଭିତ୍ୱା। ଅଧିଗତୋତି ୱିଗତଲୋଭଗିଦ୍ଧୋ। ଅମୁଚ୍ଛିତୋତି ଅଧିମତ୍ତତଣ୍ହାୟ ମୁଚ୍ଛନଂ ଅନାପନ୍ନୋ। ଅନଜ୍ଝାପନ୍ନୋତି ତଣ୍ହାୟ ଅନୋତ୍ଥତୋ ଅପରିୟୋନଦ୍ଧୋ। ଆଦୀନୱଦସ୍ସାୱୀତି ଅନେସନାପତ୍ତିୟଞ୍ଚ ଗଧିତପରିଭୋଗେ ଚ ଆଦୀନୱଂ ପସ୍ସମାନୋ। ନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞୋତି "ୟାୱଦେୱ ସୀତସ୍ସ ପଟିଘାତାୟା"ତି (ମ। ନି। ୧।୨୩; ଅ। ନି। ୬।୫୮) ୱୁତ୍ତଂ ନିସ୍ସରଣମେୱ ପଜାନନ୍ତୋ।

ଇତରୀତରଚୀୱରସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯାତି ଯେନ କେନଚି ଚୀୱରେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା। ନେୱଭାନୁକଙ୍ଖସେତୀତି ଯଥା ପନିଧେକଚ୍ଚୋ ‘‘ଅହଂ ପଂସୁକୂଲିକୋ, ମଯା ଉପସମ୍ପଦମାଲଏଯେୱ ପଂସୁକୂଲିକଙ୍ଗଂ ଗହିତଂ, କୋ ମଯା ସଦିସୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନଂ କରୋତି। ଏୱଂ ସୋ ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନଂ ନ କରୋତି। ନ ପରଂ ୱମ୍ଭେତୀତି ‘‘ଇମେ ପନଞ୍ଞେ ଭିକ୍ଖୂ ନ ପଂସୁକୂଲିକାତି ୱା ପଂସୁକୂଲିକମତ୍ତମ୍ପି ଏତେସଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱା ଏୱଂ ପରଂ ନ ୱମ୍ଭେତି। ଯୋ ହି ତତ୍ଥ ଦକ୍ଖୋତି ଯୋ ତସ୍ମିଂ ଚୀୱରସନ୍ତୋସେ ୱଣ୍ଣୱାଦୀ। ତାସୁ ୱା ଦକ୍ଖୋ ଛେକୋ ବ୍ଯତ୍ତୋ। ଅନଲସୋତି ସାତଚ୍ଚକିରିଯାଯ ଆଲସିଯୱିରହିତୋ। ସମ୍ପଜାନୋ ପତିସ୍ସତୋତି ସମ୍ପଜାନପଞ୍ଞାଯ ଚେୱ ସତିଯା ଚ ଯୁତ୍ତୋ। ଅରିଯୱଂସେ ଠିତୋତି ଅରିଯୱଂସେ ପତିଟ୍ଠିତୋ।

ଇତରୀତରେନ ପିଣ୍ଡପାତେନାତି ଯେନ କେନଚି ପିଣ୍ଡପାତେନ। ଏତ୍ଥପି ପିଣ୍ଡପାତୋ ଜାନିତବ୍ବୋ, ପିଣ୍ଡପାତଖେତ୍ତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ, ପିଣ୍ଡପାତସନ୍ତୋସୋ ଜାନିତବ୍ବୋ, ପିଣ୍ଡପାତପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ଧୁତଙ୍ଗଂ ଜାନିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ପିଣ୍ଡପାତୋତି ଓଦନୋ କୁମ୍ମାସୋ ସତ୍ତୁ ମଚ୍ଛୋ ମଂସଂ ଖୀରଂ ଦଧି ସପ୍ପି ନୱନୀତଂ ତେଲଂ ମଧୁ ଫାଣିତଂ ଯାଗୁ ଖାଦନୀଯଂ ସାଯନୀଯଂ ଲେହନୀଯନ୍ତି ସୋଳସ ପିଣ୍ଡପାତା।

ପିଣ୍ଡପାତଖେତ୍ତନ୍ତି ସଙ୍ଘଭତ୍ତଂ ଉଦ୍ଦେସଭତ୍ତଂ ନିମନ୍ତନଂ ସଲାକଭତ୍ତଂ ପକ୍ଖିକଂ ଉପୋସଥିକଂ ପାଟିପଦିକଂ ଆଗନ୍ତୁକଭତ୍ତଂ ଗମିକଭତ୍ତଂ ଗିଲାନଭତ୍ତଂ ଗିଲାନୁପଟ୍ଠାକଭତ୍ତଂ ଧୁରଭତ୍ତଂ କୁଟିଭତ୍ତଂ ୱାରଭତ୍ତଂ ୱିହାରଭତ୍ତନ୍ତି ପନ୍ନରସ ପିଣ୍ଡପାତଖେତ୍ତାନି।

ପିଣ୍ଡପାତସନ୍ତୋସୋତି ପିଣ୍ଡପାତେ ୱିତକ୍କସନ୍ତୋସୋ ଗମନସନ୍ତୋସୋ ପରିଯେସନସନ୍ତୋସୋ ପଟିଲାଭସନ୍ତୋସୋ ପଟିଗ୍ଗହଣସନ୍ତୋସୋ ମତ୍ତପଟିଗ୍ଗହଣସନ୍ତୋସୋ ଲୋଲୁପ୍ପୱିୱଜ୍ଜନସନ୍ତୋସୋ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ ଉପକାରସନ୍ତୋସୋ ପରିମାଣସନ୍ତୋସୋ ପରିଭୋଗସନ୍ତୋସୋ ସନ୍ନିଧିପରିୱଜ୍ଜନସନ୍ତୋସୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସନ୍ତୋସୋତି ପନ୍ନରସ ସନ୍ତୋସା। ତତ୍ଥ ସାଦକୋ ଭିକ୍ଖୁ ମୁଖଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ୱିତକ୍କେତି। ପିଣ୍ଡପାତିକେନ ପନ ଗଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚରତା ସାଯଂ ଥେରୁପଟ୍ଠାନକାଲେ ‘‘ସ୍ୱେ କତ୍ଥ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିସ୍ସାମା’’ତି ‘‘ଅସୁକଗାମେ, ଭନ୍ତେ’’ତି ଏତ୍ତକଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନ ୱିତକ୍କେତବ୍ବଂ। ଏକଚାରିକେନ ୱିତକ୍କମାଲକେ ଠତ୍ୱା ୱିତକ୍କେତବ୍ବଂ। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ପନ ଅରିଯୱଂସା ଚୁତୋ ହୋତି ପରିବାହିରୋ। ଅଯଂ ୱିତକ୍କସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସନ୍ତେନ ପନ ‘‘କୁହିଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ’’ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନ ଗନ୍ତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ଗମନସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ପରିଯେସନ୍ତେନ ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଲଜ୍ଜିଂ ପେସଲମେୱ ଗହେତ୍ୱା ପରିଯେସିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପରିଯେସନସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ଦୂରତୋୱ ଆହରିଯମାନଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଏତଂ ମନାପଂ, ଏତଂ ଅମନାପ’’ନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ନ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପଟିଲାଭସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ‘‘ଇଦଂ ମନାପଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସାମି, ଇଦଂ ଅମନାପଂ ନ ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ’’ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଯଂ କିଞ୍ଚି ଯାପନମତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବମେୱ। ଅଯଂ ପଟିଗ୍ଗହଣସନ୍ତୋସୋ ନାମ।

ଏତ୍ଥ ପନ ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମୋ ବହୁ, ଦାଯକୋ ଅପ୍ପଂ ଦାତୁକାମୋ, ଅପ୍ପଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମୋ ବହୁ, ଦାଯକୋପି ବହୁଂଦାତୁକାମୋ, ପମାଣେନେୱ ଗହେତବ୍ବଂ। ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମୋପି ନ ବହୁ, ଦାଯକୋପି ଅପ୍ପଂ ଦାତୁକାମୋ, ଅପ୍ପଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମୋ ନ ବହୁ, ଦାଯକୋ ପନ ବହୁଂଦାତୁକାମୋ, ପମାଣେନ ଗହେତବ୍ବଂ। ପଟିଗ୍ଗହଣସ୍ମିଞ୍ହି ମତ୍ତଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ମନୁସ୍ସାନଂ ପସାଦଂ ମକ୍ଖେତି, ସଦ୍ଧାଦେଯ୍ଯଂ ୱିନିପାତେତି, ସାସନଂ ନ କରୋତି। ୱିଜାତମାତୁଯାପିସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଇତି ମତ୍ତଂ ଜାନିତ୍ୱାୱ ପଟିଗ୍ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଅଯଂ ମତ୍ତପଟିଗ୍ଗହଣସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ଅଡ୍ଢକୁଲାନିଯେୱ ଅଗନ୍ତ୍ୱା ଦ୍ୱାରପଟିପାଟିଯା ଗନ୍ତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ଲୋଲୁପ୍ପୱିୱଜ୍ଜନସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସାଦଯୋ ଚୀୱରେ ୱୁତ୍ତନଯା ଏୱ।

ପିଣ୍ଡପାତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ‘‘ସମଣଧମ୍ମଂ ଅନୁପାଲେସ୍ସାମୀ’’ତି ଏୱଂ ଉପକାରଂ ଞତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନଂ ଉପକାରସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ପତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା ଆନୀତଂ ନ ପଟିଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ। ଅନୁପସମ୍ପନ୍ନେ ସତି ତେନ ଗାହାପେତବ୍ବଂ, ଅସତି ଆହରାପେତ୍ୱା ପଟିଗ୍ଗହଣପରିମାଣମତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପରିମାଣସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ଜିଘଚ୍ଛାଯ ପଟିୱିନୋଦନଂ ‘‘ନ ଇଦମେତ୍ଥ ନିସ୍ସରଣ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନଂ ପରିଭୋଗସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ନିଦହିତ୍ୱା ନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ସନ୍ନିଧିପରିୱଜ୍ଜନସନ୍ତୋସୋ ନାମ। ମୁଖଂ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ସାରଣୀଯଧମ୍ମେ ଠିତେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସନ୍ତୋସୋ ନାମ।

ପିଣ୍ଡପାତପଟିସଂଯୁତ୍ତାନି ପନ ପଞ୍ଚ ଧୁତଙ୍ଗାନି ପିଣ୍ଡପାତିକଙ୍ଗଂ ସପଦାନଚାରିକଙ୍ଗଂ ଏକାସନିକଙ୍ଗଂ ପତ୍ତପିଣ୍ଡିକଙ୍ଗଂ ଖଲୁପଚ୍ଛାଭତ୍ତିକଙ୍ଗନ୍ତି। ଇତି ପିଣ୍ଡପାତସନ୍ତୋସମହାଅରିଯୱଂସଂ ପୂରଯମାନୋ ଭିକ୍ଖୁ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଧୁତଙ୍ଗାନି ଗୋପେତି, ଇମାନି ଗୋପେନ୍ତୋ ପିଣ୍ଡପାତସନ୍ତୋସମହାଅରିଯୱଂସୱସେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି। ୱଣ୍ଣୱାଦୀତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ସେନାସନାନୀତି ଇଧ ସେନାସନଂ ଜାନିତବ୍ବଂ, ସେନାସନଖେତ୍ତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ, ସେନାସନସନ୍ତୋସୋ ଜାନିତବ୍ବୋ, ସେନାସନପଟିସଂଯୁତ୍ତଧୁତଙ୍ଗଂ

ଜାନିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ସେନାସନନ୍ତି ମଞ୍ଚୋ ପୀଠଂ ଭିସି ବିମ୍ବୋହନଂ ୱିହାରୋ ଅଡ୍ଢଯୋଗୋ ପାସାଦୋ ହମ୍ମିଯଂ ଗୁହା ଲେଣଂ ଅଟ୍ଟୋ ମାଳଓ ୱେଳଉଗୁମ୍ବୋ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ଯତ୍ଥ ୱା ପନ ଭିକ୍ଖୂ ପଟିକ୍କମନ୍ତୀତି ଇମାନି ପନ୍ନରସ ସେନାସନାନି।

ସେନାସନଖେତ୍ତନ୍ତି ସଙ୍ଘତୋ ୱା ଗଣତୋ ୱା ଞାତିତୋ ୱା ମିତ୍ତତୋ ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱା ଧନେନ ପଂସୁକୂଲଂ ୱାତି ଛ ଖେତ୍ତାନି।

ସେନାସନସନ୍ତୋସୋତି ସେନାସନେ ୱିତକ୍କସନ୍ତୋସାଦଯୋ ପନ୍ନରସ ସନ୍ତୋସା। ତେ ପିଣ୍ଡପାତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ସେନାସନପଟିସଂଯୁତ୍ତାନି ପନ ପଞ୍ଚ ଧୁତଙ୍ଗାନି ଆରଞ୍ଞିକଙ୍ଗଂ ରୁକ୍ଖମୂଲିକଙ୍ଗଂ ଅବ୍ଭୋକାସିକଙ୍ଗଂ ସୋସାନିକଙ୍ଗଂ ଯଥାସନ୍ଥତିକଙ୍ଗନ୍ତି। ଇତି ସେନାସନସନ୍ତୋସଂ ମହାଅରିଯୱଂସଂ ପୂରଯମାନୋ ପଞ୍ଚେକସମ୍ଭୋ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଧୁତଙ୍ଗାନି ଗୋପେତି, ଇମାନି ଗୋପେନ୍ତୋ ସେନାସନସନ୍ତୋସମହାଅରିଯୱଂସୱସେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି।

ଇତି ଆଯସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ପଥୱିଂ ପତ୍ଥରମାନୋ ୱିଯ ସାଗରକୁଚ୍ଛିଂ ପୂରଯମାନୋ ୱିଯ ଆକାସଂ ୱିତ୍ଥାରଯମାନୋ ୱିଯ ଚ ପଠମଂ ଚୀୱରସନ୍ତୋସଂ ଅରିଯୱଂସଂ କଥେତ୍ୱା ଚନ୍ଦଂ ଉଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ୱିଯ ସୂରିଯଂ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ଦୁତିଯପିଣ୍ଡପାତସନ୍ତୋସଂ କଥେତ୍ୱା ସିନେରୁଂ ଉକ୍ଖିପେନ୍ତୋ ୱିଯ ତତିଯଂ ସେନାସନସନ୍ତୋସଂ ଅରିଯୱଂସଂ କଥେତ୍ୱା ଇଦାନି ଗିଲାନପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସଂ ଅରିଯୱଂସଂ କଥେତୁଂ ''ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି ଇତରୀତରେନ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରେନା''ତିଆଦିମାହ। ତଂ ପିଣ୍ଡପାତଗତିକମେୱ। ତତ୍ଥ ଯଥାଲାଭଯଥାବଲଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସେନେୱ ସନ୍ତୁସ୍ସିତବ୍ବଂ। ଭାୱନାରାମଅରିଯୱଂସୋ ପନ ଇଧ ଅନାଗତୋ, ନେସଜ୍ଜିକଙ୍ଗଂ ଭାୱନାରାମଅରିଯୱଂସଂ ଭଜତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୦୯; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪।୨୮)। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ପଞ୍ଚ ସେନାସନେ ୱୁତ୍ତା, ପଞ୍ଚ ଆହାରନିସ୍ସିତା;

ଏକୋ ୱୀରିଯସଂଯୁତ୍ତୋ, ଦ୍ୱେ ଚ ଚୀୱରନିସ୍ସିତା''ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୦୯; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪।୨୮);

ପୋରାଣେ ଅଗ୍ଗଞ୍ଞେ ଅରିଯୱଂସେ ଠିତୋତି ଏତ୍ଥ ପୋରାଣେତି ନ ଅଧୁନୁପ୍ପତ୍ତିକେ। ଅଗ୍ଗଞ୍ଞେତି ଅଗ୍ଗେତି ଜାନିତବ୍ବେ। ଅରିଯୱଂସେତି ଅରିଯାନଂ ୱଂସେ। ଯଥା ହି ଖତ୍ତିଯୱଂସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୱଂସୋ ୱେସ୍ସୱଂସୋ ସୁଦ୍ଦୱଂସୋ ସମଣୱଂସୋ କୁଲୱଂସୋ ରାଜୱଂସୋ, ଏୱମଯମ୍ପି ଅଟ୍ଠମୋ ଅରିଯୱଂସୋ, ଅରିଯତନ୍ତି ଅରିଯପୱେଣି ନାମ ହୋତି। ସୋ ଖୋ ପନାଯଂ ୱଂସୋ ଇମେସଂ ୱଂସାନଂ ମୂଲଗନ୍ଧାଦୀନଂ କାଲାନୁସାରିଗନ୍ଧାଦଯୋ ୱିଯ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି। କେ ପନ ତେ ଅରିଯା, ଯେସଂ ଏସୋ ୱଂସୋତି? ଅରିଯା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ବୁଦ୍ଧା ଚ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଚ ତଥାଗତସାୱକା ଚ, ଏତେସଂ ଅରିଯାନଂ ୱଂସୋତି ଅରିଯୱଂସୋ। ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ହି ସତସହସ୍ସକପ୍ପାଧିକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନଂ ମତ୍ଥକେ ତଣ୍ହଙ୍କରୋ ମେଧଙ୍କରୋ ସରଣଙ୍କରୋ ଦୀପଙ୍କରୋତି ଚତ୍ତାରୋ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପନ୍ନା, ତେ ଅରିଯା, ତେସଂ ଅରିଯାନଂ ୱଂସୋତି ଅରିଯୱଂସୋ। ତେସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପରିନିବ୍ବାନତୋ ଅପରଭାଗେ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ…ପେ… ଇମସ୍ମିଂ କପ୍ପେ କକୁସନ୍ଧୋ କୋଣାଗମନୋ କସ୍ସପୋ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱା ଗୋତମୋତି ଚତ୍ତାରୋ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପନ୍ନା, ତେସଂ ଅରିଯାନଂ ୱଂସୋତି ଅରିଯୱଂସୋ। ଅପି ଚ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ଅରିଯାନଂ ୱଂସୋତି ଅରିଯୱଂସୋ, ତସ୍ମିଂ ଅରିଯୱଂସେ (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪।୨୮)। ଠିତୋତି ପତିଟ୍ଠିତୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଟ୍ଠମଗାଥାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୨୯। ନୱମେ ଅଯଂ ଯୋଜନା – ଦୁସ୍ସଙ୍ଗହା ପବ୍ବଜିତାପି ଏକେ, ଯେ ଅସନ୍ତୋସାଭିଭୂତା, ତଥାୱିଧା ଏୱ ଚ ଅଥୋ ଗହଟ୍ଠା ଘରମାୱସନ୍ତା। ଏତମହଂ ଦୁସ୍ସଙ୍ଗହଭାୱଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି। ସେସଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ନିଦ୍ଦେସେ ଅନସ୍ସୱାତି ୱଚନଂ ଅସ୍ସୱନକା। ଅୱଚନକରାତି ଦୁବ୍ବଚା। ପଟିଲୋମୱୁତ୍ତିନୋତି ପଚ୍ଚନୀକଂ କଥନସୀଲା, ପଟିମଲ୍ଲା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞେନେୱ ମୁଖଂ କରୋନ୍ତୀତି ଓୱାଦଦାଯକେ ଦିସ୍ୱା ମୁଖଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଦିସାଭାଗଂ ଓଲୋକେନ୍ତି। ଅବ୍ଯାୱଟୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅୱାୱଟୋ ହୁତ୍ୱା। ଅନପେକ୍ଖୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅନଲ୍ଲୀନୋ ହୁତ୍ୱା।

ନୱମଗାଥାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୩୦। ଦସମେ ଓରୋପୟିତ୍ୱାତି ଅପନେତ୍ୱା। ଗିହିବ୍ୟଞ୍ଜନାନୀତି କେସମସ୍ସୁଓଦାତଓହାଲଙ୍କାରମାଲାଗନ୍ଧଓିଲେପନୈିତ୍ଥିପୁତ୍ତଦାସିଦାସାଦୀନି। ଏତାନି ଗିହିଭାୱଂ ବ୍ୟଞ୍ଜୟନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ଗିହିବ୍ୟଞ୍ଜନାନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସଞ୍ଛିନ୍ନପତ୍ତୋତି ପତିତପତ୍ତୋ। ଛେତ୍ୱାନାତି ମଗ୍ଗଞାଣେନ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ୱୀରୋତି ମଗ୍ଗୱୀରିୟସମନ୍ନାଗତୋ। ଗିହିବନ୍ଧନାନୀତି କାମବନ୍ଧନାନି। କାମା ହି ଗିହୀନଂ ବନ୍ଧନାନି। ଅୟଂ ତାୱ ପଦତ୍ଥୋ।

ଅୟଂ ପନ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ''ଅହୋ ୱତାହମ୍ପି ଓରୋପୟିତ୍ୱା ଗିହିବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ସଞ୍ଛିନ୍ନପତ୍ତୋ ୟଥା କୋୱିଳାରୋ ଭୱେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ଏୱଞ୍ଚ ଚିନ୍ତୟମାନୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୪୪)। ସେସଂ ପୁରିମନୟେନେୱ ଜାନିତବ୍ବଂ।

ନିଦ୍ଦେସେ ସାରାସନଞ୍ଚାତି ସାରଂ ଆସନଂ। ଛିନ୍ନାନୀତି ଗଳିତାନି। ସଞ୍ଛିନ୍ନାନୀତି ନିପଣ୍ଣାନି। ପତିତାନୀତି ୱଣ୍ଟତୋ ମୁତ୍ତାନି। ପରିପତିତାନୀତି ଭୂମିୟଂ ପତିତାନି।

ଦସମଗାଥାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିୟୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୧୩୧-୨। ଦୁତିୟୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମଦ୍ୱୟେ ନିପକନ୍ତି ପକତିନିପୁଣଂ ପଣ୍ଡିତଂ କସିଣପରିକମ୍ମାଦୀସୁ କୁସଲଂ। ସାଧୁୱିହାରିନ୍ତି ଅପ୍ପନାୱିହାରେନ ୱା ଉପଚାରେନ ୱା ସମନ୍ନାଗତଂ। ଧୀରନ୍ତି ଧିତିସମ୍ପନ୍ନଂ। ତତ୍ଥ ନିପକତ୍ତେନ ଧିତିସମ୍ପଦା ୱୁତ୍ତା। ଇଧ ପନ ଧିତିସମ୍ପନ୍ନମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧିତି ନାମ ଅସିଥିଲପରକ୍କମତା, ''କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚା''ତି (ମ॰ ନି॰ ୨।୧୮୪; ଅ॰ ନି॰ ୨।୫; ମହାନି॰ ୧୯୬) ଏୱଂ ପୱତ୍ତୱୀରିୟସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅପି ଚ ଧିକ୍କତପାପୋତିପି ଧୀରୋ। ରାଜାୱ ରଟ୍ଠଂ ୱିଜିତଂ ପହାୟାତି ୟଥା ପଟିରାଜା ''ୱିଜିତଂ ରଟ୍ଠଂ ଅନତ୍ଥାୱହ''ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ଏକୋ ଚରତି ଏୱଂ ବାଲସହାୟଂ ପହାୟ ଏକୋ ଚରେ। ଅଥ ୱା ରାଜାୱ ରଟ୍ଠନ୍ତି ୟଥା ସୁତସୋମୋ ରାଜା ୱିଜିତଂ ରଟ୍ଠଂ ପହାୟ ଏକୋ ଚରି, ୟଥା ଚ ମହାଜନକୋ ଏୱଂ ଏକୋୱ ଚରେତି ଅୟମ୍ପି ଏତସ୍ସତ୍ଥୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନ ସକ୍କା ଜାନିତୁନ୍ତି ନ ୱିତ୍ଥାରିତଂ (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୪୫-୪୬)। ନିଦ୍ଦେସେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି।

ପଠମଦ୍ୱୟଂ।

୧୩୩। ତତିୟଗାଥା ପଦତ୍ଥତୋ ଉତ୍ତାନା ଏୱ। କେୱଲଞ୍ଚ ପନ ସହାୟସମ୍ପଦନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅସେକ୍ଖେହି ସୀଲାଦିକ୍ଖନ୍ଧେହି ସମ୍ପନ୍ନା ସହାୟା ଏୱ ''ସହାୟସମ୍ପଦା''ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ୟୋଜନା – ୟା ଅୟଂ ୱୁତ୍ତା ସହାୟସମ୍ପଦା, ତଂ ସହାୟସମ୍ପଦଂ ଅଦ୍ଧା ପସଂସାମ, ଏକଂସେନେୱ ଥୋମେମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କଥଂ? ସେଟ୍ଠା ସମାସେୱିତବ୍ବା ସହାୟାତି। କସ୍ମା? ଅତ୍ତନୋ ସୀଲାଦୀହି ସେଟ୍ଠେ ସେୱମାନସ୍ସ ସୀଲାଦୟୋ ଧମ୍ମା ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ୱୁଦ୍ଧିଂ ୱିରୂଳ୍ହିଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ସମେ ସେୱମାନସ୍ସ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମଧାରଣେନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିନୋଦନେନ ଚ ଲଦ୍ଧା ନ ପରିହାୟନ୍ତି । ଏତେ ପନ ସହାୟକେ ସେଟ୍ଠେ ଚ ସମେ ଚ ଅଲଦ୍ଧା କୁହନାଦିମିଚ୍ଛାଜୀୱଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଧମ୍ମେନ ସମେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଚ ପଟିଘାନୁନୟଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଅନୱଜ୍ଜଭୋଜୀ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ଥକାମୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ। ଅହମ୍ପି ହି ଏୱଂ ଚରନ୍ତୋ ଇମଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୪୭)। ନିଦ୍ଦେସୋ ୱୁତ୍ତନୟୋ ଏୱ।

ତତିୟଂ।

୧୩୪। ଚତୁତ୍ଥେ ଦିସ୍ୱାତି ଓଲୋକେତ୍ୱା। ସୁୱଣ୍ଣସ୍ସାତି କଞ୍ଚନସ୍ସ। ''ୱଲୟାନୀ''ତି ପାଠସେସୋ। ସାୱସେସପାଠୋ ହି ଅୟଂ ଅତ୍ଥୋ। ପଭସ୍ସରାନୀତି ପଭାସନସୀଲାନି, ଜୁତିମନ୍ତାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସଂ ଉତ୍ତାନପଦତ୍ଥମେୱ। ଅୟଂ ପନ ୟୋଜନା – ଦିସ୍ୱା ଭୁଜସ୍ମିଂ ସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ୱଲୟାନି ''ଗଣୱାସେ ସତି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନା, ଏକୱାସେ ସତି ଅଘଟ୍ଟନା''ତି ଏୱଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୪୮)। ନୂପୁରାନୀତି ୱଲୟାନି। ''ନିୟୁରା''ତି କେଚି ୱଦନ୍ତି। ଘଟ୍ଟେନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ହନନ୍ତି।

ଚତୁତ୍ଥଂ।

୧୩୫। ପଞ୍ଚମଗାଥା ପଦତ୍ଥତୋ ଉତ୍ତାନା ଏଵ। ଅଯଂ ପନ ଏତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯ୍ୟାଯଂ ଏତେନ ଦୁତୀଯେନ କୁମାରେନ ସୀତୁଣ୍ହାଦୀନି ନିଵେଦେନ୍ତେନ ସହଵାସେନ ତଂ ସଞ୍ଜାପେନ୍ତସ୍ସ ମମ ଵାଚାଭିଲାପୋ, ତସ୍ମିଂ ସିନେହଵସେନ ଅଭିସଜ୍ଜନା ଵା ଜାତା। ସଚେ ଅହଂ ଇମଂ ନ ପରିଚ୍ଚଜାମି, ତତୋ ଆଯତିମ୍ପି ତଥେଵ ହେସ୍ସତି। ଯଥା ଇଦାନି, ଏଵଂ ଦୁତୀଯେନ ସହ ମମସ୍ସ, ଵାଚାଭିଲାପୋ ଅଭିସଜ୍ଜନା ଵା। ଉଭଯମ୍ପି ଚେତଂ ଅନ୍ତରାଯକରଂ ଵିସେସାଧିଗମସ୍ସାତି ଏତଂ ଭଯଂ ଆଯତିଂ ପେକ୍ଖମାନୋ ତଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ଵା ଯୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ଵା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ୪୯)। ସେସଂ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ।

ପଞ୍ଚମଂ।

୧୩୬। ଛଟ୍ଠେ କାମାତି ଦ୍ଵେ କାମା ଵତ୍ଥୁକାମା ଚ କିଲେସକାମା ଚ। ତତ୍ଥ ଵତ୍ଥୁକାମା ମନାପିଯା ରୂପାଦଯୋ ଧମ୍ମା, କିଲେସକାମା ଛନ୍ଦାଦଯୋ ସବ୍ବେପି ରାଗପ୍ପଭେଦା। ଇଧ ପନ ଵତ୍ଥୁକାମା ଅଧିପ୍ପେତା । ରୂପାଦିଅନେକପ୍ପକାରେନ ଚିତ୍ରା। ଲୋକସ୍ସାଦଵସେନ ମଧୁରା। ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ମନଂ ରମେନ୍ତୀତି ମନୋରମା। ଵିରୂପରୂପେନାତି ଵିରୂପେନ ରୂପେନ, ଅନେକଵିଧେନ ସଭାଵେନାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେ ହି ରୂପାଦିଵସେନ ଚିତ୍ରା, ରୂପାଦୀସୁପି ନୀଲାଦିଵସେନ ଵିଵିଧରୂପା। ଏଵଂ ତେନ ଵିରୂପରୂପେନ ତଥା ତଥା ଅସ୍ସାଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ମଥେନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ, ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଅଭିରମିତୁଂ ନ ଦେନ୍ତୀତି। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେଵ। ନିଗମନମ୍ପି ଦ୍ଵୀହି ତୀହି ଵା ପଦେହି ଯୋଜେତ୍ଵା ପୁରିମଗାଥାସୁ ଵୁତ୍ତନଯେନ ଵେଦିତବ୍ବଂ (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ୫୦)।

କାମଗୁଣାତି କାମଯିତବ୍ବଟ୍ଠେନ କାମା। ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ଗୁଣା। ‘‘ଅନୁଜାନାମି, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅହତାନଂ ଵତ୍ଥାନଂ ଦିଗୁଣଂ ସଙ୍ଘାଟି’’ନ୍ତି (ମହାଵ। ୩୪୮) ଏତ୍ଥ ପଟଲଟ୍ଠୋ ଗୁଣଟ୍ଠୋ। ‘‘ଅଚ୍ଚେନ୍ତି କାଲା ତରଯନ୍ତି ରତ୍ତିଯୋ, ଵଯୋଗୁଣା ଅନୁପୁବ୍ବଂ ଜହନ୍ତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୪) ଏତ୍ଥ ରାସଟ୍ଠୋ ଗୁଣଟ୍ଠୋ। ‘‘ସତଗୁଣା ଦକ୍ଖିଣା ପାଟିକଙ୍ଖିତବ୍ବା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୭୯) ଏତ୍ଥ ଆନିସଂସଟ୍ଠୋ ଗୁଣଟ୍ଠୋ। ‘‘ଅନ୍ତଂ ଅନ୍ତଗୁଣଂ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୭; ମ। ନି। ୧। ୧୧୦; ଖୁ। ପା। ୩।ଦ୍ଵତ୍ତିଂସାକାର), କଯିରା ମାଲାଗୁଣେ ବହୂ’’ତି ଏତ୍ଥ ବନ୍ଧନଟ୍ଠୋ ଗୁଣଟ୍ଠୋ। ଇଧାପି ଏସେଵ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ଗୁଣା’’ତି। ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟାତି ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣେନ ପସ୍ସିତବ୍ବା। ଏତେନୁପାଯେନ ସୋତଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟାଦୀସୁପି ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଇଟ୍ଠାତି ପରିଯିଟ୍ଠା ଵା ହୋନ୍ତୁ, ମା ଵା, ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। କନ୍ତାତି କାମନୀଯା। ମନାପାତି ମନଵଡ୍ଢନକା। ପିଯରୂପାତି ପିଯଜାତିକା। କାମୂପସଂହିତାତି ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ଵା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେନ କାମେନ ଉପସଂହିତା। ରଜନୀଯାତି ରଜନିଯା, ରାଗୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଦି ମୁଦ୍ଦାଯାତିଆଦୀସୁ ମୁଦ୍ଦାତି ଅଙ୍ଗୁଲିପବ୍ବେସୁ ସଞ୍ଞଂ ଠପେତ୍ଵା ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦା। ଗଣନାତି ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦଗଣନା। ସଙ୍ଖାନନ୍ତି ପିଣ୍ଡଗଣନା। ଯାଯ ଖେତ୍ତଂ ଓଲୋକେତ୍ଵା ‘‘ଇଧ ଏତ୍ତକା ଵୀହୀ ଭଵିସ୍ସନ୍ତି’’, ରୁକ୍ଖଂ ଓଲୋକେତ୍ଵା ‘‘ଇଧ ଏତ୍ତକାନି ଫଲାନି ଭଵିସ୍ସନ୍ତି’’, ଆକାସଂ ଓଲୋକେତ୍ଵା ‘‘ଇମେ ଆକାସେ ସକୁଣା ଏତ୍ତକା ନାମ ଭଵିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଜାନନ୍ତି। କସୀତି କସିକମ୍ମଂ। ଵଣିଜ୍ଜାତି ଜଙ୍ଘଵଣିଜ୍ଜଥଲଵଣିଜ୍ଜାଦିଵଣିପ୍ପଥୋ। ଗୋରକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଵା ପରେସଂ ଵା ଗାଵୋ ରକ୍ଖିତ୍ଵା ପଞ୍ଚଗୋରସଵିକ୍କଯେନ ଜୀଵନକମ୍ମଂ। ଇସ୍ସତ୍ଥୋ ଵୁଚ୍ଚତି ଆଵୁଧଂ ଗହେତ୍ଵା ଉପଟ୍ଠାନକମ୍ମଂ। ରାଜପୋରିସନ୍ତି ଵିନା ଆଵୁଧେନ ରାଜକମ୍ମଂ କତ୍ଵା ରାଜୁପଟ୍ଠାନଂ। ସିପ୍ପଞ୍ଞତରନ୍ତି ଗହିତାଵସେସହତ୍ଥିଅସ୍ସସିପ୍ପାଦି।

ସୀତସ୍ସ ପୁରକ୍ଖତୋତି ଲକ୍ଖଂ ଵିଯ ସରସ୍ସ ସୀତସ୍ସ ପୁରତୋ ଠିତୋ, ସୀତେନ ବାଧିଯମାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଣ୍ହେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଡଂସାଦୀସୁ ଡଂସାତି ପିଙ୍ଗଲମକ୍ଖିକା। ମକସାତି ସବ୍ବମକ୍ଖିକା। ସରୀସପାତି ଯେ କେଚି ସରିତ୍ଵା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ରିସ୍ସମାନୋତି ପୀଳିଯମାନୋ ରୁପ୍ପମାନୋ ଘଟ୍ଟିଯମାନୋ। ମୀଯମାନୋତି ମରମାନୋ। ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖଵେତି ଭିକ୍ଖଵେ, ଅଯଂ ମୁଦ୍ଦାଦୀହି ଜୀଵିକକପ୍ପନଂ ଆଗମ୍ମ ସୀତାଦିପଚ୍ଚଯୋ ଆବାଧୋ। କାମାନଂ ଆଦୀନଵୋତି କାମେସୁ ଉପଦ୍ଦଵୋ, ଉପସଗ୍ଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକୋତି ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ ସାମଂ ପସ୍ସିତବ୍ବୋ। ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଦୁକ୍ଖରାସି। କାମହେତୂତିଆଦୀସୁ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ କାମା ଅସ୍ସ ହେତୂତି କାମହେତୁ। ମୂଲଟ୍ଠେନ କାମା ନିଦାନମସ୍ସାତି କାମନିଦାନୋ। ଲିଙ୍ଗଵିପଲ୍ଲାସେନ ପନ ‘‘କାମନିଦାନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତୋ। କାରଣଟ୍ଠେନ କାମା ଅଧିକରଣଂ ଅସ୍ସାତି କାମାଧିକରଣୋ। ଲିଙ୍ଗଵିପଲ୍ଲାସେନେଵ ପନ ‘‘କାମାଧିକରଣ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତୋ। କାମାନମେଵ ହେତୂତି ଇଦଂ ନିଯମଵଚନଂ କାମପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତିଯେଵାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉଟ୍ଠହତୋତି ଆଜୀଵସମୁଟ୍ଠାପକଵୀରିଯେନ ଉଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ। ଘଟତୋତି ତଂ ଵୀରିଯଂ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ଘଟେନ୍ତସ୍ସ। ଵାଯମତୋତି ଵାଯାମଂ ପରକ୍କମଂ ପଯୋଗଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ। ନାଭିନିପ୍ଫଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନ ନିପ୍ଫଜ୍ଜନ୍ତି, ହତ୍ଥଂ ନାଭିରୁହନ୍ତି। ସୋଚତୀତି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନବଲଵସୋକେନ ସୋଚତି। କିଲମତୀତି କାଯେ ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକ୍ଖେନ କିଲମତି। ପରିଦେଵତୀତି ଵାଚାଯ ପରିଦେଵତି। ଉରତ୍ତାଳିନ୍ତି ଉରଂ ତାଳେତ୍ଵା। କନ୍ଦତୀତି ରୋଦତି। ସମ୍ମୋହଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଵିସଞ୍ଞୀ ଵିଯ ସମ୍ମୂଳ୍ହୋ ହୋତି। ମୋଘନ୍ତି ତୁଚ୍ଛଂ। ଅଫଲୋତି ନିପ୍ଫଲୋ।

ଆରକ୍ଖାଧିକରଣନ୍ତି ଆରକ୍ଖକାରଣା। କିନ୍ତି ମେତି କେନ ନୁ ଖୋ ମେ ଉପାଯେନ। ଯମ୍ପି ମେତି ଯମ୍ପି ମଯ୍ହଂ କସିକମ୍ମାଦୀନି କତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତଂ ଧନଂ ଅହୋସି। ତମ୍ପି ନୋ ନତ୍ଥୀତି ତମ୍ପି ଅମ୍ହାକଂ ଇଦାନି ନତ୍ଥି।

ପୁନ ଚପରଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, କାମହେତୂତିଆଦିନାପି କାରଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାଵ ଆଦୀନଵଂ ଦୀପେତି। ତତ୍ଥ କାମହେତୂତି କାମପଚ୍ଚଯା ରାଜାନୋପି ରାଜୂହି ଵିଵଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାମନିଦାନନ୍ତି ଭାଵନପୁଂସକଂ, କାମେ ନିଦାନଂ କତ୍ୱା ଵିଵଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାମାଧିକରଣନ୍ତିପି ଭାଵନପୁଂସକମେଵ, କାମେ ଅଧିକରଣଂ କତ୍ୱା ଵିଵଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାମାନମେଵ ହେତୂତି ଗାମନିଗମସେନାପତିପୁରୋହିତଟ୍ଠାନନ୍ତରାଦୀନଂ କାମାନଂଯେଵ ହେତୁ ଵିଵଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପକ୍କମନ୍ତୀତି ପହରନ୍ତି।

ଅସିଚମ୍ମନ୍ତି ଅସିଞ୍ଚେଵ ଖେଟକଫଲକାଦୀନି ଚ।

ଧନୁକଲାପଂ ସନ୍ନଯ୍ହିତ୍ୱାତି ଧନୁଂ ଗହେତ୍ୱା ସରକଲାପଂ ସନ୍ନଯ୍ହିତ୍ୱା। ଉଭତୋବ୍ୟୂଳ୍ହନ୍ତି ଉଭତୋରାସିଭୂତଂ। ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତୀତି ପଵିସନ୍ତି। ଉସୂସୂତି କଣ୍ଡେସୁ। ଵିଜ୍ଜୋତଲନ୍ତେସୂତି ପରିଵତ୍ତମାନେସୁ। ତେ ତତ୍ଥାତି ତେ ତସ୍ମିଂ ସଙ୍ଗାମେ।

ଅଦ୍ଦାଵଲେପନାଉପକାରିଯୋତି ଚେତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ପାକାରପାଦଂ ଅସ୍ସଖୁରସଣ୍ଠାନେନ ଇଟ୍ଠକାହି ଚିନିତ୍ୱା ଉପରି ସୁଧାଯ ଲିମ୍ପନ୍ତି। ଏଵଂ କତପାକାରପାଦା ‘‘ଉପକାରିଯୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତା ତିନ୍ତେନ କଲଲେନ ସିତ୍ତା ଅଦ୍ଦାଵଲେପନା ନାମ ହୋନ୍ତି। ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତୀତି ତାସଂ ହେଟ୍ଠା ତିଖିଣଅଯସୂଲରୁକ୍ଖସୂଲାଦୀହି ଵିଜ୍ଝିଯମାନା ପାକାରସ୍ସ ପିଚ୍ଛିଲ୍ଲଭାଵେନ ଆରୋହିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାପି ଉପଧାଵନ୍ତିଯେଵ। ଛକଣକାଯାତି କୁଥିତଗୋମଯେନ। ଅଭିଵଗ୍ଗେନାତି ସତଦନ୍ତେନ। ତଂ ଅଟ୍ଠଦନ୍ତାକାରେନ କତ୍ୱା ‘‘ନଗରଦ୍ୱାରଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପଵିସିସ୍ସାମା’’ତି ଆଗତେ ଉପରିଦ୍ୱାରେ ଠିତା ତସ୍ସ ବନ୍ଧନଯୋତ୍ତାନି ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ତେନ ଅଭିଵଗ୍ଗେନ ଓମଦ୍ଦନ୍ତି।

ସନ୍ଧିମ୍ପି ଛିନ୍ଦନ୍ତୀତି ଘରସନ୍ଧିମ୍ପି। ନିଲ୍ଲୋପନ୍ତି ଗାମେ ପହରିତ୍ୱା ମହାଵିଲୋପଂ କରୋନ୍ତି। ଏକାଗାରିକନ୍ତି ପଣ୍ଣାସମତ୍ତାପି ସଟ୍ଠିମତ୍ତାପି ପରିଵାରେତ୍ୱା ଜୀଵଗ୍ଗାହଂ ଗହେତ୍ୱା ଧନଂ ଆହରାପେନ୍ତି। ପରିପନ୍ଥେପି ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ପନ୍ଥଦୂହନକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି। ଅଡ୍ଢଦଣ୍ଡକେହୀତି ମୁଗ୍ଗରେହି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ୧୬୯)। ସେସଂ ଵୁତ୍ତତ୍ଥମେଵ।

ଛଟ୍ଠଂ।

୧୩୭। ସତ୍ତମେ ଏତୀତି ଇତି, ଆଗନ୍ତୁକାନଂ ଅକୁସଲଭାଗିଯାନଂ ବ୍ୟସନହେତୂନଂ ଏତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ତସ୍ମା କାମଗୁଣାପି ଏତେ ଅନେକବ୍ୟସନାଵହଟ୍ଠେନ ଦଳ୍ହସନ୍ନିପାତଟ୍ଠେନ ଚ ଇତି। ଗଣ୍ଡୋପି ଅସୁଚିଂ ପଗ୍ଘରତି, ଉଦ୍ଧୁମାତପରିପକ୍କପରିଭିନ୍ନୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ଏତେ କିଲେସା ଅସୁଚିପଗ୍ଘରଣତୋ ଉପ୍ପାଦଜରାଭଙ୍ଗେହି ଉଦ୍ଧୁମାତପରିପକ୍କପରିଭିନ୍ନଭାଵତୋ ଚ ଗଣ୍ଡୋ। ଉପଦ୍ଦଵତୀତି ଉପଦ୍ଦଵୋ, ଅନତ୍ଥଂ ଜନେନ୍ତୋ ଅଭିଭଵତି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ରାଗଗଣ୍ଡାଦୀନମେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ତସ୍ମା କାମଗୁଣାପେତେ ଅଵିଦିତନିବ୍ବାନତ୍ଥାଵହହେତୁତାଯ ସବ୍ବୁପଦ୍ଦଵଵତ୍ଥୁତାଯ ଚ ଉପଦ୍ଦଵୋ। ଯସ୍ମା ପନେତେ କିଲେସାତୁରଭାଵଂ ଜନେନ୍ତା ସୀଲସଙ୍ଖାତମାରୋଗ୍ୟଂ ଲୋଲୁପ୍ପଂ ଵା ଉପ୍ପାଦେନ୍ତା ପାକତିକମେଵ ଆରୋଗ୍ୟଂ ଵିଲୁମ୍ପନ୍ତି, ତସ୍ମା ଇମିନା ଆରୋଗ୍ୟଵିଲୁମ୍ପନଟ୍ଠେନ ରୋଗୋ। ଅବ୍ଭନ୍ତରମନୁପଵିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ପନ ଅନ୍ତୋତୁଦନଟ୍ଠେନ ଦୁନ୍ନୀହରଣୀଯଟ୍ଠେନ ଚ ସଲ୍ଲଂ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକଭଯାଵହନତୋ ଭଯଂ। ମେତନ୍ତି ଏତଂ ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେଵ। ନିଗମନମ୍ପି ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ୫୧)।

କାମରାଗରତ୍ତାଯନ୍ତି କାମରାଗେନ ରତ୍ତୋ ଅଯଂ। ଛନ୍ଦରାଗଵିନିବଦ୍ଧୋତି ଛନ୍ଦରାଗେନ ସ୍ନେହେନ ବଦ୍ଧୋ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାପି ଗବ୍ଭାତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାଵେ ଵତ୍ତମାନସଳାଯତନଗବ୍ଭା। ସମ୍ପରାଯିକାପି ଗବ୍ଭାତି ପରଲୋକେପି ସଳାଯତନଗବ୍ଭା। ନ ପରିମୁଚ୍ଚତୀତି ପରିମୁଚ୍ଚିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଓତିଣ୍ଣୋ ସାତରୂପେନାତି ମଧୁରସଭାଵେନ ରାଗେନ ଓତିଣ୍ଣୋ ଓଗାହିତୋ। ପଲିପଥନ୍ତି କାମକଲଲମଗ୍ଗଂ। ଦୁଗ୍ଗନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗମଂ।

ସତ୍ତମଂ।

୧୩୮। ଅଟ୍ଠମେ ସୀତଂ ଦୁଵିଧଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଧାତୁକ୍ଖୋଭପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ ବାହିରଧାତୁକ୍ଖୋଭପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ। ତଥା ଉଣ୍ହଂ। ତତ୍ଥ ଡଂସାତି ପିଙ୍ଗଲମକ୍ଖିକା। ସରୀସପେତି ଯେ କେଚି ଦୀଘଜାତିକା ସରିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସେସଂ ପାକଟମେଵ। ନିଗମନମ୍ପି ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଟ୍ଠମଂ।

୧୩୯। ନଵମଗାଥା ପଦତ୍ଥତୋ ପାକଟା ଏଵ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯଯୋଜନା – ସା ଚ ଖୋ ଯୁତ୍ତିଵସେନ, ନ ଅନୁସ୍ସଵଵସେନ। ଯଥା ଅଯଂ ହତ୍ଥୀ ମନୁସ୍ସକନ୍ତେସୁ ସୀଲେସୁ ଦନ୍ତତ୍ତା ଅଦନ୍ତଭୂମିଂ ନାଗଚ୍ଛତୀତି ଵା, ସରୀରମହନ୍ତତାଯ ଵା ନାଗୋ। ଏଵଂ କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ଅରିଯକନ୍ତେସୁ ସୀଲେସୁ ଦନ୍ତତ୍ତା ଅଦନ୍ତଭୂମିଂ ନାଗମନେନ, ଆଗୁଂ ଅକରଣେନ, ପୁନ ଇତ୍ଥତ୍ତଂ ଅନାଗମନେନ ଚ ଗୁଣସରୀରମହନ୍ତତାଯ ଵା ନାଗୋ ଭଵେଯ୍ୟଂ। ଯଥା ଚେସ ଯୂଥାନି ଵିଵଜ୍ଜେତ୍ଵା ଏକଚରିଯସୁଖେନ ଯଥାଭିରନ୍ତଂ ଵିହରେ ଅରଞ୍ଞେ, ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗଵିସାଣକପ୍ପୋ, କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ଏଵଂ ଗଣଂ ଵିଵଜ୍ଜେତ୍ଵା ଏକଵିଭିରତିସୁଖେନ ଝାନସୁଖେନ ଯଥାଭିରନ୍ତଂ ଅରଞ୍ଞେ ଅତ୍ତନୋ ଯଥା ଯଥା ସୁଖଂ, ତଥା ତଥା ଯତ୍ତକଂ ଵା ଇଚ୍ଛାମି, ତତ୍ତକଂ ଅରଞ୍ଞେ ନିଵାସଂ ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗଵିସାଣକପ୍ପୋ ଏକୋ ଚରେଯ୍ୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଚେସ ସୁସଣ୍ଠିତକ୍ଖନ୍ଧମହନ୍ତତାଯ ସଞ୍ଜାତକ୍ଖନ୍ଧୋ, କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ଏଵଂ ଅସେକ୍ଖସୀଲକ୍ଖନ୍ଧମହନ୍ତତାଯ ସଞ୍ଜାତକ୍ଖନ୍ଧୋ ଭଵେଯ୍ୟଂ। ଯଥା ଚେସ ପଦୁମସଦିସଗତ୍ତତାଯ ଵା, ପଦୁମକୁଲେ ଉପ୍ପନ୍ନତାଯ ଵା ପଦୁମୀ, କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ଏଵଂ ପଦୁମସଦିସବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମହନ୍ତତାଯ ଵା, ଅରିଯଜାତିପଦୁମେ ଉପ୍ପନ୍ନତାଯ ଵା ପଦୁମୀ ଭଵେଯ୍ୟଂ। ଯଥା ଚେସ ଥାମବଲଜଵାଦୀହି ଉଳାରୋ, କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ଏଵଂ ପରିସୁଦ୍ଧକାଯସମାଚାରତାଦୀହି ସୀଲସମାଧିନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞାଦୀହି ଵା ଉଳାରୋ ଭଵେଯ୍ୟନ୍ତି ଏଵଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଵିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ଵା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀତି।

ନଵମଂ।

୧୪୦। ଦସମେ ଅଟ୍ଠାନତନ୍ତି ଅଟ୍ଠାନଂ ତଂ, ଅକାରଣଂ ତନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନୁନାସିକସ୍ସ ଲୋପୋ କତୋ ‘‘ଅରିଯସଚ୍ଚାନ ଦସ୍ସନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଖୁ॰ ପା॰ ୫।୧୧; ସୁ॰ ନି॰ ୨୭୦) ଵିଯ। ସଙ୍ଗଣିକାରତସ୍ସାତି ଗଣାଭିରତସ୍ସ। ଯନ୍ତି କାରଣଵଚନମେତଂ ‘‘ଯଂ ହିରୀଯତି ହିରୀଯିତବ୍ବେନା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ॰ ସ॰ ୩୦) ଵିଯ। ଫସ୍ସଯେତି ଅଧିଗଚ୍ଛେ। ସାମଯିକଂ ଵିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଲୋକିଯସମାପତ୍ତିଂ। ସା ହି ଅପ୍ପିତପ୍ପିତସମଯେ ଏଵ ପଚ୍ଚନୀକେହି ଵିମୁଚ୍ଚନତୋ ‘‘ସାମଯିକା ଵିମୁତ୍ତୀ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ତଂ ସାମଯିକଂ ଵିମୁତ୍ତିଂ। ‘‘ଅଟ୍ଠାନଂ ତଂ, ନ ତଂ କାରଣଂ ଵିଜ୍ଜତି ସଙ୍ଗଣିକାରତସ୍ସ, ଯେନ କାରଣେନ ଫସ୍ସଯେ ଇତି ଏତଂ ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଵଚୋ ନିସମ୍ମ ସଙ୍ଗଣିକାରତିଂ ପହାଯ ଯୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅଧିଗତୋମ୍ହୀ’’ତି ଆହ। ସେସଂ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୫୪; ଅପ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୧।୧୧୦)।

ନିଦ୍ଦେସେ ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖନ୍ତି ପବ୍ବଜ୍ଜାସୁଖଂ। ପଵିଵେକସୁଖନ୍ତି କାଯଚିତ୍ତୌପଧିଵିଵେକେ ସୁଖଂ। ଉପସମସୁଖନ୍ତି କିଲେସୁପସମଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଂ। ସମ୍ବୋଧିସୁଖନ୍ତି ମଗ୍ଗସୁଖଂ। ନିକାମଲାଭୀତି ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଵସେନ ଯଥାକାମଲାଭୀ। ଅକିଚ୍ଛଲାଭୀତି ଅଦୁକ୍ଖଲାଭୀ। ଅକସିରଲାଭୀତି ଵିପୁଲଲାଭୀ। ଅସାମଯିକନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଅକୁପ୍ପନ୍ତି କୁପ୍ପଵିରହିତଂ ଅଚଲିତଂ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗଂ।

ଦସମଂ।

ଦୁତିଯଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତତିଯଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା

୧୪୧। ତତିଯଵଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ଦିଟ୍ଠୀଵିସୂକାନୀତି ଦ୍ଵାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତାନି। ତାନି ହି ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଵିସୂକଟ୍ଠେନ ଵିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଵିଲୋମଟ୍ଠେନ ଚ ଵିସୂକାନି। ଏଵଂ ଦିଟ୍ଠିଯା ଵିସୂକାନୀତି ଦିଟ୍ଠିଵିସୂକାନି, ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଏଵ ଵା ଵିସୂକାନି ଦିଟ୍ଠିଵିସୂକାନି। ଉପାତିଵତ୍ତୋତି ଦସ୍ସନମଗ୍ଗେନ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ। ପତ୍ତୋ ନିଯାମନ୍ତି ଅଵିନିପାତଧମ୍ମତାଯ ସମ୍ବୋଧିପରାଯନତାଯ ଚ ନିଯତଭାଵଂ ଅଧିଗତୋ, ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମସଙ୍ଖାତଂ ଵା ପଠମମଗ୍ଗନ୍ତି। ଏତ୍ତାଵତା ପଠମମଗ୍ଗକିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତି ଚ ତସ୍ସ ପଟିଲାଭୋ ଚ ଵୁତ୍ତୋ। ଇଦାନି ପଟିଲଦ୍ଧମଗ୍ଗୋତି ଇମିନା ସେସମଗ୍ଗପଟିଲାଭଂ ଦସ୍ସେତି। ଉପ୍ପନ୍ନଞାଣୋମ୍ହୀତି ଉପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚେକବୋଧିଞାଣୋ ଅମ୍ହି। ଏତେନ ଫଲଂ ଦସ୍ସେତି। ଅନଞ୍ଞନେଯ୍ୟୋତି ଅଞ୍ଞେହି ‘‘ଇଦଂ ସଚ୍ଚଂ ଇଦଂ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ନନେତବ୍ବୋ। ଏତେନ ସଯମ୍ଭୁତଂ ଦୀପେତି। ପତ୍ତେ ଵା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞାଣେ ଅଞ୍ଞନେଯ୍ୟତାଯ ଅଭାଵା ସଯଂଵସିତଂ। ସମଥଵିପସ୍ସନାଯ ଵା ଦିଟ୍ଠିଵିସୂକାନି ଉପାତିଵତ୍ତୋ, ଆଦିମଗ୍ଗେନ ପତ୍ତୋ ନିଯାମଂ, ସେସେହି ପଟିଲଦ୍ଧମଗ୍ଗୋ, ଫଲଞାଣେନ ଉପ୍ପନ୍ନଞାଣୋ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ତନାଵ ଅଧିଗତୋତି ଅନଞ୍ଞନେଯ୍ୟୋ। ସେସଂ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୫୫; ଅପ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୧।୧୧୧)।

ନ ପରନେଯ୍ୟୋତି ନ ଅଞ୍ଞେହି ନେତବ୍ବୋ। ନ ପରପ୍ପତ୍ତିଯୋତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଧମ୍ମତ୍ତା ନ ଅଞ୍ଞେହି ସଦ୍ଦହାପେତବ୍ବୋ। ନ ପରପ୍ପଚ୍ଚଯୋତି ନ ଅସ୍ସ ପରୋ ପଚ୍ଚଯୋ, ନ ପରସ୍ସ ସଦ୍ଧାଯ ଵତ୍ତତୀତି ନ ପରପ୍ପଚ୍ଚଯୋ। ନ ପରପଟିବଦ୍ଧଗୂତି ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ପଟିବଦ୍ଧଞାଣଗମନୋ।

ପଠମଂ।

୧୪୨। ଦୁତିଯେ ନିଲ୍ଲୋଲୁପୋତି ଅଲୋଲୁପୋ। ଯୋ ହି ରସତଣ୍ହାଭିଭୂତୋ ହୋତି, ସୋ ଭୁସଂ ଲୁପ୍ପତି ପୁନପ୍ପୁନଞ୍ଚ ଲୁପ୍ପତି, ତେନ ''ଲୋଲୁପୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ଏସ ତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଆହ ''ନିଲ୍ଲୋଲୁପୋ''ତି। ନିକ୍କୁହୋତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଯସ୍ସ ତିୱିଧକୁହନୱତ୍ଥୁ ନତ୍ଥି, ସୋ ''ନିକ୍କୁହୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଇମିସ୍ସା ପନ ଗାଥାଯ ମନୁଞ୍ଞଭୋଜନାଦୀସୁ ୱିମ୍ହଯମନାପଜ୍ଜନତୋ ନିକ୍କୁହୋତି ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ। ନିପ୍ପିପାସୋତି ଏତ୍ଥ ପାତୁମିଚ୍ଛା ପିପାସା, ତସ୍ସା ଅଭାୱେନ ନିପ୍ପିପାସୋ, ସାଦୁରସଲୋଭେନ ଭୋତ୍ତୁକମ୍ୟତାୱିରହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନିମ୍ମକ୍ଖୋତି ଏତ୍ଥ ପରଗୁଣୱିନାସନଲକ୍ଖଣୋ ମକ୍ଖୋ, ତସ୍ସ ଅଭାୱେନ ନିମ୍ମକ୍ଖୋ। ଅତ୍ତନୋ ଗହଟ୍ଠକାଲେ ସୂଦସ୍ସ ଗୁଣମକ୍ଖନାଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ଆହ। ନିଦ୍ଧନ୍ତକସାୱମୋହୋତି ଏତ୍ଥ ରାଗାଦଯୋ ତଯୋ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନି ଚ ତୀଣୀତି ଛ ଧମ୍ମା ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଅପ୍ପସନ୍ନଟ୍ଠେନ ସକଭାୱଂ ୱିଜହାପେତ୍ୱା ପରଭାୱଂ ଗଣ୍ହାପନଟ୍ଠେନ କସଟଟ୍ଠେନ ଚ ''କସାୱା''ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥାହ –

''ତତ୍ଥ କତମେ ତଯୋ କସାୱା? ରାଗକସାୱୋ ଦୋସକସାୱୋ ମୋହକସାୱୋ, ଇମେ ତଯୋ କସାୱା। ତତ୍ଥ କତମେ ଅପରେପି ତଯୋ କସାୱା? କାଯକସାୱୋ ୱଚୀକସାୱୋ ମନୋକସାୱୋ''ତି (ୱିଭ। ୯୨୪)।

ତେସୁ ମୋହଂ ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ କସାୱାନଂ ତେସଞ୍ଚ ସବ୍ବେସଂ ମୂଲଭୂତସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ନିଦ୍ଧନ୍ତତ୍ତା ନିଦ୍ଧନ୍ତକସାୱମୋହୋ, ତିଣ୍ଣଂ ଏୱ ୱା କାଯୱଚୀମନୋକସାୱାନଂ ମୋହସ୍ସ ଚ ନିଦ୍ଧନ୍ତତ୍ତା ନିଦ୍ଧନ୍ତକସାୱମୋହୋ। ଇତରେସୁ ନିଲ୍ଲୋଲୁପତାଦୀହି ରାଗକସାୱସ୍ସ, ନିମ୍ମକ୍ଖତାଯ ଦୋସକସାୱସ୍ସ ନିଦ୍ଧନ୍ତଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ ଏୱ। ନିରାସସୋତି ନିତ୍ତଣ୍ହୋ। ସବ୍ବଲୋକେତି ସକଲଲୋକେ, ତୀସୁ ଭୱେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ୱା ଆଯତନେସୁ ଭୱୱିଭୱତଣ୍ହାୱିରହିତୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ । ଅଥ ୱା ତଯୋପି ପାଦେ ୱତ୍ୱା ଏକୋ ଚରେତି ଏକୋ ଚରିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟାତି ଏୱମ୍ପି ଏତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ କାତବ୍ବୋ (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୯୬)।

ଦୁତିଯଂ।

୧୪୩। ତତିଯେ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯ୍ୱାଯଂ ଦସୱତ୍ଥୁକାଯ ପାପଦିଟ୍ଠିଯା ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପାପୋ। ପରେସମ୍ପି ଅନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଅନତ୍ଥଦସ୍ସୀ। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିମ୍ହି ଚ ୱିସମେ ନିୱିଟ୍ଠୋ। ତଂ ଅତ୍ଥକାମୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ପାପଂ ସହାଯଂ ପରିୱଜ୍ଜଯେଥ, ଅନତ୍ଥଦସ୍ସିଂ ୱିସମେ ନିୱିଟ୍ଠଂ। ସଯଂ ନ ସେୱେତି ଅତ୍ତନୋ ୱସେନ ତଂ ନ ସେୱେଯ୍ୟ। ଯଦି ପନ ପରୱସୋ ହୋତି, କିଂ ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପସୁତନ୍ତି ପସଟଂ, ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଲଗ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପମତ୍ତନ୍ତି କାମଗୁଣେସୁ ୱୋସ୍ସଟ୍ଠଚିତ୍ତଂ, କୁସଲଭାୱନାରହିତଂ ୱା। ତଂ ଏୱରୂପଂ ନ ସେୱେ ନ ଭଜେ ନ ପଯିରୁପାସେ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି।

ନିଦ୍ଦେସେ ସଯଂ ନ ସେୱେଯ୍ୟାତି ସାମଂ ନ ଉପସଙ୍କମେଯ୍ୟ। ସାମଂ ନ ସେୱେଯ୍ୟାତି ଚିତ୍ତେନପି ନ ଉପସଙ୍କମେଯ୍ୟ। ନ ସେୱେଯ୍ୟାତି ନ ଭଜେଯ୍ୟ। ନନିସେୱେଯ୍ୟାତି ସମୀପମ୍ପି ନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ନ ସଂସେୱେଯ୍ୟାତି ଦୂରେ ଭୱେଯ୍ୟ। ନ ପରିସଂସେୱେଯ୍ୟାତି ପଟିକ୍କମେଯ୍ୟ।

ତତିଯଂ।

୧୪୪। ଚତୁତ୍ଥେ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ବହୁସ୍ସୁତନ୍ତି ଦୁୱିଧୋ ବହୁସ୍ସୁତୋ ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ଅତ୍ଥତୋ ନିଖିଲୋ ପରିଯତ୍ତିବହୁସ୍ସୁତୋ ଚ ମଗ୍ଗଫଲୱିଜ୍ଜାଭିଞ୍ଞାନଂ ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା ପଟିୱେଧବହୁସ୍ସୁତୋ ଚ। ଆଗତାଗମୋ ଧମ୍ମଧରୋ। ଉଳାରେହି ପନ କାଯୱଚୀମନୋକମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଉଳାରୋ। ଯୁତ୍ତପଟିଭାନୋ ଚ ମୁତ୍ତପଟିଭାନୋ ଚ ଯୁତ୍ତମୁତ୍ତପଟିଭାନୋ ଚ ପଟିଭାନୱା। ପରିଯତ୍ତିପରିପୁଚ୍ଛାଧିଗମୱସେନ ୱା ତିଧା ପଟିଭାନୱା ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ସ ହି ପରିଯତ୍ତି ପଟିଭାତି, ସୋ ପରିଯତ୍ତିପଟିଭାନୱା। ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ଞାଯଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଠାନାଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ପରିପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ପରିପୁଚ୍ଛା ପଟିଭାତି, ସୋ ପରିପୁଚ୍ଛାପଟିଭାନୱା। ଯେନ ମଗ୍ଗାଦଯୋ ପଟିୱିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି, ସୋ ଅଧିଗମପଟିଭାନୱା। ତଂ ଏୱରୂପଂ ବହୁସ୍ସୁତଂ ଧମ୍ମଧରଂ ଭଜେଥ, ମିତ୍ତଂ ଉଳାରଂ ପଟିଭାନୱନ୍ତଂ। ତତୋ ତସ୍ସାନୁଭାୱେନ ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥୌଭଯତ୍ଥଭେଦତୋ ୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥଭେଦତୋ ୱା ଅନେକପ୍ପକାରାନି ଅଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥାନି, ତତୋ ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦; ମହାନି। ୧୭୪) କଙ୍ଖାଟ୍ଠାନେସୁ ୱିନେଯ୍ୟ କଙ୍ଖଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ ୱିନେତ୍ୱା ୱିନାସେତ୍ୱା ଏୱଂ କତସବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ୫୮)।

ଚତୁତ୍ଥଂ।

୧୪୫। ପଞ୍ଚମେ ଖିଡ୍ଡା ଚ ରତି ଚ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତାୱ। କାମସୁଖନ୍ତି ୱତ୍ଥୁକାମସୁଖଂ। ୱତ୍ଥୁକାମାପି ହି ସୁଖସ୍ସ ୱିସଯାଦିଭାୱେନ ସୁଖନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥାହ – ''ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ସୁଖଂ ସୁଖାନୁପତିତ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୬୦)। ଏୱମେତଂ ଖିଡ୍ଡଂ ରତିଂ କାମସୁଖଞ୍ଚ ଇମସ୍ମିଂ ଓକାସଲୋକେ ଅନଲଙ୍କରିତ୍ୱା ଅଲନ୍ତି ଅକତ୍ୱା ''ଏତଂ ତପ୍ପକ''ନ୍ତି ୱା ''ସାରଭୂତ''ନ୍ତି ୱା ଏୱଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ଅନପେକ୍ଖମାନୋତି ତେନ ଅନଲଙ୍କରଣେନ ଅନପେକ୍ଖନସୀଲୋ ଅପିହାଲୁକୋ ନିତ୍ତଣ୍ହୋ। ୱିଭୂସଟ୍ଠାନାୱିରତୋ ସଚ୍ଚୱାଦୀ ଏକୋ ଚରେତି। ତତ୍ଥ ୱିଭୂସା ଦୁୱିଧା ଅଗାରିକୱିଭୂସା ଚ ଅନଗାରିକୱିଭୂସା ଚ। ତତ୍ଥ ଅଗାରିକୱିଭୂସା ସାଟକୱେଠନମାଲାଗନ୍ଧାଦି, ଅନଗାରିକୱିଭୂସା ଚ ପତ୍ତମଣ୍ଡନାଦି। ୱିଭୂସା ଏୱ ୱିଭୂସଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ମା ୱିଭୂସଟ୍ଠାନା ତିୱିଧାଯପି ୱିରତିଯା ୱିରତୋ। ଅୱିତଥୱଚନତୋ ସଚ୍ଚୱାଦୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୫୯)।

ପଞ୍ଚମଂ।

୧୪୬। ଛଟ୍ଠେ ଧନାନୀତି ମୁତ୍ତାମଣିୱେଳୁରିଯସଙ୍ଖସିଲାପୱାଳଅରଜତଜାତରୂପାଦୀନି ରତନାନି। ଧଞ୍ଞାନୀତି ସାଲିୱୀହିଯୱଗୋଧୁମକଙ୍ଗୁୱରକକୁଦ୍ରୂସକପ୍ପଭେଦାନି ସତ୍ତ ସେସାପରଣ୍ଣାନି ଚ। ବନ୍ଧୱାନୀତି ଞାତିବନ୍ଧୁ, ଗୋତ୍ତବନ୍ଧୁ, ମିତ୍ତବନ୍ଧୁ, ସିପ୍ପବନ୍ଧୁୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧବନ୍ଧୱେ। ଯଥୋଧିକାନୀତି ସକସକଓଧିୱସେନ ଠିତାନିଯେୱ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୦)।

ଛଟ୍ଠଂ।

୧୪୭। ସତ୍ତମେ ସଙ୍ଗୋ ଏସୋତି ଅତ୍ତନୋ ଉପଭୋଗଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ସୋ ହି ସଜ୍ଜନ୍ତି ତତ୍ଥ ପାଣିନୋ କଦ୍ଦମେ ପୱିଟ୍ଠୋ ହତ୍ଥୀ ୱିଯାତି ସଙ୍ଗୋ। ପରିତ୍ତମେତ୍ଥ ସୋଖ୍ୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣୂପଭୋଗକାଲେ ୱିପରୀତସଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବତୋ କାମାୱଚରଧମ୍ମପରିଯାପନ୍ନତୋ ୱା ଲାମକଟ୍ଠେନ ସୋଖ୍ୟଂ ପରିତ୍ତଂ, ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପଭାଯ ଓଭାସିତନଚ୍ଚଦସ୍ସନସୁଖଂ ୱିଯ ଇତ୍ତରଂ, ତାୱକାଲିକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅପ୍ପସ୍ସାଦୋ ଦୁକ୍ଖମେତ୍ଥ ଭିଯ୍ୟୋତି ଏତ୍ଥ ଚ ଯ୍ୱାଯଂ ''ଯଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇମେ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ, ଅଯଂ କାମାନଂ ଅସ୍ସାଦୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଯମିଦଂ ''କୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, କାମାନଂ ଆଦୀନୱୋ, ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, କୁଲପୁତ୍ତୋ ଯେନ ସିପ୍ପଟ୍ଠାନେନ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେତି ଯଦି ମୁଦ୍ଦାଯ ଯଦି ଗଣନାଯା''ତି (ମ। ନି। ୧। ୧୬୨) ଏୱମାଦିନା ନଯେନେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଉପନିଧାଯ ଅପ୍ପୋଦକବିନ୍ଦୁମତ୍ତୋ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ଦୁକ୍ଖମେୱ ଭିଯ୍ୟୋ ବହୁ, ଚତୂସୁ ସମୁଦ୍ଦେସୁ ଉଦକସଦିସୋ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅପ୍ପସ୍ସାଦୋ ଦୁକ୍ଖମେତ୍ଥ ଭିଯ୍ୟୋ''ତି। ଗଳଓ ଏସୋତି ଅସ୍ସାଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଆକଡ୍ଢନୱସେନ ବଳିସୋ ୱିଯ ଏସୋ, ଯଦିଦଂ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା। ଇତି ଞତ୍ୱା ମତିମାତି ଏୱଂ ଞତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧିମା ପଣ୍ଡିତୋ ପୁରିସୋ ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ପହାଯ ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୧)।

ସତ୍ତମଂ।

୧୪୮। ଅଟ୍ଠମଗାଥାଯ ଦୁତିଯପାଦେ ଜାଲନ୍ତି ସୁତ୍ତମଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅମ୍ବୁତି ଉଦକଂ, ତତ୍ଥ ଚରତୀତି ଅମ୍ବୁଚାରୀ, ମଚ୍ଛସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସଲିଲେ ଅମ୍ବୁଚାରୀ ସଲିଲମ୍ବୁଚାରୀ। ତସ୍ମିଂ ନଦୀସଲିଲେ ଜାଲଂ ଭେତ୍ୱା ଗତଅମ୍ବୁଚାରୀୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତିଯପାଦେ ଦଡ୍ଢନ୍ତି ଦଡ୍ଢଟ୍ଠାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ଅଗ୍ଗି ଦଡ୍ଢଟ୍ଠାନଂ ପୁନ ନ ନିୱତ୍ତତି, ନ ତତ୍ଥ ଭିଯ୍ୟୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ମଗ୍ଗଞାଣଗ୍ଗିନା ଦଡ୍ଢଂ କାମଗୁଣଟ୍ଠାନଂ ଅନିୱତ୍ତମାନୋ, ତତ୍ଥ ଭିଯ୍ୟୋ ଅନାଗଚ୍ଛନ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ସଂଯୋଜନାନୀତି ଯସ୍ସ ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ସଂଯୋଜେନ୍ତି ବନ୍ଧନ୍ତୀତି ସଂଯୋଜନାନି। ଇମାନି ପନ ସଂଯୋଜନାନି କିଲେସପଟିପାଟିଯାପି ଆହରିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯାପି। କାମରାଗପଟିଘସଂଯୋଜନାନି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତି, ମାନସଂଯୋଜନଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ, ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀଲବ୍ବତପରାମାସା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ, ଭୱରାଗସଂଯୋଜନଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ, ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯାନି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ, ଅୱିଜ୍ଜା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ। ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀଲବ୍ବତପରାମାସଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତି, କାମରାଗପଟିଘା ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ, ମାନଭୱରାଗଅୱିଜ୍ଜା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନାତି। ଭିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଭେଦଂ ପାପେତ୍ୱା। ପଭିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଛିଦ୍ଦଂ କତ୍ୱା। ଦାଲଯିତ୍ୱାତି ଫାଲେତ୍ୱା। ପଦାଲଯିତ୍ୱାତି ହୀରେତ୍ୱା। ସମ୍ପଦାଲଯିତ୍ୱାତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ।

ଅଟ୍ଠମଂ।

୧୪୯। ନଵମେ ଉକ୍ଖିତ୍ତଚକ୍ଖୂତି ହେଟ୍ଠାଖିତ୍ତଚକ୍ଖୁ, ସତ୍ତ ଗୀଵଟ୍ଠୀନି ପଟିପାଟିଯା ଠପେତ୍ଵା ପରିଵଜ୍ଜନପହାତବ୍ବଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଯୁଗମତ୍ତଂ ପେକ୍ଖମାନୋତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ତୁ ହନୁକଟ୍ଠିନା ହଦଯଟ୍ଠିଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ। ଏଵଞ୍ହି ଉକ୍ଖିତ୍ତଚକ୍ଖୁତା ନ ସମଣସାରୁପ୍ପା ହୋତି। ନ ଚ ପାଦଲୋଲୋତି ଏକସ୍ସ ଦୁତିଯୋ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ତତିଯୋତି ଏଵଂ ଗଣମଜ୍ଝଂ, ପଵିସିତୁକାମତାଯ କଣ୍ଡୂଯମାନପାଦୋ ଵିଯ ଅଭଵନ୍ତୋ, ଦୀଘଚାରିକଅନଵଟ୍ଠିତଚାରିକଵିରତୋ ଵା। ଗୁତ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯୋତି ଛସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଇଧ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଵିସୁଂ ଵୁତ୍ତତ୍ତା ଵୁତ୍ତାଵସେସଵସେନ ଗୋପିତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ। ରକ୍ଖିତମାନସାନୋତି ମାନସଂଯେଵ ମାନସାନଂ, ତଂ ରକ୍ଖିତମସ୍ସାତି ରକ୍ଖିତମାନସାନୋ। ଯଥା କିଲେସେତି ନ ଵିଲୁପ୍ପତି, ଏଵଂ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତୋତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନଵସ୍ସୁତୋତି ଇମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ତେସୁ ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ କିଲେସଅନ୍ଵାସ୍ସଵଵିରହିତୋ। ଅପରିଡଯ୍ହମାନୋତି ଏଵଂ ଅନ୍ଵାସ୍ସଵଵିରହିତା ଏଵ କିଲେସଗ୍ଗୀହି ଅପରିଡଯ୍ହମାନୋ, ବହିଦ୍ଧା ଵା ଅନଵସ୍ସୁତୋ, ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅପରିଡଯ୍ହମାନୋ। ସେସଂ ଵୁତ୍ତନଯମେଵାତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୩)।

ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ଵାତି କାରଣଵସେନ ‘‘ଚକ୍ଖୂ’’ତି ଲଦ୍ଧଵୋହାରେନ ରୂପଦସ୍ସନସମତ୍ଥେନ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ ଦିସ୍ଵା। ପୋରାଣା ପନାହୁ –

‘‘ଚକ୍ଖୁ ରୂପଂ ନ ପସ୍ସତି ଅଚିତ୍ତକତ୍ତା, ଚିତ୍ତଂ ନ ପସ୍ସତି ଅଚକ୍ଖୁକତ୍ତା, ଦ୍ଵାରାରମ୍ମଣସଙ୍ଘଟ୍ଟନେ ପନ ପସାଦଵତ୍ଥୁକେନ ଚିତ୍ତେନ ପସ୍ସତି। ଈଦିସୀ ପନେସା ‘ଧନୁନା ଵିଜ୍ଝତୀ’ତିଆଦୀସୁ ଵିଯ ସସମ୍ଭାରକଥା ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ ଦିସ୍ଵାତି ଅଯମେଵେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ’’ତି (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୫; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୩୫୨)।

ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀତି ଇତ୍ଥିପୁରିସନିମିତ୍ତଂ ଵା ସୁଭନିମିତ୍ତାଦିକଂ ଵା କିଲେସଵତ୍ଥୁଭୂତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଛନ୍ଦରାଗଵସେନ ଗଣ୍ହାତି, ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଵସେନ ନ ସଣ୍ଠାତି। ଅନୁବ୍ଯଞ୍ଜନଗ୍ଗାହୀତି କିଲେସାନଂ ଅନୁବ୍ଯଞ୍ଜନତୋ ପାକଟଭାଵକରଣତୋ ‘‘ଅନୁବ୍ଯଞ୍ଜନ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧଵୋହାରଂ ହତ୍ଥପାଦହସିତଲପିତଵିଲୋକିତାଦିଭେଦଂ ଆକାରଂ ଗଣ୍ହାତି।

ଯତ୍ଵାଧିକରଣମେନନ୍ତିଆଦିମ୍ହି ଯଂକାରଣା ଯସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାସଂଵରସ୍ସ ହେତୁ। ଏତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସତିକଵାଟେନ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅସଂଵୁତଂ ଅପିହିତଚକ୍ଖୁଦ୍ଵାରଂ ହୁତ୍ଵା ଵିହରନ୍ତଂ ଏତେ ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଅନ୍ଵାସ୍ସଵେଯ୍ୟୁଂ। ତସ୍ସ ସଂଵରାଯ ନ ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସତିକଵାଟେନ ପିଦହନତ୍ଥାଯ ନ ପଟିପଜ୍ଜତି। ଏଵଂଭୂତୋଯେଵ ଚ ‘‘ନ ରକ୍ଖତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ନ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ସଂଵରଂ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତିପି ଵୁଚ୍ଚତି।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ସଂଵରୋ ଵା ଅସଂଵରୋ ଵା ନତ୍ଥି। ନ ହି ଚକ୍ଖୁପସାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ସତି ଵା ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚଂ ଵା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅପି ଚ ଯଦା ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ତଦା ଭଵଙ୍ଗେ ଦ୍ଵିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ନିରୁଦ୍ଧେ କିରିଯମନୋଧାତୁ ଆଵଜ୍ଜନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ନିରୁଜ୍ଝତି, ତତୋ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ତତୋ ଵିପାକମନୋଧାତୁ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକିଚ୍ଚଂ ତତୋ ଵିପାକାହେତୁକମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ ତତୋ କିରିଯାହେତୁକମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଵୋଟ୍ଠପନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ନିରୁଜ୍ଝତି, ତଦନନ୍ତରଂ ଜଵନଂ ଜଵତି। ତତ୍ରାପି ନେଵ ଭଵଙ୍ଗସମଯେ, ନ ଆଵଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରସମଯେ ସଂଵରୋ ଵା ଅସଂଵରୋ ଵା ଅତ୍ଥି, ଜଵନକ୍ଖଣେ ପନ ସଚେ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯଂ ଵା ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚଂ ଵା ଅଞ୍ଞାଣଂ ଵା ଅକ୍ଖନ୍ତି ଵା କୋସଜ୍ଜଂ ଵା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅସଂଵରୋ ହୋତି। ଏଵଂ ହୋନ୍ତୋ ପନ ସୋ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ଅସଂଵରୋତି ଵୁଚ୍ଚତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ସତି ଦ୍ଵାରମ୍ପି ଅଗୁତ୍ତଂ ହୋତି ଭଵଙ୍ଗମ୍ପି ଆଵଜ୍ଜନାଦୀନି ଵୀଥିଚିତ୍ତାନିପି। ଯଥା କିଂ? ଯଥା ନଗରେ ଚତୂସୁ ଦ୍ଵାରେସୁ ଅସଂଵୁତେସୁ କିଞ୍ଚାପି ଅନ୍ତୋଘରଦ୍ଵାରକୋଟ୍ଠକଗବ୍ଭାଦଯୋ ସୁସଂଵୁତା, ତଥାପି ଅନ୍ତୋନଗରେ ସବ୍ବଂ ଭଣ୍ଡଂ ଅରକ୍ଖିତଂ ଅଗୋପିତମେଵ ହୋତି। ନଗରଦ୍ଵାରେନ ହି ପଵିସିତ୍ଵା ଚୋରା ଯଦିଚ୍ଛନ୍ତି, ତଂ ହରେଯ୍ୟୁଂ। ଏଵମେଵ ଜଵନେ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତସ୍ମିଂ ଅସଂଵରେ ସତି ଦ୍ଵାରମ୍ପି ଅଗୁତ୍ତଂ ହୋତି ଭଵଙ୍ଗମ୍ପି ଆଵଜ୍ଜନାଦୀନି ଵୀଥିଚିତ୍ତାନିପୀତି।

ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ଵା ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ ହୋତୀତିଆଦୀସୁ ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ ହୋତୀତି ଛନ୍ଦରାଗଵସେନ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ନିମିତ୍ତଂ ନ ଗଣ୍ହାତି। ଏଵଂ ସେସପଦାନିପି ଵୁତ୍ତପଟିକ୍ଖେପେନ ଵେଦିତବ୍ବାନି। ଯଥା ଚ ହେଟ୍ଠା ‘‘ଜଵନେ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତସ୍ମିଂ ଅସଂଵରେ ସତି ଦ୍ଵାରମ୍ପି ଅଗୁତ୍ତଂ ହୋତି ଭଵଙ୍ଗମ୍ପି ଆଵଜ୍ଜନାଦୀନି ଵୀଥିଚିତ୍ତାନିପୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ, ଏଵମିଧ ତସ୍ମିଂ ସୀଲାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଦ୍ଵାରମ୍ପି ଗୁତ୍ତଂ ହୋତି ଭଵଙ୍ଗମ୍ପି ଆଵଜ୍ଜନାଦୀନି ଵୀଥିଚିତ୍ତାନିପି। ଯଥା କିଂ? ଯଥା ନଗରଦ୍ଵାରେସୁ ସଂଵୁତେସୁ କିଞ୍ଚାପି ଅନ୍ତୋଘରାଦଯୋ ଅସଂଵୁତା ହୋନ୍ତି। ତଥାପି ଅନ୍ତୋନଗରେ ସବ୍ବଂ ଭଣ୍ଡଂ ସୁରକ୍ଖିତଂ ସୁଗୋପିତମେଵ ହୋତି। ନଗରଦ୍ଵାରେସୁ ପିହିତେସୁ ଚୋରାନଂ ପଵେସୋ ନତ୍ଥି। ଏଵମେଵ ଜଵନେ ସୀଲାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଦ୍ଵାରମ୍ପି ଗୁତ୍ତଂ ହୋତି ଭଵଙ୍ଗମ୍ପି ଆଵଜ୍ଜନାଦୀନି ଵୀଥିଚିତ୍ତାନିପି। ତସ୍ମା ଜଵନକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ସଂଵରୋତି ଵୁତ୍ତୋ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୩୫୨; ଵିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୫)।

ଅଵସ୍ସୁତପରିଯାଯଞ୍ଚାତି କିଲେସେହି ତିନ୍ତକାରଣଞ୍ଚ। ଅନଵସ୍ସୁତପରିଯାଯଞ୍ଚାତି କିଲେସେହି ଅତିନ୍ତକାରଣଞ୍ଚ।

ପିଯରୂପେରୂପେତି ଇଟ୍ଠଜାତିକେ ରୂପାରମ୍ମଣେ। ଅପ୍ପିଯରୂପେ ରୂପେତି ଅନିଟ୍ଠସଭାୱେ ରୂପାରମ୍ମଣେ। ବ୍ଯାପଜ୍ଜତୀତି ଦୋସୱସେନ ପୂତିଭାୱମାପଜ୍ଜତି। ଓତାରନ୍ତି ଛିଦ୍ଦଂ ଅନ୍ତରଂ। ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ପଚ୍ଚଯଂ।

ଅଧିଭଂସୂତି ମଦ୍ଦଂସୁ। ନ ଅଧିଭୋସୀତି ନ ମଦ୍ଦି। ବହଲମତ୍ତିକାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଦାନୱସେନ ଉଦ୍ଧମାଯିକା ବହଲମତ୍ତିକା। ଅଦ୍ଧାୱଲେପନାତି ଅସୁକ୍ଖମତ୍ତିକଦାନା। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନଂ।

ନୱମଂ।

୧୫୦। ଦସମେ କାସାଯୱତ୍ଥୋ ଅଭିନିକ୍ଖମିତ୍ୱାତି ଇମସ୍ସ ପାଦସ୍ସ ଗେହା ଅଭିନିକ୍ଖମିତ୍ୱା କାସାଯୱତ୍ଥୋ ହୁତ୍ୱାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସକ୍କା ଜାନିତୁନ୍ତି ନ ୱିତ୍ଥାରିତନ୍ତି।

ଦସମଂ।

ତତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୧୫୧। ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ରସେସୂତି ଅମ୍ବିଲମଧୁରତିତ୍ତକକଟୁକଲୋଣିକଖାରିକକସାୱାଦିଭେଦେସୁ ସାଯନୀଯେସୁ। ଗେଧଂ ଅକରନ୍ତି ଗିଦ୍ଧିଂ ଅକରୋନ୍ତୋ, ତଣ୍ହଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଲୋଲୋତି ''ଇଦଂ ସାଯିସ୍ସାମି, ଇଦଂ ସାଯିସ୍ସାମୀ''ତି ଏୱଂ ରସୱିସେସେସୁ ଅନାକୁଲୋ। ଅନଞ୍ଞପୋସୀତି ପୋସେତବ୍ବକସଦ୍ଧିୱିହାରିକାଦିୱିରହିତୋ, କାଯସନ୍ଧାରଣମତ୍ତେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥା ୱା ପୁବ୍ବେ ଉଯ୍ଯାନେ ରସେସୁ ଗେଧକରଣଲୋଲୋ ହୁତ୍ୱା ଅଞ୍ଞପୋସୀ ଆସିଂ, ଏୱଂ ଅହୁତ୍ୱା ଯାଯ ତଣ୍ହାଯ ଲୋଲୋ ହୁତ୍ୱା ରସେସୁ ଗେଧଂ କରୋତି, ତଂ ତଣ୍ହଂ ହିତ୍ୱା ଆଯତିଂ ତଣ୍ହାମୂଲକସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଅନିବ୍ବତ୍ତନେନ ଅନଞ୍ଞପୋସୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅଥ ୱା ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନକଟ୍ଠେନ କିଲେସା ''ଅଞ୍ଞେ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେସଂ ଅପୋସନେନ ଅନଞ୍ଞପୋସୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ସପଦାନଚାରୀତି ଅୱୋକ୍କମ୍ମଚାରୀ ଅନୁପୁବ୍ବଚାରୀ, ଘରପଟିପାଟିଂ ଅଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅଡ୍ଢକୁଲଞ୍ଚ ଦଲିଦ୍ଦକୁଲଞ୍ଚ ନିରନ୍ତରଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସମାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। କୁଲେ କୁଲେ ଅପ୍ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋତି ଖତ୍ତିଯକୁଲାଦୀସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି କିଲେସୱସେନ ଅଲଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ, ଚନ୍ଦୂପମୋ ନିଚ୍ଚନୱକୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୫; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୨୧)।

ପଠମଂ।

୧୫୨। ଦୁତିଯେ ଆୱରଣାନୀତି ନୀୱରଣାନେୱ, ତାନି ଅତ୍ଥତୋ ଉରଗସୁତ୍ତେ (ସୁ। ନି। ୧ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତାନି। ତାନି ପନ ଯସ୍ମା ଅବ୍ଭାଦଯୋ ୱିଯ ଚନ୍ଦଂ ସୂରିଯଂ ୱା ଚେତୋ ଆୱରନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ଆୱରଣାନି ଚେତସୋ''ତି ୱୁତ୍ତାନି। ତାନି ଉପଚାରେନ ୱା ଅପ୍ପନାଯ ୱା ପହାଯ। ଉପକ୍କିଲେସେତି ଉପଗମ୍ମ ଚିତ୍ତଂ ୱିବାଧେନ୍ତେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ, ୱତ୍ଥୋପମାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୭୦ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତେ ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ୱା। ବ୍ଯପନୁଜ୍ଜାତି ପନୁଦିତ୍ୱା ୱିନାସେତ୍ୱା, ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗେନ ପଜହିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ । ସବ୍ବେତି ଅନୱସେସେ। ଏୱଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାସମ୍ପନ୍ନୋ ପଠମମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ଅନିସ୍ସିତୋ। ସେସମଗ୍ଗେହି ଛେତ୍ୱା ତେଧାତୁକଗତଂ ସିନେହଦୋସଂ, ତଣ୍ହାରାଗନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସିନେହୋ ଏୱ ହି ଗୁଣପଟିପକ୍ଖତୋ ସିନେହଦୋସୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୬)।

ଦୁତିଯଂ।

୧୫୩। ତତିଯେ ୱିପିଟ୍ଠିକତ୍ୱାନାତି ପିଟ୍ଠିତୋ କତ୍ୱା, ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଜହିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖଂ ଦୁଖଞ୍ଚାତି କାଯିକଂ ସାତାସାତଂ। ସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ଚେତସିକଂ ସାତାସାତଂ। ଉପେକ୍ଖନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୁପେକ୍ଖଂ। ସମଥନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମଥମେୱ। ୱିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ପଞ୍ଚନୀୱରଣୱିତକ୍କୱିଚାରପୀତିସୁଖସଙ୍ଖାତେହି ନୱହି ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଅତିସୁଦ୍ଧଂ, ନିଦ୍ଧନ୍ତସୁୱଣ୍ଣମିୱ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଯଂ ପନ ଯୋଜନା – ୱିପିଟ୍ଠିକତ୍ୱାନ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ପୁବ୍ବେୱ, ପଠମଜ୍ଝାନୂପଚାରଭୂମିଯଂଯେୱ ଦୁକ୍ଖଂ, ତତିଯଜ୍ଝାନୂପଚାରଭୂମିଯଞ୍ଚ ସୁଖନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୁନ ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତଂ ଚ-କାରଂ ପରତୋ ନେତ୍ୱା ''ସୋମନସ୍ସଂ ଦୋମନସ୍ସଞ୍ଚ ୱିପିଟ୍ଠିକତ୍ୱାନ ପୁବ୍ବେୱା''ତି ଅଧିକାରୋ। ତେନ

ସୋମନସ୍ସଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୂପଚାରେ, ଦୋମନସ୍ସଞ୍ଚ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନୂପଚାରେୟେଓାତି ଦୀପେତି। ଏତାନି ହି ଏତେସଂ ପରିୟାୟତୋ ପହାନଟ୍ଠାନାନି। ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ପନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନଂ, ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନଂ, ସୁଖସ୍ସ ତତିୟଜ୍ଝାନଂ, ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ପହାନଟ୍ଠାନଂ। ଯଥାହ – ''ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି ଏତ୍ଥୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୫।୫୧୦)। ତଂ ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ଗହେତବ୍ବଂ। ପରତୋ ପୁବ୍ବେଓାତି ତୀସୁ ପଠମଜ୍ଝାନଦୀସୁ ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସସୁଖାନି ୱିପିଟ୍ଠିକତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ଚ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ସୋମନସ୍ସଂ ୱିପିଟ୍ଠିକତ୍ୱା ଇମାୟ ପଟିପଦାୟ ଲଦ୍ଧାନୁପେକ୍ଖଂ ସମଥଂ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଏକୋ ଚରେ ଇତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେଓାତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୭; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୨୩)।

ତତିୟଂ।

୧୫୪। ଚତୁତ୍ଥେ ଆରଦ୍ଧଂ ୱୀରିୟଂ ଅସ୍ସାତି ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ। ଏତେନ ଅତ୍ତନୋ ୱୀରିୟାରମ୍ଭଂ ଆଦିୱୀରିୟଂ ଦସ୍ସେତି। ପରମତ୍ଥୋ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ, ତସ୍ସ ପତ୍ତିୟା ପରମତ୍ଥପତ୍ତିୟା। ଏତେନ ୱୀରିୟାରମ୍ଭେନ ପତ୍ତବ୍ବଫଲଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଲୀନଚିତ୍ତୋତି ଏତେନ ୱୀରିୟୁପତ୍ଥମ୍ଭାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଅଲୀନତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅକୁସୀତୱୁତ୍ତୀତି ଏତେନ ଠାନାସନଚଙ୍କମାଦୀସୁ କାୟସ୍ସ ଅନୱସୀଦନଂ। ଦଳ୍ହନିକ୍କମୋତି ଏତେନ ''କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚା''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୮୪; ସଂ। ନି। ୨।୨୨; ଅ। ନି। ୨।୫; ମହାନି। ୧୯୬) ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ପଦହନୱୀରିୟଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଂ ତଂ ଅନୁପୁବ୍ବସିକ୍ଖାଦୀସୁ ପଦହନ୍ତୋ ''କାୟେନ ଚେୱ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ପଞ୍ଞାୟ ଚ ନଂ ଅତିୱିଜ୍ଝ ପସ୍ସତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ଏତେନ ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତୱୀରିୟଂ ଦସ୍ସେତି। ତଞ୍ହି ଦଳ୍ହଞ୍ଚ ଭାୱନାପାରିପୂରିଗତତ୍ତା, ନିକ୍କମୋ ଚ ସବ୍ବସୋ ପଟିପକ୍ଖା ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା, ତସ୍ମା ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋପି ଦଳ୍ହୋ ନିକ୍କମୋ ଅସ୍ସାତି ''ଦଳ୍ହନିକ୍କମୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଥାମବଲୂପପନ୍ନୋତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ କାୟଥାମେନ ଞାଣବଲେନ ଚ ଉପପନ୍ନୋ। ଅଥ ୱା ଥାମଭୂତେନ ବଲେନ ଉପପନ୍ନୋତି ଥାମବଲୂପପନ୍ନୋ, ଥିରଞାଣବଲୂପପନ୍ନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତେନ ତସ୍ସ ୱୀରିୟସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଞାଣସମ୍ପୟୋଗଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ୟୋନିସୋ ପଦହନଭାୱଂ ସାଧେତି। ପୁବ୍ବଭାଗମଜ୍ଝିମୌକ୍କଟ୍ଠୱୀରିୟୱସେନ ୱା ତୟୋପି ପାଦା ୟୋଜେତବ୍ବା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେଓାତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୮)।

ଚତୁତ୍ଥଂ।

୧୫୫। ପଞ୍ଚମେ ପଟିସଲ୍ଲାନନ୍ତି ତେହି ତେହି ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେହି ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ସଲ୍ଲୀନଂ, ଏକତ୍ତସେୱିତା ଏକୀଭାୱୋ କାୟୱିୱେକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଝାନନ୍ତି ପଚ୍ଚନୀକଝାପନତୋ ଆରମ୍ମଣଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନତୋ ଚ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ ନୀୱରଣାଦିପଚ୍ଚନୀକଝାପନତୋ କସିଣାଦିଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନତୋ ଚ ''ଝାନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲାନି ସତ୍ତସଞ୍ଞାଦିପଚ୍ଚନୀକଝାପନତୋ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନତୋ ଚ ''ଝାନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧ ପନ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ । ଏୱମେତଂ ପଟିସଲ୍ଲାନଞ୍ଚ ଝାନଞ୍ଚ ଅରିଞ୍ଚମାନୋତି ଅଜହମାନୋ ଅନିସ୍ସଜ୍ଜମାନୋ। ଧମ୍ମେସୂତି ୱିପସ୍ସନୁପଗେସୁ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାଦିଧମ୍ମେସୁ। ନିଚ୍ଚନ୍ତି ସତତଂ ସମିତଂ ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣଂ। ଅନୁଧମ୍ମଚାରୀତି ତେ ଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତମାନେନ ଅନୁଗତଂ ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମଂ ଚରମାନୋ। ଅଥ ୱା ଧମ୍ମେସୂତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମାତି ନୱ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା, ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁଲୋମୋ ଧମ୍ମୋତି ଅନୁଧମ୍ମୋ, ୱିପସ୍ସନାୟେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ''ଧମ୍ମାନଂ ନିଚ୍ଚଂ ଅନୁଧମ୍ମଚାରୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ୱିଭତ୍ତିବ୍ୟତ୍ତୟେନ ''ଧମ୍ମେସୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ ସିୟା। ଆଦୀନୱଂ ସମ୍ମସିତା ଭୱେସୂତି ତାୟ ଅନୁଧମ୍ମଚାରିତାସଙ୍ଖାତାୟ ୱିପସ୍ସନାୟ ଅନିଚ୍ଚାକାରାଦିଦୋସଂ ତୀସୁ ଭୱେସୁ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଏୱଂ ଇମାୟ କାୟୱିୱେକଚିତ୍ତୱିୱେକଂ ଅରିଞ୍ଚମାନୋ ସିଖାପ୍ପତ୍ତୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତାୟ ପଟିପଦାୟ ଅଧିଗତୋତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଏକୋ ଚରେତି ଏୱଂ ୟୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୯; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୨୫)।

ପଞ୍ଚମଂ।

୧୫୬। ଛଟ୍ଠେ ତଣ୍ହକ୍ଖୟନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ, ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠାଦୀନୱାୟ ତଣ୍ହାୟ ଏୱ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ। ଅପ୍ପମତ୍ତୋତି ସାତଚ୍ଚକାରୀ। ଅନେଳମୂଗୋତି ଅଲାଲାମୁଖୋ। ଅଥ ୱା ଅନେଳଓ ଚ ଅମୂଗୋ ଚ, ପଣ୍ଡିତୋ ବ୍ୟତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ହିତସୁଖସମ୍ପାପକଂ ସୁତମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୁତୱା, ଆଗମସମ୍ପନ୍ନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସତୀମାତି ଚିରକତାଦୀନଂ ଅନୁସ୍ସରିତା। ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମୋତି ଧମ୍ମୂପପରିକ୍ଖାୟ ପରିଞ୍ଞାତଧମ୍ମୋ। ନିୟତୋତି ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ନିୟାମଂ ପତ୍ତୋ। ପଧାନୱାତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିୟସମ୍ପନ୍ନୋ। ଉପ୍ପଟିପାଟିୟା ଏସ ପାଠୋ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ଏୱମେତେହି ଅପ୍ପମାଦାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତୋ ନିୟାମସମ୍ପାପକେନ ପଧାନେନ ପଧାନୱା, ତେନ ପଧାନେନ ପତ୍ତନିୟାମତ୍ତା ନିୟତୋ, ତତୋ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିୟା ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମୋ। ଅରହା ହି ପୁନ ସଙ୍ଖାତବ୍ବାଭାୱତୋ ''ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ – ''ୟେ ଚ ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାସେ, ୟେ ଚ ସେକ୍ଖା ପୁଥୂ ଇଧା''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୩୧; ସୁ। ନି। ୧୦୪୪; ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୬୩, ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୭; ନେତ୍ତି। ୧୪; ପେଟକୋ। ୪୫)। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେଓାତି (ସୁ। ନି।

ଅଟ୍ଠ। ୧।୭୦)।

ଛଟ୍ଠଂ।

୧୫୭। ସତ୍ତମେ ସୀହୋତି ଚତ୍ତାରୋ ସୀହା – ତିଣସୀହୋ, ପଣ୍ଡୁସୀହୋ, କାଳସୀହୋ, କେସରସୀହୋତି। ତେସଂ କେସରସୀହୋ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାୟତି, ଏସୋ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ୱାତୋ ପୁରତ୍ଥିମାଦିୱସେନ ଅନେକୱିଧୋ। ପଦୁମଂ ରତ୍ତସେତାଦିୱସେନ। ତେସୁ ଯୋ କୋଚି ୱାତୋ ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଦୁମଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସନ୍ତାସୋ ଅତ୍ତସିନେହେନ ହୋତି, ଅତ୍ତସିନେହୋ ଚ ତଣ୍ହାଲେପୋ, ସୋପି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ୱା ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେନ ୱା ଲୋଭେନ ହୋତି, ସୋପି ଚ ତଣ୍ହାଯେୱ। ସଜ୍ଜନଂ ପନ ତତ୍ଥ ଉପପରିକ୍ଖାୱିରହିତସ୍ସ ମୋହେନ ହୋତି, ମୋହୋ ଚ ଅୱିଜ୍ଜା। ତତ୍ଥ ସମଥେନ ତଣ୍ହାୟ ପହାନଂ ହୋତି, ୱିପସ୍ସନାୟ ଅୱିଜ୍ଜାୟ। ତସ୍ମା ସମଥେନ ଅତ୍ତସିନେହଂ ପହାୟ ସୀହୋ ୱିୟ ସଦ୍ଦେସୁ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାଦୀସୁଅସନ୍ତସନ୍ତୋ, ୱିପସ୍ସନାୟ ମୋହଂ ପହାୟ ୱାତୋୱ ଜାଲମ୍ହି ଖନ୍ଧାୟତନାଦୀସୁ ଅସଜ୍ଜମାନୋ, ସମଥେନେୱ ଲୋଭଂ, ଲୋଭସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଏୱ ଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ପହାୟ, ପଦୁମଂୱ ତୋଯେନ ସବ୍ବଭୱଭୋଗଲୋଭେନ ଅଲିପ୍ପମାନୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ସମଥସ୍ସ ସୀଲଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସମଥୋ ସମାଧି, ୱିପସ୍ସନା ପଞ୍ଞାତି ଏୱଂ ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସିଦ୍ଧେସୁ ତୟୋପି ଖନ୍ଧା ସିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ସୁରତୋ ହୋତି, ସୋ ସୀହୋୱ ସଦ୍ଦେସୁ ଆଘାତୱତ୍ଥୂସୁ ଅକୁଜ୍ଝିତୁକାମତାୟ ନ ସନ୍ତସତି, ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେନ ପଟିୱିଦ୍ଧସଭାୱୋ ୱାତୋୱ ଜାଲମ୍ହି ଖନ୍ଧାଦିଧମ୍ମଭେଦେ ନ ସଜ୍ଜତି, ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେନ ୱୀତରାଗୋ ପଦୁମଂୱ ତୋଯେନ ରାଗେନ ନ ଲିପ୍ପତି। ଏୱଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାହି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେହି ଚ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାନଂ, ତିଣ୍ଣଞ୍ଚ ଅକୁସଲମୂଲାନଂ ପହାନୱସେନ ଅସନ୍ତସନ୍ତୋ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଅଲିପ୍ପମାନୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭୧; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୨୭)।

ସତ୍ତମଂ।

୧୫୮। ଅଟ୍ଠମେ ସହନା ଚ ହନନା ଚ ସୀଘଜୱତ୍ତା ଚ ସୀହୋ। କେସରସୀହୋୱ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଦାଠା ବଲମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଦାଠବଲୀ। ପସୟ୍ହ ଅଭିଭୁୟ୍ୟାତି ଉଭୟଂ ଚାରୀସଦ୍ଦେନ ସହ ଯୋଜେତବ୍ବଂ ପସୟ୍ହଚାରୀ ଅଭିଭୁୟ୍ୟଚାରୀତି। ତତ୍ଥ ପସୟ୍ହ ନିଗ୍ଗୟ୍ହ ପୱାହେତ୍ୱା ଚରଣେନ ପସୟ୍ହଚାରୀ । ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସନ୍ତାସେତ୍ୱା ୱସୀକତ୍ୱା ଚରଣେନ ଅଭିଭୁୟ୍ୟଚାରୀ। ସ୍ୱାୟଂ କାୟବଲେନ ପସୟ୍ହଚାରୀ, ତେଜସା ଅଭିଭୁୟ୍ୟଚାରୀ। ତତ୍ଥ ସଚେ କୋଚି ୱଦେୟ୍ୟ ''କିଂ ପସୟ୍ହ ଅଭିଭୁୟ୍ୟଚାରୀ''ତି। ତତୋ ମିଗାନନ୍ତି ସାମିୱଚନଂ ଉପଯୋଗତ୍ଥେ କତ୍ୱା ''ମିଗେ ପସୟ୍ହ ଅଭିଭୁୟ୍ୟଚାରୀ''ତି ପଟିୱତ୍ତବ୍ବଂ। ପନ୍ତାନୀତି ଦୂରାନି। ସେନାସନାନୀତି ୱସନଟ୍ଠାନାନି। ସେସଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ସକ୍କା ଜାନିତୁନ୍ତି ନ ୱିତ୍ଥାରିତଂ (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭୨)।

ଅଟ୍ଠମଂ।

୧୫୯। ନୱମେ ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ସୁଖିତା ଭୱନ୍ତୁ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ହିତସୁଖୂପନୟନକାମତା ମେତ୍ତା। ''ଅହୋ ୱତ ଇମମ୍ହା ଦୁକ୍ଖା ୱିମୁଚ୍ଚେୟ୍ୟୁ''ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ଅହିତଦୁକ୍ଖାପନୟନକାମତା କରୁଣା। ''ମୋଦନ୍ତି ୱତ ଭୋନ୍ତୋ ସତ୍ତା, ମୋଦନ୍ତି ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୁ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ହିତସୁଖାୱିପ୍ପୟୋଗକାମତା ମୁଦିତା। ''ପଞ୍ଞାୟିସ୍ସନ୍ତି ସକେନ କମ୍ମେନା''ତି ସୁଖଦୁକ୍ଖେସୁ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନତା ଉପେକ୍ଖା। ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ପନ ଉପ୍ପଟିପାଟିୟା ମେତ୍ତଂ ୱତ୍ୱା ଉପେକ୍ଖା ୱୁତ୍ତା, ମୁଦିତା ଚ ପଚ୍ଛା। ୱିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଚତସ୍ସୋପି ହି ୱିମୁତ୍ତୀ। ଏତା ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିମୁତ୍ତିୟୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ମେତ୍ତଂ ଉପେକ୍ଖଂ କରୁଣଂ ୱିମୁତ୍ତିଂ, ଆସେୱମାନୋ ମୁଦିତଞ୍ଚ କାଲେ''ତି।

ତତ୍ଥ ଆସେୱମାନୋତି ତିସ୍ସୋ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନୱସେନ ଭାୱୟମାନୋ, ଉପେକ୍ଖଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୱସେନ ଭାୱୟମାନୋ। କାଲେତି ମେତ୍ତଂ ଆସେୱିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ କରୁଣଂ, ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ମୁଦିତଂ, ତତୋ ଇତରତୋ ୱା ନିପ୍ପୀତିକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଉପେକ୍ଖଂ ଆସେୱମାନୋୱ ''କାଲେ ଆସେୱମାନୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଆସେୱିତୁଂ ଫାସୁକାଲେ ୱା। ସବ୍ବେନ ଲୋକେନ ଅୱିରୁଜ୍ଝମାନୋତି ଦସସୁ ଦିସାସୁ ସବ୍ବେନ ସତ୍ତଲୋକେନ ଅୱିରୁଜ୍ଝମାନୋ। ମେତ୍ତାଦୀନଞ୍ହି ଭାୱିତତ୍ତା ସତ୍ତା ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲା ହୋନ୍ତି, ସତ୍ତେସୁପି ୱିରୋଧଭୂତୋ ପଟିଘୋ ୱୂପସମ୍ମତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସବ୍ବେନ ଲୋକେନ ଅୱିରୁଜ୍ଝମାନୋ''ତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱାତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭୩)।

ନୱମଂ।

୧୬୦। ଦସମେ ସଂୟୋଜନାନୀତି ଦସ ସଂୟୋଜନାନି, ତାନି ଚ ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ସନ୍ଦାଲୟିତ୍ୱାନ। ଅସନ୍ତସଂ ଜୀୱିତସଙ୍ଖୟମ୍ହୀତି

ଜୀୱିତସଙ୍ଖାତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଭେଦୋ, ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଜୀୱିତସଙ୍ଖଯେ ଜୀୱିତନିକନ୍ତିଯା ପହୀନତ୍ତା ଅସନ୍ତସନ୍ତି। ଏତ୍ତାୱତା ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁଂ ଅତ୍ତନୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଗାଥାପରିଯୋସାନେ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯୀତି (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧.୭୪)।

ଦସମଂ।

୧୬୧. ଏକାଦସମେ ଭଜନ୍ତୀତି ସରୀରେନ ଅଲ୍ଲୀଯିତ୍ୱା ପଯିରୁପାସନ୍ତି। ସେୱନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଜଲିକମ୍ମାଦୀହି କିଂକାରପଟିସ୍ସାୱିତାଯ ଚ ପରିଚରନ୍ତି। କାରଣଂ ଅତ୍ଥୋ ଏତେସନ୍ତି କାରଣତ୍ଥା, ଭଜନାଯ ସେୱନାଯ ଚ ନାଞ୍ଞଂ କାରଣମତ୍ଥି, ଅତ୍ଥୋ ଏୱ ତେସଂ କାରଣଂ, ଅତ୍ଥହେତୁ ସେୱନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନିକ୍କାରଣା ଦୁଲ୍ଲଭା ଅଜ୍ଜ ମିତ୍ତାତି ''ଇତୋ କିଞ୍ଚି ଲଚ୍ଛାମା''ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତପଟିଲାଭକାରଣେନ ନିକ୍କାରଣା, କେୱଲଂ –

''ଉପକାରୋ ଚ ଯୋ ମିତ୍ତୋ, ସୁଖେ ଦୁକ୍ଖେ ଚ ଯୋ ସଖା;

ଅତ୍ଥକ୍ଖାଯୀ ଚ ଯୋ ମିତ୍ତୋ, ଯୋ ଚ ମିତ୍ତାନୁକମ୍ପକୋ''ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧.୭୫; ଅପ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧.୧.୧୩୧; ଦୀ॰ ନି॰ ୩.୨୬୫) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେନ ଅରିଯେନ ମିତ୍ତଭାୱେନ ସମନ୍ନାଗତା ଦୁଲ୍ଲଭା ଅଜ୍ଜ ମିତ୍ତା। ଅତ୍ତନି ଠିତା ଏତେସଂ ପଞ୍ଞା, ଅତ୍ତାନଂଯେୱ ଓଲୋକେନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଅତ୍ତଟ୍ଠପଞ୍ଞା। ''ଦିଟ୍ଠତ୍ଥପଞ୍ଞା''ତି ଅଯମ୍ପି କିର ପୋରାଣପାଠୋ । ସମ୍ପତି ଦିଟ୍ଠେଯେୱ ଅତ୍ଥେ ଏତେସଂ ପଞ୍ଞା, ଆଯତିଂ ନ ପେକ୍ଖନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅସୁଚୀତି ଅସୁଚିନା ଅନରିଯେନ କାଯୱଚୀମନୋକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତାତି। ସେସଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଅତିୱିତ୍ଥାରଭଯେନ ନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ପାଠାନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧.୭୫; ଅପ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧.୧.୧୩୧)। ଏକାଦସମଂ।

ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ଚୂଳଅନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଗମନକଥା

ଯୋ ସୋ ସୁଗତପୁତ୍ତାନଂ, ଅଧିପତିଭୂତେନ ହିତରତିନା;

ଥେରେନ ଥିରଗୁଣୱତା, ସୁୱିଭତ୍ତୋ ମହାନିଦ୍ଦେସୋ।

ତସ୍ସତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ଯା, ପୁବ୍ବଟ୍ଠକଥାନଯଂ ତଥା;

ଯୁତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ମଯାରଦ୍ଧା, ନିଟ୍ଠାନମୁପଗତା ଏସା।

ଯଂ ପୁରଂ ପୁରୁତ୍ତମଂ, ଅନୁରାଧପୁରୱ୍ହଯଂ;

ଯୋ ତସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣେ ଭାଗେ, ମହାୱିହାରୋ ପତିଟ୍ଠିତୋ।

ଯୋ ତସ୍ସ ତିଲକୋ ଭୂତୋ, ମହାଥୂପୋ ସିଲୁଚ୍ଚଯୋ;

ଯଂ ତସ୍ସ ପଚ୍ଛିମେ ଭାଗେ, ଲେଖୋ କଥିକସଞ୍ଞିତୋ।

କିତ୍ତିସେନୋତି ନାମେନ, ସଜୀୱୋ ରାଜସମ୍ମତୋ;

ସୁଚିଚାରିତ୍ତସମ୍ପନ୍ନୋ, ଲେଖୋ କୁସଲକମ୍ମିକୋ।

ସୀତଚ୍ଛାଯତରୁପେତଂ, ସଲିଲାସଯସମ୍ପଦଂ;

ଚାରୁପାକାରସଞ୍ଚିତଂ, ପରିୱେଣମକାରଯି।

ଉପସେନୋ ମହାଥେରୋ, ମହାପରିୱେଣୱାସିଯୋ;

ତସ୍ମାଦାସି ପରିୱେଣଂ, ଲେଖୋ କୁସଲକମ୍ମିକୋ।

ୱସନ୍ତେନେତ୍ଥ ଥେରେନ, ଥିରସୀଲେନ ତାଦିନା;

ଉପସେନୱ୍ହଯେନ ସା, କତା ସଦ୍ଧମ୍ମଜୋତିକା।

ରଞ୍ଞୋ ସିରିନିୱାସସ୍ସ, ସିରିସଙ୍ଘସ୍ସ ବୋଧିନୋ;

ଛବ୍ବୀସତିମ୍ହି ୱସ୍ସମ୍ହି, ନିଟ୍ଠିତା ନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ସମଯଂ ଅନୁଲୋମେନ୍ତୀ, ଥେରାନଂ ଥେରୱଂସଦୀପାନଂ;

ନିଟ୍ଠଂ ଗତା ଯଥାଯଂ, ଅଟ୍ଠକଥା ଲୋକହିତଜନନୀ।

ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଅନୁଲୋମେନ୍ତା, ଅତ୍ତହିତଂ ପରହିତଞ୍ଚ ସାଧେନ୍ତା;

ନିଟ୍ଠଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୁ ତଥା, ମନୋରଥା ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜୋତିକାଯ, ଅଟ୍ଠକଥାଯେତ୍ଥ ଗଣିତକୁସଲେହି;

ଗଣିତା ତୁ ଭାଣୱାରା, ଞେଯ୍ୟାତିରେକଚତ୍ତାରିସା।

ଆନୁଟ୍ଠୁଭେନ ଅସ୍ସା, ଛନ୍ଦୋ ବନ୍ଧେନ ଗଣିଯମାନା ତୁ;

ଅତିରେକଦସସହସ୍ସ-ସଙ୍ଖା ଗାଥାତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା।

ସାସନଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥଂ, ଲୋକହିତତ୍ଥଞ୍ଚ ସାଦରେନ ମଯା;

ପୁଞ୍ଞଂ ଇମଂ ରଚଯତା, ଯଂ ପତ୍ତମନପ୍ପକଂ ୱିପୁଲଂ।

ପୁଞ୍ଞେନ ତେନ ଲୋକୋ, ସଦ୍ଧମ୍ମରସାଯନଂ ଦସବଲସ୍ସ;

ଉପଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ୱିମଲଂ, ପପ୍ପୋତୁ ସୁଖଂ ସୁଖେନେୱାତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜୋତିକା ନାମ

ଚୂଳନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥା ନିଟ୍ଠିତା।